

รายงานฉบับสมบูรณ์

ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2558 ถึง 30 กันยายน 2559

โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคน
และสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง
ระยะที่ 2

หัวหน้าโครงการและนักวิจัย

1. นายชินวุฒน์	มณีศรีขำ
2. นางสาวพวงทอง	เม้งเกร็ด
3. นายคำรณ	นิมอรงค์
4. นายสุทธิลักษณ์	โตกทอง
5. นายพศิน	เผ่าพงษ์
6. นายชนนท์	ภูระหงษ์
7. นายอรรถชัย	ณ บางช้าง
8. เจ้าหน้าที่บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด	

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
(รายงานนี้ยังไม่สมบูรณ์ ไม่สามารถนำไปอ้างอิงได้)

บทคัดย่อ

โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 ภายใต้ความร่วมมือในการทำงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และบริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด เพื่อค้นหาแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา ผ่านการพัฒนาโจทย์วิจัยที่มีคุณภาพเชื่อมโยงกับประเด็นการจัดการทรัพยากร ความมั่นคงทางอาหาร และการพัฒนาเด็กและเยาวชน / การพัฒนาศักยภาพนักวิจัย / รูปธรรมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น การค้นหาทุนทางสังคม (Social Mapping : SM) ในการพัฒนากลไกบริหารจัดการและติดตามสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพี่เลี้ยงในพื้นที่เป้าหมายในประเด็นที่ทำหายกับสถานการณ์ใหม่ๆ และบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ฐานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือในการหนุนเสริมพันธกิจของภาคีหน่วยงาน องค์กร และสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นในลักษณะ co-funding & co-working และการสังเคราะห์ชุดความรู้ที่ได้จากการพัฒนาโจทย์วิจัยที่ทำหายกับสถานการณ์ใหม่ๆ ประสบการณ์การวิจัย กลไกการทำงาน และการติดตามสนับสนุนการวิจัยในพื้นที่ 10 ชุมชนรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

จากการดำเนินงานโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 ทำให้เกิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโครงการใหม่ จำนวน 2 โครงการ และอยู่ระหว่างการพัฒนาโครงการ 3 โครงการ ในพื้นที่ตำบลตะพง ตำบลเพ และตำบลบ้านแลงครอบคลุมมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เกิดงานเขียนการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย จำนวน 1 เรื่อง เครือข่ายนักวิจัยในพื้นที่รอบเขายายดาประมาณ 30 คน จาก 5 พื้นที่ ที่มาเข้าร่วมเรียนรู้กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย การพัฒนาโครงการ การพัฒนาศักยภาพ การเข้าร่วมประชุมเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมทั้งการสรุปบทเรียนเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามและเครือข่ายนักวิจัยเขายายดากับ SCG ลำปาง จนทำให้ทีมวิจัยที่ผ่านการดำเนินโครงการกล้าคิด กล้าแสดงออก สามารถนำเสนอ และแลกเปลี่ยนได้อย่างเข้าใจ สามารถคิดวิเคราะห์ และจัดทำแผนงานโครงการ สำหรับทีมวิจัยที่อยู่ระหว่างการพัฒนาโครงการก็เกิดความสนใจที่จะทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทีมวิจัยมีกำลังใจในการขับเคลื่อนงานต่อ แม้ว่าจะขาดช่วงการดำเนินงานไประยะหนึ่งจากข้อจำกัดเรื่องการลงหนุนเสริมของพี่เลี้ยง

ดังนั้นกระบวนการดำเนินงานระยะที่ 2 จึงต้องจัดลำดับความสำคัญของทีมวิจัย ตั้งแต่การประสานการพูดคุยร่วมกับทีมพี่เลี้ยงและนักวิชาการในพื้นที่ การประชุมเครือข่ายนักวิจัยเพื่อคัดเลือกทีมวิจัยที่มีความพร้อมในการดำเนินงานกระบวนการพัฒนาโจทย์ต้องมีการนำทุนทางสังคมและสถานการณ์ปัญหาที่มีในพื้นที่มาใช้ในการตั้งคำถามชวนคุย เพื่อกระตุ้นและเชื่อมโยงกับความรู้ทางวิชาการที่มีในพื้นที่ให้แนบกับประเด็นที่ชุมชนต้องการแก้ไขปัญหา การพัฒนาโครงการมีการชวนไล่เรียงหัวข้อในการเขียนตัวข้อเสนอโครงการ ตั้งแต่การตั้งชื่อโครงการ คำถามวิจัย วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน พื้นที่และกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงาน ระยะเวลาดำเนินงาน ผลที่คาดว่าจะได้รับทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แผนงานและงบประมาณ ตลอดจนการติดตามหนุนเสริมอย่างต่อเนื่องเดือนละ 1 ครั้ง องค์ความรู้ที่ได้จากการขับเคลื่อนงานร่วมกับเจ้าหน้าที่บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด คือ บทบาทการเป็นพี่เลี้ยงติดตามหนุนเสริมการดำเนินงานร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในส่วนของความรู้เชิงพื้นที่จากนักวิชาการ และกระบวนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ทำให้เกิดการวางแผนกระบวนการ ออกแบบการจัดเวที การติดตามหนุนเสริม การพัฒนาศักยภาพ และการสรุปบทเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ การพูดคุยในเวทีจึงมีความหลากหลายและทุกฝ่ายล้วนได้รับประโยชน์ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะต่อการขับเคลื่อนงานในระยะต่อไป ควรมุ่งเน้นการติดตามหนุนเสริมโครงการที่อยู่ระหว่างดำเนินงาน 2 โครงการ ด้านการบริหารจัดการโครงการ ทีมวิจัย และงบประมาณของแต่ละโครงการ การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล สรุปวิเคราะห์ และการจัดทำรายงานโครงการระยะที่ 1 อย่างมีส่วนร่วม ควบคู่กับการ

พัฒนาโครงการใหม่ 3 โครงการ ให้ได้รับทุนสนับสนุนการดำเนินงาน และการวางกลไกการจัดเวทีเครือข่ายนักวิจัยในพื้นที่
รอบเขายายดาให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง การให้กำลังใจ และมุ่งสู่การดำเนินงานแก้ไข
ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมในพื้นที่ ตลอดจนการสรุปบทเรียนเพื่อสังเคราะห์การขับเคลื่อนงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่
บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สารบัญ

บทคัดย่อ

บทที่ 1	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
-	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
-	โจทย์วิจัย	2
-	วัตถุประสงค์	2
-	ขอบเขตพื้นที่	3
-	ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย	3
-	กระบวนการดำเนินงาน	3
-	ระยะเวลาการดำเนินงาน	3
-	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
-	คณะทำงานและที่ปรึกษา	4
บทที่ 2	กระบวนการและเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงาน	5
-	กระบวนการดำเนินงาน	5
-	เครื่องมือและเทคนิคที่ใช้ในการดำเนินการ	6
บทที่ 3	ผลการดำเนินงาน	8
-	สรุปผลการดำเนินงานรายกิจกรรม	8
-	สรุปผลการดำเนินงานเชิงกระบวนการ	13
บทที่ 4	บทเรียนและข้อค้นพบในการดำเนินงาน	20
-	กระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	20
-	กระบวนการมีส่วนร่วม	21
-	ข้อค้นพบในการดำเนินงาน	22
-	แนวทางการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (1 ตุลาคม 2559 – 30 กันยายน 2560)	25
บทที่ 5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ	26
ภาคผนวก		28
-	ภาคผนวก ก. สถานภาพโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นฯ	28
-	ภาคผนวก ข. สรุปรายงานการประชุม	29
-	ภาคผนวก ค. การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (Research Exploitation : RE)	139
-	ภาคผนวก ง. รูปภาพกิจกรรม	141
-	ภาคผนวก จ. ความรู้ทางวิชาการรอบเขายายตา	143

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เขายายดาตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่ากะเจด-ป่าเพ-ป่าแกลง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลตะพง ตำบลบ้านแลง ตำบลนาตาขวัญ ตำบลเพ ตำบลสำนักท้อน และตำบลกะเจด อำเภอมะเมือง และตำบลชากบก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง มีพื้นที่ทั้งหมดถึง 28,937 ไร่ โดยคิดเป็นพื้นที่ต้นน้ำ 15,126 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 52.27 ของพื้นที่ทั้งหมด ในอดีตเขายายดาเป็นป่าผืนใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ ต่อมาเกิดการเปิดพื้นที่สัมปทานป่าไม้ ทำให้สภาพป่าถูกทำลายและลดความอุดมสมบูรณ์ลงในที่สุดจากการเบิกถางเพื่อทำไร่มันสำปะหลัง มีการจุดไฟเผาซากไร่และเพื่อล่าสัตว์ ทำให้ไฟลามไหม้จนไม้ใหญ่ร้อยละ 50 ร่วงลง พื้นดินแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำ ต่อมาในปี 2524 เจ้าหน้าที่จากกรมป่าไม้ ได้เข้ามาเริ่มโครงการฟื้นฟูป่า โดยชักชวนให้ชาวบ้านไปอบรมเรื่องการดูแลและป้องกันไฟป่า เมื่อกลับจากการอบรม แกนนำก็มาหารือกันว่าถ้าจะให้ไฟป่าลดลง ก็ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจนทำให้ไร่มันสำปะหลังจึงค่อยๆ ลดลง แทนที่ด้วยสวนยางพารา

เมื่อปี 2533 เกิดไฟป่าครั้งใหญ่ ทำให้เขายายดาโล่งเตียน นายสนธิ กาหลง ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น ได้หารือกับนายสำนวน พงษ์พุกฤษ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ต.ตะพง เรื่องการฟื้นฟูเขายายดา และเห็นพ้องต้องกันว่าน่าจะเริ่มจากการสร้างพื้นที่สีเขียว จึงพากันไปขอกกล้าไม้จากศูนย์เพาะชำกล้าไม้หนองสนม มาดำเนินการปลูกป่า และขอความร่วมมือจากโรงเรียนวัดเขายายดา จัดกิจกรรมพานักเรียนมาร่วมปลูกป่าเสริม ไม้ที่ปลูกเป็นพวกประดู่ สัก ตะเคียน กระถิน ไข่ ฯลฯ จากกิจกรรมดังกล่าวนี้พบว่า เป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้ชาวบ้านเริ่มหันหน้ามาสนใจ เพราะมองเห็นสภาพความเสื่อมโทรมของเขายายดา และคิดกันว่าถ้ายังปล่อยให้เป็นเช่นนี้ต่อไปป่าผืนสุดท้ายของเมืองระยองคงหมดไป นายสนธิ กาหลง ในฐานะผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านบ่อหินตกลงใจกันนำพื้นที่ 50 ไร่ ไปขอจดทะเบียนเป็นป่าชุมชน และออกกฎระเบียบในการใช้ป่าร่วมกันอย่างชัดเจน เช่น การคุ้มครองและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ห้ามเก็บของป่าออก หรือทำสิ่งที่ไม่ดีต่อสภาพแวดล้อม ไข่ ไข่ไก่ หรือทรัพยากรอื่นๆ เป็นต้น แต่ละปี อาณาบริเวณที่ช่วยกันดูแลก็ค่อยๆ ขยายกว้างขึ้น แต่ชาวบ้านก็ได้ต้องการปรับตัวเลขการผนวกพื้นที่เพิ่มของป่าชุมชน พวกเขาคิดว่าสิ่งสำคัญอยู่ที่การทำงานมากกว่า กิจกรรมที่ทำ ประกอบด้วยการป้องกันไฟและการดับไฟที่เกิดขึ้นทุกปี ปลูกต้นไม้เสริม ผลัดเวรกันขึ้นมาดูแล การจัดทำฝายดักตะกอนเพื่อชะลอน้ำให้ดินชุ่มชื้นจำนวน 43 ฝาย โดยได้รับงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ชุมชนยังได้ประสานกับโรงเรียนเพื่อนำเยาวชนมาร่วมกิจกรรมปลูกป่าในวันสำคัญ ทำพิธีบวงสรวงเพื่อเป็นกุศโลบายในการให้ชุมชนเลิกการตัดไม้ จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องธรรมชาติ เพื่อให้เด็กนักเรียนเข้ามาเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น โดยการนำของอาจารย์พรสุข ธรรมสุนทร ซึ่งเคยเป็นอาสาสมัครดูแลป่าตั้งแต่สมัยเรียนหนังสือ และเชื่อมโยงไปยังโรงเรียนบ้านเนินเสาธง หมู่ 8 เพื่อตั้งให้เข้ามาเป็นแนวร่วมในการเรียนเรื่องสิ่งแวดล้อม ในระยะต่อมาบริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด ได้เริ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างฝายให้กับเขายายดา จากกว่า 10 ฝาย ในปี 2550 จนถึงปัจจุบันเพิ่มขึ้นเป็น 1,200 ฝาย

จากกิจกรรมดังกล่าว ทำให้เขายายดาที่มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถทำสวนผลไม้ได้อย่างเดิม มีน้ำตลอดทั้งปี ในส่วนที่เป็นป่าชุมชนบ้านบ่อหินมีสภาพดีขึ้น ชาวบ้านสามารถมีรายได้จากการเก็บของป่าขาย สัตว์ป่าทั้งเล็กทั้งใหญ่เริ่มกลับมา มีผู้พบรอยเท้าหมี ความชุ่มชื้นทำให้ธารน้ำกลับคืน กลายเป็นสายน้ำที่หล่อเลี้ยงผู้คนและเพื่อการเกษตร ภูมิประเทศที่รกร้างกลายเป็นสถานที่พักผ่อนของผู้คนทั่วไป จากการคำนวณศักยภาพของเขายายดาในแง่ของการให้น้ำ พบว่า สภาพป่าปัจจุบันซึ่งเป็นป่าดิบแล้งรุ่นที่สองที่เพิ่งฟื้นตัวจากความเสื่อมโทรม เป็นป่าที่มีความสามารถในการเก็บกักน้ำเฉลี่ยได้สูงสุด 509.49 ลบ.ม. ต่อไร่ ดังนั้นจากพื้นที่ทั้งหมด เขายายดาจึงสามารถพัฒนาศักยภาพในการเป็นแหล่งเก็บกักน้ำในธรรมชาติสำรอง ได้เต็มที่มากกว่า 14 ล้านลูกบาศก์เมตร ขณะที่กรมป่าไม้ได้คำนวณศักยภาพด้านการให้อากาศบริสุทธิ์ ไว้ว่า ป่าประเภทนี้สามารถเก็บกักคาร์บอนไดออกไซด์ได้ถึง 65.29 ล้านตันต่อไร่ในรูปของต้นไม้และดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ได้ถึง 7.26 ล้านตันต่อไร่ ก็เท่ากับเขายายดาเป็นเครื่องฟอกอากาศยักษ์ที่สามารถฟอกอากาศบริสุทธิ์ได้ถึง 1.8 ล้านล้านตัน ขณะเดียวกันก็ช่วยดูดซับอากาศเสียไว้ได้มากกว่า 2 แสนล้านตัน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะได้รับการหนุนเสริมจากหน่วยงานต่างๆ ดังกล่าว แต่เพื่อให้เกิดการดูแลรักษาเขายายดาอย่างยั่งยืน แกนนำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเล็งเห็นความสำคัญถึงการพัฒนาคนควบคู่กับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมไปด้วยกัน จึงต้องการผลักดันให้ชาวบ้านในชุมชนรอบเขายายดาและเจ้าหน้าที่ บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด ได้เข้าใจถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและการหนุนเสริมชุมชนอย่างยั่งยืนในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม บริษัท เอสซีจี

เคมีคอลส์ จำกัด กับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จึงได้ลงนามความร่วมมือในการค้นแนวทางการเสริมสร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งยั่งยืนได้อย่างแท้จริงในปี 2555 โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมพลังชุมชน (Empowerment) ด้วยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR: Community-Based Research) เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนา/จัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและมิติอื่นๆ ในท้องถิ่นได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ในขอบเขตพื้นที่เขายายดา จ.ระยอง ซึ่งมีการกักขังได้ความร่วมมือใน 4 ประการ คือ 1) การศึกษาวิเคราะห์ภาพรวมของพื้นที่เขายายดาผ่านเครื่องมือแผนที่ศักยภาพทางสังคม (SM: Social Mapping) 2) การพัฒนาให้เกิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพ จากฐานทุนเดิมของชุมชนสู่การขยายผลในวงกว้าง อย่างน้อย 5 โครงการ ได้แก่ ความรู้เรื่องสมุนไพร การจัดการทรัพยากรน้ำโดยฝ่ายชลอน้ำ พรรณพืชและสัตว์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านผลผลิตการเกษตร เป็นต้น 3) การหนุนเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากร ของบริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด ให้มีแนวคิด/หลักการ และทักษะความสามารถในบทบาทของ “พี่เลี้ยง” หนุนเสริมชาวบ้านทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และ 4) การจัดทำหนังสือถอดประสบการณ์ชาวบ้านทำวิจัยเพื่อสื่อสารสังคม อย่างน้อย 5 เล่ม

ผลจากการดำเนินงานโครงการวิจัย แนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 1 ในช่วงในปี พ.ศ.2556 - 2557 ได้มีการลงพื้นที่เพื่อค้นหาทุนทางสังคม (Social Mapping : SM) และค้นหาแกนนำชุมชนเพื่อพูดคุยถึงสถานการณ์ปัญหาของแต่ละชุมชน และประเด็นในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้สอดคล้องกับแต่ละบริบทพื้นที่ รวมทั้งสรุปบทเรียนการขับเคลื่อนงานที่มีส่วนสำคัญ ได้แก่ โจทย์วิจัยต้องมาจากชุมชน ชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อนงานผ่านการลงมือทำ เพราะการที่ชุมชนเข้าใจสถานการณ์ปัญหาและรู้จักทุนเดิมของแต่ละพื้นที่เป็นอย่างดีจะช่วยให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน โดยมีพี่เลี้ยงจากภายนอกชุมชนไปช่วยเสริมพลังเป็นระยะๆ ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงและแกนนำชุมชน รวมทั้งภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาร่วมเรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกันตั้งแต่ต้นน้ำ – ปลายน้ำไปพร้อมๆ กัน เพื่อให้มีทักษะการชวนคิดชวนคุย การตั้งคำถาม การจับประเด็น การเก็บรวบรวมและสรุปวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม การจัดทำรายงานการประชุม และการบริหารจัดการโครงการอย่างมีประสิทธิภาพร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการดำเนินงานโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 ต่อเนื่อง ทั้งนี้ต้องดำเนินการค้นหาทุนทางสังคม (Social Mapping : SM) เพิ่มขึ้นจากระยะที่ 1 รวมถึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชน ผ่านการพัฒนาโจทย์วิจัยจนได้รับการอนุมัติดำเนินโครงการวิจัยทั้ง 5 โครงการ การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและพี่เลี้ยงชุมชนระหว่างการดำเนินโครงการ และการสังเคราะห์ความรู้ที่ได้จากการดำเนินงานทั้งการพัฒนาโจทย์วิจัย กลไกการดำเนินงาน และการติดตามหนุนเสริมในพื้นที่ เพื่อนำไปวางแผนกระบวนการขับเคลื่อนงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันต่อไป

1.2 โจทย์วิจัย

แนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 ควรเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยที่มีคุณภาพเชื่อมโยงกับประเด็นการจัดการทรัพยากร ความมั่นคงทางอาหาร และการพัฒนาเด็กและเยาวชน / การพัฒนาศักยภาพนักวิจัย / รูปแบบโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในพื้นที่ชุมชนรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ภายใต้การสนับสนุนทุนวิจัยของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้ได้อย่างน้อย 5 โครงการ
2. เพื่อค้นหาทุนทางสังคม (Social Mapping : SM) ในการพัฒนากลไกบริหารจัดการและติดตามสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพี่เลี้ยงในพื้นที่เป้าหมายในประเด็นที่ท้าทายกับสถานการณ์ใหม่ๆ และบูรณาการ

กระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือในการหนุนเสริมพันธกิจของภาคี หน่วยงาน องค์กร และสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นในลักษณะ co-funding & co-working

3. เพื่อสังเคราะห์ชุดความรู้ที่ได้จากการพัฒนาโจทย์วิจัยที่ท้าทายกับสถานการณ์ใหม่ๆ ประสบการณ์การวิจัย กลไกการทำงาน และการติดตามสนับสนุนการวิจัยในพื้นที่ชุมชนรอบเขายายดา

1.4 ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่รอบเขายายดา จำนวน 10 ชุมชน ดังนี้

1) ตำบลนาตาขวัญ	มี 1 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 5
2) ตำบลบ้านแลง	มี 1 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 6
3) ตำบลตะพง	มี 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 11 หมู่ที่ 14 และหมู่ที่ 15
4) ตำบลเพ	มี 1 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 6
5) ตำบลแก่ง	มี 1 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 7
6) ตำบลสำนักทอง	มี 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5

1.5 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

1. เครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่อยู่ระหว่างการพัฒนาโจทย์วิจัย จำนวน 10 ชุมชน
2. ภาคี หน่วยงาน องค์กร และสถาบันการศึกษาในพื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด โรงเรียนและสถาบันการศึกษา แกนนำชุมชนรอบเขายายดา ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำกัด (ธ.ก.ส.) สาขาระยอง เป็นต้น

1.6 กระบวนการดำเนินงาน

1. การทบทวนและเสริมสร้างแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโครงการใหม่ จำนวน 5 โครงการ
2. การค้นหาทุนทางสังคม (Social Mapping : SM) เพิ่มเติมจากระยะที่ 1
3. การติดตามสนับสนุนโครงการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่อยู่ระหว่างดำเนินงาน จำนวน 5 โครงการ
4. การพัฒนาศักยภาพและเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่รอบเขายายดา ทั้งเรื่องแนวคิดและเครื่องมือ / ทักษะที่จำเป็นในการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 2 ครั้ง
5. การเข้าร่วมประชุมและแลกเปลี่ยนในเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามและพื้นที่อื่นๆ จำนวน 3 ครั้ง
6. จัดเวทีสรุปและถอดบทเรียนในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่รอบเขายายดา เพื่อสรุปผลการดำเนินงาน กลไก การขับเคลื่อนงาน และการบริหารจัดการโครงการ เพื่อนำบทเรียนไปปรับใช้กับการดำเนินงานในระยะต่อไป
7. จัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อนำเสนอผลการดำเนินงาน เติมเต็มข้อมูล และนำบทเรียนไปปรับใช้กับการดำเนินงานในระยะต่อไป
8. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การขับเคลื่อนกิจกรรมภายใต้โครงการสู่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น facebook fanpage line เป็นต้น
9. การจัดทำรายงานโครงการเพื่อสรุปผลการดำเนินงานโครงการนำเสนอแหล่งทุน

1.7 ระยะเวลาการดำเนินงาน

1 ปี ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2558 – 30 กันยายน 2559

1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เชิงปริมาณ

1. เกิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโครงการใหม่ที่พัฒนาจากระยะที่ 1 จำนวน 5 โครงการ
2. เกิดการบริหารจัดการและติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่อยู่ระหว่างการดำเนินงานให้สามารถบรรลุตามเป้าประสงค์ของโครงการ 5 โครงการ
3. ได้บทความการใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย (RE : Research Exploitation) อย่างน้อย 1 เรื่อง
4. เกิดการจัดทำหนังสือเผยแพร่ชุดประสบการณ์งานวิจัย จำนวน 1 เรื่อง
5. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การขับเคลื่อนกิจกรรมภายใต้โครงการสู่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น facebook fanpage line เป็นต้น

เชิงคุณภาพ

1. ทราบทุนทางสังคมในชุมชนเขายายดาผ่านการทำแผนที่ทางสังคม (Social mapping) เพื่อใช้ในการขับเคลื่อนและติดตามหนุนเสริมกระบวนการดำเนินงานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างสอดคล้องกับแต่ละบริบทพื้นที่
2. เกิดเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นและแนวทางการพัฒนาที่เลี้ยงที่เป็นบุคลากรของบริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด ที่ผ่านการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 5 โครงการในพื้นที่เขายายดา และได้องค์ความรู้ที่เป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผ่านการเสริมสร้างแนวคิด กระบวนการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม และการใช้เครื่องมือในการหนุนเสริมพันธกิจของภาคี หน่วยงาน องค์กร และสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น
3. ได้องค์ความรู้แนวทางการพัฒนาระบบกลไกเพื่อสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระหว่างชาวบ้าน สถานประกอบการ และเครือข่ายภาครัฐและเอกชน ให้มาบูรณาการการทำงานร่วมกันโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง เพื่อสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชนรอบเขายายดา

1.9 คณะทำงาน

1. นายชิษณุวัฒน์	มนีศรีชา	ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.สมุทรสงคราม
2. นางสาวพวงทอง	เม้งเกร็ด	เจ้าหน้าที่ดูแลระบบข้อมูล
3. นายคำรณ	นิมอณรงค์	ผู้ช่วยผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.สมุทรสงคราม
4. นายสุทธิลักษณ์	โตกทอง	ผู้ช่วยผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.สมุทรสงคราม
5. นายพศิน	เผ่าพงษ์	เจ้าหน้าที่ดูแลระบบสำนักงาน
6. นายชนนัท	ภูระหงส์	นักประสานงานชุมชน
7. นายอนุพงษ์	แดงสอน	นักประสานงานชุมชน
8. นายอรรถชัย	ณ บางช้าง	นักประสานงานชุมชน
9. เจ้าหน้าที่บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด		

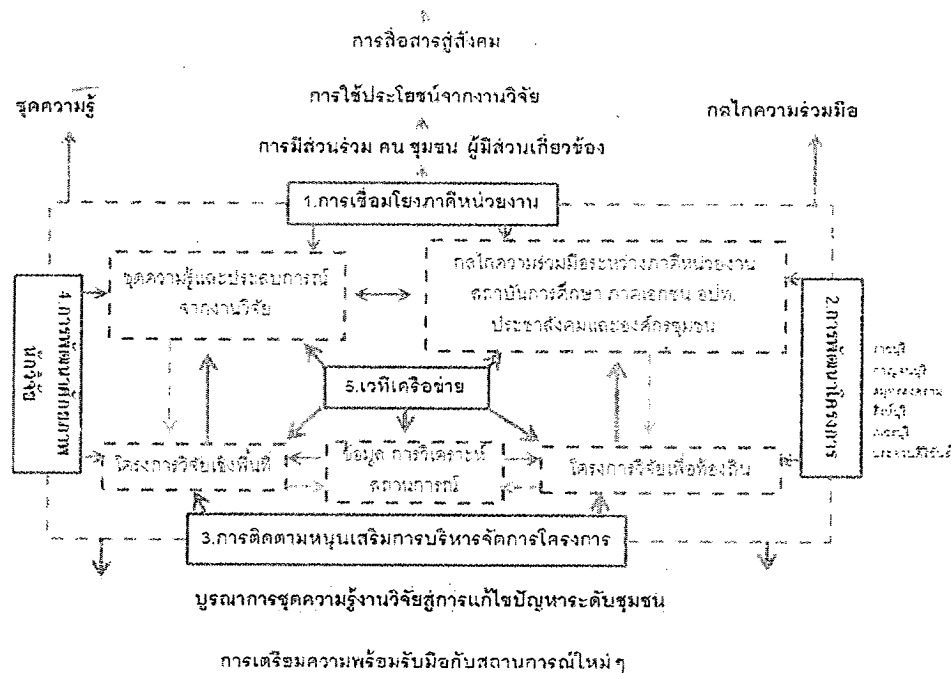
ที่ปรึกษา

1. ผศ.ดร.บุญชร	แก้วส่อง	ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. ดร.พงษ์ศักดิ์	วิทวัสสุติกุล	ที่ปรึกษา บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด
3. คุณนภดล	จันทร์เรือง	ผู้จัดการฝ่าย CSR บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด
4. เจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.	ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	

กระบวนการและเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงาน

2.1 กระบวนการดำเนินงาน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกลไกงานวิจัยและยกระดับความรู้ในการจัดการท้องถิ่น

ภาพที่ 1 แสดงยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

จากประสบการณ์การดำเนินงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามที่ผ่านมาตั้งแต่ปี 2546 มุ่งเน้นการทำงานเชิงพื้นที่ในประเด็นยุทธศาสตร์หลัก 3 ด้าน ได้แก่ ประเด็นที่เชื่อมโยงกับจัดการความขัดแย้งทางสังคม ความมั่นคงทางอาหารและการพัฒนาเด็กและเยาวชน เพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์ปัญหาใหม่ๆ ที่จะเข้ามาในพื้นที่ ผ่านกระบวนการติดตามหนุนเสริมการบริหารจัดการโครงการ การพัฒนาโครงการวิจัยอย่างต่อเนื่อง และการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายมาบูรณาการการทำงานร่วมกันภายใต้ชุดความรู้จากในพื้นที่ ต่อยอดสู่การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย / ข้อมูลสู่การแก้ไขปัญหาในพื้นที่รูปธรรม และเกิดกลไกความร่วมมือทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น จังหวัด และสื่อสารสู่สังคม จนเกิดเป็นนโยบายสาธารณะเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุข โดยอาศัยกลไกการทำงานของนักวิจัยตัวคูณในพื้นที่ขับเคลื่อนงานร่วมกับที่ปรึกษาโครงการที่เป็นแกนนำขับเคลื่อนงานในจังหวัดสมุทรสงครามและงานพัฒนา เพื่อผสมผสานกระบวนการทำงานวิจัยและงานพัฒนาให้สอดคล้องและเกิดรูปธรรมในพื้นที่

ทีมวิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าว มาปรับใช้กับการดำเนินงานโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขาเขายดา อำเภอมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 (1 ตุลาคม 2558 – 30 กันยายน 2559) ซึ่งปัจจุบันชุมชนรอบเขาเขายดาเป็นชุมชนที่ปรับเปลี่ยนจากชุมชนเกษตรกรรมมาเป็นชุมชนที่เป็นชุมชนเกษตรกรรมและมีสภาพความเป็นเมืองเพิ่มขึ้นและยังได้รับผลจากการที่จังหวัดระยองปรับเป็นเมืองเกษตรและอุตสาหกรรม ทำให้คนในชุมชนได้รับผลกระทบทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่จากชุมชนเกษตรกรรมเป็นชุมชนเมืองเกษตรและอุตสาหกรรม ส่งผลให้สภาพอากาศมีการเปลี่ยนแปลง ผลผลิตทางการเกษตรลดลง การขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรดินและน้ำ พื้นที่ป่าลดลง และการบริหารจัดการกลุ่มชาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ขาดการช่วยเหลือ

เกื้อกูลกันของคนภายในชุมชน เด็กและเยาวชนรุ่นหลังไม่ทราบความเป็นมาและวิถีชีวิตของคนในชุมชน การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เชื่อมโยงกระทบไปยังการออกดอกออกผลของผลไม้ที่ไม่ตรงตามฤดูกาล เป็นต้น ดังนั้นแนวคิดในการขับเคลื่อนการนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา จึงเน้นการปรับแนวคิดของชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย การพัฒนาโครงการ การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย การติดตามหนุนเสริม การสรุปบทเรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การฟื้นฟูวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาในพื้นที่ ในการขับเคลื่อนงานในพื้นที่เน้นการทำงานในลักษณะของ Co-funding และ Co-working ระหว่าง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด ซึ่งต้องมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์และกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาในพื้นที่

2.2 เครื่องมือและเทคนิคที่ใช้ในการดำเนินการ

เครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยผ่านการตั้งคำถามเพื่อสร้างการเรียนรู้ การสรุปรายงานการประชุม การสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรม การนำความรู้ทางวิชาการมาผสมผสานกับความรู้ท้องถิ่น การจัดเวทีประชุมเครือข่ายประจำเดือน และการพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อนำสู่การคิด วิเคราะห์ และการจัดการตนเองของเครือข่ายนักวิจัย ดังนี้

- การสร้างการเรียนรู้แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ได้นำมาดำเนินการจัดกิจกรรมในช่วงแรกของการพบปะกับแกนนำชุมชนผ่านการทบทวนความเข้าใจของแกนนำชุมชนในพื้นที่ชุมชนรอบเขายายดา เพื่อปรับฐานคิดและทำให้เกิดความเข้าใจคุณค่าและความหมายของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- การทบทวนและพัฒนาโจทย์วิจัยที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาของชุมชนในพื้นที่ ผ่านการจัดเวทีพูดคุยและค้นหาปัญหาและนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมในงานวิจัยโดยเน้นให้ชุมชนได้ออกแบบกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน
- การตั้งคำถามเพื่อสร้างการเรียนรู้ เป็นหัวใจของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม จึงได้นำมาออกแบบการพูดคุยให้มีการเสริมสร้างแนวคิดและกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อให้ทราบทุนทางสังคมที่มีในพื้นที่ และการพัฒนาโครงการเพื่อให้ทราบเป้าหมายในการดำเนินงาน วัตถุประสงค์ แผนงาน และผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินโครงการ รวมทั้งในการติดตามหนุนเสริมโครงการที่อยู่ระหว่างการดำเนินงาน เพื่อทบทวนความเข้าใจก่อนทำกิจกรรม การวางแผนเตรียมการดำเนินงานก่อนทำกิจกรรม และการตั้งคำถามในการสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรม
- การสรุปรายงานการประชุมเป็นสิ่งสำคัญต่อการทำงาน เนื่องจากช่วยให้ทราบผลการดำเนินงานและสาระสำคัญในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ช่วยสร้างการเรียนรู้ร่วมกันภายในทีมวิจัย สามารถทบทวนกิจกรรมผลการดำเนินงาน เพื่อร่วมกันวางแผนการดำเนินงานร่วมกันภายในทีมวิจัย โดยศูนย์ประสานงานฯ จะทำสรุปรายงานการประชุมให้ทีมวิจัยดูเป็นตัวอย่าง มีการรับรองรายงานการประชุม เพื่อให้เครือข่ายวิจัยที่ได้เข้าร่วมครั้งที่ผ่านมาช่วยตรวจทาน เป็นการทบทวนกิจกรรมเดิม และต่อยอดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการวางแผนการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพในแต่ละครั้ง
- การสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรม เป็นการสรุปการออกแบบกระบวนการดำเนินงาน ผลการดำเนินงาน และบรรยากาศในการทำกิจกรรมทุกครั้ง เพื่อวางแผนปรับปรุงให้การดำเนินงานครั้งต่อไปให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ทั้งเรื่องของการจัดกระบวนการ การสรุปผลการดำเนินงาน หากทำทุกครั้งช่วยเสริมสร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์ผ่านการลงมือทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้ทีมวิจัยมีความชัดเจนกับโครงการ และสามารถแลกเปลี่ยนบทเรียนกระบวนการในแต่ละขั้นตอนได้ ทำให้เกิดการจัดการกระบวนการแต่ละขั้นตอนมีประสิทธิภาพ โดยในช่วงที่ผ่านมาได้มีการสรุปบทเรียนกับทีมวิจัยแต่ละพื้นที่ และสร้างการเรียนรู้บทบาทการหนุนเสริมของพี่เลี้ยงอย่างชัดเจนร่วมกับที่ปรึกษาโครงการและเจ้าหน้าที่ประสานงานชุมชนของบริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทีมวิจัยเข้าใจถึงบทบาทของพี่เลี้ยงและกระบวนการหนุนเสริมที่มีการออกแบบอย่างหลากหลายในแต่ละช่วงเวลาและสถานการณ์ในพื้นที่ รวมทั้งเป็นการพัฒนาศักยภาพทีมพี่เลี้ยงร่วมด้วย

- การนำความรู้ทางวิชาการมาผสมผสานกับความรู้ท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่ศูนย์ประสานงานฯ พยายามทำให้ทีมวิจัยเห็นชัดเจนว่า กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีการผสมผสานองค์ความรู้ทางวิชาการกับการออกแบบกระบวนการดำเนินงานในโครงการ จะช่วยให้การแก้ไขปัญหาได้อย่างสอดคล้องกับแต่ละบริบทชุมชน เช่น การเก็บข้อมูลปริมาณน้ำฝน การตรวจวัดความชื้นในอากาศ การเก็บข้อมูลการออกดอก การออกผลผลิตของผลไม้ เป็นต้น เชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัญหาและการจัดการของชุมชนที่ผ่านมามีวิธีการอย่างไร จะได้นำความรู้ทางวิชาการมาปรับใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชน
- การพาเครือข่ายวิจัยโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เวทีประชุมเครือข่ายประจำเดือน 1 ครั้ง / เดือน ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีการจัดมาตั้งแต่ปี 2546 เพื่อนำเสนอความก้าวหน้าและแลกเปลี่ยนกระบวนการดำเนินงาน / บทเรียนของแต่ละโครงการ เพื่อนำมาปรับใช้กับการดำเนินงานในพื้นที่อย่างเหมาะสม มีการเติมเต็มความรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆ เช่น การให้ความรู้เพื่อเตรียมตัวก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ทางออกของเกษตรกรและชาวนาไทย เพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์ปัญหาต่างๆ และการชวนสังเคราะห์การดำเนินงานในแต่ละช่วงเวลา เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานบรรลุตามแผนงานที่ระบุไว้ การออกแบบการจัดประชุมที่หลากหลายเพื่อให้ได้สาระและความสนุกภายในเวลาตลอดแต่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่น่าสนใจทุกช่วงวัย และสะท้อนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับทีมวิจัยตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เป็นต้น
- การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในช่วงที่ผ่านมาจะมุ่งเน้นการตั้งคำถามเพื่อทบทวนทุนทางสังคมจนเกิดการพัฒนาโจทย์วิจัยและการพัฒนาโครงการ ระยะต่อไปจะมุ่งเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมให้ทีมวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนการดำเนินโครงการไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ ควบคู่กับการพูด-การฟัง และเทคนิคการจับประเด็น เพื่อให้ทีมวิจัยได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมสาระที่ใช้ในการคิดวิเคราะห์ของโครงการ ควบคู่กับการจับประเด็นเพื่อส่งเสริมให้การสรุปสาระ / รายงานการประชุมทั้งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลและการจัดเวทีในโครงการครบถ้วน ช่วยให้การเขียนรายงานง่ายขึ้น
- การสื่อสารสู่สาธารณะ เพื่อเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การขับเคลื่อนกิจกรรมภายใต้โครงการสู่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น facebook เครือข่ายนักวิจัยชุมชนเขายายดา fanpage, line เป็นต้น รวมทั้งการสรุปบทเรียนเพื่อจัดทำหนังสือเผยแพร่ชุดประสบการณ์งานวิจัยที่ได้จากการพัฒนาโจทย์วิจัยที่ทำหายกับสถานการณ์ใหม่ๆ ประสบการณ์การวิจัย กลไกการทำงาน และการติดตามสนับสนุนการวิจัยในพื้นที่ชุมชนรอบเขายายดา จำนวน 1 เรื่อง

บทที่ 3

ผลการดำเนินงาน

3.1 สรุปผลการดำเนินงานรายการกิจกรรม

ผลการดำเนินงานของโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2558 – 30 กันยายน 2559 รายการกิจกรรม มีรายละเอียดดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการดำเนินงานโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 (1 ตุลาคม 2558 – 30 กันยายน 2559)

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลการดำเนินกิจกรรม		
		ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบ
1. เวทีทบทวนโครงการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	1.เพื่อทบทวนโครงการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจำนวน 5 โครงการ 2.เพื่อเสริมสร้างแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	-จัดเวทีทบทวนโจทย์จำนวน 4 ครั้ง -จัดเวทีเสริมสร้างแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจำนวน 5 ครั้ง	-เกิดการเรียนรู้แนวคิดและกระบวนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านวิถีทัศน์การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของสกว. ระบุธรรมการขับเคลื่อนงานในแต่ละพื้นที่ และมีทีมวิจัยของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามเข้าร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์การทำงาน -เกิดการวางกลไกและการสร้างเครือข่ายนักวิจัยในพื้นที่รอบเขายายดาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันผ่านการเรียนรู้แนวคิดการพัฒนาโจทย์วิจัย และการพัฒนาโครงการในเวทีรวม และแยกรายประเด็น	-เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเครือข่ายนักวิจัยกับทีมวิจัย ทำให้เกิดการรื้อฟื้นการพูดคุยโครงการร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง -เกิดการจัดระบบการจัดเวทีพูดคุยร่วมกัน โดยมีการทบทวนข้อมูล ทวนเดิมทางสังคม สภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจนนำไปสู่การจัดทำโครงการวิจัย -หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง / สถาบันการศึกษาในพื้นที่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม จึงเข้ามาเรียนรู้ ให้การสนับสนุนสถานที่ เข้าร่วมกระบวนการ และสานเครือข่ายการทำงานร่วมกัน -ที่ปรึกษาและเจ้าหน้าที่ของบริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และขับเคลื่อนงานร่วมกับทีมพี่เลี้ยง สกว.อย่างต่อเนื่องและนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการทำงานร่วมกัน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลการดำเนินงานกิจกรรม		
		ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบ
2. การค้นหาทุนทางสังคม (Social Mapping : SM) เพิ่มเติมจากระยะที่ 1	1. เพื่อค้นหาทุนทางสังคมผ่านการทำ Social Mapping 2. เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานระหว่างชุมชนและภาคีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่	-จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานระหว่างชุมชนผ่านเวทีเสริมสร้างแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและเวทีการพัฒนาโจทย์วิจัย การพัฒนาโครงการวิจัย จนทำให้ทราบทุนทางสังคมที่มีในพื้นที่รอบเขายายดา -จัดทำแผนที่ทางสังคมโดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของทุกภาคส่วนเพิ่มเติมจากโครงการในระยะที่ 1 โดยมุ่งเน้นเชิงประเด็นในการขับเคลื่อนงานและสถานการณ์ปัญหา และคนที่เข้าร่วมกระบวนการ และสภาพพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปร่วมกับค้นหาและแลกเปลี่ยนข้อมูลทุติยภูมิจากนักวิชาการในพื้นที่ (ดร.พงษ์ศักดิ์ วิทวัสสุติกุล)	-เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเครือข่ายนักวิจัยกับทีมวิจัยและภาคีหน่วยงานในพื้นที่ ทำให้เกิดการรื้อฟื้นการพูดคุยโครงการร่วมกันอีกครั้ง -ทราบทุนทางสังคมที่มีของทีมวิจัยบริเวณรอบเขายายดา ส่งผลให้การพัฒนาโจทย์วิจัยมีความต่อเนื่อง กระชับ และตรงประเด็น จนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสกว. จำนวน 2 โครงการภายในระยะเวลา 3 เดือน -เกิดความร่วมมือกับแกนนำชุมชน โรงเรียน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่สนใจในการทำงานเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมพัฒนาโครงการ เกิดการตื่นตัวและเห็นถึงความสำคัญของประเด็นศึกษาเชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนเพิ่มขึ้น -โจทย์วิจัยของแต่ละชุมชนในพื้นที่รอบเขายายดา สามารถเชื่อมโยงสู่สถานการณ์การจัดการตนเองกับการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา และจำเป็นต่อการทำโครงการวิจัย หากไม่ขับเคลื่อนงาน อาจได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศโลก	-เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเครือข่ายนักวิจัยกับทีมวิจัย ทำให้เกิดการรื้อฟื้นการพูดคุยโครงการร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง -เกิดการจัดระบบการจัดเวทีพูดคุยร่วมกัน โดยมีการทบทวนข้อมูล ทุนเดิมทางสังคม สภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจนนำไปสู่การจัดทำโครงการวิจัย -หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง / สถาบันการศึกษาในพื้นที่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม จึงเข้ามาเรียนรู้ ให้การสนับสนุนสถานที่ เข้าร่วมกระบวนการ และสานเครือข่ายการทำงานร่วมกัน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลการดำเนินงานกิจกรรม		
		ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบ
3. การติดตาม ส น บ ส น น โครงการวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นในพื้นที่ ดำเนินการ (จำนวน 5 โครงการ)	1. เพื่อติดตาม สนับสนุนโครงการ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นจำนวน 5 โครงการ 2. เพื่อเรียนรู้ กระบวนการ ดำเนินงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นและ เรียนบทบาทที่ เลี้ยงในพื้นที่	-จัดเวทีแลกเปลี่ยน ประสบการณ์การทำงาน ระหว่างชุมชนผ่านเวที เสริมสร้างแนวคิด งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเวทีการพัฒนาโจทย์ วิจัย การพัฒนาโครงการ จนได้รับการสนับสนุน งบประมาณจาก สกว. จำนวน 2 โครงการ -ติดตามสร้างความ เข้าใจเกี่ยวกับเอกสาร สัญญาโครงการ ระบบ บัญชี-การเงิน และการ บริหารจัดการโครงการ ภายใต้กระบวนการ ดำเนินงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น จำนวน 2 โครงการ -ติดตามพัฒนาโจทย์วิจัย อีก 3 พื้นที่ (ม.3 ม. 14 ต.ตะพง และ ม.6 ต. บ้านแลง) เพื่อให้ได้รับ การพัฒนาและสนับสนุน โครงการวิจัยจาก สกว. อีก 3 โครงการภายใน เดือนกันยายน 2559	-เกิดความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างเครือข่ายนักวิจัย กับทีมวิจัย ทำให้เกิดการ รื้อฟื้นการพูดคุยโครงการ ร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง -การจัดเวทีทบทวนทุน ทางสังคมที่มีของทีมวิจัย บริเวณรอบเขายายดา ส่งผลให้การพัฒนาโจทย์ วิจัยมีความต่อเนื่อง กระชับ และตรงประเด็น -เครือข่ายทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องรอบเขายายดา มี ความสนใจในการทำงาน เพื่อส่วนรวมเข้ามาร่วม พัฒนาโครงการ ดินตัว และเห็นถึงความสำคัญ ของประเด็นศึกษา เชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิด ขึ้นกับคนในชุมชนเพิ่มขึ้น -โจทย์วิจัยของแต่ละ ชุมชนในพื้นที่รอบเขายาย ดา สามารถเชื่อมโยงสู่ สถานการณ์การจัดการ ตนเองกับการฟื้นฟูชีวิตคน และสิ่งแวดล้อมรอบเขา ยายดา และจำเป็นต่อการ ทำโครงการวิจัย หากไม่ ขับเคลื่อนงาน อาจได้รับ ผลกระทบจากกระแส โลกาภิวัตน์และการ เปลี่ยนแปลงสภาวะ ภูมิอากาศโลก	-เกิดความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างเครือข่ายนักวิจัยกับ ทีมวิจัย ทำให้เกิดการรื้อฟื้น การพูดคุยโครงการร่วมกัน อีกครั้งหนึ่ง -เกิดการจัดระบบการจัดเวที พูดคุยร่วมกัน โดยมีการ ทบทวนข้อมูล ทุนเดิมทาง สังคม สภาพปัญหาและ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจน นำไปสู่การจัดทำ โครงการวิจัย รวมทั้งการ เชื่อมโยงโครงการวิจัยไปสู่ วิถีชีวิตรอบเขายายดา -หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง / สถาบันการศึกษาในพื้นที่ เห็นความสำคัญและ ประโยชน์ของกระบวนการ ทำงานอย่างมีส่วนร่วม จึง เข้ามาเรียนรู้ ให้การ สนับสนุนสถานที่ เข้าร่วม กระบวนการ และสาน เครือข่ายการทำงานร่วมกัน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลการดำเนินงานกิจกรรม		
		ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบ
4. พัฒนา ศักยภาพและ เครือข่ายนักวิจัย เพื่อท้องถิ่นในพื้นที่รอบเขายายดา	1. เพื่อพัฒนา ศักยภาพและ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ของนักวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นและพี่เลี้ยง ในพื้นที่ 2. เพื่อสร้าง เครือข่ายของ นัก วิ จ ย เพื่อ ท้องถิ่น	-มี ก า ร ป ร ะ ชุ ม แลกเปลี่ยนความรู้และ ประสบการณ์การทำ วิจัยผ่านเวทีเสริมสร้าง แนวคิดงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น และเวทีการพัฒนาโจทย์วิจัย การ พัฒนาโครงการ การร่วม เติบโตเครือข่ายนักวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น -มีการเติมแนวคิดและ กระบวนการดำเนินงาน วิจัยเพื่อท้องถิ่น และ การบริหารจัดการ โครงการวิจัยในแต่ละ เติบโตผ่านการเปิดเวทีทัศน์ ให้ชม และแลกเปลี่ยน ในเวทีร่วมกับนักวิจัย เพื่อ ท้องถิ่นในเวที เครือข่ายนักวิจัยและนำ นักวิจัยที่มีประสบการณ์ เข้าร่วมเวทีประชุมใน พื้นที่ เช่นนายบุญยั้ง แก้วกันต์ การพา เครือข่ายนักวิจัยเข้าร่วม เติบโตแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกับเครือข่ายนักวิจัย เพื่อ ท้องถิ่นจังหวัด สมุทรสงคราม จำนวน 2 ครั้ง เป็นต้น -พัฒนาทักษะการใช้ / เครื่องมือในการทำงาน วิจัยเพื่อท้องถิ่นที่จำเป็น ในการทำงานในพื้นที่ เช่น การเก็บรวบรวม ข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม ทักษะการพูด-การฟัง การจับประเด็น และการ สรุปรายงานการประชุม เป็นต้น	-เกิดความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างเครือข่ายนักวิจัย กับทีมวิจัย ทำให้เกิดการ รื้อฟื้นการพูดคุยโครงการ ร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง -การจัดเวทีทบทวนทุน ทางสังคมที่มีของทีมวิจัย บริเวณรอบเขายายดา ส่งผลให้การพัฒนาโจทย์ วิจัยมีความต่อเนื่อง กระชับ และตรงประเด็น -เครือข่ายทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องรอบเขายายดา มีความสนใจในการทำงาน เพื่อส่วนรวมเข้ามาร่วม พัฒนาโครงการ ดันตัว และเห็นถึงความสำคัญ ของ ประเด็นศึกษา เชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนเพิ่มขึ้น -โจทย์วิจัยของแต่ละ ชุมชนในพื้นที่รอบเขายายดา สามารถเชื่อมโยงสู่ สถานการณ์การจัดการ ตนเองกับการฟื้นฟูชีวิตคน และสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา และจำเป็นต่อการ ทำโครงการวิจัย หากไม่ ขับเคลื่อนงาน อาจได้รับ ผลกระทบจากกระแส โลกาภิวัตน์และเชื่อมโยง กับสถานการณ์การ เปลี่ยนแปลงสภาวะ ภูมิอากาศของโลกที่ส่งผล กระทบถึงผลผลิต การเกษตรและการ ดำรงชีวิตของคนในพื้นที่ รอบเขายายดา -เครือข่ายนักวิจัยเห็น รูปธรรมการขับเคลื่อน งาน วิ จ ย จาก การ	-เกิดความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างเครือข่ายนักวิจัยกับ ทีมวิจัย ทำให้เกิดการรื้อฟื้น การพูดคุยโครงการร่วมกัน อีกครั้งหนึ่ง -เกิดการจัดระบบการจัดเวที พูดคุยร่วมกัน โดยมีการ ทบทวนข้อมูล ทุนเดิมทาง สังคม สภาพปัญหาและ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจน นำ ไป สู่ การ จัด ทำ โครงการวิจัย รวมทั้งการ เชื่อมโยงโครงการวิจัยไปสู่ วิถีชีวิตรอบเขายายดา -หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง / สถาบันการศึกษาในพื้นที่ เห็น ความสำคัญ และ ประโยชน์ของกระบวนการ ทำงานอย่างมีส่วนร่วม จึง เข้ามาเรียนรู้ ให้การ สนับสนุนสถานที่ เข้าร่วม กระบวนการ และสาน เครือข่ายการทำงานร่วมกัน

			แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับนักวิจัยในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม จึงทำให้เกิดความมั่นใจว่าจะสามารถขับเคลื่อนงานในพื้นที่รอบเขายายดาได้	
5. เข้าร่วมประชุมในเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	1. เพื่อเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	-นำนักวิจัยท้องถิ่นที่มีประสบการณ์เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีเครือข่ายในระดับพื้นที่เพื่อสะท้อนประสบการณ์และคุณค่าของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น -พาเข้าร่วมการประชุมเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 2 ครั้ง -มีการสรุปบทเรียนการดำเนินงาน 2 ครั้ง ได้แก่ เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับ SCG ในพื้นที่จังหวัดลำปาง ระหว่างวันที่ 27 – 29 เมษายน 2559 ณ เพชรวารินทร์รีสอร์ท และวันที่ 10 ตุลาคม 2559 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลตะพง อ.เมือง จ.ระยอง	-เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเครือข่ายนักวิจัยกับทีมวิจัย ทำให้เกิดการรื้อฟื้นการพูดคุยโครงการร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง มีการวิเคราะห์ก่อนเริ่มโครงการทั้งตนเอง ทีมงาน ชุมชน และ พี่เลี้ยง เพื่อเปรียบเทียบกับระหว่างดำเนินโครงการ และหลังการดำเนินโครงการเสร็จสิ้น -การจัดเวทีทบทวนทุนทางสังคมที่มีของทีมนักวิจัยบริเวณรอบเขายายดา ส่งผลให้การพัฒนาโจทย์วิจัยมีความต่อเนื่อง กระชับ และตรงประเด็น -เครือข่ายทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องรอบเขายายดา มีความตั้งใจในการทำงานเพื่อส่วนรวมเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชน จึงเข้าร่วมพัฒนาโครงการ ตื่นตัวและเห็นถึงความสำคัญของการประเด็นศึกษาเชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนเพิ่มขึ้น เช่น สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงส่งผลต่อการออกผลผลิตของผลไม้ เป็นต้น	-เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเครือข่ายนักวิจัยกับทีมวิจัย ทำให้เกิดการรื้อฟื้นการพูดคุยโครงการร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง เครือข่ายนักวิจัยเขายายดากับเครือข่ายนักวิจัยจังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดลำปาง -เกิดการจัดระบบการจัดเวทีพูดคุยร่วมกัน โดยมีการทบทวนข้อมูล ทุนเดิมทางสังคม สภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจนนำไปสู่การจัดทำโครงการวิจัย รวมทั้งการเชื่อมโยงโครงการวิจัยไปสู่วิถีชีวิตรอบเขายายดา ซึ่งนับว่าเป็นการประชุมเครือข่ายนักวิจัยในพื้นที่ได้ -หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง / สถาบันการศึกษาในพื้นที่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม จึงเข้ามาเรียนรู้ ให้การสนับสนุนสถานที่ เข้าร่วมกระบวนการ และสานเครือข่ายการทำงานร่วมกัน
6. จัดเวทีสรุปและถอดบทเรียนในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่รอบเขายายดา	1. เพื่อสรุปบทเรียนจากการดำเนินงาน 2. เพื่อใช้เป็นเนื้อหาในการ	-วางแผนจะจัดประชุมสรุปและถอดบทเรียนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของแต่ละโครงการในช่วงปลาย	-เครือข่ายนักวิจัยรอบเขายายดา มีความเข้าใจแนวคิดและกระบวนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระดับหนึ่ง เนื่องจาก	-เครือข่ายนักวิจัยแต่ละพื้นที่มีการจัดระบบการจัดเวทีพูดคุยร่วมกัน โดยการทบทวนข้อมูล ทุนเดิมทางสังคม สภาพปัญหาและ

ดา	จัดทำรายงานวิจัยและนำมาปรับใช้กับการทำงานระยะต่อไป	เดือนมีนาคม 2559 แต่ทีมวิจัยติดภารกิจ จึงสรุปบทเรียนในวันที่ 10 ตุลาคม 2559 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลตะพง อ.เมือง จ.ระยอง	ผ่านเวทีเสริมสร้างแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเรียนรู้จากวิถีทัศน์ และนักวิจัยโครงการช้างป่า รวมทั้งมีกระบวนการสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรมทุกครั้ง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามและจังหวัดลำปาง	ผลกระทบที่เกิดขึ้นจนนำไปสู่การจัดทำโครงการวิจัย รวมทั้งการเชื่อมโยงโครงการวิจัยไปสู่วิถีชีวิตรอบเขายายดา ซึ่งเป็นการสรุปบทเรียนและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของแต่ละโครงการ
----	--	---	---	--

รายละเอียดสถานภาพโครงการและการติดตามหนุนเสริมของทีมประสานงาน ดังในภาคผนวก ก. และ ข.

การดำเนินงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ปี 2559 (1 ตุลาคม 2558 – 30 กันยายน 2559) ในการหนุนเสริมโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 มุ่งเน้นการพัฒนาโจทย์วิจัยที่มีคุณภาพเชื่อมโยงกับประเด็นการจัดการทรัพยากร ความมั่นคงทางอาหาร และการพัฒนาเด็กและเยาวชน / การพัฒนาศักยภาพนักวิจัย / บูรณาการโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในพื้นที่ชุมชนรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ภายใต้การสนับสนุนทุนวิจัยของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและบริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด จนเกิดโครงการวิจัย จำนวน 2 โครงการ ควบคู่กับการค้นหาทุนทางสังคม (Social Mapping : SM) ในการพัฒนากลไกบริหารจัดการและติดตามสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพี่เลี้ยงในพื้นที่เป้าหมายในประเด็นที่ทำหายกับสถานการณ์ใหม่ๆ และบูรณาการกระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือในการหนุนเสริมพันธกิจของภาคีหน่วยงาน องค์กร และสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นในลักษณะ co-funding & co-working และการสังเคราะห์ชุดความรู้ที่ได้จากการพัฒนาโจทย์วิจัยที่ทำหายกับสถานการณ์ใหม่ๆ ประสพการณ์การวิจัย กลไกการทำงาน และการติดตามสนับสนุนการวิจัยในพื้นที่ชุมชนรอบเขายายดา

3.2 สรุปผลการดำเนินงานเชิงกระบวนการ

3.2.1 การเสริมสร้างแนวคิดและกระบวนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การเสริมสร้างแนวคิดการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับทีมวิจัยโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 เริ่มจากการชวนเครือข่ายนักวิจัยเรียนรู้และเชื่อมโยงสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยล้วนเกี่ยวข้องกับการเสื่อมของมิติ 5 มิติ ประกอบด้วย สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการศึกษา ซึ่งการเสื่อมในมิติต่าง ๆ เหล่านั้นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ต้องหันมาช่วยกันฟื้นคืนกลับมาโดยอาศัยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีหลักการสำคัญ ได้แก่ **โจทย์ต้องมาจากชุมชน ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และเรียนรู้ผ่านการลงมือทำด้วยตนเองจากประสบการณ์ตรง** โดยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นการแก้ไขปัญหาย่างมีส่วนร่วมและอาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนาปรับใช้ กล่าวคือ

- ทุกข์ – โจทย์ / คำถามสถานการณ์ปัญหา
- สมุทัย – เหตุแห่งทุกข์ ต้องมีการเก็บรวบรวม วิเคราะห์ และสรุปข้อมูล เพื่อค้นหาสาเหตุของปัญหา
- นิโรธ – ความดับทุกข์ การค้นแนวทางการดับทุกข์ด้วยการนำข้อมูลใช้ประกอบการตัดสินใจแก้ไขปัญหา

- มรรค – หนทางแห่งการดับทุกข์ ลงมือแก้ไขปัญหาผ่านแนวทางที่กำหนด เรียนรู้ ปรับปรุง ให้สอดคล้องกับแต่ละปัญหา

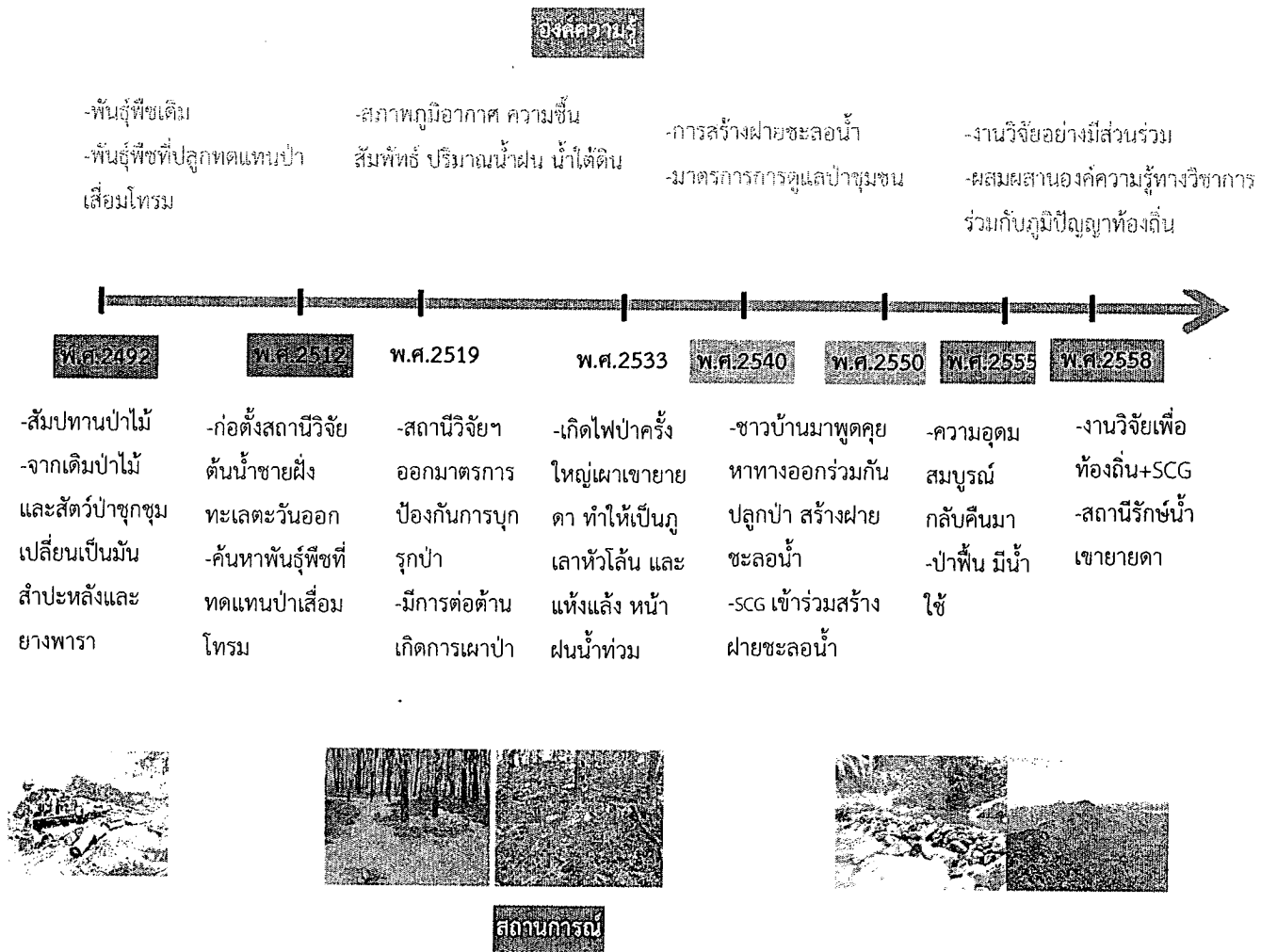
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ดำเนินงานมาตั้งแต่ปี 2541 ครอบคลุมพื้นที่ทั้ง 4 ภาคของประเทศไทย ภายใต้ชุดประเด็นต่างๆ เช่น ชุมชนกับการจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยวโดยชุมชน เศรษฐกิจชุมชน สิทธิชุมชน เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น ซึ่งมีพื้นที่รูปธรรมมากมายในพื้นที่ ดังวีดิทัศน์นำเสนอ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สิ่งที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ เกิดการแก้ไขปัญหาในรายประเด็น *คนเก่งขึ้น* จากการจัดการตนเองผ่านการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีในชุมชน นำมาประยุกต์กับความรู้ภายนอกชุมชน การฝึกทักษะการคิด การอ่าน การพูด-การฟัง และการจดบันทึก จนสามารถแก้ไขปัญหาได้ทุกเรื่องหากนำกระบวนการดำเนินงานวิจัยไปใช้อย่างต่อเนื่อง และเกิดพลังชุมชนในการสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาร่วมกัน รวมทั้ง *คุณค่า* *กำลังใจ* ที่เกิดขึ้นตลอดกระบวนการทำงานของทีมงาน ภาศิเครือข่าย และการหนุนเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระบวนการดังกล่าวจะฝังอยู่ในตัวบุคคลดังตัวอย่าง นายบุญยิ่ง แก้วกันท์ นักวิจัยในโครงการศึกษาแนวทางลดผลกระทบช้างกินพืชไร่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเอง การสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน จนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาช้างกินพืชไร่โดยการอยู่ร่วมกันกับช้าง การปรับเปลี่ยนชนิดพืชที่ปลูก และการจดบันทึกข้อมูลช้างออกมาหากิน เพื่อร่วมกันเฝ้าระวังช้างป่าร่วมกัน ส่งผลให้ได้รับความเสียหายลดลงในที่สุด

นอกจากจะจัดเวทีเสริมสร้างแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเฉพาะแล้ว ยังมีการเสริมสร้างแนวคิด กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุกครั้งที่ลงพื้นที่พัฒนาโจทย์วิจัย / พัฒนาโครงการ โดยเลือกประเด็นที่ใกล้เคียงกับประเด็นนั้นๆ เช่น เลือกโครงการพลังเด็กและเยาวชนเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกที่มีการใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการสร้างเครือข่ายเด็กและเยาวชนให้มีสำนึกความเป็นพลเมือง และการสร้างพี่เลี้ยงนักวิจัยในชุมชนให้เรียนรู้กระบวนการทำงานและดูแลติดตามหนุนเสริมเด็กได้อย่างใกล้ชิด นำเสนอให้ชุมชนตำบลบ้านแลงดู เนื่องจากปัจจุบันชุมชนบ้านแลงขาดคนสานต่อการดูแลพื้นที่ป่าชุมชน ขาดระบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน ทำให้มีคนเข้าร่วมดำเนินงานเพียงไม่กี่คน ขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ทีมวิจัยจึงคิดว่าการนำเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน อาจเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหาได้ เลือกเรื่องคลายปมปัญหา ด้วยการสร้างปัญญา จากชลประทานเพื่อท้องถิ่น ของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัย จังหวัดเพชรบุรี มานำเสนอในเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยรวมของพื้นที่รอบเขายายดา เนื่องจากเป็นประเด็นการจัดการน้ำในพื้นที่จะมีปัญหาเกิดขึ้นทั้งเรื่องปริมาณและคุณภาพน้ำ ส่งผลกระทบต่อการทำสวนผลไม้และการปลูกพืชผัก เป็นต้น เพื่อเป็นทางลัดในการค้นหาประเด็นโจทย์วิจัยและการพัฒนาโครงการให้กับทีมวิจัยที่ยังไม่มีประเด็น / ทิศทางชัดเจนมากนัก สำหรับทีมที่มีประเด็นชัดเจนก็จะได้เรียนรู้กระบวนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปวางแผนโครงการเพื่อขอรับทุนสนับสนุนงบประมาณอย่างสอดคล้องกับแต่ละบริบทพื้นที่ต่อไป

3.2.2 การติดตามทุนเสริม

3.2.2.1 การค้นหาทุนทางสังคม

จากการพูดคุยในเวทีร่วมกับเครือข่ายนักวิจัย ชุมชน และนักวิชาการในพื้นที่รอบเขายายดาช่วง 1 ปีที่ผ่านมา สามารถจัดทำเป็น Timeline แสดงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่รอบเขายายดา (พ.ศ.2492 – ปัจจุบัน) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดง Timeline แสดงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่รอบเขายายดา (พ.ศ.2492 – ปัจจุบัน)

เนื่องจากโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 1 ได้มีการจัดทำ social mapping ของพื้นที่รอบเขายายดาไปแล้วในระดับหนึ่ง จึงสานต่อและปรับการทำงานโดยการจัดทำ social mapping ที่ลงลึกเรื่องประเด็นในการพัฒนาโจทย์วิจัย เป้าหมายสุดท้าย และวิเคราะห์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานรายละเอียดดังในตารางที่ 2 ช่วยลดระยะเวลา และทราบเป้าหมายของชุมชนอย่างชัดเจน จะได้พัฒนาโครงการได้อย่างตรงจุด และเติมกำลังใจเครือข่ายนักวิจัยที่รอคอยการสนับสนุนงบประมาณมาเกือบ 2 ปี

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ทุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่รอบเขายายดา

หัวข้อ / พื้นที่	ตำบลเพ	ตำบลตะพง	ตำบลบ้านแลง
ประเด็นปัญหา / โจทย์วิจัยที่ชุมชนสนใจ	ยกระดับคุณภาพสินค้า (คุณภาพ-ราคา) - เกิดตลาดและการขายตรงไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง - เกิดการแปรรูปสินค้าผลไม้ - เพิ่มความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค - เรื่องเล่าของชุมชน/ประวัติศาสตร์ของชุมชน - สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	ขาดการรวมกลุ่มขาดความสามัคคี	ขาดการมีส่วนร่วมในการดูแลพื้นที่ป่าชุมชน
ผลลัพธ์ / เป้าหมาย / การเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	คุณภาพชีวิตดีขึ้น - สุขภาพ - เศรษฐกิจ - สังคม	- ชุมชนเข้มแข็ง - เกิดการรวมตัว - เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน - ลดปัญหาหนี้สิน - เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาร่วมกัน	- การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ / ดูแลพื้นที่ป่าชุมชน - ระบบการบริหารจัดการพื้นที่ป่าชุมชน - สานต่อเด็กและเยาวชนในการดูแลป่าชุมชน
ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	- ผู้สูงอายุ - ปราชญ์ชาวบ้าน - นายก อบต. - เกษตรตำบล - รพ.สต. - อสม. - เด็กและเยาวชนในชุมชน	- องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น - ภาคีองค์กรที่เกี่ยวข้อง - คนในชุมชน - คณะทำงาน	- ผู้สูงอายุ - ปราชญ์ชาวบ้าน - คนในชุมชน - คณะกรรมการป่าชุมชน - โรงเรียน - เด็กและเยาวชนในชุมชน

3.2.2.2 การพัฒนาโจทย์วิจัยโครงการใหม่

จากการจัดทำ social mapping และ Timeline แสดงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่รอบเขายายดา (พ.ศ.2492 – ปัจจุบัน) โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 พบว่า มีพื้นที่หมู่ที่ 11 บ้านศาลเจ้า ตำบลตะพง และพื้นที่หมู่ที่ 6 บ้านเพ ตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง มีความชัดเจนในการพัฒนาโจทย์วิจัย จึงเลือกลงพื้นที่ในการหนุนเสริมการจัดทำข้อเสนอโครงการโดยดำเนินการต่อจากเอกสารเชิงหลักการที่โครงการในระยะที่ 1 ได้จัดทำไว้ให้มีความชัดเจนมากขึ้นผ่านกระบวนการบริหารจัดการโครงการ (Project management) เพื่อให้ดูเป้าหมาย วัตถุประสงค์ กระบวนการดำเนินงาน แผนงาน และผลที่คาดว่าจะได้รับทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สกว. จำนวน 2 โครงการ ได้แก่ โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่ที่ 11 บ้านศาลเจ้า ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง และโครงการรูปแบบการจัดการกลุ่มออมทรัพย์แบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่หมู่ที่ 6 บ้านเพ ตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

สำหรับพื้นที่ตำบลบ้านแลงสนใจประเด็นการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน ซึ่งอยู่ระหว่างการลงพัฒนาจิตวิทยวิจัยในพื้นที่ 4 ครั้ง สำหรับพื้นที่หมู่ 3 และหมู่ 14 ตำบลเพ สนใจประเด็นการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงสภาพของดินฟ้าอากาศกับการทำสวนผลไม้ ภายใต้ชื่อโครงการการจัดการระบบการเกษตรที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้นในพื้นที่ หมู่ 3 และ หมู่ 14 ตำบลตะพง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง และมีโจทย์วิจัยว่า “การจัดการระบบการเกษตรที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสภาพภูมิอากาศในพื้นที่ควรเป็นอย่างไร” รวม 2 พื้นที่ โดยขณะนี้อยู่ระหว่างการให้ทีมวิจัยกลับไปคิดแผนงานที่สอดคล้องกับโครงการ และทีมพี่เลี้ยงจะลงไปติดตามหนุนเสริมในพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งหัวใจสำคัญของการพัฒนาจิตวิทยวิจัย คือ การมี ดร.พงษ์ศักดิ์ วิทยาสฤติกุล ที่ปรึกษา บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด นักวิชาการในพื้นที่ที่เรียนรู้และเข้าใจสภาพบริบทพื้นที่และองค์ความรู้เรื่องสภาพดินฟ้าอากาศเป็นอย่างดี ทำให้เกิดการผสมผสานกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของทีมพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามในการจัดกระบวนการชวนคิดชวนคุยกับความรู้เชิงวิชาการเป็นอย่างดี เครือข่ายวิจัยจึงมีความสุขและเห็นความหวังในการขับเคลื่อนงานเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกันในชุมชนต่อไป

3.2.2.3 การหนุนเสริมโครงการที่อยู่ระหว่างการดำเนินงาน

หลังจากที่ สกว. สนับสนุนงบประมาณดำเนินงานให้แก่โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่ที่ 11 บ้านศาลเจ้า ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง และโครงการรูปแบบการจัดการกลุ่มออมทรัพย์แบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่หมู่ที่ 6 บ้านเพ ตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ทีมพี่เลี้ยงจึงลงไปหนุนเสริมการบริหารจัดการโครงการ บัญชี-การเงิน เอกสารที่จำเป็นในการดำเนินโครงการร่วมกับทีมวิจัย และติดตามหนุนเสริมให้ทีมวิจัยทดลองทำกิจกรรมสร้างความเข้าใจโครงการก่อน โดยทีมพี่เลี้ยงจะลงไปหนุนเสริมการวางแผนก่อนทำกิจกรรมเพื่อกำหนดบทบาททีมวิจัย ขณะทำกิจกรรม และการสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรมร่วมกันต่อไป เพื่อนำบทเรียนมาปรับใช้กับการทำกิจกรรมครั้งต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

3.2.3 การสร้างเสริมศักยภาพทีมวิจัยและพี่เลี้ยงนักวิจัย

โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 ได้มีการออกแบบการสร้างเสริมศักยภาพทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2558 – 30 กันยายน 2559 ใน 3 ลักษณะ ดังนี้

1. ระดับโครงการวิจัย ได้มีการหนุนเสริมพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยในระดับโครงการตั้งแต่กระบวนการเสริมสร้างแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผ่านเวทีเสริมสร้างแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การพัฒนาจิตวิทยวิจัย การพัฒนาโครงการ ด้วยกระบวนการวางแผนร่วมกันกับทีมวิจัยจนได้โครงการวิจัยจิตวิทยวิจัยและโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตลอดจนการสรุปบทเรียนในแต่ละเวทีร่วมกัน ได้แก่ การจัดบันทึก การจับประเด็น การจัดทำสรุปการประชุม การจัดทำรายงาน การบริหารจัดการการเงิน และบัญชีโครงการ เป็นต้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่สามารถพัฒนาการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยได้ในระดับหนึ่ง จากการได้พูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และเป็นกระบวนการเบื้องต้นที่จำเป็นต้องมีการดำเนินโครงการ

2. ระดับเครือข่ายนักวิจัย ได้มีการวางแผนพาโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้เวทีเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามในแต่ละเดือน เพื่อให้เรียนรู้กระบวนการนำเสนอความก้าวหน้าในการดำเนินงานโครงการ การให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงาน ตลอดจนการนำเสนอแผนการดำเนินงานในเดือนต่อไปของแต่ละโครงการวิจัย การยกระดับการแลกเปลี่ยนในประเด็นแนวคิด กระบวนการดำเนินงาน และการต่อยอดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เห็นรูปธรรมการดำเนินงานในวงกว้าง นอกจากนี้ยังมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะในการดำเนินงานในพื้นที่อย่างต่อเนื่องด้วย มีการเติมกำลังใจจากนักวิจัยรุ่นพี่ การตั้งคำถามเพื่อสร้างการเรียนรู้ในเวที และการประยุกต์กระบวนการออกแบบกิจกรรมที่น่าสนใจไปปรับใช้ในประเด็นที่ใกล้เคียงกัน รวมทั้งมีการสรุปทุกครั้งว่า แต่ละโครงการมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง และการเปลี่ยนแปลงเกิดจากอะไร

เนื่องจากทีมวิจัยอยู่ระหว่างการพัฒนาโครงการ 3 พื้นที่ และอยู่ระหว่างการดำเนินงานโครงการในช่วงแรก 2 โครงการ จึงต้องการให้เกิดการเรียนรู้จากงานในพื้นที่ควบคู่กับการพาเข้าร่วมเวทีนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามต่อไป นอกจากนี้ยังได้สรุปบทเรียนการดำเนินงานเครือข่ายนักวิจัยที่ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ร่วมกับบริษัทในเครือ เอสซีจี ในจังหวัดลำปางและจังหวัดระยอง ระหว่างวันที่ 27 – 29 เมษายน 2559 ณ เพชรวารินทรี สอร์ท อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เพื่อเรียนรู้และสะท้อนกระบวนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างชุมชน ที่เลี้ยงจาก สกว. และเจ้าหน้าที่บริษัทในเครือ เอสซีจี ตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินงาน – ปัจจุบัน

3. ระดับที่เลี้ยงนักวิจัย

เนื่องจากโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 ได้มีกระบวนการหนุนเสริมที่เลี้ยงที่เป็นเจ้าหน้าที่บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด มาโดยตลอด แต่ช่วงระยะเวลาที่เว้นว่างจากการดำเนินงาน ทำให้มีเจ้าหน้าที่บางส่วนย้ายงาน มีเจ้าหน้าที่คนใหม่เข้ามาทำงาน ที่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามจึงได้สร้างการเรียนรู้โดยการพาทำกิจกรรมร่วมกัน ตั้งแต่เวทีเสริมสร้างแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เวทีพัฒนาโจทย์วิจัย เวทีพัฒนาโครงการ ตั้งแต่การดำเนินงานตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และช่วงปลายน้ำ ให้ได้สัมผัสแนวคิด การพัฒนาโจทย์วิจัย / การพัฒนาโครงการ กระบวนการทำงาน การติดตามหนุนเสริม และการพัฒนาศักยภาพทีมที่เลี้ยงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากที่เลี้ยงติดภารกิจในพื้นที่ ทำให้บางช่วงการพัฒนาโครงการไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม แต่อาศัยการประสานงานในพื้นที่ร่วมกับชุมชน จึงทำให้ไม่ห่างจากชุมชนมากนัก รวมทั้งมี ดร.พงษ์ศักดิ์ วิทวัสสุติกุล ที่เลี้ยงที่เป็นที่ปรึกษาบริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด สร้างการเรียนรู้ร่วมกันตลอดการดำเนินกิจกรรม

3.2.4 การสื่อสารสังคม

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ดำเนินโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 ได้มีการสื่อสารงานวิจัยออกสู่สังคมผ่านทางเว็บไซต์ www.maeklongvijai.org และเฟซบุ๊กเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นรอบเขายายดา เพื่อนำเสนอความเคลื่อนไหว การดำเนินงานในพื้นที่ วรรณทองจากแต่ละเวที และเขียนการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (Research Exploitation : RE) จำนวน 1 เรื่อง ดังภาคผนวก ค.

กรณีศึกษาโครงการวิจัยเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของเกษตรกรใน
 พื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
 -ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดสุพรรณบุรี

ภาพที่ 3 แสดงการสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดีย

4.1 บทเรียนในการดำเนินงาน

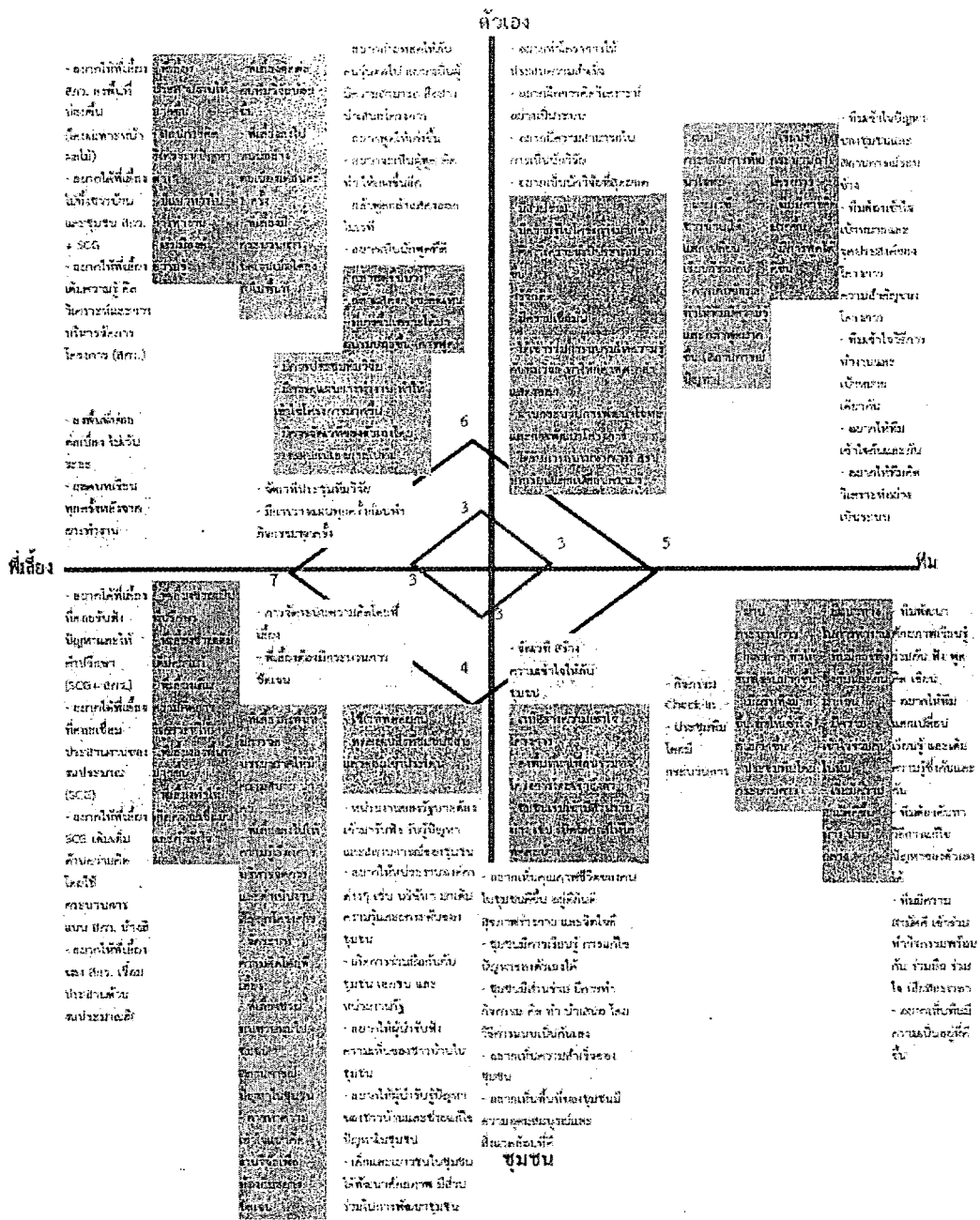
4.1.1 กระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเครือข่ายนักวิจัยโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 ผ่านการเรียนรู้กระบวนการดำเนินงานตั้งแต่ต้นน้ำ – ปลายน้ำ ผ่านการชมวิดิทัศน์การเสริมสร้างแนวคิด พื้นที่รูปธรรมแสดงกระบวนการดำเนินงาน และพลังคุณค่าจากการได้แลกเปลี่ยนกับนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นโครงการลดผลกระทบจากช้างกินพืชไร่ จากขั้นตอนการพัฒนาโจทย์วิจัยและการพัฒนาโครงการ โดยมีพี่เลี้ยงลงหนุนเสริมอย่างใกล้ชิดในพื้นที่ทั้งการเตรียมความพร้อมของทีมงานก่อนจัดกิจกรรม การจัดกิจกรรม และการสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรมทุกครั้ง การจัดทำรายงานการเงิน และรายงานการประชุมในแต่ละเวที เพื่อให้ได้บทเรียนสำหรับนำไปปรับปรุงการจัดกิจกรรมครั้งต่อไปให้ดีขึ้น ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้งานวิจัยมือสอง และจะเรียนรู้ได้เพิ่มขึ้นจากการลงมือทำกิจกรรมในโครงการของตนเอง

บทเรียนสำคัญ คือ พี่เลี้ยงต้องกระตุ้นให้เครือข่ายวิจัยเกิดการทบทวนทุนทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่ว่ามีความเชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัญหาอย่างไรในการพัฒนาโจทย์วิจัย การมองเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของโครงการที่ชัดเจน นำไปสู่การวางแผนอย่างเหมาะสมภายใต้ทุนที่มีทั้งทีมงาน ความรู้ และเครือข่ายในพื้นที่ ให้สามารถดำเนินงานแก้ไขปัญหาคือได้เป็นจริงภายในระยะเวลาจำกัดในขั้นตอนการพัฒนาโครงการ และการติดตามหนุนเสริม สร้างความสัมพันธ์กับทีมวิจัยอย่างใกล้ชิด ติดตามประสานงานการทำกิจกรรม ช่วยให้เกิดความเข้าใจและสามารถปรึกษาพี่เลี้ยงได้อย่างต่อเนื่องในช่วงการดำเนินโครงการ จะช่วยสร้างการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดรูปธรรมได้อย่างแท้จริง

จากการสะท้อนของทีมวิจัยที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สกว. และอยู่ระหว่างการดำเนินงาน ได้แก่ โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่ที่ 11 บ้านศาลเจ้า ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง และโครงการรูปแบบการจัดการกลุ่มออมทรัพย์แบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่หมู่ที่ 6 บ้านเพ ตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เมื่อวันที่ 27 – 29 เมษายน 2559 พบว่า การประเมินตัวเองเพิ่มขึ้นจาก 3 คะแนน เป็น 6 คะแนน จากการที่ตนเองกล้าพูด เนื่องจากมีพี่เลี้ยงจาก สกว. และ SCG มากระตุ้นให้เรา กล้าพูด กล้าคิดอย่างเป็นระบบ ผ่านการอบรม มีความรู้ในโครงการมากขึ้น ส่วนทีมเพิ่มจาก 3 คะแนน เป็น 5 คะแนน เพราะเริ่มเรียนรู้กระบวนการในโครงการ ตั้งคำถาม คิด วิเคราะห์อย่างเป็นระบบมากขึ้น ด้านชุมชนเพิ่มจาก 3 คะแนน เป็น 4 คะแนน เพราะยังไม่ได้เริ่มโครงการมากนัก แต่มั่นใจว่าถ้าได้ทำต่อ จาก 3 คะแนน อาจจะกลายเป็น 10 คะแนน เพราะชุมชนเราค่อนข้างจะเข้มแข็ง ด้านพี่เลี้ยงจาก 3 คะแนน เป็น 7 คะแนน เพราะช่วงระยะที่ 1 พี่เลี้ยงทอดทิ้งไปนาน อยากให้ 9 - 10 คะแนน เพราะเมื่อเราได้รับการเติมเต็มจากพี่เลี้ยง คะแนนจึงเพิ่มขึ้น พี่เลี้ยงประสานงานมากขึ้น สอนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ทำให้การคิดเป็นระบบเนื่องจากการมีการทำกิจกรรม check in รับทราบปัญหา เพื่อฝึกการพูดและฟังอย่างเข้าใจ ช่วยให้เกิดการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อจะนำมาสู่กระบวนการแก้ไข ควบคู่กับการสร้างความเข้าใจกับชุมชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม มีการกำหนดเป้าหมาย กระบวนการดำเนินงาน และสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรมทุกครั้ง ดังรายละเอียดในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 สรุปการประเมินเสริมพลังไยแมงมมชุมชนพื้นที่จังหวัดระยอง

4.1.2 กระบวนการมีส่วนร่วม

ระดับโครงการ

เนื่องจากเครือข่ายนักวิจัยโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 มีความต้องการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างแท้จริง จึงมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่ขั้นตอนการเสริมสร้างแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การพัฒนาโจทย์วิจัย และการพัฒนาโครงการ ในเบื้องต้นจะเห็นทีมงานที่เข้าร่วมเวทีเป็นกลุ่มคนเดิมที่มีความสนใจและมีข้อมูลที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ส่งผลให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีสาระ แม้ว่าจะใช้เวลาไม่มากนัก

ระดับพี่เลี้ยงเจ้าหน้าที่ บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด

เนื่องจากเจ้าหน้าที่บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด มีการกิจของตนเองร่วมกับกิจกรรมในชุมชนมาก จึงทำให้เข้าร่วมเรียนรู้ในช่วงการพัฒนาโครงการเพียง 1 – 2 เวทีทำให้การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ลดลง จึงควรมีการสร้าง ความเข้าใจบทบาทการทำงาน และการจัดสรรเวลาให้สอดคล้องกับทีมประสานงานฯ และชุมชน เพื่อเรียนรู้การทำ กิจกรรมร่วมกันในโครงการ และการติดตามหนุนเสริมกับการทำงานเชิงพื้นที่ในระยะยาว รวมทั้งมีการปรับ กระบวนการดำเนินงานให้เกิดการประสานงานลงพื้นที่ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ระดับศูนย์ประสานงาน

การออกแบบกิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมของโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานใน การฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 เหมือนกับการดำเนินงานใน พื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามและพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งขั้นตอนการพัฒนาโจทย์วิจัย การพัฒนาโครงการ และการติดตาม หนุนเสริมการดำเนินงานในพื้นที่ รวมทั้งผ่านการประชุมเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม และการ พัฒนาศักยภาพทีมประสานงานรุ่นใหม่ไปพร้อมๆ กับทีมพี่เลี้ยงที่เป็นเจ้าหน้าที่บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด เพื่อ สร้างการเรียนรู้บทบาทการหนุนเสริมการทำงานวิจัยอย่างมีส่วนร่วม มีการวางแผนออกแบบกระบวนการ การแบ่ง บทบาทภายในทีมงาน และการสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรมทุกครั้ง

บทเรียนสำคัญจากการสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ การร่วมคิด ร่วมวางแผน การเตรียมความพร้อม การออกแบบกิจกรรม และการสรุปบทเรียนหลังการทำกิจกรรม ร่วมปฏิบัติการในทุกขั้นตอน ร่วมรับผลประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานทั้งด้านบวกและด้านลบเพื่อนำไปเป็นบทเรียนปรับใช้กับการ ทำงานครั้งต่อไป และร่วมตัดสินใจใช้ข้อมูลที่ได้จากในพื้นที่ที่เป็นองค์ความรู้ท้องถิ่นไปผสมผสานกับความรู้จาก นักวิชาการ เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน หากทุกพื้นที่ที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้อย่างครบถ้วน ก็จะสามารถจัดการ ตนเองและสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง / กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมทำกิจกรรม จะทำอย่างไรให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ส่งเสริมการคิด วิเคราะห์ และ จัดการตนเองได้อย่างยั่งยืนระยะต่อไป

4.2 ข้อค้นพบในการดำเนินงาน

4.2.1 ข้อค้นพบในการดำเนินงาน

- การดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะต้องสร้างการเรียนรู้ให้แต่ละทีมวิจัยได้สัมผัสพลัง คุณค่า และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากจุดเล็กๆ ระหว่างทาง เพื่อเติมกำลังใจ และเกิดความมั่นใจว่าเป้าหมายที่ กำหนดไว้ปลายทางนั้นจะสามารถจัดการแก้ไขกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม
- การยกระดับการทำงาน การมีนักวิชาการลงไปร่วมเรียนรู้การทำงานในพื้นที่ที่จำเป็นบางประเด็น ช่วยให้การพัฒนาโจทย์วิจัย การพัฒนาโครงการมีความชัดเจน ระยะเวลาสั้น และมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะนักวิชาการที่อยู่ในพื้นที่ จะเกิดความเข้าใจสภาพพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ให้ข้อเสนอแนะที่ดีต่อ ทีมวิจัยได้ ทำให้ทีมวิจัยได้สัมผัสพลัง คุณค่า และนำความรู้ไปปรับใช้กับการจัดการได้อย่างเหมาะสม กับแต่ละชุมชน รวมทั้งมีการสรุปความรู้ที่ได้จากกระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ รอบเขายายดาเป็นระยะๆ ช่วยให้การขับเคลื่อนงานมีประสิทธิภาพ
- การเติมเต็มความรู้ต่างๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของแต่ละชุมชน สังคม ประเทศ และโลกเป็นสิ่ง สำคัญ พี่เลี้ยงจึงต้องมีการประเมินสถานการณ์ภายในทีมวิจัย ชุมชน และด้านอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อออกแบบกระบวนการหนุนเสริมการดำเนินงานของโครงการให้ได้ตามเป้าหมายและสอดคล้อง กับบริบทพื้นที่ ทั้งการพัฒนาโครงการ และการติดตามโครงการ
- ต้องมีการสื่อสารความรู้ที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิต เช่น ความรู้เรื่องเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สภาพดินฟ้าอากาศ ประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ทีมวิจัยและพี่เลี้ยงทุกคนได้เรียนรู้ เข้าใจ และนำไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิต การออกแบบกระบวนการทำงาน ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่ เกิดขึ้นในชุมชน สังคม และประเทศ ควบคู่กับการสื่อสารการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ทำให้ทีมวิจัย ได้ตระหนักว่า การทำงานวิจัยปรับใช้กับชีวิตจริงได้

4.2.2 ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน

ปัจจัย

- ทีมวิจัย พี่เลี้ยงนักวิจัย และนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัยในพื้นที่รอบเขายายดามีการเปิดใจที่จะยอมรับการเรียนรู้ ทำให้เห็นกระบวนการทำงานวิจัยที่แก้ไขปัญหาได้อย่างสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถประยุกต์ภูมิปัญญาไปใช้ในการสร้างการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- การออกแบบกระบวนการพัฒนาจิตวิทยวิจัย การพัฒนาโครงการ กระบวนการติดตามหนุนเสริมการทำงานของแต่ละโครงการ จะต้องมีความรู้ / นักวิชาการในเชิงประเด็นเข้าไปร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จะช่วยให้เกิดการผสมผสานความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เกิดการยกระดับการทำงานที่หลากหลาย
- งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการวางกลไกการขับเคลื่อนงานผ่านเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีศักยภาพ จำเป็นต้องมีการสร้างการมีส่วนร่วมในทางได้ทุกประเด็นกับนักวิชาการภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีพื้นที่รูปธรรมให้เรียนรู้ได้ว่าสามารถแก้ไขปัญหาได้จริง
- ทีมวิจัย ทีมประสานงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องในกลไกการขับเคลื่อนงาน จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพทีมงานอย่างต่อเนื่อง เช่น การเข้ารับการฝึกอบรมวิทยากรกระบวนการเพื่อมาออกแบบการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม การศึกษาดูงานการวางกลไกการทำงานในพื้นที่อื่นๆ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีต่างๆ ทั้งในระดับชุมชนและในระดับประเทศ เป็นต้น เพื่อยกระดับองค์ความรู้ และการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เงื่อนไข

- พี่เลี้ยงและนักวิชาการต้องลงติดตามหนุนเสริมทีมวิจัยในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เพื่อวางแผนการออกแบบกระบวนการ การติดตามหนุนเสริมให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในพื้นที่ ช่วยให้คำแนะนำและเติมความรู้ทางวิชาการทุกครั้ง เมื่อชุมชนเห็นประโยชน์จะเข้าร่วมเวทีอย่างต่อเนื่อง
- ต้องมีการพาศึกษาดูงานหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นพื้นที่อื่นๆ เพื่อให้เห็นรูปธรรมการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งช่วยเติมกำลังใจในระหว่างการดำเนินโครงการ
- ต้องวางแผนสร้างทีมงานรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง ทั้งเครือข่ายเด็กและเยาวชน ทีมพี่เลี้ยงในพื้นที่ เพื่อสร้างความเข้าใจกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม และเชื่อมโยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปในทุกประเด็นกับแต่ละชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม
- ต้องมีการพัฒนาทีมประสานงาน เครือข่ายนักวิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้เข้าใจแนวคิด กระบวนการดำเนินงาน และการติดตามหนุนเสริมการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ผ่านการเรียนรู้ทุกรูปแบบและช่องทางที่น่าสนใจ
- ต้องมีการสรุปบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้ เพื่อนำสู่การจัดการแก้ไขปัญหา / การสร้างรูปธรรมในระดับพื้นที่ และเชื่อมโยงภาพรวมการแก้ไขปัญหาไปสู่ระดับนโยบาย รวมทั้งนำเสนอ สื่อสาร ผลงานไปสู่สาธารณะ ทั้งทางเว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ และรายการโทรทัศน์

4.2.3 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

เครือข่ายทีมวิจัย

- เกิดเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นรอบเขายายดา จำนวน 5 พื้นที่ รวมทีมวิจัยทั้งหมดมากกว่า 30 คน ที่สนใจเข้าร่วมขับเคลื่อนงานในประเด็นการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ การจัดการสวนผลไม้ การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และการอนุรักษ์ป่าชุมชน และมีความมั่นใจ กล้าพูด กล้าแสดงออก สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทีมวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- เกิดการขับเคลื่อนงานที่นำไปสู่การฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่ มีความมั่นคงทางด้านอาหาร มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และมีการจัดสวัสดิการชุมชนที่ดีภายในกลุ่ม / ชุมชน
- ทีมวิจัยมองปัญหาของตัวเอง และชุมชน คิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบจากการฝึกให้คิดอย่างเป็นระบบ ไม่นำ้ แก่ปัญหาด้วยตนเอง รวมทั้งพี่เลี้ยงมาชวนเขียนแผน และฝึกให้คิดวิเคราะห์ มีการรวมกลุ่มพูดคุยทุกคนได้ฟังกันร่วมกันคิดปัญหา จึงสามารถขับเคลื่อนงานได้

ทีมพี่เลี้ยง

- เกิดทีมพี่เลี้ยงในพื้นที่รอบเขายายดาจากเจ้าหน้าที่บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด จำนวน 3 คน และนักวิชาการ ที่มาร่วมเรียนรู้แนวคิด กระบวนการทำงาน และการติดตามหนุนเสริมไปสัปดาห์ในทุกละดับตั้งแต่ต้นน้ำ – ปลายน้ำ เพื่อสร้างแนวร่วมการทำงานในชุมชน ที่นับวันจะมีคนทำงานเพื่อส่วนรวมลดลงตามลำดับ

องค์ความรู้

- เกิดองค์ความรู้ในการพัฒนาโจทย์วิจัยและพัฒนาโครงการ ผ่านการทำและเรียนรู้ Social mapping และ Timeline ที่เกิดขึ้นบริเวณรอบเขายายดา การชวนแลกเปลี่ยนเพื่อค้นหาสถานการณ์ปัญหา / โจทย์วิจัยที่ต้องการทำจริงในพื้นที่ ลงลึกในรายละเอียดสถานการณ์ปัญหา ชวนจัดทำข้อเสนอโครงการ และจัดทำแผนงานลงรายละเอียด เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจาก สกว. ซึ่งต้องมีสื่อที่ต้องการนำไปสู่เนื้อหาที่จะสร้างการเรียนรู้ เช่น วิดีทัศน์ 10 ปี แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมแนวคิดและกระบวนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิดีทัศน์การบริหารจัดการน้ำของอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัย ชุมชนเขาระปลูก อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรีในประเด็นการบริหารจัดการน้ำ วิดีทัศน์พลังเยาวชนเปลี่ยนโลกของโครงการพลังเด็กและเยาวชนเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกในประเด็นที่เื้อต่อการชวนเยาวชนลุกขึ้นมาจัดการบ้านแปลงได้ เป็นต้น นอกจากนี้จะเติมเนื้อหาให้ควรมีการเสริมพลังจากนักวิจัยรุ่นพี่ที่ผ่านการทำงานมาแลกเปลี่ยนให้ฟัง การออกแบบเวทีที่สั้น กระชับสอดคล้องกับการประกอบอาชีพ แต่ได้เรียนรู้อย่างรอบด้าน การเติมความรู้จากนักวิชาการในพื้นที่ร่วมด้วย เช่น สภาพดิน ภูมิอากาศ ความชื้นสัมพัทธ์ เป็นต้น
- เกิดองค์ความรู้ในการติดตามหนุนเสริมโครงการที่อยู่ระหว่างการดำเนินโครงการ ผ่านการสร้างความรู้เข้าใจเรื่องสัญญาโครงการ ระบบการบริหารจัดการบัญชี – การเงิน การจัดทำใบเสร็จและใบสำคัญรับเงิน การจัดทำรายงานการประชุม การติดตามหนุนเสริมกระตุ้นทีมวิจัยให้มีการทำกิจกรรมในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยการประสานงานพี่เลี้ยงรวมทั้งจากพี่เลี้ยง SCG ระยอง นักวิชาการในพื้นที่ และพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม มีการประชุมออกแบบการทำงานร่วมกัน การประสานเครือข่ายนักวิจัยเข้าทำกิจกรรมประชุมเครือข่ายที่จังหวัดระยอง จังหวัดสมุทรสงคราม การสรุปบทเรียนการดำเนินงานของเครือข่ายนักวิจัยเขายายดา และการสรุปบทเรียนระหว่างทีมวิจัยและพี่เลี้ยงทีม SCG ลำปาง กับทีมวิจัยและพี่เลี้ยงทีม SCG ระยอง เป็นการเรียนรู้

กระบวนการดำเนินงานข้ามพื้นที่ ทราบแนวคิดในการขับเคลื่อนงานช่วงเริ่มต้นของทีมงานนำมาปรับใช้กับทีมระยอง ทบทวนปัจจัยเงื่อนไขที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงเวลาที่ผ่านมา และการประเมินเสริมพลังคุณค่าจากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทั้งในระดับตนเอง ทีมงาน พี่เลี้ยง และชุมชน

- เกิดองค์ความรู้ที่ได้จากโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 ที่มาจากการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของนักวิชาการกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เช่น ประเด็นการขับเคลื่อนงานรูปแบบการหนุนเสริม ความรู้เฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในพื้นที่ (ภาคผนวก ง.) เป็นต้น

4.3 แนวทางการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (1 ตุลาคม 2559 – 30 กันยายน 2560)

จากการขับเคลื่อนงานโครงการแนวทางการขับเคลื่อนงานโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 ทำให้เห็นปัจจัยเงื่อนไขการพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยในพื้นที่รอบเขายายดา ทั้งกระบวนการเดิมแนวคิดและกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การให้เครื่องมือสร้างการเรียนรู้ เช่น การพูดการฟังอย่างลึกซึ้ง การจัดเวที การจับประเด็น การสรุปวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปบทเรียน เป็นต้น ทำให้เกิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2 โครงการ คือ โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่ที่ 11 บ้านศาลเจ้า ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง และโครงการรูปแบบการจัดการกลุ่มออมทรัพย์แบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่หมู่ที่ 6 บ้านเพ ตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง สำหรับการทำงานในปีที่ 2 มุ่งเน้นการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่หมู่ 3 และหมู่ 14 ตำบลตะพง และหมู่ 6 ตำบลบ้านแลง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ให้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานจาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 3 โครงการ การติดตามหนุนเสริมโครงการวิจัยตำบลเพกับตำบลตะพงให้ดำเนินงานตามแผนงานที่ระบุไว้ในโครงการ ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายนักวิจัยโดยการเข้าร่วมประชุมเครือข่ายนักวิจัยของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม การเติมความรู้เรื่องการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม การสรุปบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามพื้นที่ และการสรุปสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการขับเคลื่อนงานร่วมระหว่างชุมชน สกว. และบริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด เชิงลึกจากกระบวนการติดตามหนุนเสริมการดำเนินงานของทั้ง 5 โครงการ เพื่อการสื่อสารองค์ความรู้สู่สังคมต่อไป

บทที่ 5
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุปการดำเนินงาน (1 ตุลาคม 2558 – 30 กันยายน 2559)

การดำเนินงานโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 (1 ตุลาคม 2558 – 30 กันยายน 2559) มุ่งเน้นการค้นหาแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา ผ่านการพัฒนาโจทย์วิจัยที่มีคุณภาพเชื่อมโยงกับประเด็นการจัดการทรัพยากร ความมั่นคงทางอาหาร และการพัฒนาเด็กและเยาวชน / การพัฒนาศักยภาพนักวิจัย / ระบุธรรมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น การค้นหาทุนทางสังคม (Social Mapping : SM) ในการพัฒนากระบวนการจัดการและติดตามสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพี่เลี้ยงในพื้นที่เป้าหมายในประเด็นที่ทำหายกับสถานการณ์ใหม่ๆ และบูรณาการกระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือในการหนุนเสริมพันธกิจของภาคี หน่วยงาน องค์กร และสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นในลักษณะ co-funding & co-working และการสังเคราะห์ชุดความรู้ที่ได้จากการพัฒนาโจทย์วิจัยที่ทำหายกับสถานการณ์ใหม่ๆ ประสพการณ์การวิจัย กลไกการทำงาน และการติดตามสนับสนุนการวิจัยในพื้นที่ชุมชนรอบเขายายดา โดยการทำงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ดังนี้

เชิงปริมาณ

1. เกิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโครงการใหม่ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานจาก สกว. จำนวน 2 โครงการ และอยู่ระหว่างการพัฒนาโครงการอีกจำนวน 3 โครงการ
2. เกิดกลไกการบริหารจัดการและติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่อยู่ระหว่างการพัฒนา 2 โครงการ และการพัฒนาโครงการจำนวน 3 พื้นที่ ร่วมกับพี่เลี้ยงและนักวิชาการจากบริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด เพื่อช่วยกันเติมเต็มกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมผสมผสานกับองค์ความรู้ทางวิชาการทั้งด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนชุมชนรอบเขายายดา ครอบคลุมมิติเศรษฐกิจ (กลุ่มออมทรัพย์ สวนผลไม้ของตำบลตะพงและตำบลเพ) สังคม (วิถีชีวิตชาวสวนท่ามกลางอุตสาหกรรมของตำบลตะพงและตำบลเพ) และสิ่งแวดล้อม (การอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแลงของตำบลบ้านแลง)
3. เกิดการเขียนการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (Research Exploitation : RE) จำนวน 1 เรื่อง
4. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การขับเคลื่อนกิจกรรมภายใต้โครงการสู่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ www.maeklongvijai.org เฟซบุ๊กเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นรอบเขายายดา เป็นต้น เพื่อนำเสนอความเคลื่อนไหวการดำเนินงานในพื้นที่

เชิงคุณภาพ

1. ทราบทุนทางสังคมในชุมชนเขายายดาผ่านการทำแผนที่ทางสังคม (Social mapping) เพื่อใช้ในการขับเคลื่อนทั้งด้านการพัฒนาโจทย์วิจัย การพัฒนาโครงการ และการติดตามหนุนเสริมกระบวนการดำเนินงานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างสอดคล้องกับแต่ละบริบทพื้นที่ ครอบคลุมมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
2. เกิดเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นและแนวทางการพัฒนาพี่เลี้ยงที่เป็นบุคลากรของบริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด ที่ผ่านการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 2 โครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และอีก 3 โครงการที่อยู่ระหว่างการพัฒนาโครงการในพื้นที่เขายายดา โดยทีมวิจัยที่เข้าร่วมกระบวนการอย่างต่อเนื่องสามารถวิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบผ่านการลงมือทำ สามารถเขียนแผนงาน และกลั่นนำเสนอผลงานจากการเรียนรู้ข้อมูลในพื้นที่ ตลอดจนได้เรียนรู้องค์ความรู้ทางวิชาการผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผ่านการเสริมสร้างแนวคิด กระบวนการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม และการใช้เครื่องมือสร้างการมีส่วนร่วมในการหนุนเสริมพันธกิจของภาคี หน่วยงาน องค์กร และสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น
3. ได้องค์ความรู้แนวทางการพัฒนาระบบกลไกการสร้างพี่เลี้ยงชุมชนในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระหว่างชาวบ้าน สถานประกอบการ และเครือข่ายภาครัฐและเอกชน ให้มาบูรณาการการทำงานร่วมกันโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งเพื่อสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชนรอบเขายายดา

ดังนั้นดำเนินงานในช่วง 1 ปี ที่ผ่านมา โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 ได้ดำเนินงานสร้างการเรียนรู้แนวคิดและกระบวนการ

ดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเติมกำลังใจจากนักวิจัยที่มีประสบการณ์การขับเคลื่อนงานจนประสบความสำเร็จ การพัฒนาโจทย์วิจัยในเวทีเครือข่ายรวมของทุกพื้นที่ และการพัฒนาโครงการลงลึกในแต่ละประเด็นของแต่ละโครงการ จนทีมวิจัยได้รับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินการ ควบคู่กับการติดตามหนุนเสริมทีมพี่เลี้ยงและนักวิชาการของบริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด ให้เข้าใจกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน โดยการวางแผนก่อนทำกิจกรรม การปรับแผนงานระหว่างการทำกิจกรรม และการสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรมทุกครั้ง จนเกิดความเข้าใจการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับที่ปรึกษาบริษัท ฯ และที่ปรึกษาโครงการ และระดับเบื้องต้นกับทีมเจ้าที่ประสานงานชุมชน ควบคู่กับการเรียนรู้องค์ความรู้เฉพาะด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศของที่ปรึกษาโครงการ ซึ่งมีประโยชน์และช่วยให้กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย การพัฒนาโครงการ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีมีความน่าสนใจ ชุมชนอยากเข้าร่วมเวทีเนื่องจากได้รับความรู้และประโยชน์จากการพูดคุย ส่งเสริมให้การพูดคุยมีประสิทธิภาพแม้ว่าจะใช้เวลาเพียง 3 ชั่วโมง รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่ายนักวิจัยข้ามพื้นที่กับ SCG จังหวัดลำปาง และจังหวัดสมุทรสงคราม ทำให้ทีมวิจัยเกิดกำลังใจ การขับเคลื่อนงานต่อเนื่องจากการได้สัมผัสประสบการณ์ผ่านพี่เลี้ยงตัวคูณต่างพื้นที่ และเรียนรู้กันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นับว่าเป็นความท้าทายของการออกแบบกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนทั้งเมืองและชนบทที่กระแสโลกาภิวัตน์เข้ามาในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

5.2 ข้อเสนอแนะต่อการเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนและสังคมในวงกว้าง

- ต้องมีการสร้างพื้นที่รูปธรรมจากโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ครอบคลุมมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา ควบคู่กับการเชื่อมโยงเครือข่ายผ่านเวทีประชุมเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่อย่างน้อย 2 ครั้ง ร่วมกับเครือข่ายนอกพื้นที่ รวมทั้งเป็นการนำเสนอความรู้ใหม่ๆ ที่มีความหลากหลาย และสร้างภูมิคุ้มกันกระตุ้นให้เครือข่ายวิจัยนำไปคิดและปรับใช้ในการจัดการตนเอง และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชน ตลอดจนเป็นการเสริมกำลังใจในการขับเคลื่อนงานร่วมกับเครือข่ายพื้นที่อื่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำคัญต่อการค้นหาทางออกในการแก้ไขปัญหา
- ต้องสรุปบทเรียนการขับเคลื่อนงานร่วมกันระหว่างทีมพี่เลี้ยงชุมชน ที่ปรึกษา ทีมวิจัยโครงการ และเครือข่ายนักวิจัยรอบเขายายดาเป็นระยะๆ ถึงการรับรู้แนวคิดและกระบวนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลไกการขับเคลื่อนงานภายใต้ทุนทางสังคมที่มีในพื้นที่ และการติดตามหนุนเสริมโครงการที่อยู่ระหว่างการดำเนินงาน และการพัฒนาโครงการ ทั้งในระดับนักประสานงานชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่ ระดับผู้ประสานงาน ที่ปรึกษาโครงการ และระดับนโยบายในการวางแผนการขับเคลื่อนงานร่วมกันระหว่าง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และบริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด
- ต้องมีการเติมความรู้เป็นระยะๆ ระหว่างการดำเนินงาน เช่น แนวคิดและกระบวนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในทีมวิจัยที่อยู่ระหว่างการพัฒนาโครงการ กระบวนการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม การสรุปและการจับประเด็น และการเขียนรายงานในทีมวิจัยที่อยู่ระหว่างการดำเนินงานระยะที่ 1 เพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการโครงการ งบประมาณ และการจัดทำรายงาน ตลอดจนการเติมเต็มความรู้ทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเขายายดาสอดแทรกไปในแต่ละกิจกรรมที่ลงพื้นที่ ชุมชนและทีมพี่เลี้ยงจะได้รับความรู้ และนำไปปรับใช้กับการประกอบอาชีพและการหนุนเสริมของทีมพี่เลี้ยงอย่างเข้าใจร่วมกันต่อไป
- เนื่องจากพื้นที่การดำเนินงานโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดาฯ อยู่ในพื้นที่จังหวัดระยอง และต้องมีการประสานงานร่วมกับเจ้าหน้าที่บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด และทีมวิจัยชุมชนในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง บางช่วงเจ้าหน้าที่ติดภารกิจของหน่วยงาน ประเพณี และกิจกรรมที่ทำร่วมกับชุมชน รวมทั้งทีมวิจัยของโครงการสามารถลงติดตามหนุนเสริมได้เดือนละ 1 - 2 ครั้ง จึงทำให้บางกิจกรรมล่าช้ากว่าแผนงานที่ระบุไว้ในโครงการ ซึ่งควรส่งตัวแทนเข้าร่วมเรียนรู้ทุกครั้ง เพื่อเรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกัน และมีการสื่อสารผ่านไลน์กลุ่มอย่างต่อเนื่อง

ภาคผนวก ก.

สถานภาพโครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา
อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2
(1 ตุลาคม 2558 – 30 กันยายน 2559)

ลำดับที่	รหัสโครงการ	ชื่อโครงการ	หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย	สถานะโครงการ	ระยะเวลาสัญญา
1	RDG59M0011	โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่ที่ 11 บ้านศาลเจ้า ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง	นายสงกรานต์ พงษ์มี	กำลังดำเนินงาน	1 มี.ค.59 – 28 ก.พ.60
2	RDG59M0012	โครงการรูปแบบการจัดการกลุ่มออมทรัพย์แบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่หมู่ที่ 6 บ้านเพ ตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง	นายสมชาย พันธุ์เสือ	กำลังดำเนินงาน	1 มี.ค.59 – 28 ก.พ.60

ข้อมูล ณ วันที่ 30 กันยายน 2559

ภาคผนวก ข. สรุปรายงานการประชุมเครือข่าย และการประชุมสรุปบทเรียน

สรุปการประชุมเวทีเรียนรู้แนวคิงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและทบทวนโจทย์วิจัยชุมชนเขายายดา
โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา
อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2

วันที่ 23 พฤศจิกายน 2558 เวลา 09.15 – 15.15 น.

ณ องค์การบริหารส่วนตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นางกัญญาก็ค	รักระเบียบ	นักวิจัย ต.เพ อ.เมือง จ.ระยอง
2. นายเนียน	โสตสด	นักวิจัย ต.เพ อ.เมือง จ.ระยอง
3. นายสมชาย	พันธ์เสือ	นักวิจัย ต.เพ อ.เมือง จ.ระยอง
4. นางอรชา	สวมฉาย	นักวิจัย ต.เพ อ.เมือง จ.ระยอง
5. นางอุณงค์	เทพการณ	นักวิจัย ต.เพ อ.เมือง จ.ระยอง
6. นายวิชัย	เอกอุตม	นักวิจัย ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
7. นางโสณ	เอกอุตม	นักวิจัย ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
8. นายวิทยา	สุวรรณราย	นักวิจัย ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
9. นางวิสา	เอกอุตม	นักวิจัย ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
10. นางสาวติลค	จิตตรง	นักวิจัย ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
11. นายสงกรานต์	พงษ์มี	นักวิจัย ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
12. นายเจาะ	เที่ยงแท้	นักวิจัย ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
13. ดร.พงษ์ศักดิ์	วิทวัสสุติกุล	ที่ปรึกษา SCG
14. นายไพโรจน์	สมุทรรัตน์	สภาเกษตรกร ต.เพ
15. นางสาวสุกัลย์ทิต	แสงทรัพย์	SCG CHEM
16. นางสาวไฮไล	ผลบุญ	SCG CHEM
17. นายพันเรือง	สุประดิษฐ์	SCG CHEM
18. นายบุญยั้ง	แก้วกันท์	นักวิจัยโครงการศึกษาแนวทางลดผลกระทบจากช้างกินพืชไร่ อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
19. นายนายชิษณุวัฒน์	มณีศรีขำ	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
20. นายคำณ	นิมอณงค์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
21. นายสุทธิลักษณ์	โตกทอง	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
22. นายชนนท์	ภูระหงส์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
23. นายอรรถชัย	ณ บางช้าง	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
24. นายอนุพงษ์	แดงสอน	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

เริ่มประชุมเวลา 9.15 น.

นายชินวัฒน์ มณีศรีชา ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม กล่าวทักทายผู้เข้าร่วมประชุมและเปิดการประชุมเวทีเรียนรู้แนวความคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและทบทวนโจทย์วิจัยชุมชนเขายายดา จากนั้นเชิญผู้เข้าร่วมประชุมแนะนำตัวเพื่อทำความรู้จักกันให้มากขึ้น โดยนายชินวัฒน์ มณีศรีชา แนะนำตัวเองและเล่าถึงบทบาทการทำงานเป็นพี่เลี้ยงนักวิจัยโครงการรูปแบบการจัดการน้ำในลำคลองตำบลแพรกหนามแดง อำเภอมอรวร์ จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นงานวิจัยท้องถิ่นในยุคแรกๆ ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมทั้งกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดประชุมในครั้งนี้ก็เพื่อที่จะปรับแนวคิด ความเข้าใจในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมถึงเรื่องของการทำงานร่วมกันต่อไป หลังจากนั้นนายชินวัฒน์ มณีศรีชา ได้ชวนให้ผู้เข้าร่วมประชุมฯ แนะนำตัวทำความรู้จักโดยเริ่มจากทีมงาน ต่อด้วยให้ผู้เข้าร่วมการประชุมกล่าวแนะนำตัวพร้อมกับอาชีพที่ทำอยู่ในชุมชน

กิจกรรม ละลายพฤติกรรม

นายคำรณ นิ่มอนงค์ ผู้ช่วยผู้ประสานงานวิจัยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามได้ชวนผู้เข้าร่วมประชุมทำกิจกรรมสันทนาการเพื่อสร้างสมาธิ และเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเริ่มกิจกรรม โดยมีกิจกรรมดังนี้

- ให้มือขวาชูนิ้วโป้งไปด้านบน และ ชี้นิ้วก้อยไปด้านล่างจากนั้นให้สลับมือกันเป็นด้านมือขวาชูนิ้วก้อยไปด้านล่าง และมือซ้ายชูนิ้วโป้งไปด้านบน
- จากนั้นกิจกรรมจับแอล โดยการที่มือขวาจับจับ ส่วนมือซ้ายทำเป็นตัวแอลจากนั้นสลับกันไปมา
- กิจกรรมนับเลขโดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมนับ 1- 60 แต่ให้เปลี่ยน เลข 5 เป็นการปรบมือ

กิจกรรม CHECK IN

นายคำรณ นิ่มอนงค์ ได้ให้ผู้เข้าร่วมการประชุมแบ่งกลุ่ม CHECK IN โดยการแบ่งกลุ่มละ 5 คน คละเพศ คละพื้นที่ มีกติกา คือ จะมีปากกาอยู่กลางวง เมื่อพร้อมให้หยิบปากกาขึ้นมา คนที่หยิบปากกาจะมีสิทธิในการพูดส่วนคนที่ไม่มีปากกาอยู่ในมือจะเป็นผู้ฟังและห้ามซักถาม โดยมีประเด็นในการพูดคุยดังนี้

- เข้านี้รู้สึกอย่างไร

- สิ่งที่ได้เรียนรู้ในตลอดระยะเวลา 1-2 ปีที่ผ่านมา จากการที่ได้เข้าร่วมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ความรู้สึกเข้ามา	สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในระยะเวลา 1-2 ปีที่ผ่านมา
• รู้สึกว่าอากาศเย็นขึ้น • ง่วงนอน • รู้สึกว่าเดินทางมายากเพราะ อบต.เพ อยู่ลึก • หิวข้าว	• ได้เกิดการพูดคุยกัน มีความสามัคคีเพิ่มมากขึ้น • ได้รู้วิธีการทำงานว่าถ้าต้องทำอะไรต้องมีการวางแผน

นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้แลกเปลี่ยนและสรุปกิจกรรม CHECK IN ว่ากิจกรรมนี้เป็นการฝึกการพูดและการฟังที่จะทำให้เราได้เรียนรู้ว่าจะพูดอย่างไรให้มีความกระชับและเข้าใจง่าย-และ การฟังอย่างไรที่จะฟังได้อย่างลึกซึ้งและไม่พูดไม่ถาม ขณะที่ท่านอื่นกำลังพูดอยู่ โดยเปิดให้ที่ประชุมได้แลกเปลี่ยนถึงความรู้สึกหรือสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรม CHECK IN

- รู้สึกดีเพราะได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้สึก และสะท้อนปัญหากันเพราะต่างคนต่างมาจากพื้นที่
- เห็นถึงความแตกต่างในเรื่องของความคิด เช่น บางคนมีการที่บ้านจนเกิดความกังวล

จากนั้นนายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้นำเสนอข้อมูลให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้เห็นถึงสถานการณ์ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อตัวเอง ซึ่งจะเชื่อมโยงจากสถานการณ์ของโลกซึ่งปัจจุบันเป็นโลกแห่งความขัดแย้ง หลังจากนั้นชวนให้เห็นถึงห่วงโซ่ของสถานการณ์ปัญหาความอ่อนแอ 5 ประการ คือ 1.ศีลธรรมอ่อนแอ 2.ปัญญาอ่อนแอ 3.สังคมอ่อนแอ 4.เศรษฐกิจอ่อนแอ 5.ระบบรัฐอ่อนแอ ทั้งนี้ภายใต้ความอ่อนแอทั้ง 5 ด้านนั้นจะเชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัญหาของชุมชนโดยทั่วไปซึ่งมักพบว่าชุมชนไม่สามารถปรับตัวทันกับการเปลี่ยนแปลงสังคม รวมถึงการขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การประสบปัญหาการบริหารจัดการ การไม่ตระหนักในคุณค่าของที่มีอยู่ในชุมชน จึงนำไปสู่การขาดความเข้าใจในตัวปัญหาที่แท้จริง จากประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมาชุมชนมักจะมีการแก้ปัญหาโดยการกระโดดเข้าไปแก้ปัญหาทันที แต่ขาดการค้นหาข้อมูล ขาดการพูดคุยกันของคนในสังคม และชวนให้ผู้เข้าร่วมการประชุมได้เห็นว่าคุณชุมชนจะอยู่รอดปลอดภัยได้นั้นจำเป็นต้องให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมมีการพัฒนาและมีการวิจัย

นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ กล่าวว่าการที่จะทำให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยที่แท้จริงต้องมียุทธศาสตร์ประกอบดังนี้

1. โจทย์ต้องมาจากชุมชนไม่ใช่สิ่งที่คนใดคนหนึ่งอยากทำ
2. คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาตั้งแต่การร่วมกันหาข้อมูล ร่วมคิด ร่วมทำ และ ร่วมวางแผน
3. เกิดแผนการพัฒนาย่างยั่งยืนจากการรวบรวมข้อมูลและปฏิบัติ

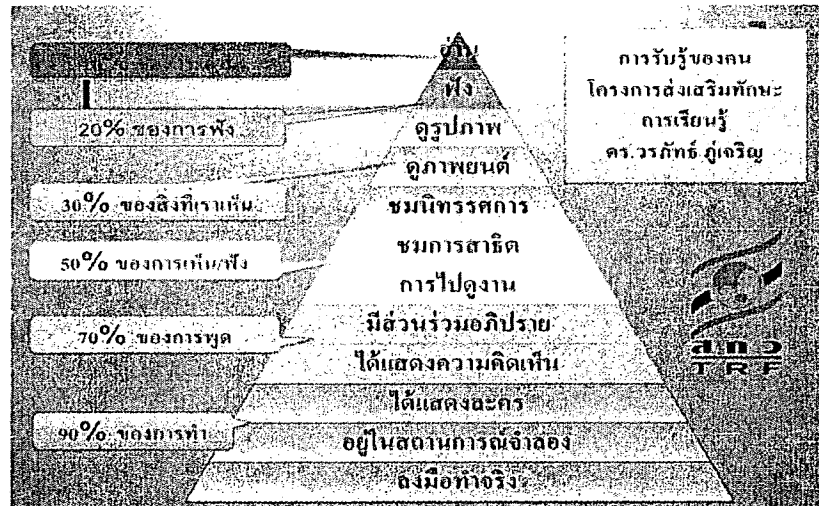
ทั้งนี้งานวิจัยแบบเดิมนั้นจะเป็นคนนอกพื้นที่เข้ามาทำงานวิจัย และ ชาวบ้านถูกวิจัย งานวิจัยส่วนใหญ่มักทำจากนักศึกษา หรือ อาจารย์ แต่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้นชุมชนจะต้องทำงานวิจัยเองโดยมีพี่เลี้ยงเป็นผู้คอยสนับสนุน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เริ่มสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตั้งแต่ปี 2541 โดยเริ่มจากการค้นประเด็นปัญหาร่วมกันจากคนในชุมชน ซึ่งการที่เราจะแก้ปัญหาของชุมชนได้นั้นในกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะต้องให้คนในชุมชนร่วมคิด ทบทวนสถานการณ์โดยการนิยั่ถอนทบทวนสถานการณ์ มีการตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปคำตอบที่ได้ และ มีการถอดบทเรียนจากการทำงาน

นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้กล่าวเพิ่มเติมว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้นไม่ใช่เรื่องใหม่แต่เป็นการนำเอาหลักของพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักอริยสัจ4 ที่เป็นหลักการที่เทียบเคียงกับการวิจัยได้ดังนี้

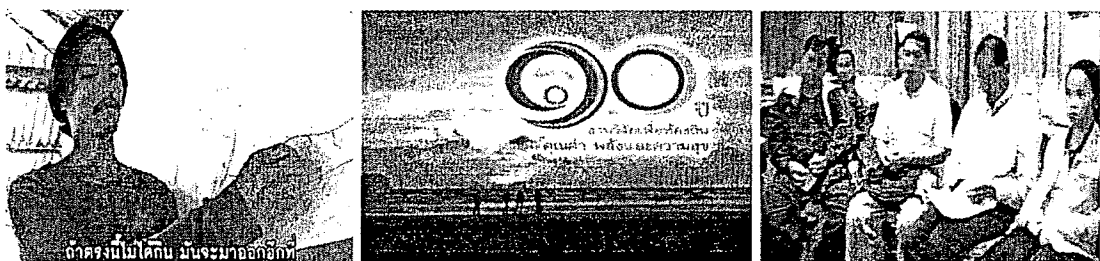
- ทุกข์ - โจทย์/คำถามสถานการณ์ปัญหา
- สมุทัย - เหตุแห่งทุกข์

- นิโรธ – ความดับทุกข์
- มรรค – หนทางแห่งการดับทุกข์ การแก้ปัญหา

นายชินวรัตน์ มณิศรีชา ได้กล่าวว่าผลที่คาดว่าจะได้รับจากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ การได้ติดต่อหาทางปัญญา (empowerment) ให้กับคนในชุมชน โดยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเน้นการสร้างความสัมพันธ์ ดังนั้นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเน้นในเรื่องของกระบวนการเพื่อให้เกิดผลผลิตที่เกิดจากการเรียนรู้ของชุมชน และได้ยกตัวอย่างการเรียนรู้ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไรบ้าง จากโครงการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ ของ ดร.วรภัทร์ ภูเจริญ

จากนั้นได้ชวนผู้เข้าร่วมประชุมชมวีดิทัศน์ 10 ปี งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีเนื้อหาในวีดิทัศน์ที่เล่าถึงความเป็นมาของ สกว. ที่เริ่มเข้ามาสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเชื่อมโยงสู่การพัฒนาชุมชนตั้งแต่ปี 2541 โดยมีการเชื่อมโยงให้เห็นถึง ทูณ คุณค่าของชุมชนแต่ยังขาดวิธีการที่นำ ทูณ คุณค่าเหล่านั้นมาเผยแพร่อย่างถูกวิธี จากวีดิทัศน์จะเห็นถึงปัญหาของแต่ละชุมชนก่อนที่จะทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จนกระทั่งมีกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันทำ และ ร่วมกันรับผิดชอบ ตลอดจนร่วมกันรับผลประโยชน์ร่วมกัน นี่คือการบวนการตามต้นแบบของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น แต่ที่สำคัญนั้นปัญหานั้นต้องมาจากคนในชุมชน ชุมชนต้องเป็นคนแก้ปัญหาด้วยตัวเองและมีการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์จนนำไปสู่การถ่ายทอดองค์ความรู้และการการทดปฏิบัติจริง

จากนั้นนายชินวรัตน์ มณิศรีชา ได้ตั้งคำถามกับผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากที่ได้ชมวีดิทัศน์ ว่ามีเรื่องอะไรที่ได้เรียนรู้

- เห็นถึงสถานการณ์ปัญหาของแต่ละชุมชน
- คนในชุมชนแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง
- มีการพูดคุยกันเพื่อแก้ไขปัญหา

- กลุ่มคนเล็กคนน้อยก็สามารถทำงานวิจัยได้ (เช่น มลาบลี)
- บทบาทของพี่เลี้ยง ในการจุดประกาย หนุนเสริม ให้คนในชุมชนแก้ไขปัญหาด้วยความคิดของเขาเอง
- พี่เลี้ยงทำหน้าที่สนับสนุน ให้เกิดการทำงานตามแผนงานโครงการ
- ได้เห็นวิธีการในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้าง

ช่วงบ่ายนายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แลกเปลี่ยนกับนายบุญยิ่ง แก้วกัณฑ์ นักวิจัยในโครงการศึกษาแนวทางลดผลกระทบช้างกินพืชไร่ โดยนายบุญยิ่ง แก้วกัณฑ์ เล่าว่าจากประสบการณ์ในการทำวิจัยท้องถิ่นจะมีการเก็บข้อมูลลักษณะพฤติกรรมของช้างจดบันทึกข้อมูลทุกอย่างที่เกี่ยวกับช้างจึงทำให้ได้รู้ถึงพฤติกรรมของช้าง ในช่วงตอนเริ่มทำงานวิจัยนั้นก็ไม่ใช่ใจเหมือนกันว่าจะศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนไปเพื่ออะไรไม่เชื่อในกระบวนการของงานวิจัย แต่พอได้เริ่มทำก็เริ่มเห็นถึงประโยชน์ของการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทำให้ได้รู้ถึงความเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมา เช่น การเปลี่ยนแปลงในเรื่องของบริบทพื้นที่ สภาพปัญหาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และที่สำคัญเครื่องมือการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้คนมีการสร้างความสัมพันธ์กันเพราะงานวิจัยนั้นหลายต่อหลายครั้งต้องออกไปทำนอกพื้นที่ของตนเอง นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้แลกเปลี่ยนว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสิ่งที่ยากก็คือการที่ทำให้คนมาร่วมกันพูดคุยหรือทำกิจกรรม ดังนั้นการที่เราเข้าไปคุยถึงปัญหาเหล่านั้นจึงทำให้ชุมชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือเพราะการพูดคุยถึงเรื่องปัญหานั้นเป็นเรื่องที่ไม่สนุกและน่าเบื่อ แต่ถ้าเราเริ่มคุยด้วยเรื่องประวัติศาสตร์มันเป็นเรื่องที่สนุก ทุกคนสามารถพูดแลกเปลี่ยนได้ จึงทำให้ชุมชนอยากที่จะให้ความร่วมมือในการพูดคุยแลกเปลี่ยนจนเกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

หลังจากนั้นนายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแบ่งกลุ่มตามโครงการวิจัยเพื่อแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็นและปรับข้อเสนอโครงการ โดยมีข้อสรุปจากการแลกเปลี่ยน ดังนี้

หัวข้อ/พื้นที่	ตำบลเพ	ตำบลตะพง
1. ประเด็นปัญหา และโจทย์วิจัยที่ชุมชนสนใจ	ยกระดับคุณภาพสินค้า (คุณภาพ-ราคา) • เกิดการขายตรงไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง • เกิดการแปรรูปสินค้าผลไม้ • เพิ่มความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค • เรื่องเล่าของชุมชน/ประวัติศาสตร์ของชุมชน • สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	ขาดการรวมกลุ่มขาดความสามัคคี
2. ผลลัพธ์ที่อยากเห็น (เป้าหมายสุดท้าย) และ การเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	คุณภาพชีวิตดีขึ้น • สุขภาพ • เศรษฐกิจ • สังคม	• ชุมชนเข้มแข็ง • เกิดการรวมตัว • เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน • ลดปัญหาหนี้สิน • เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาร่วมกัน
3. ใครเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้บ้าง เกี่ยวข้องกันอย่างไร	• ผู้สูงอายุ • ปราชญ์ชาวบ้าน • นายก อบต. • เกษตรตำบล	• องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น • ภาศคือองค์กรที่เกี่ยวข้อง • คนในชุมชน • คณะทำงาน

	• รพ.สต • อสม. • เด็กและเยาวชนในชุมชน	
--	---	--

นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้กล่าวสรุปการประชุมเวทีในครั้งนี้ว่าวันนี้ที่จัดการประชุมนั้นก็เพื่อสร้างปัญญาให้กับผู้เข้าร่วมการประชุมเพื่อให้เป็นแกนนำโดยการเปลี่ยนปัญหาให้เป็นปัญญา และสร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน ดังนั้นกระบวนการแก้ปัญหาคือการสร้างความสัมพันธ์ให้ได้แล้วมันจะเกิด การรักชุมชน รักบ้านเกิด รักอาชีพ รักป่า-แม่น้ำ รักศักดิ์ศรี และ ต้องมีการเชื่อมโยงกับชุมชน วัด และโรงเรียน อีกทั้งคนทำวิจัยต้องไม่ใช่ศิลปินเดี่ยวแต่นักวิจัยต้องทำงานเป็นทีมงาน และใช้เครื่องมือในงานวิจัย เช่น การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง เวทีสร้างความเข้าใจ เวทีประวัติศาสตร์ เวทีเก็บข้อมูลต่างๆ และสร้างการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน เพื่อที่จะให้เกิดความสัมพันธ์ที่ต่อกันมากยิ่งขึ้น และขอฝากให้ทีมวิจัยทั้งสองโครงการได้กลับไปปรับข้อเสนอโครงการตามที่ได้พูดคุยกันในวันนี้และในครั้งต่อไปจะเป็นการเติมทักษะในเรื่องของการเก็บข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมของทีมวิจัยส่วนวันและสถานที่จะได้นัดหมายกันอีกครั้ง สุดท้ายนายบุญยิ่ง แก้วกันท์ ได้ให้กำลังใจผู้เข้าร่วมประชุมว่าอยากให้ทุกคนนั้นได้เสียสละทำความเข้าใจในช่วงแรกให้ชัดแล้วต่อไปจะเห็นว่างานวิจัยนั้นจะมีประโยชน์อย่างไร

ปิดการประชุมเวลา 15.15 น.

นายอรรถชัย ณ บางช้าง

ผู้สรุปการประชุม

นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ

ผู้ตรวจทานรายงานการประชุม

สรุปการประชุมเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยชุมชนรอบเขายายดา
โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา
อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2
วันที่ 23 ธันวาคม 2558 เวลา 18.00 – 19.30 น.
ณ สวนยายดา (เจ้าบุญขึ้น) ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

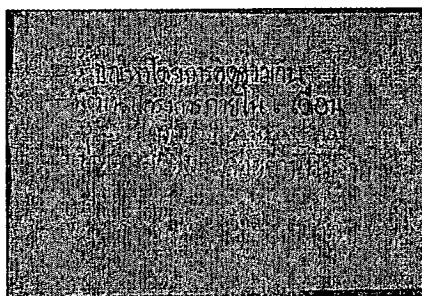
รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นางสาวเสริมศรี	วิทวัสชุติกุล	หมู่ 1 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
2. นายประภาส	ปรรัตน์	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
3. นายพัลลภ	สุวรรณรบ	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
4. นางวาริ	เจริญแสง	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
5. นายมานัด	โพธิ์แก้ว	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
6. นายนันส	เจริญแสง	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
7. นายมนต์ชัย	คำดี	หมู่ 6 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
8. นายนิมิต	สกุลวงศ์	หมู่ 14 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
9. นางวิสัย	โพธิ์แก้ว	หมู่ 14 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
10. นางสาววันดี	อินทรพรม	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
11. นางเกษร	แสงกระจ่าง	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
12. นางประไพพิศ	ไชยวัฒน์	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
13. นางสาวนิภาพรรณ	เสนาน้อย	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
14. นางนพเก้า	พันธ์สุวรรณ	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
15. ดร.พงษ์ศักดิ์	วิทวัสชุติกุล	ที่ปรึกษา SCG
16. นางสาวสุกัญญา	แสงทรัพย์	SCG CHEM
17. นางสาวไฮไล	ผลบุญ	SCG CHEM
18. นายพันเรือง	สุประดิษฐ์	SCG CHEM
19. นายวิษณุวิสิฐ	ธีราชรัมย์	SCG CHEM
20. นางสาวพรทิพย์	ลัมประสิทธิ์วงศ์	เครือข่ายนักวิจัย กรุงเทพมหานคร
21. นายนายชินนวัฒน์	มณีศรีขำ	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
22. นางสาวพวงทอง	เม้งเกร็ด	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
23. นายคำณ	นิมอรงค์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
24. นายสุทธิลักษณ์	โตกทอง	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
25. นายชนนัท	ภูระหงส์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
26. นายอรรถชัย	ณ บางช้าง	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
27. นายอนุพงษ์	แดงสอน	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

เริ่มประชุมเวลา 18.00 น.

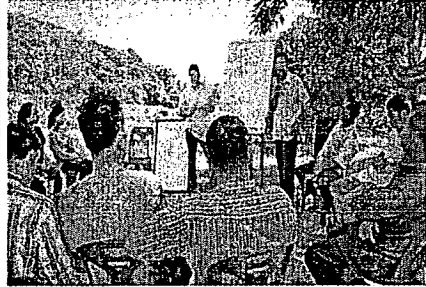

นายชินวุฒน์ มณีศรีขำ ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม กล่าวทักทายผู้เข้าร่วมเวทีและเปิดเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยและกล่าวแนะนำตัว และ ชวนให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เห็นถึงสถานการณ์เสียสมดุลของโลก เช่น ในหนึ่งวันนั้นมีทั้ง ฝนตก อากาศร้อน และอากาศหนาว ทั้งนี้ได้ชวนให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เห็นว่าถ้าจะเก็บข้อมูลปริมาณน้ำฝนให้มีความชัดเจนมากที่สุดนั้นจำเป็นต้องเก็บข้อมูลกันเองในหมู่บ้าน เพราะแต่ละพื้นที่นั้นสภาพอากาศต่างกัน นายชินวุฒน์ มณีศรีขำ กล่าวต่อว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้นจะมีพี่เลี้ยงคอยช่วยจะไม่ปล่อยให้ชาวบ้านทำวิจัยเองตามลำพัง และกล่าวว่าการทำวิจัยนั้น คือ การทำความดีจึงต้องทำกันหลายๆพื้นที่เพื่อแข่งกันทำความดี พร้อมทั้งบอกว่าหน้าที่ของพี่เลี้ยง ว่าพี่เลี้ยงจะไม่สามารถเข้าไปทำงานวิจัยให้ชาวบ้านได้ แต่ช่วยเสริมอยู่ภายนอกได้ โดยยกตัวอย่าง “เปรียบเสมือนนักวิจัยเป็นนักมวย ส่วนพี่เลี้ยงก็จะเปรียบเหมือนคนคอยให้น้ำคอยให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ” ต่อมานายชินวุฒน์ มณีศรีขำ ได้ชวนให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เห็นถึงความสำคัญของการจัดเวทีในรูปแบบ วงกลม หรือ รูปตัวยู นั้นคือการจัดเวทีที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งจะทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีนั้นได้เห็นหน้าเห็นตาสะท้อนถึงอารมณ์และความรู้สึกของผู้เข้าร่วมเวทีและยังเหมาะแก่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากนั้นได้ให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ทำการแนะนำตัวเพื่อทำความรู้จักซึ่งกันและกัน หลังจากทำการแนะนำตัวเสร็จแล้วนั้น นายชินวุฒน์ มณีศรีขำ กล่าวว่าการทำงานทุกครั้งในพื้นที่ขยายดาต่อจากนี้จะมีการสื่อสารสังคมผ่าน facebook , LINE เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้สังคมได้รู้

ต่อมานายชินวุฒน์ มณีศรีขำ กล่าวว่าการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้นต้องเริ่มจากการหาปัญหาผ่านการคิดร่วมกันของตัวชาวบ้านเอง และกล่าวว่าปกติที่เคยทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาจะมีช่วงเวลาในการพัฒนาโจทย์อย่างต่ำจะอยู่ใน 6 เดือน ซึ่งในพื้นที่ขยายดานั้นอาจจะเร็วกว่า 6 เดือน และจะมีการจัดเวทีประชุมเครือข่ายนักวิจัยภายในจังหวัดระยอง

จากนั้นนายชินวุฒน์ มณีศรีขำ ได้เปิดวិทัศน์ “คลายปมปัญหา ด้วยการสร้างปัญญา จากชลประทานท้องถิ่น” ที่มีเนื้อหาพูดถึง โครงการเติมน้ำเติมชีวิต ของชุมชนเขากระปุก อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี ที่มีปัญหาเรื่องการใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัย และมีการนำกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้ามาแก้ปัญหา โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทำให้ได้มาซึ่ง “ข้อมูล” ที่ใช้ในการตัดสินใจวางแผนทางแก้ไขปัญหของชุมชนเอง โดยเนื้อหาในวิดีทัศน์บอกถึงกระบวนการทำงานวิจัยท้องถิ่นที่ชาวบ้านชุมชนเขากระกระปุกใช้โดยมีกระบวนการดังนี้ 1. การพัฒนาโจทย์ 2. เวทีทำความเข้าใจ 3. การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ 4. การเก็บข้อมูลการใช้น้ำในพื้นที่ของชาวบ้านชุมชนเขากระปุก 5.การวิเคราะห์ข้อมูล 6.เวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน รวมทั้งบอกถึงบทบาทหน้าที่ของพี่เลี้ยงที่มีหน้าที่คอยกระตุ้นนักวิจัยโดยการตั้งคำถาม ชวนคิด และให้คำแนะนำอยู่ใกล้ๆ

จากนั้นนายคาร์ณ นิมนงค์ ได้ตั้งคำถามกับผู้เข้าร่วมเวทีหลังวิถีทัศน์จบลง ว่าชาวบ้านได้เห็นขั้นตอนและกระบวนการ หรือวิธีการอะไรบ้างที่นักวิจัยชุมชนเขากระปุกใช้แก้ปัญหาของชุมชน จากนั้นได้ให้ผู้เข้าร่วมเวทีแบ่งกลุ่ม ตามพื้นที่ของตัวเอง แล้วได้ให้พี่เลี้ยงลงไปตั้งคำถามพูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้เข้าร่วมเวที

เมื่อผู้เข้าร่วมเวทีได้แบ่งกลุ่มพูดคุยเสร็จแล้วนายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้กล่าวปิดเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยชุมชนรอบเขายายดา และได้นัดหมายเกี่ยวกับการลงพื้นที่ในครั้งต่อไปว่าจะลงไปตามพื้นที่ในแต่ละหมู่เพื่อที่จะทำการพัฒนาโจทย์วิจัย โดยอาจจะใช้เวลาไม่เกิน 3 ชั่วโมงต่อการลงพื้นที่ และได้ชวนผู้เข้าร่วมเวทีรับประทานอาหารเย็นร่วมกัน

ปิดประชุมเวลา 19.30 น.

นายอรรถชัย ณ บางช้าง

ผู้สรุปรายงานการประชุม

นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ

ผู้ตรวจทานรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยชุมชนรอบเขายายดา ครั้งที่ 2
 โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา
 อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2
 วันที่ 19 มกราคม 2559 เวลา 19.30 – 20.40 น.
 ณ สวนยายดา (เจ้าบุญขึ้น) ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

รายชื่อผู้เข้าร่วม		
1. นายประภาส	ปริรัตน์	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
2. นายมนัด	โพธิ์แก้ว	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
3. นายมนตรี	โพธิ์แก้ว	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
4. นายมนัส	เจริญแสง	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
5. นางวาริ	เจริญแสง	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
6. นายมนต์ชัย	คำดี	หมู่ 6 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
7. นายจันดา	แก้วกล้า	หมู่ 12 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
8. นางนงลักษณ์	สารพล	หมู่ 14 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
9. นายนิมิต	สกุลวงศ์	หมู่ 14 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
10. นางสาววันดี	อินทรพรม	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
11. นายวินัย	สามีกัก	ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ 6 (ระยอง)
12. นายวันัน	ศิริรัก	ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ 6 (ระยอง)
13. ดร.พงษ์ศักดิ์	วิฑูว์สตุติกุล	ที่ปรึกษา SCG
14. นางสาวสุกัลย์ทิศา	แสงทรัพย์	SCG CHEM
15. นางสาวไฮไล	ผลบุญ	SCG CHEM
16. นายพันเรือง	สุประดิษฐ์	SCG CHEM
17. นายวิชญ์วิสิฐ	ธีราชรัมย์	SCG CHEM
18. นางสาวพรทิพย์	ลัมประสิทธิ์วงศ์	เครือข่ายนักวิจัย กรุงเทพมหานคร
19. นายบุญยัง	แก้วกันท์	นักวิจัยโครงการศึกษาแนวทางลดผลกระทบจากช้างกินพืชไร่ อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
20. นายชิษณุวัฒน์	มณีศรีขำ	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
21. นายคำณ	นิมอนงค์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
22. นายชนนัท	ภูระหงส์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
23. นายอรรถชัย	ณ บางช้าง	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
24. นายอนุพงษ์	แดงสอน	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

เริ่มประชุมเวลา 19.30 น.

นายคำณ นิมอนงค์ ผู้ช่วยผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามได้เปิดเวทีพัฒนาโจทย์วิจัย และกล่าวทักทายผู้เข้าร่วมเวที และได้ชวนผู้เข้าร่วมเวทีกล่าวแนะนำตัว ต่อมาได้ชวนให้ผู้เข้าร่วมประชุมทบทวนเนื้อหาในเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยชุมชนรอบเขายายดาครั้งก่อนที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2558 ที่มีเนื้อหาบอกถึงแนวทางการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นรวมทั้งบทบาทของพี่เลี้ยงนักวิจัยที่จะเข้ามาหนุนเสริมนักวิจัย

ต่อมานายคำณ นิมอนงค์ ได้แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมให้พูดคุยแลกเปลี่ยนทบทวนสถานการณ์ปัญหาในชุมชนของตนเอง และประเด็นปัญหาที่อยากจะทำงานวิจัยโดยจะมีพี่เลี้ยงเข้าไปคอยตั้งคำถามชวนคิดชวนคุย

พื้นที่หมู่ 14 ตำบลตะพง อำเภอมือง จังหวัดระยอง

สถานการณ์	ประเด็นที่อยากจะทำ
• คนในชุมชนต่างคนต่างอยู่ • คนในชุมชนขาดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน • เด็กและเยาวชนในชุมชนไม่รู้จักชุมชนของตนเอง • เด็กและเยาวชนไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง	• ประเด็นการท่องเที่ยวเพื่อเป็นตัวช่วยที่จะทำให้เด็กและเยาวชนเกิดการรวมตัวกันมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อีกทั้งทำให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้รู้จักบ้านและชุมชนของตนเอง • ประเด็นวัฒนธรรม

พื้นที่หมู่ 3 ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

สถานการณ์	ประเด็นที่อยากจะทำ
• คนในชุมชนมีส่วนร่วมน้อยลง • มีการเห็นแก่ตัวกันมากขึ้น เช่น สมัยก่อนมีการช่วยเหลือกันแต่ในปัจจุบันจะต้องมีค่าจ้าง เป็นต้น • คนในชุมชนต่างคนต่างอยู่ (คนต่างถิ่นย้ายเข้ามาอยู่อาศัยในชุมชน) • การทำการเกษตรยากขึ้น • มีการใช้เทคโนโลยีกันมากขึ้น • เด็กและเยาวชนไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง • คนในชุมชนมีสภาพหนี้สิน (ชาวบ้านขาดความรู้เรื่องการตลาด) • การเลี้ยงตะพาบ มีการเลี้ยงตะพาบแต่ไม่มีความเข้าใจในเรื่องของการเลี้ยง และการตลาด • โรคภัยไข้เจ็บในชุมชน • ชาวบ้านขาดความรู้เรื่องต้นทุนการผลิต • ขาดหลักการวิธีการคิด • ชาวบ้านไม่มีการจดบัญชี รายรับ – รายจ่าย • ราคาสินค้าแพงขึ้น • ชาวบ้านไม่รู้เรื่องราวท้องถิ่น • เด็กในชุมชนไม่รู้เรื่องราวท้องถิ่น	• ประเด็นการทำการเกษตร (ทำสวน) ยากขึ้น ○ อุณหภูมิ ○ ปริมาณฝน (สภาพอากาศ) ○ ปฏิทินการผลิต ○ การจดบันทึกต้นทุน ○ วิธีคิดของชาวสวน (คนในชุมชน)

พื้นที่หมู่ 7 ตำบลแกลง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

สถานการณ์	ประเด็นที่อยากจะทำ
• สภาพอากาศในพื้นที่ปัจจุบันไม่อำนวยต่อการทำให้พืชในพื้นที่ออกผลผลิต เช่น มังคุดต้องการอากาศที่หนาวสักระยะเวลาหนึ่งเพื่อให้ติดดอกแต่ปีนี้กลับพบว่าอากาศนั้นไม่หนาวเลยทำให้มังคุดนั้นไม่ออก	• ประเด็นเรื่องระบบการดูแลรักษาพืชผลไม้ในพื้นที่เพื่อหาแนวทางการจัดการดูแลผลไม้ที่เหมาะสมกับพื้นที่ โดยอาจจะเริ่มจากการศึกษาเรื่องระบบอากาศ

พื้นที่ตำบลบ้านแลง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

สถานการณ์	ประเด็นที่อยากจะทำ
• พื้นที่ตำบลบ้านแลงเป็นพื้นที่ติดกับเขตป่า วิถีชีวิตของคนตำบลบ้านแลงจึงพึ่งพาป่าในการดำรงชีวิต เพราะว่าแหล่งน้ำที่ใช้อยู่ในชุมชนเป็นสายน้ำที่ไหลมาจากภูเขา ที่ผ่านมาการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ป่าของชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทางกลุ่มประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในการดูแลรักษาพื้นที่ป่า แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันกลุ่มคนทำงานด้านการอนุรักษ์ป่าประสบปัญหาที่ไม่สามารถดึงเด็กเยาวชนและ	• ต้องการศึกษจากการตั้งประเด็นเรื่องระบบการทำงานอนุรักษ์ป่าว่าจะหาคนสืบทอดการทำงานเรื่องอนุรักษ์ป่าได้อย่างไร เพราะว่าคนรุ่นใหม่ไม่ได้ต้องการที่จะอยู่ในพื้นที่ป่าอีกต่อไป

สตรีซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของคนรุ่นต่อไปที่จะมา
ทำงานอนุรักษ์ป่าในพื้นที่ชุมชน

จากนั้นนายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ได้ชี้แจงถึงการลงพื้นที่ในครั้งต่อไปว่าจะไม่ได้มาจัดเวทีรวมกันในครั้งหน้า แต่จะลงไปทีละพื้นที่เพื่อพูดคุยไปในแต่ละประเด็นของพื้นที่ พร้อมทั้งกล่าวว่าจะจัดตั้งเครือข่ายนักวิจัยพื้นที่เขายายดา และจะมีการจัดประชุมเครือข่ายนักวิจัยพื้นที่เขายายดาทุกๆ 2 เดือนต่อครั้ง หรือ 1 เดือนต่อครั้ง ทั้งนี้จะมีการตกลงกันอีกทีว่าจะใช้เวลาในรูปแบบไหน และกล่าวว่าจะมีการจัดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างภาคด้วยการเชิญนักวิจัยพื้นที่เขายายดาไปประชุมร่วมกับนักวิจัยในพื้นที่ 6 จังหวัด ที่ทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกำลังดำเนินงานอยู่ ได้แก่ สมุทรสงคราม ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ กาญจนบุรี สุพรรณบุรี หลังจากนั้นได้แลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องของจุลินทรีย์จาวปลวกกับผู้เข้าร่วมเวทีพัฒนาจิตวิทยวิจัย ในช่วงท้ายของเวทีพัฒนาจิตวิทยวิจัยทางทีมงาน SCG ได้ มอบของที่ระลึกวันปีใหม่ให้กับนายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ และทีมงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

ปิดประชุมเวลา 20.40 น.

นายอรรถชัย ณ บางช้าง

ผู้สรุปรายงานการประชุม

นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ

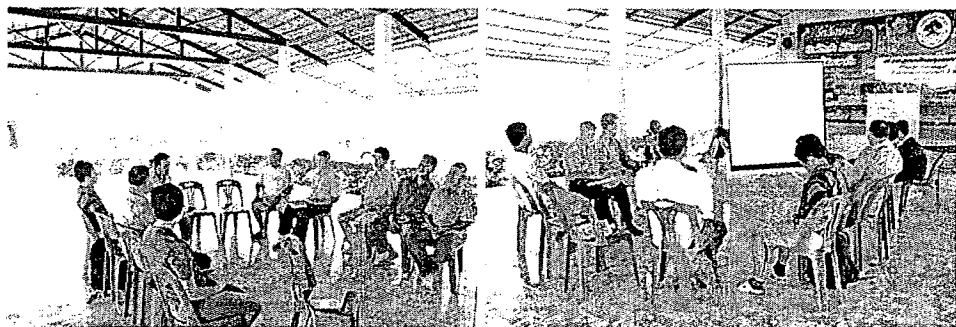
ผู้ตรวจทานรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยชุมชนตำบลบ้านแลง
โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา
อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2
วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2559 เวลา 09.00 – 11.10 น.
ณ โรงเรียนบ้านตะเกราทอง ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายอารมย์	สุวรรณมย์	หมู่ 6 ต.บ้านแลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
2. นางสมใจ	วิลาวรรณ	หมู่ 6 ต.บ้านแลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
3. นายบุญยง	วิลาวรรณ	หมู่ 6 ต.บ้านแลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
4. นายฤทธิสรรค์	เสียงเลิศ	หมู่ 6 ต.บ้านแลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
5. นายปรีชา	ผลวิเชียร	หมู่ 6 ต.บ้านแลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
6. นางสาววันเพ็ญ	เพชรฉกรรจ	หมู่ 6 ต.บ้านแลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
7. นายไพโรจน์	มีสະบาย	หมู่ 4 ต.บ้านแลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
8. นางพิมพ์พร	วงศ์มาศ	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านตะเกราทอง
9. ดร.พงษ์ศักดิ์	วิทวัสตุฏกุล	ที่ปรึกษา SCG
10. นายชิษณุวัฒน์	มณีศรีขำ	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
11. นางสาวพวงทอง	แม้งเกร็ด	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
12. นายคำณ	นิมมอนงค์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
13. นายอรรถชัย	ณ บางช้าง	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
14. นายอนุพงษ์	แดงสอน	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

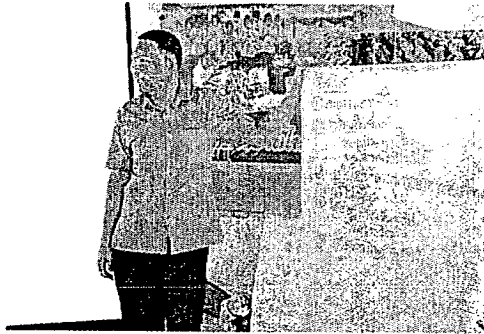
เริ่มประชุมเวลา 09.00 น.

นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม กล่าวพูดคุยทักทายชาวบ้านจากตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองระยอง และได้กล่าวแนะนำตัว รวมทั้งทีมงานจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.สมุทรสงคราม จากนั้นได้เล่าข้อมูลเบื้องต้นของสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ว่าเป็นหน่วยงานของรัฐในสังกัดนายกรัฐมนตรี มีเป้าหมายเพื่อสร้างนักวิจัยผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และต่อมาได้รับมอบหมายจากทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ให้เข้ามาหนุนเสริมการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมภายใต้โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 ร่วมกับทางเครือข่ายซิเมนต์ไทย (SCG) จากนั้นได้ชวนชาวบ้านได้แลกเปลี่ยนสิ่งที่ได้จากการทำงานดูแลป่าที่ผ่านมาโดยมีสิ่งที่ชาวบ้านพูดดังนี้

- เกิดความภาคภูมิใจ
- มีน้ำอุปโภค - บริโภค

- มีน้ำใช้ในการทำภาคการเกษตร
- แก้ไขปัญหาความทุกข์ความเดือดร้อนของพื้นที่
- เศรษฐกิจในพื้นที่ดีขึ้น ชาวบ้านไม่ต้องซื้อน้ำใช้
- การย้ายถิ่นฐานของคนในชุมชนลดน้อยลง

จากนั้นนายชินนวัฒน์ มณีศรีขำ ได้ชวนให้ชาวบ้านได้เห็นว่าจากการทำงานดูแลป่าที่ผ่านมาไม่ใช่เพียงแค่เกิดความภาคภูมิใจกันในทีมเท่านั้นแต่สิ่งสำคัญ คือรูปธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ควรจะได้รับทอดต่อคนรุ่นหลัง

จากนั้นได้เปิดเวทีทัศน์ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น งานสร้างฐานราก สู่สังคมแห่งปัญญา” ที่ชี้ให้เห็นถึงการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เริ่มจากการหาและตั้งโจทย์ปัญหา และมีการหาคำตอบผ่านกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ได้ข้อมูลเพื่อที่จะใช้ในการตัดสินใจบนฐานของข้อมูล และยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของตัวที่เล็งนักวิจัยที่ช่วยเหลือดูแลคอยตั้งคำถามกระตุ้นตัวนักวิจัย

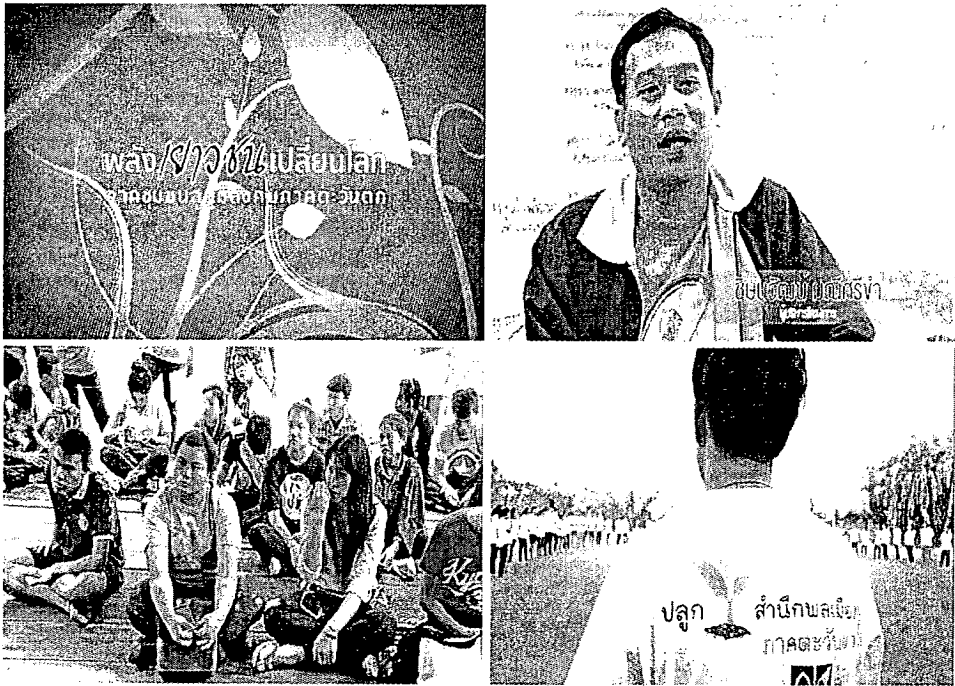
ต่อมานายคำรณ นิ่มอนงค์ ได้ตั้งคำถามว่าหลังจากการดูวีดิทัศน์แล้วชาวบ้านได้เรียนรู้ หรือได้เห็นอะไรจากวีดิทัศน์โดยมีคำตอบจากชาวบ้าน ดังนี้

- ชุมชนที่จะอยู่ได้ต้องมีความสามัคคี
- คนในพื้นที่ต้องเห็นความสำคัญของทรัพยากรในชุมชน

- เยาวชนรุ่นใหม่สนใจพื้นที่น้อยลงต้องหาวิธีแบบใหม่เพื่อชักชวนเข้ามาทำอะไรสักอย่าง

จากนั้นนายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้ชวนชาวบ้านทบทวนสถานการณ์ในพื้นที่หรือประเด็นอะไรที่ชาวบ้านอยากจะทำ โดยใช้วิธีการชวนคิด ชวนคุย ตั้งคำถาม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้

สถานการณ์	ประเด็นที่อยากจะทำ
• เด็กในชุมชนติดสื่อโซเชียลมีเดีย • มีค่ายป่าไม้ในโรงเรียนประถม • มีการจัดการเผ่าระวัง และปรับจับเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่า • ยังมีการล่าสัตว์ป่า	• อยากให้มีสานต่อเรื่องของการทำงานดูแลป่าไม้ในพื้นที่ ต.บ้านแลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง

ต่อมานายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้ชวนให้ชาวบ้านเห็นถึงศักยภาพของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นเด็กที่มีพฤติกรรมเฉาหู หรือมีรอยสักก็ได้หมายความว่า จะเป็นเด็กไม่ดีเสมอไป จากนั้นได้เปิดวิดีโอทัศน์ “พลังเยาวชนเปลี่ยนโลก จากชุมชนสู่ภูมิสังคมภาคตะวันตก” เพื่อที่จะใช้เป็นตัวอย่างให้ชาวบ้านได้รู้ว่าเด็กและเยาวชนก็มีศักยภาพในหลายๆด้าน โดยมีเนื้อหาแสดงให้เห็นถึงการทำงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเดิมที่เป็นหน่วยงานที่ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น แต่ต้องการที่จะยกระดับการพัฒนางานไปสู่เยาวชน จึงได้เกิดเป็นโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก ซึ่งโครงการเป็นเครื่องมือที่จะพาเยาวชนได้ไปเรียนรู้ชุมชน โดยมีพี่เลี้ยงในชุมชนคอยหนุนเสริมการทำงาน เป็นโครงการที่ได้ให้เด็กๆ ได้คิด ได้ลงมือทำ และมีพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำปรึกษา เมื่อเด็กๆ ได้ผ่านการเข้าร่วมโครงการ Active Citizen แล้วนั้นจะทำให้ตัวของเด็กเกิดการเปลี่ยนแปลง มีวิธีคิด วิธีแก้ปัญหาที่มากขึ้นจนทำให้เด็กๆ มีพลังที่จะลุกขึ้นมาดูแลบ้านเมืองและทำเพื่อส่วนร่วม จนเกิดเป็นสำนักใหม่ ที่เรียกว่า “สำนักพลเมือง”

ต่อมานายชินวรัตน์ มณิศรีข้า กล่าวว่าการทำงานร่วมกับเด็กและเยาวชนที่ผ่านมามีส่วนใหญ่มุ่งเน้นเข้าไปดำเนินงานกับเด็กในโรงเรียน ซึ่งกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียนส่วนใหญ่เด็กจะไม่สามารถเชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่ทำได้คือการเชื่อมภายนอกกับโรงเรียนเข้าด้วยกันซึ่งการเรียนรู้ก็ต้องไม่ได้อยู่แค่ภายในรั้วโรงเรียน ดังนั้นข้อจำกัด คือครูจะสร้างการเรียนรู้ภายนอกกับโรงเรียนไม่ได้มากจึงจำเป็นต้องพึ่งพ่อ แม่ ผู้ปกครองของเด็ก ซึ่งก็เป็นไปได้ยากเพราะพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ต่างก็มีภาระหน้าที่จึงไม่สามารถจะสอนอะไรได้มาก

ต่อมานายชินวรัตน์ มณิศรีข้า ได้ยกตัวอย่างกระบวนการพูดคุยกับชาวบ้านว่าให้ใช้การพูดคุยถึงเรื่องคนรุ่นที่ 1 และ 2 ที่ทำงานดูแลป่า ว่ามีใครบ้าง และนั่นเขาทำอะไรอยู่ และตอนที่เขาเข้ามาทำงานการดูแลป่าเข้าต้องทำอะไรบ้าง ทำไมจึงมาทำงานดูแลป่าไม้อะไรเป็นแรงบัลดาลใจที่ทำให้เข้ามาทำงานการดูแลป่า เป็นต้น ซึ่งนายชินวรัตน์ มณิศรีข้า กล่าวต่อว่ากระบวนการเหล่านี้ที่เรียกว่า “การทำข้อมูล” ซึ่งในระหว่างการพูดคุยให้ชาวบ้านชวนเด็กและเยาวชนเข้ามาฟังเพื่อให้ได้สัมผัสอะไรบางอย่างไป และจะมีเครื่องมือที่ใช้ในการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ต่อมานายชินวรัตน์ มณิศรีข้า ได้กล่าวว่าในการประชุมวันนี้ก็จะมีพูดคุยถึงเพียงเท่านี้ หลังจากนั้นก็จะให้ทางทีมชาวบ้านได้กลับไปคิด ปรัชญาหรือกันถึงโจทย์ประเด็นในการทำวิจัยเรื่องเด็กและเยาวชนกันต่อไป และในการจัดเวทีครั้งหน้าก็มาชวนพูดคุยอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งก็จะมีการนัดหมายการจัดเวทีกันอีกครั้งในภายหลัง

จากนั้นในช่วงท้ายของเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยชุมชนรอบเขายายดา นายชินวรัตน์ มณิศรีข้า ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการทำรายงานสรุปการประชุม โดยสามารถใช้อ่านสำหรับผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมเวทีในครั้งนี้ก็สามารถนำไปอ่านเพื่อที่จะได้รู้ว่าการประชุมในเวทีครั้งก่อนได้มีการพูดคุยเรื่องอะไรบ้าง และต่อไปเมื่อเข้ามาทำงานวิจัยก็ต้องมีคนที่จะมาจดบันทึกการประชุมเองแต่จะมีพี่เลี้ยงคอยช่วยอยู่ห่างๆ หลังจากนั้นได้กล่าวปิดการประชุมพร้อมชวนชาวบ้านร่วมรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน

ปิดประชุมเวลา 11.10 น.

นายอรรถชัย ณ บางช้าง

ผู้สรุปรายงานการประชุม

นายชินวรัตน์ มณิศรีข้า

ผู้ตรวจทานรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมเวทีพัฒนาจิตวิทยาวิจัยชุมชนรอบเขายายดา พื้นที่ หมู่ 3 และหมู่ 14
โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา

อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2

วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2559 เวลา 09.00 – 12.00 น.

ณ ศาลหลวงเตี้ย ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

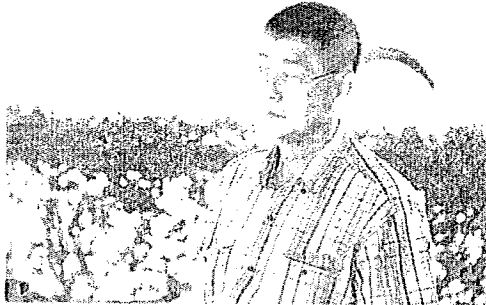
รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายมานัด	โพธิ์แก้ว	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
2. นายมนตรี	โพธิ์แก้ว	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
3. นายวิชา	โพธิ์แก้ว	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
4. นางมาลัย	เนตรสกุล	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
5. นางมาไล	เนตรสกุล	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
6. นายวิชา	นิยมภาส	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
7. นายนิมิต	สกุลพงษ์	หมู่ 14 ต.ตะพง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
8. นายนาวิน	ภูมิหมา	หมู่ 14 ต.ตะพง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
9. นายธรรมรัตน์	ใจรักษ์	หมู่ 14 ต.ตะพง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
10. นางสาวญาณิ	ชีพบำรุง	หมู่ 14 ต.ตะพง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
11. นางบุญขึ้น	โพธิ์แก้ว	หมู่ 14 ต.ตะพง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
12. ดร.พงษ์ศักดิ์	วิทวัสชุดิกุล	ที่ปรึกษา SCG
13. นายชิษณุวัฒน์	มณีศรีชา	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
14. นางสาวพวงทอง	เม้งเกร็ด	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
15. นายคำณ	นิมอนงค์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
16. นายอรรถชัย	ณ บางช้าง	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
17. นายอนุพงษ์	แดงสอน	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

เริ่มประชุมเวลา 09.00 น.

นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีชา ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม กล่าวทักทายผู้เข้าร่วมเวทีพัฒนาจิตวิทยาวิจัยชุมชนรอบเขายายดา และได้ชวนพูดคุยถึงสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลที่ทำให้สภาพดินฟ้าอากาศเปลี่ยนไป และส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรลดน้อยลง จนถึงขั้นไม่ออกผลผลิต จึงได้พูดคุยในสถานการณ์นี้โดยเริ่มจากประเด็นการเปลี่ยนแปลงของดินฟ้าอากาศ เพื่อที่จะนำข้อมูลมาเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาการจัดการสวนผลไม้ในอดีตที่ผ่านมาของชุมชนเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศโลก ด้วยการใช้ข้อมูล ปริมาณน้ำฝน น้ำใต้ดิน อุณหภูมิ เป็นต้น

จากนั้นดร.พงษ์ศักดิ์ วิทวัสสุติกุล ที่ปรึกษา SC กล่าวว่า การเก็บข้อมูลปริมาณน้ำฝน น้ำใต้ดิน อุณหภูมิ ความกดอากาศ จะช่วยให้การจัดการสวนผลไม้เป็นไปได้ง่ายขึ้นทำให้รู้ว่าตอนไหนต้องรดน้ำต้นไม้ ตอนไหนไม่ต้องรดน้ำต้นไม้ ต่อมานาย ชินนุวัฒน์ มณีศรีขำ กล่าวเสริมว่าการทำข้อมูลเหล่านี้จะทำให้รู้ว่าสวนแต่ละสวนมีความต่างกันเนื่องจาก ปริมาณน้ำฝน น้ำใต้ดิน อุณหภูมิ ความกดอากาศ ที่ต่างกัน และได้ยกตัวอย่างต้นไม้ที่ออกผลเป็นเพราะว่ามันใกล้ที่จะตายมันจึงออกผลมาเพื่อขยายพันธุ์ ถ้าดูแลบำรุงได้ถูกจังหวะถูกช่วงเวลาเพราะบางช่วงก็ต้องหยุดการให้น้ำกับต้นไม้ แต่เมื่อฝนตกในช่วงที่ต้นไม้ไม่ต้องการน้ำก็จะทำให้ต้นไม้แตกใบอ่อนเพิ่มจำนวนมากขึ้น

จากนั้นนายคำณ นิมมอนงค์ ได้ชวนผู้เข้าร่วมเวทีรับรองสรุปรายงานการประชุมในเวทีการประชุมพัฒนาโจทย์วิจัย ในครั้งก่อน ณ สวนยายดา(เจ้าบุญชื่น) ว่ามีรายชื่อท่านใดมีคำผิดหรือตกหล่น

โดยมีรายชื่อที่มีคำผิด และตกหล่นดังต่อไปนี้

- รายชื่อลำดับที่ 1 เปลี่ยนจากนายประภาส ปรีรัตน์ เป็น นายสมภาส ปรีรัตน์
- รายชื่อลำดับที่ 7 เปลี่ยนจากนายจันทา แก่กล้า เป็น นายจินดา แก่กล้า
- รายชื่อลำดับที่ 9 เปลี่ยนจากนายนิมิต สกุลวงศ์ เป็น นายนิมิต สกุลพงศ์
- รายชื่อลำดับที่ 15 เปลี่ยนจากนางสาวไอล ผลบุญ เป็น นางสาวไอล ผลบุญ

รายชื่อผู้ที่มาเข้าร่วมเวที แต่ไม่มีรายชื่อในรายงานมีดังต่อไปนี้

- นายวิชา โพธิ์แก้ว
- นายกัลลพ สุวรรณารายณ์
- นางสาววิภา นิยมกร
- นางสาวญาณิ ชีบำรุง

จากนั้นได้ทบทวนกระบวนการเนื้อหาในครั้งก่อนที่ชวนพูดคุยถึงสถานการณ์ในพื้นที่ และประเด็นที่สนใจทำงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น ต่อมานายชินนุวัฒน์ มณีศรีขำ ตั้งคำถามกับผู้เข้าร่วมเวทีว่ายังคงทำในประเด็นเดิมที่เคยคุยกันในเวทีครั้งก่อน

หรือไม่ ทางผู้เข้าร่วมเวทีจึง ตอบว่าสนใจที่จะทำวิจัยในประเด็นของการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงดิน พืชอากาศ ที่มีการพูดคุยในช่วงต้นของเวที จากนั้นนายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ กล่าวว่าในเมื่อทั้ง 2 หมู่ คือ หมู่ 3 และ หมู่ 14 อยากทำในประเด็นที่เหมือนกันจึงชวนให้รวมกลุ่มกันทำด้วย และกล่าวว่าโดยส่วนตัวจากการทำงานที่ผ่านมาการสนับสนุนสามารถทำงานวิจัยในระดับหมู่บ้านหรือในระดับภาพรวมตำบลก็ได้แต่การมีส่วนร่วมก็จะมีระดับที่แตกต่างกันออกไปตามเหมาะสม

ต่อมานายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้กล่าวถึงการทำงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ว่าโดยปกติแล้วทาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) จะมีคำตอบแทนนักวิจัย แต่ทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม มีข้อตกลงร่วมกับนักวิจัยว่าในการทำโครงการที่อยู่ภายใต้การดูแลของศูนย์ ฯ จะไม่ให้คำตอบแทนเพราะมีเหตุผลบางอย่าง เช่น เกิดความไม่เท่าเทียมกันกับคนที่ได้รับเงิน และไม่ได้รับเงินตอบแทน ดังนั้นจึงจะนำคำตอบแทนเหล่านั้นไปใช้ในกิจกรรมของโครงการทั้งหมด

จากนั้นนายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้เริ่มพูดคุยถึงประเด็นของการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับภูมิอากาศในพื้นที่โดยมีโจทย์เด่นคำถามว่า “การจัดการระบบการเกษตรที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสภาพภูมิอากาศในพื้นที่ควรเป็นอย่างไร” และได้ชวนให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ร่วมกันตั้งชื่อของโครงการวิจัย จากนั้นดร.พงษ์ศักดิ์ วิทวัสสุติกุล ได้อธิบายคำว่าสภาวะอากาศ กับ ภูมิอากาศว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

- สภาพอากาศ คือ สภาพอากาศที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาสั้น
- ภูมิอากาศ คือ สภาพอากาศที่เกิดขึ้นต่อเนื่องเป็นระยะเวลามากกว่า 30 ปี

จากนั้นนายคำณ นิ่มอนงค์ ได้ชวนให้ผู้เข้าร่วมเวที ได้กำหนดขอบเขตของคำว่าเกษตรว่ามีอะไรบ้าง ครอบคลุมแค่ไหน จากนั้นดร.พงษ์ศักดิ์ วิทวัสสุติกุล ได้กล่าวว่าอยากให้ดูว่ารายได้หลักของตำบละพงนั้นมาจากไหน

ขอบเขตของคำว่า “เกษตร”	รายได้หลักของชาวบ้าน
• สวนผลไม้ • สวนยาง • สวนผัก และเพาะเห็ด • ไม้ประดับ	• สวนไม้ • สวนผัก • เพาะเห็ด • ไม้ประดับ

จากนั้นในเวทีได้ข้อสรุปว่าจะใช้ชื่อโครงการว่า “โครงการการจัดการระบบการเกษตรที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้นในพื้นที่ หมู่ 3 และ หมู่ 14 ตำบละพง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง” จากนั้นนายชินวุฒน์ มณีศรีขำ ได้ชวนให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันคิดว่า ถ้าจะทำเรื่องจัดการระบบการเกษตรที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จำเป็นต้องรู้เรื่องอะไรบ้าง

- ระบบการผลิตในพื้นที่ตั้งแต่ อดีต - ปัจจุบัน
- เก็บรวบรวมข้อมูลสภาพการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศตั้งแต่ อดีต – ปัจจุบันเป็นอย่างไร
 - ปริมาณน้ำฝน
 - อุณหภูมิ
 - การระเหยของน้ำ
 - ความชื้นสัมพัทธ์
- เก็บรวบรวมข้อมูลสภาพดิน เพื่อใช้ในการวิเคราะห์เพื่อหาปุ๋ยที่ใช้ตามความเหมาะสมกับสภาพดินในแต่ละพื้นที่
- เก็บรวบรวมข้อมูลสภาพน้ำ ในแหล่งน้ำชุมชน

จากนั้นชินวุฒน์ มณีศรีขำ ได้กล่าวสรุปการประชุมและเปิดโอกาสให้ ทีมกลับไปคิดสิ่งที่ควรจะต้องรู้ถ้าจะทำโครงการ “การจัดการระบบการเกษตรที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้นในพื้นที่ หมู่ 3 และ หมู่ 14 ตำบละพง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง” และจะมีการนัดจัดเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยอีกครั้ง ซึ่งจะมีการประสานงานนัดหมายกันต่อไปในภายหลัง

ปิดประชุมเวลา 12.00 น.

นายอรรถชัย ณ บางช้าง
 ผู้สรุปรายงานการประชุม
 นายชินวุฒน์ มณีศรีขำ
 ผู้ตรวจทานรายงานการประชุม

เวทีสรุปบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ภายใต้ความร่วมมือระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
และบริษัทในเครือ SCG (ลำปาง และระยอง)
ระหว่างวันที่ 26 - 29 เมษายน 2559
ณ เพชรวารินทร์ รีสอร์ท อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี และ
ชุมชนอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัย อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

เนื้อหาของรายงานประกอบด้วยส่วนหลักๆ ได้แก่ 1) กระบวนการ และ 2) ผลจากกระบวนการ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กระบวนการ

วันแรกของการสรุปบทเรียน (พุธที่ 27 เมษายน 2559)

[กระตุ้นความสนใจ] เปิดเวทีด้วยการยกคำพูดของอาจารย์ปวย อังภากรณ์ ที่ว่าด้วยความร่วมมือ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเห็นความสำคัญในการทำงานร่วมกัน

[กระตุ้นพื้นที่เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้] เนื่องจากมีเก้าอี้จำนวนมากกว่าผู้เข้าร่วม ทำให้วงในการพูดคุยดูห่างๆ ทีมผู้จัดจึงขอให้ผู้เข้าร่วมนำเก้าอี้ที่ว่างๆ ออก แล้วขยับวงเข้ามาให้ใกล้ชิดมากขึ้น

[ความคาดหวังของทีมผู้จัด] คุณชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้กล่าวถึงความคาดหวังในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างพื้นที่ทำงานจังหวัดลำปางและระยอง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการจัดเวทีสรุปบทเรียนตลอดทั้งสามวัน

[กติกาผ่านระฆังธรรม] ระหว่างการจัดกิจกรรมจะใช้ระฆังสื่อสารกับทุกท่านเป็นระยะๆ หากทำอะไรกันอยู่หรือคุยกับใครถ้าได้ยินเสียงระฆังให้กลับมาให้ความสนใจกับทีมวิทยากรก่อน ขณะเดียวกันได้ให้คติธรรมว่าเสียงระฆัง เมื่อดังแล้วค่อยๆ หายไป เปรียบเหมือนโลกนี้มีตั้งอยู่และดับไป และเกิดขึ้นมาใหม่ มีสิ่งใหม่เกิดขึ้นมาอยู่เรื่อยๆ

[ทำความเข้าใจกันก่อน] ผู้เข้าร่วมแนะนำชื่อ หน่วยงานหรือบทบาทการทำงานในพื้นที่

[สายสัมพันธ์ ลำปาง-สมุทรสงคราม-ระยอง] คุณชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้เล่าถึงเส้นทางการเป็นผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามที่ได้เรียนรู้จากนักวิจัยและทีมพี่เลี้ยงของศูนย์ประสานงานจังหวัดลำปาง เมื่อได้มีโอกาสร่วมงานกับ SCG ที่ระยอง จึงเห็นโอกาสในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน

[สันทนการ ดบมือ-ดบดัก, ปลาทุ-ปลาบู, เสริมหล่อเธอ : เพื่อให้รู้จักกันมากขึ้น] คุณคำรณ นิ่มอนงค์ นำกิจกรรมสันทนการ โดยมีเป้าหมายให้สลับคู่ แนะนำตนเองและรู้จักเพื่อนใหม่ให้มากขึ้น

[Check-in จับเข้าคุย ฟังอย่างตั้งใจ สอนให้รู้จักกติกา] คุณชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ขวนทบทวนประสบการณ์การทำงานของผู้เข้าร่วม ผ่านการคุยในรูปแบบที่มีกติกา ฝึกให้มีการคุยอย่างมีประสิทธิภาพและได้เนื้อหาสาระที่ดี เรียกว่ากิจกรรม Check-in เหมือนเข้าพักโรงแรม เขาก็จะให้เรื่อบอกว่า เป็นใคร มาจากไหน มาทำอะไร เพื่อบอกรายละเอียด เพื่อให้รู้จักเพื่อนได้ละเอียดมากขึ้นกว่ากิจกรรมสันทนการที่ผ่านมา

กติกา หันหน้าเข้าหากัน เข้าชนกัน มีปากกาวางอยู่ข้างล่าง ภูมิปัญญาชาวบ้านบอกว่า ทำอะไรก็แล้วแต่ จะให้ประสบความสำเร็จ ต้องหันหน้าจับเข้าคุยกัน ปัจจุบันจะหายไปจากสังคม ชุมชนเราแล้ว จะมีประเด็นให้คุย ทุกคนคุยเรื่องเดียวกัน ใครจะเริ่มคุย ให้ก้มไปหยิบปากกา ถือไว้เพื่อบอกว่ามีสิทธิพูด อีก 2 คน ทำหน้าที่ฟัง เมื่อพูดจบก็บอกว่า "Check-in แล้ว" วางปากกาลงที่พื้น คนต่อไปก็หยิบปากกาแล้วพูด ประเด็นที่จะให้คุย 1) เข้านี้ ตื่นมารู้สึกอย่างไร ทบทวนตัวเองดู 2) อยากให้แบเพื่อนว่ามีประสบการณ์ดีๆ ในชีวิตเรา อยากเล่า อยากบอกให้คนอื่นฟัง พูดทั้ง 2 ข้อให้จบไปที่เดียว ใครไม่พร้อมพูดก็นั่งมองหน้า ยังไม่ต้องหยิบปากกาจนกว่าจะพร้อมพูด คนที่ฟังถ้าสงสัยก็ยังไม่ต้องถาม ไม่ต้องยุ่งกับคนพูด ให้ทุกคนนั่งหลับตา ทบทวนว่าจะเล่าอะไรดี

[ความเป็นมาของความร่วมมือระหว่าง SCG กับ สกว. ผ่านเรื่องเล่าของคนทำงาน] เนื่องจากพื้นที่จังหวัดลำปางได้เกิดความร่วมมือระหว่าง SCG กับ สกว. มาหลายปี จึงเป็นโอกาสที่จะได้เล่าความเป็นมา เหตุผล แรงบันดาลใจที่ไม่จึงเกิดความร่วมมือกัน โดยทาง SCG ลำปาง คุณบวร วรรณศรี จะเป็นผู้เล่าประสบการณ์ให้ฟัง ขณะที่ สกว.ลำปาง คุณชาญ อุทธิยะ จะเป็นผู้เล่าประสบการณ์ จากนั้นคุณชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้กล่าวเสริมให้เป็นระยะ มุ่งให้เห็นถึงพลังของการสร้างความร่วมมือในรูปแบบ Co-funding และ Co-working งานที่ผูกพันกับบ้านเกิด งานที่ทาบขนานของอุดมการณ์บางอย่าง ซึ่งจะต้องจัดให้เกิดสมดุลระหว่างงานกับชีวิต ชีวิตกับชุมชน ซึ่งจะเชื่อมโยงไปถึงกิจกรรมถัดไป

[สมดุลชีวิต : ความสุข สิ่งยึดเหนี่ยวเวลาท้อ แรงบันดาลใจทำงานเพื่อส่วนรวม ผ่านบัตรคำและเล่าสู่กันฟัง] คุณอาภา พงษ์ศรีแสน นำสรุปบทเรียนผ่านกิจกรรม "สมดุลชีวิต" โดยแจกกระดาษการ์ดคนละ 3 แผ่น เพื่อให้รู้ลึกๆ ว่าใจเราเป็นอย่างไร อยากทำอะไร ชีวิตเราเป็นอย่างไร มีคำถาม 3 ข้อ คือ 1) ความสุขในชีวิตคืออะไร เป็นเรื่องงานก็ได้ ครอบครัวก็ได้ เรื่องส่วนตัวก็ได้ เวลาเรามีความสุข เราแบ่งปันให้คนอื่นอย่างไรบ้าง 2) สิ่งยึดเหนี่ยวที่ทำให้เราสู้ ที่ทำให้เราเดินต่อ ที่ทำให้เราไม่ท้อเวลาที่เจอปัญหา ที่ทำให้เราเจอวิกฤติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงาน ชีวิต ครอบครัว ที่ทำให้เราไม่ท้อถอยคืออะไร 3) สิ่งที่เราทำอยู่ สุขหรือทุกข์ การที่เราเอาตัวเรามาทำงานเพื่อคนอื่น มาทำงานเพื่อสังคม มาทำงานเพื่อชุมชน มาเสียสละเวลา มาสร้างประโยชน์ให้กลุ่ม ไม่ใช่ตัวเอง อยากถามว่าหลักที่เราทำงานเพื่อสังคม เพื่อส่วนรวม ทำงานเพื่อคนอื่น มีหลักอะไร มีอะไรมาลจติดใจให้ทำ ไม่ใช่เรื่องง่ายที่ใครๆ ก็มาทำได้ อะไรลจใจให้มาทำงานเพื่อสังคม เพื่อชุมชน มาพัฒนาหมู่บ้าน ทำในบางเรื่องที่ทวนกระแสที่อยากแก่การอธิบายให้คนอื่น ทำไม่ถึงอยากทำ

วิธีการ ให้ใช้กติกาตามแบบกิจกรรม Check-in จากนั้นคุณชินุวัฒน์ มณีศรีชา จะได้มาย้ำถึงความสำคัญของเบื้องหลังการออกแบบกระบวนการว่าเหตุใดต้องออกแบบเช่นนี้ รวมไปถึงคุณค่าของหลัก ส จี ปู ลี

[เครื่องมือโยแมวมุมประเมิน 4 ด้าน : ตัวเอง ทีม พี่เลี้ยง ชุมชน] คุณอาภา พงษ์ศรีแสน เป็นวิทยากรนำทำเครื่องมือโยแมวมุม โดยให้ทุกคนประจำโต๊ะที่ได้แบ่งกลุ่มไว้ คือ SCG ลำปาง ระยอง (กลุ่มเดิมจากการแลกเปลี่ยนสมดุลชีวิต) มีกระดาษแผ่นใหญ่ที่ต่อไว้ให้ พับครึ่ง และพับครึ่งอีกที พอเห็นรอยพับชัดเจน ก็ขีดเส้นสีแดง 2 แถบ แนวตั้งกับแนวนอน เขียนคำว่า "ตัวเอง" "ทีม" "ชุมชน" "พี่เลี้ยง" ที่โต๊ะจะมีกระดาษ Post-it กระดาษสีเหลืองแผ่นใหญ่สุด ให้เขียนว่าต่อตัวเอง เราทำโครงการเราทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ความร่วมมือระหว่าง SCG กับ สกว. เราอยากเห็นอะไรในส่วนของตัวเอง ความคาดหวังในการทำงานระหว่าง SCG กับ สกว. ตัวเองคาดหวังอะไรสูงสุด เช่น มีความคาดหวังว่าอยากเขียนและทำโครงการได้สำเร็จ สุดท้ายงานนี้จบฉันจะเป็นอย่างไร เช่น จะเป็นนักวิจัยที่ดี จะเขียนโครงการได้ จะพูดเก่งขึ้น แก้ปัญหาตัวเองได้ ฝันสุดท้ายฉันจะเป็นอย่างไรที่จะเก่งขึ้น ฉันจะเขียนโครงการขอทุนได้ด้วยตัวเอง ฉันจะเป็นหัวหน้าโครงการวิจัยเอง ฉันจะได้เลือกตั้งเป็นผู้นำบ้านอีกรอบ พูดเก่งขึ้น จับประเด็นได้ดีขึ้น เข้าชุมชนเป็น เป็นได้หรือไม่ไม่รู้ แต่อยากได้ เขียนได้มากกว่า 1 แผ่น พี่เลี้ยงประจำกลุ่มช่วยจัดกลุ่ม (Grouping) จัดแถวกระดาษ Post-it ทีมงาน หมายถึงทีมพวกเรา ทีมระยอง ทีมลำปาง ทีม SCG ถ้าเราทำงานด้วยกันไปจนโครงการจบ โครงการเสร็จ เราคาดหวังเห็นทีมเป็นอย่างไร ทีมจะเก่งขึ้น จะดีขึ้น สิ่งที่เราอยากเห็นในความเป็นทีม เช่น อยากให้ทีมเข้าใจและเห็นเป้าหมายร่วมกัน เห็นเป้าหมายเดียวกัน อยากเห็นทีมเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นในความเป็นทีม เวลาเราคิด เราอาจจะต้องมีการถกเถียงร่วมกันก่อน ถึงจะเขียนลงไป ไม่เช่นนั้นจะกลายเป็นความเห็นของเราต่อทีม แต่ไม่ใช่เป็นความเห็นร่วมของทีม อยากให้เห็นเป็นความเห็นร่วมของทีม แล้วเห็นพ้องอย่างไร ถกเถียงแลกเปลี่ยนกันก่อนแล้วค่อยเขียนลงไป สุดท้ายเราอยากเห็นทีมเราเป็นอย่างไร

ที่เราจะทำงานวิจัย เราคิดกันไปแค่นั้น เรามีความรู้แค่ไหน เราทำเป็น เราแก้ปัญหาเป็น เรามีความอดทน เราหนักแน่นแค่ไหน ให้คะแนนเต็ม 10 ก่อนมาทำงานวิจัย การพัฒนาตัวเองในเรื่องเหล่านี้เชื่อว่าทุกคนมีต้นทุน ไม่ใช่ไม่มีอะไรเลย เรามีความรู้บางเรื่อง เราคิดเป็นบ้าง เราอาจจะยังไม่ค่อยได้ทำ แก้ปัญหาชุมชนได้นิดหน่อย แต่ตัวแก้ปัญหาในแนวพัฒนาในฐานะผู้นำ ผู้ใหญ่บ้าน หรือเราพอพูดได้บ้าง แต่ไม่เป็นเรื่องเป็นราวเท่าไร ฉะนั้น เราให้คะแนนว่าก่อนทำงานวิจัย เรามีต้นทุนเดิมมาแล้วแค่ไหน ต้นทุนในเรื่องอะไรบ้าง ให้ย้อนกลับไปดูที่เราเขียนเป้าหมาย ตัวเราเอง เช่นกลุ่มหนึ่งบอก คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความรู้ อดทน หนักแน่น ย้อนกลับไปดูเป้าหมายที่เราเขียน ก่อนเริ่มในเรื่องแบบนี้ เราให้คะแนนเท่าไร ซึ่งจะยากตรงที่ของตัวเอง ที่แต่ละคนจะให้ไม่เท่ากัน ลองให้ของตัวเองแล้วนำมาเฉลี่ย แต่พอเป็นของทีม ของชุมชน ของพี่เลี้ยง เรามาถกเถียงกันได้ ส่วนของทีม SCG เราจะเริ่มต้นตอนทำงานวิจัยท้องถิ่น พูด ทำวิจัย เปิดใจ ชีวิตสมดุล นี่คือเป้าหมาย แล้วก่อนจะเริ่มงานจะให้คะแนนเท่าไร จากคะแนนเต็ม 10 สมมติ ก่อนเริ่มทำงานวิจัยท้องถิ่น ให้ 3 คะแนน ของทีมยังไม่ร่วมกันเท่าไร เอาไป 2 คะแนน ซึ่งทุกแถว คะแนนเต็ม 10 ดูที่เราเขียน ซึ่งที่เราอยากให้มันเป็นจะเต็ม 10 ชุมชนเข้มแข็งประมาณหนึ่งสมมติว่าได้ 5 พี่เลี้ยงสมมติว่าให้ 4 พอให้คะแนนทั้งหมด เราขีดเส้น ก่อนเริ่มเรามีต้นทุนอยู่แค่ไหน ที่ให้ประเมินต่อก่อน เพราะต่อไปจะบอกว่าทุกอย่างไม่ได้เกิดขึ้นจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น แต่จริงๆ แล้วมันเกิดมาจากหลายอย่าง ที่นำไปสู่ความสำเร็จ บางอย่างอาจจะมีต้นทุนในตัวเอง บางอย่างอาจจะมาจากการสนับสนุนของหน่วยงานอื่นๆ บางอย่างเป็นสิ่งที่เราไปไขว่คว้าค้นหาหาหว่านที่เรากำลังทำงาน ฉะนั้น เราต้องรู้ต้นทุนตรงนี้ก่อน แล้วเราก่อยยับต่อ

วันที่สองของการสรุปบทเรียน (พฤหัสบดีที่ 28 เมษายน 2559)

[สันทนากการ กำมือ-แบมือ, นิ้วโป้ง-นิ้วชี้, ดบมือและท่าทำตามผู้นำทำกิจกรรม ดึงสมาธิก่อนสรุปบทเรียน] คุณคำรณ นิมนองค์ ได้นำทำกิจกรรมสันทนากการ โดยผู้ที่นั่งอยู่มือด้านซ้ายให้กำมือ มือด้านขวาแบมือ แล้วแนบไว้ที่อก พอบอกให้

เปลี่ยนก็เปลี่ยน (ซ้ายแบบมือ ขวากำมือ) ยืนมือด้านซ้ายออกมา ชูนิ้วโป้งขึ้น ด้านขวานิ้วก้อยชูขึ้น พอบอกให้เปลี่ยนก็เปลี่ยน (ซ้ายชูนิ้วก้อย ขวาชูนิ้วโป้ง) ตบมือและทำตามวิทยากร

[Check-in ความรู้สึก ทบทวนสิ่งที่ได้จากการสรุปทเรียนที่ผ่านมา แบ่งปันเพื่อนในวง] คุณคำณ นิมอนงค์ ขวน ผู้เข้าร่วมแบ่งเป็นกลุ่มๆ ละ 3 คน คณะจังหวัด แยกเจ้าหน้าที่กับชาวบ้านให้อยู่กลุ่มเดียวกัน แล้วลากเก้าอี้มานั่งล้อมวงกัน นั่งหัวเข้าชนกัน ปากกว้างไว้กลางวง คนที่มีสิทธิพูดคือคนที่หยิบปากกา คนที่ไม่ได้หยิบปากกา ตั้งใจฟัง ห้ามถาม ไม่ลุกขึ้นมาถ้อยรูป หรือจะเข้าห้องน้ำก็ขอฟังเพื่อนให้จบก่อน

โจทย์ที่จะให้คุยในวันนี้ 1) เข้านี้รู้สึกอย่างไร ตื่นนอนมารู้สึกอย่างไร 2) ตลอดกิจกรรมเมื่อวาน เราเองได้เรียนรู้อะไรใหม่ๆ บ้าง พอบอะไรบ้างจากการพูดคุยกันเมื่อวาน พอคนที่ถือปากกาพูดจบบอกว่าเข็คอินแล้วครับ/ค่ะ คนต่อไปให้หนึ่งนึ่งๆ สัก 10 วินาทีก่อน แล้วค่อยหยิบปากกา เพื่อทบทวนสิ่งที่เพื่อนพูดและสิ่งที่เรากำลังจะพูดต่อ

[เน้นย้ำการพัฒนาตนเองในเรื่องการพูด การฟัง จัดสมดุลให้ได้] คุณชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้ให้ข้อสังเกตการพูด การฟัง จากกิจกรรม Check-in และให้ความมั่นใจว่าทุกคนสามารถฝึกฝนให้เกิดทักษะได้

[แบ่งปันสิ่งที่ได้เรียนรู้กับเพื่อนในวงย่อยให้คนอื่นรับรู้] คุณชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้แบ่งปันเรื่องเล่าที่ได้พูดคุยในวงย่อย มาเล่าให้ผู้เข้าร่วมอื่นๆ ได้ฟัง

[เสริมแนวคิด ที่มา กระบวนการ กลไก ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น] คุณชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้บรรยายแนวคิด ที่มา กระบวนการ กลไก ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเชื่อมโยงถึงความร่วมมือระหว่าง SCG กับ สกว. ตลอดจนประสบการณ์ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ

[ทบทวนเครื่องมือที่ใช้ในการสรุปทเรียน] คุณอาภา พงษ์ศิริแสน ได้ทบทวนเครื่องมือใบแมงมุม และกำหนดกติกาในการนำเสนอ ให้อธิบายไปที่ละแกน (แกนตัวเอง แกนทีม แกนที่เลี้ยง แกนชุมชน) ให้เวลากลุ่มละไม่เกิน 15 นาที โดยให้ผู้เข้าร่วมได้เดินไปยังจุดที่กลุ่มนั้นๆ จะนำเสนอ

[นำเสนอผลการใช้เครื่องมือใบแมงมุม] แต่ละทีมได้นำเสนอผลจากการระดมความคิดความคาดหวังสูงสุดและการประเมินว่าตนมีศักยภาพอยู่ในระดับใด เบื้องหลังการให้คะแนนเป็นอย่างไร ซึ่งในระหว่างการนำเสนอ คุณอาภา พงษ์ศิริแสน และคุณชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ จะคอยตั้งคำถามและแลกเปลี่ยนแนวความคิดเป็นระยะ ตลอดจนประเมินเครื่องมือใบแมงมุมที่ใช้เพื่อนำไปปรับปรุง มุ่งไปสู่การจัดทำคู่มือพัฒนาศักยภาพคนทำงานของ SCG ในอนาคต.

[วิจัย พัฒนา และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม] คุณชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้บรรยายความสัมพันธ์ระหว่าง วิจัย พัฒนา และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเน้นเรื่อง "ข้อมูล" ซึ่งเป็นหัวใจของงานวิจัย และมักถูกละเลยในระยะหลังๆ เพื่อเชื่อมโยงไปถึงรูปธรรมโครงการวิจัยอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัย ที่จะพาคณะลงไปศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนกับนักวิจัยท้องถิ่นในช่วงบ่าย

[ชวนคุยเรื่องการจัดทำคู่มือการพัฒนาศักยภาพคนทำงาน] คุณดาร์ตัน โพธิ์รักษา ได้สรุปจากบัตรคำในประเด็นความต้องการพัฒนาศักยภาพตนเอง เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดทำคู่มือการพัฒนาศักยภาพคนทำงานฉบับเฉพาะของคนทำงานร่วมกันระหว่าง SCG กับ สกว. โดยคาดหวังให้ รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ มาช่วยพัฒนาหลักสูตรร่วมกัน

[เตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่ศึกษาดูงาน] คุณชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้กล่าวถึงความสำคัญในการเตรียมความพร้อมก่อนการศึกษาดูงาน ความเป็นมาของโครงการวิจัย ชี้นะทิศทางการตั้งคำถาม

[ศึกษาดูงานรูปธรรมความร่วมมือ กปร. ชลประทาน และ สกว. ณ อ่างเก็บน้ำห้วยสงสัย] กระบวนการเริ่มจากการแนะนำตนเองของทีมวิจัยโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัย คุณชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำแนะนำคณะที่มาเยี่ยมเยียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ก่อนที่ตัวแทนทีมวิจัยได้เล่าความเป็นมาของโครงการเติมน้ำเติมชีวิต บนความร่วมมือระหว่าง กปร. ชลประทาน และ สกว. เปิดโอกาสให้คณะที่มาศึกษาดูงานได้ซักถามถึงกระบวนการวิจัย ความสำคัญของการเก็บข้อมูล การคิดค้นเครื่องมือวัดปริมาณน้ำฝน และการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนบทบาทที่เลี้ยงที่เข้ามามีส่วนในการให้กำลังใจ ประคับประคองบริหารจัดการร่วมกับทีมวิจัย

วันที่สามของการสรุปทเรียน (ศุกร์ที่ 29 เมษายน 2559)

[แบ่งปันสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาดูงานโครงการวิจัยอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัย] เริ่มจากการแบ่งกลุ่มย่อยกำหนดกติกาแบบเดียวกับกิจกรรม Check-in โดยกำหนดประเด็นให้คุยกันคือ เกิดความประทับใจจากการศึกษาดูงานในเรื่องใดบ้าง เลือมา 3 เรื่อง แล้วจะนำความประทับใจ ความรู้ดังกล่าวไปผนวกกับงานที่ตนเองทำอยู่อย่างไร หลังแลกเปลี่ยนกลุ่มย่อยแล้ว ให้ทุกคนมาล้อมวงร่วมกันทั้งหมด และขออาสาสมัครจากผู้เข้าร่วมได้แบ่งปันเรื่องประทับใจที่ได้ฟังจากกลุ่มย่อย

[Check-out สิ่งที่ได้จากกิจกรรมสรุปทบทเรียนที่ผ่านมาทั้งหมด] ให้ผู้เข้าร่วมได้พูดเป็นประโยคสั้นๆ สื่อสารสิ่งที่ได้จากการที่เข้าร่วมกระบวนการสรุปทบทเรียนตลอดสามวัน

2. ผลการสรุปทบทเรียน

กระตุ้นความสนใจ

คุณชินวรัตน์ มณีศรีขำ ได้มอบปฏิทินครบรอบ 100 ปี อาจารย์ป่วย อังภาภรณ์ อดีตผู้ว่าการธนาคารชาติ และเป็นบุคลิกบุคคล ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า "เมื่อใดที่เราร่วมมือกัน เมื่อนั้นเราจะทำสิ่งที่เราทำให้เป็นจริงได้" เป็นสิ่งที่เรากำลังร่วมมือกันระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กับบริษัทในเครือปูนซีเมนต์ไทย (SCG)

ความคาดหวังของทีมผู้จัด

คุณชินวรัตน์ มณีศรีขำ ได้กล่าวถึงการจัดเวทีวันนี้ว่าเป็นลักษณะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสามารถนำความรู้จากประสบการณ์พื้นที่ลำปางและระยองไปพัฒนางานของตนเอง เกิดความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพและนำไปสู่ความสำเร็จ มีความสุขกับชีวิตในการดำรงอยู่ในโลกใบนี้

ทำความเข้าใจกันก่อน

ช่วงแนะนำตัวทีมผู้จัด

คำณ นิมมอนส์ (อ้วน) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

พวงทอง เม้งเกร็ด (พวง) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

ลักขณา วงศ์ยะรา (หนึ่ง) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดูแลงานภาคกลาง ตะวันตก ตะวันออก ยินดีที่ได้รู้จักทุกคน

ดารารัตน์ โพธิ์รักษา (เอ) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดูแลงานโครงการพื้นที่ภาคเหนือ

สุทธิดา มณีกุล (กวาง) เจ้าหน้าที่สนับสนุนทั่วไป สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สนับสนุนงานภาคเหนือ

ลีลาพร ไชยชนะนิจ (ต๋อง) เจ้าหน้าที่สนับสนุนทั่วไป สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สนับสนุนงานภาคกลาง ตะวันตก ตะวันออก ยินดีที่ได้รู้จัก

อรรถชัย ณ บางช้าง (โต้ง) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

ชนนท์ ภูระหงษ์ (นัท) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

สุทธิลักษณ์ โตทอง (อาร์ท) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

อาภา พงษ์ศิริแสน (นุ้ย) มาจากเชียงใหม่ ไม่ได้อยู่ทั้ง สกว. และศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม แต่ว่าถูกเรียกตัวมาเป็นทางเครื่องให้พีชเนส (ชินวรัตน์ มณีศรีขำ) เพิ่งกลับมาจากพม่า

ช่วงแนะนำตัวผู้เข้าร่วม

ธงชัย งามสม ผู้ใหญ่บ้านสาสบก จังหวัดลำปาง และทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง

แถม กลิ่นฟุ้ง ปัจจุบันเป็นครู บทบาทในโครงการวิจัยของชุมชนคือเป็นเลขา

ชาญ อุทัยยะ ทำหน้าที่หนุนเสริมชาวบ้านในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

วิรัช จิตใหญ่ ผู้ใหญ่บ้าน มาจากอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

บวร วรรณศรี (เปิ้ล) จาก SCG ปูน ลำปาง

เจริญ ทนใจ จากชุมชนสาสบก จังหวัดลำปาง

อรรณพ เหมมา จาก SCG ปูน ลำปาง

ปฐวี การเพียร จาก SCG ปูน ลำปาง

วรรณชัย กำจาร์ จาก SCG ปูน ลำปาง

ภาณุมาส ศรีวงศ์ จาก SCG ปูน ลำปาง

ณัฐพงษ์ อุ่นเรือน (กุ่ม) จาก SCG ปูน ลำปาง

ธีรวัตร แวกจันทัก (หรั่ง) จาก SCG ปูน ลำปาง

มาลี เก่งจริง มาจากบ้านแป้นใต้ จังหวัดลำปาง

ถูกขี้จันทรามาศ มาจากชุมชนยายดา จังหวัดระยอง
สมชาย พันธุ์เสือ มาจากบ้านเพ จังหวัดระยอง
วิชญ์วิสิฐ ธีราธรรมย์ (ดิน) จาก SCG Chemical ระยอง
สงกรานต์ พงษ์มี จากระยอง ขอประชาสัมพันธ์วันที่ 9-15 มิถุนายน 2559 จังหวัดระยองมีเทศกาลของดีและผลไม้ ขอเชิญทุกคนไปกินผลไม้เมืองระยอง

กัลยา จิตตรง (อ้อย) มาจากชุมชนเขายายดา บ้านศาลเจ้า ตำบลตะพง จังหวัดระยอง
โสณ เอกอุดม ทีมนักวิจัยชาวบ้าน พื้นที่เขายายดา จังหวัดระยอง
ไฉไล ผลบุญ จาก SCG Chemical ระยอง

สายสัมพันธ์ ลำปาง-สมุทรสงคราม-ระยอง

คุณชินวุฒน์ มณีนคริชา ได้เล่าความประทับใจว่าที่เติบโตมาได้เพราะการเดินทางเรียนรู้ และที่แรกๆ ที่ไปเรียนรู้คือบ้านสามขา เรียนรู้การทำงานของทีมลำปาง พี่นพพร นิลณรงค์ ผมทำงานหลังพืชนานชาญ (ชาญ อุทัยยะ) แล้วก็เากลับมาทำงาน และทุกวันนี้ก็ยังใช้วิธีนั้นในการทำงานอยู่ ผมทำงาน สกว. มา 14 ปี วันนี้คงได้สัมผัสอะไรดีๆ อีก ชีวิตก็ผกผันได้มามีโอกาสร่วมกับ SCG เนื่องจาก สกว. มอบหมายให้ช่วยงานระยอง ชำมเจ้าพระยาไปหาระยอง เพราะชอบกินทุเรียน ต่อไปต้องไปกินที่บ้านศาลเจ้าเท่านั้น ไปกินที่อื่นไม่อร่อย เพราะมีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่าทำไมทุเรียนที่นี่อร่อย ต้องมีโครงการวิจัยขึ้นอีก โครงการว่าอร่อยเพราะอะไร ร่วมกับ SCG ที่ระยอง

เส้นทาง การ ดบมือ-ดบดัก, ปลาทุ-ปลาบู, เสรีจลละเรอ : เพื่อให้รู้จักกันมากขึ้น

คุณคำรณ นิมนอนงค์ (น้องอ้วน) ขวนทุกคนวางเอกสารและอุปกรณ์ทั้งหมด ให้ทุกคนยื่นมือซ้าย มือขวา สะบัดๆๆ เพื่อบริหารร่างกายเตรียมพร้อมสำหรับกิจกรรมเส้นทาง

ดบมือ-ดบดัก

ดบดัก 2 ครั้ง ดบดัก 1 ครั้ง 2 ครั้ง 2 ครั้ง 3 ครั้ง

ดบมือ 1 ครั้ง 2 ครั้ง 3 ครั้ง 4 ครั้ง

ดบดัก 2 ครั้ง 2 ครั้ง

ดบดัก 2 ครั้ง ดบมือ 1 ครั้ง (ดัก ดัก มือ ดัก ดัก มือ)

มือ ดัก ดัก มือ มือ ดัก ดัก มือ

ดัก ดัก มือ ดัก ดัก มือ ดัก ดัก มือ มือ หมุนๆ มือ

ดัก ดัก มือ ดัก ดัก มือ ดัก ดัก มือ มือ คอกๆ มือ

ดัก ดัก มือ ดัก ดัก มือ ดัก ดัก มือ มือ หมุน คอก มือ

นับ 1-50

นับ 1-60 มีข้อแม้ ถ้ามีเลข 5 ไม่ต้องพูด แต่ให้ดบมือแทน

ปลาทุ-ปลาบู

จับคู่กับต่างพื้นที่ ที่เราไม่ค่อยรู้จัก

ยื่นมือออกมาข้างหน้า วางสับหว่าง ประสานกัน ให้เลือกว่าใครเป็นปลาทุ ใครเป็นปลาบู

ถ้าบอกว่า ปลาทุ ให้ปลาทุจับให้ได้ ปลาบูก็พยายามหนี

ปลา.....ทุ ปลา.....บู

สลับคู่ แนะนำตัว ชื่ออะไร เป็นใครมาจากไหน แล้วเลือกว่าใครเป็นปลาทุ ใครเป็นปลาบู

ปลา.....บึก (หลอก) ปลา.....ทุ ใครโดนจับยกมือ คนที่ไม่ถูกจับเปลี่ยนคู่ ไปหาคนอื่น แนะนำตัว ชื่ออะไร เป็นใครมาจากไหน แล้วเลือกว่าใครเป็นปลาทุ ใครเป็นปลาบู

ปลา.....บู ใครโดนจับยกมือ ปลา.....บึก (หลอก) ปลา.....ทุ เปลี่ยนคู่ไปเรื่อยๆ

เสร็จแหละเธอ

ให้เลือกว่าใครเป็นหมายเลข 1 ใครเป็นหมายเลข 2

ให้พูดชื่อผักใบเขียว เช่น ผักชี กวางตุ้ง ผักบุ้ง ฯลฯ จนกระทั่งได้ยินเสียงระฆังดัง จบที่ใคร ใครที่ไม่ได้พูดจะถือว่าแพ้ มองหน้าคู่เราไว้ พอบอกประเด็นให้เริ่ม

ให้บอกชื่อสัตว์บก ระฆังดัง

ให้หมายเลข 2 พูดก่อน ให้บอกชื่อชนิดของสัตว์น้ำ ระฆังดัง ใครแพ้ยกมือ สลับที่ คนชนะอยู่เฉยๆ เมื่อได้คู่ใหม่ ให้แนะนำตัว จากนั้นให้เลือกว่าใครเป็นหมายเลข 1 ใครเป็นหมายเลข 2

ให้หมายเลข 1 พูดก่อน ให้บอกชื่อจังหวัดที่ลงท้ายด้วย "บุรี" ระฆังดัง ใครแพ้ยกมือ สลับที่ ให้แนะนำตัว จากนั้นให้เลือกว่าใครเป็นหมายเลข 1 ใครเป็นหมายเลข 2

ให้หมายเลข 2 พูดก่อน ให้บอกชื่อของพืชผักพื้นบ้าน ระฆังดัง รอบนี้ใครอยากได้อินชื่อผักพื้นบ้านแปลกๆ ที่ไม่รู้จัก ใครแพ้ยกมือ คนชนะเดินไปเปลี่ยนคู่กับคนที่เราไม่ค่อยรู้จักบ้าง แนะนำตัว จากนั้นให้เลือกว่าใครเป็นหมายเลข 1 ใครเป็นหมายเลข 2

ให้บอกชื่อของดีของบ้านเรา ระฆังดัง

สรุปการเรียนรู้จากกิจกรรมที่ผ่านมา นอกจากความสนุก เสียงหัวเราะแล้ว ได้อะไร ซึ่งผู้เข้าร่วมตอบว่า ได้รู้จักกัน มีสมาธิ เพราะต้องคิดให้ทัน นับตามจะได้ไม่เผลอ

คุณชิงขวัญ มณีศรีขำ ได้อธิบายเสริมว่าเวลาไปทำกิจกรรมกับชุมชน เราไม่ได้สันหนนาการเล่นเพื่อสนุกอย่างเดียว แต่เป็นการละลายพฤติกรรม มีสมาธิ สด

Check-in จับเข้าคุย ฟังอย่างตั้งใจ สอนให้รู้จักกติกา

วิทยากรได้ชวนสรุปผลการ Check-in จากกลุ่มต่างๆ ได้มีการแบ่งปันความรู้สึก ดังนี้

- นักวิจัยชาวบ้าน เวลาออกพื้นที่ พูดตามเนื้อหาที่เราเตรียมมา พูดแล้วไม่ฟังเรา เพราะมีเรื่องอื่นที่จะถามหรือสนใจ เรื่องอื่นมากกว่าเรื่องที่เรเตรียมมา

- มีความกังวลเมื่อเราจะต้องเป็นผู้พูด ไม่รู้ว่าอีกสองคนจะตั้งใจฟังหรือเปล่า หรือบังคับให้เขาฟังคำพูด ประสบการณ์ของเรา แต่พอพูดจบ เขารับหิบบปากกาขึ้นมาพูดต่อจากเรา พูดในเรื่องที่เขาไม่ประสบการณ์ต่อจากเรา แสดงว่าเขาตั้งใจฟัง ก็รู้สึกดี

- ถ้าเปิดใจ ตั้งใจฟัง จะได้ประสบการณ์ดีๆ จากอีกฝ่าย เกิดจุดบึ้งในตัวเรา ไม่เกิดการต่อต้าน (Anti) ในสิ่งที่คนอื่นพูด ไม่ปิดกั้นความคิดคนอื่น ลดความเป็นตัวตนของตัวเองลง ฟังแล้วจะได้ประสบการณ์ที่ดี เวลาพูดเองก็ไม่มั่นใจ พยายามพูดประสบการณ์ตรงที่ตัวเองรู้สึก ที่ได้จากการทำงาน ฟังจากคนแรกพูด ทำให้คนต่อมาพูดเป็นขั้นเป็นตอน (Step) มากขึ้น

- ได้เรียนรู้ของการเป็นผู้พูดที่ดี เขาให้โอกาสพูดก็คิดถึงก่อนที่จะพูด เพราะเขาเป็นผู้ฟังที่ดี คนฟังจะรู้สึกไหมดวงตาจะบอก สัมผัสได้ กิจกรรมสอนให้เป็นผู้ฟังที่ดี เมื่อก่อนต่างคนก็อยากจะทำพูดอย่างเดียว ไม่มีคนฟัง ไม่มีใครฟังใคร ถ้าเป็นผู้ฟังก็จะมีสมาธิ ไม่คิดจะแย่งพูด ถ้าไม่ฟัง แทนที่จะได้เนื้อหาสาระ กลับไม่ได้อะไรเลย

- กระบวนการที่ทำให้เป็นผู้ฟังที่ดี ได้รับประสบการณ์ชีวิตในวงคุยกันสามคน บางคนผ่านกระบวนการทำงานอย่างมีระบบ มีเจ้านาย มีหลักการในการทำงาน มีความภูมิใจในการทำงานของเขา มีความละเอียดในการเก็บข้อมูลต่างๆ อีกคนก็สร้างตัวเองจากการค้าขาย เก็บหอมรอมริบจนมีชื่อเสียงอยู่ในรั้วในวัง ประทับใจที่ได้รับฟัง

- ทำงานอยู่ในพื้นที่ระยอง เรียนหนังสือก็จบมาทำงานในพื้นที่ พัฒนาชุมชนของตัวเอง ทำหน้าที่ด้วย เป็นเรื่องจิตสำนึกด้วย แต่ในปัจจุบัน ในโลกการศึกษา ครอบครัวยกให้เรียนเพื่อภาคอุตสาหกรรม ไม่ได้กลับมาพัฒนาบ้านเรา

- ได้พลัง การทำวิจัยมีปัญหาอุปสรรคเยอะมาก แต่ฟังจากเพื่อนก็มีปัญหาแต่ได้ถูกแก้ เราก็ได้พลังและคิดว่าเดี๋ยวก็ผ่านมันไปได้ ได้หาทางการแก้ปัญหา

- ได้ข้อคิด กระบวนการ เกิดการเรียนรู้ ฟังการทำงานกับ 3 กลุ่ม คือ ผู้สูงอายุ ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีประสบการณ์ ถ่ายทอดมาสู่คนรุ่นกลางที่ต้องลงมือทำ คนรุ่นหลังเป็นคนที่ต้องอดทนที่จะทำต่อ ได้องค์ความรู้ ได้ความคิดที่จะนำไปพัฒนา

คุณชินนุวัฒน์ ได้ชวนให้ผู้เข้าร่วมได้คิดว่า ถ้าไม่มีกติกา บรรยากาศจะเป็นแบบนี้ไหม ในชีวิตจริงเป็นแบบนี้ไหม ฟังกันแบบนี้ไหม คนเสียงดัง คนมีอำนาจก็พูดเยอะ แต่วันนี้อะไรเป็นอำนาจ เราใช้ "ปากกา" เป็นสัญญาณ ละเลยและวางเรื่องอำนาจไปก่อน กระบวนการแลกเปลี่ยนทั้งสามวันนี้ ในวงพูดคุยไม่เท่ากัน บางคนเป็นหัวหน้า บางคนเป็นลูกน้อง บางคนเป็นพี่ บางคนเป็นน้อง บางคนเป็นลุงเป็นป้า เดี่ยวจะต้องไปนั่งคุยกัน แต่ละคนมีสถานภาพ มีอำนาจอยู่ในตัว เวลาคุยก็จะมีเกราะกำบังอะไรบางอย่าง ซึ่งในชุมชนก็มี ในสำนักงานก็มีอยู่ ในที่ใดๆ ก็มีอยู่ ความคิดเห็นจากคนเล็กคนน้อยก็จะไม่ค่อยออก ยิ่งมีความเป็นครูคนที่เป็นลูกศิษย์จะพูดก็คิดว่าครูจะคิดอย่างไรถ้าพูดไป ถ้าเราใส่คนเข้าไป 5-6 คน ให้คุย จะวุ่นเยอะขึ้น การใช้คน 3 คน คุย

ด้วยกัน ถ้าคนหนึ่งพูด อีก 2 คนก็จับคู่คุย คนพูดก็อาจจะพูดไปทำไม เพราะเขาไม่อยากฟัง เงื่อนไขการคุยก็เป็นเรื่องสำคัญ สลายอำนาจให้มาลงที่ปากกา เพื่อให้ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีความเห็นที่แลกเปลี่ยนกันได้ พยายามจัดบรรยากาศให้มีการพูดคุยกันอย่างอิสระ เปิดเผย ผู้ฟังก็ต้องเป็นผู้ฟังที่ดี ให้เพื่อนเล่าในสิ่งที่อยากเล่าให้จบ คนที่พูดยาวๆ ต้องฝึกให้พูดกระชับ สั้นๆ แบ่งปันให้เพื่อนได้พูดบ้าง คนที่พูดสั้นก็พยายามพูดยาวขึ้นอีกนิด จัดสมดุลชีวิตให้ได้ ประเด็นประสบการณ์ของเพื่อนๆ ที่อยากเล่าในวงใหญ่ ได้มุมมองใหม่ๆ จากเพื่อนที่มีคุณค่าอยากเล่าในวง

ความเป็นมาของความร่วมมือระหว่าง SCG กับ สกว. ผ่านเรื่องเล่าของพนักงาน

เรื่องเล่าจากคุณบวร วรกรศรี ผู้จัดการชุมชนสัมพันธ์และอนุรักษ์ธรรมชาติ มุมมองจาก SCG ปูน ลำปาง

ตอนตั้งโรงงานปูนที่ลำปางเมื่อปี 2537 เมื่อ 21 ปีก่อน ในป่าสงวนแห่งชาติแม่ทรายคำ เป็นป่าสงวนที่มีการใช้ประโยชน์ มีการตัดไม้มาใช้อย่างต่อเนื่องยาวนาน และมีพื้นที่เปิดโล่ง จึงขออนุญาตจากรัฐ ทางกรมป่าไม้นั้น ขอใช้เนื้อที่ทั้งหมด 6,000 ไร่ เพื่อตั้งโรงงาน ไม่มีเอกสารสิทธิแม้แต่ตารางนิ้วเดียว แต่ต้องดูแลโรงงานและบริเวณข้างเคียง

ป่าที่รับมัตอนนั้นเป็นป่าเสื่อมโทรม แห้งแล้ง โดนทำลาย ชาวบ้านก็วิตกกังวลว่าโรงงานเข้ามาอยู่จะเป็นโรงงานนรก หรือเปล่า ปลอ่ยมลพิษ ทำเหมือง ระเบิดภูเขาหรือเปล่า ทำลายป่าหรือเปล่า ชุมชนที่เคยใช้ประโยชน์เข้ามาเก็บของป่าจะทำได้ หรือเปล่า เราก็สร้างความมั่นใจที่ไม่ใช่แค่คำพูด พาผู้นำชุมชนมาดูโรงงานที่ภาคกลาง

ที่ลำปาง เครื่องจักรทั้งหมดส่งผลกระทบต่องสิ่งแวดล้อมน้อยมาก ดีกว่าตามที่กฎหมายกำหนดมากมายมหาศาล เครื่องจักรเยอรมัน ลงทุนไป 7,000 ล้านบาท เมื่อ 20 ปีกว่าก่อน สมัยนั้นคงหลายหมื่นล้านบาท เปิดทำเหมืองแค่ครั้งเดียว ที่เหลือเป็นพื้นที่กันชน (Buffer Zone) เป็นพื้นที่แนวกำแพงป้องกันผลกระทบที่จะออกไปสู่ชุมชน ให้ชุมชนเข้ามาส่วนร่วมในการตรวจสอบตลอด SCG ร่วมปลูกป่าฟื้นฟูร่วมกับกรมป่าไม้ 1,000 กว่าไร่ แต่ปัญหาคือ ฝนตกน้อย ประกอบกับสภาพพื้นที่เป็นป่าผสมผลัดใบ เกิดปัญหาไฟป่าที่เกิดจากมนุษย์ สามถึงแปลงปลูกป่าที่ลงทุนกันไป 10 กว่าล้านบาท

วิกฤติปลายปี 2540 เกิดเศรษฐกิจแบบต้มยำกุ้ง บริษัทใหญ่ๆ เจ๊งหมด เพราะไปกู้เงินต่างประเทศที่ก่อนหน้านี้ ดอกเบี้ยถูก กู้เป็นเงินดอลลาร์สหรัฐเหรียญละ 25 บาท แต่ช่วงข้ามคืน กลายเป็นต้องใช้เงินกู้เหรียญละ 54 บาท SCG ก็เกือบแย่เหมือนกัน บริษัทใหญ่อื่นๆ โดนต่างชาติทยอยซื้อ SCG จึงต้องแก้ไขปัญหากันเยอะ เริ่มจากเปลี่ยนระบบจากนายกับลูกน้องมาเป็นพี่กับน้อง ให้เป็นเหมือนคนในครอบครัวเดียวกัน หลักการจัดการ 4 M (Money = เงิน, Materiel = วัสดุอุปกรณ์, Man = คน, Management = การจัดการ) ปัจจัย "คน" เรื่องเดียวเท่านั้นที่ SCG เราสู้ได้ ทบทวนตัวเอง คิดใหม่ ไปดูงานชุมชนเข้มแข็ง ไปดูการแก้ภัยแล้งตามโครงการพระราชดำริที่ห้วยฮ่องไคร้ ตอนแรกก็กลับมาลอกแบบ (Copy) มาเลย เริ่มทำฝาย จากที่แห้งแล้ง ดินชุ่มชื้น มีต้นไม้ มีนก แมลงเพิ่มขึ้น เปรียบเทียบระหว่างมีฝาย ไม่มีฝาย ความแตกต่างชัด ความชื้น ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพของดินต่างกัน ก็เกิดความมั่นใจ

ในปี 2546 ไปดูงานที่บ้านสามขา ไม่มีน้ำทำนา ต้องการน้ำเพื่อชีวิตของเขา จะอยู่ไม่ได้ ชุมชนจะล่มสลาย เริ่มแลกเปลี่ยน สนับสนุนกัน ปี 2547 ทำงานวิจัย ถ้ามีฝายแล้ว ผลออกมาก็ดี คน SCG มีความแปลก พอเห็นอะไรดีๆ เราก็ไปชวนคนอื่นทำ ไปชวนชุมชนรอบๆ โรงงานมาทำฝายใหญ่ๆ ทำให้แข็งแรง ถ้าจะใช้คอนกรีตก็มีให้ ปรากฏว่าพอน้ำมา ฝายพัง ชุมชนก็ขอให้ SCG ไปซ่อม ก็เริ่มคิดว่าเป็นฝายใคร ใครได้ประโยชน์ น้ำสักระยะ SCG ก็ไม่ได้ใช้ มีคำถามคาใจแต่หาคำตอบไม่ได้ แต่ก็ทำไปเรื่อยๆ จากพื้นที่ข้างโรงงานของเรา

จนกระทั่งปลายปี 2549 - 2550 ทาง SCG ก็ประกาศต่อสังคมทั้งหมดว่าจะทำโครงการ SCG รักษาป่าเพื่ออนาคต ทำฝาย 10,000 ฝาย ถวายเป็นหลวงภายใน 3 ปี ระหว่างปี 2550-2552 ซึ่งเป็นปีมหามงคลด้วย ลำปางเป็นพื้นที่ต้นน้ำของเจ้าพระยา ก็ถูกมอบให้รับไป 80% คือ 8,000 ฝาย แต่ก่อนหน้าทั้งชวนทั้งหลอกหลอ ในระยะ 4 ปี ทำได้แค่ 255 ฝาย แต่ตอนนี้ต้องรับ 8,000 ฝาย จะทำอย่างไร ก็คุยกัน นำเงินไปบริจาคก็มี ให้ 1.6 ล้านบาทต่อหมู่บ้าน ทำ 200 ฝาย เขาก็เอาปูนมาเทเต็มไปหมด ก็กลัวว่าก่อนอนุรักษ์จะมรดาเราว่าไปทำลายระบบนิเวศ กลับมาคิดว่าจะไปชวน อบต. ดีไหม ให้เงิน อบต. ไปทำตำบลละ 1,000 ฝาย ทำสัก 8 อบต. ก็น่าจะจบ ไม่น่ายาก งบประมาณสัมพันธ์ออกสื่อโฆษณาก็มี ทำเสร็จก็ยื่นยื่นถือป้าย

พอเจาะลึก มานั่งดูกันใหม่ มันไม่ใช่ ทำฝ่ายมันแค่เริ่มต้น จุดจบคือชุมชนต้องอยู่ได้ ตรงกับนโยบาย SCG ที่มีแนวพัฒนาชุมชนยั่งยืน SCG Guideline ลดการให้เปล่าเล็กน้อย แต่มุ่งพัฒนาสู่ความยั่งยืนเป็นหลัก ตระเวนหาครูบาอาจารย์ กูรูทั้งหลาย พาพนักงานไปดูโครงการพระราชดำริว่าแก่นของพระองค์ท่านคืออะไร ดูหมู่บ้านที่ตัดไม้เถื่อนทั้งหมู่บ้านจนล้มสลายแล้วหยุดตัดไม้ กลับมาฟื้นป่า น้ำตกที่แห้งหมด ก็เริ่มมีน้ำสมบูรณ์ ถอดรหัสให้ได้ว่าเปลี่ยนเพราะอะไร ปังจัย เจื่อนไซ สิ่งที่ทำให้สำเร็จคืออะไร ครูบาอาจารย์ก็เสนอเอาคนมา 4,000-5,000 คน ขึ้นไปทำฝ่าย วันเดียวเสร็จ เชื่อผู้ว่า รัฐมนตรีมา แล้วจริงๆ สำเร็จไหม ชุมชนอยู่ได้ไหม ใครได้ประโยชน์ ชุมชนกลายเป็นแค่เครื่องมือ เป็นตัวประกอบแค่อ้างได้ว่าทำแล้วหรือเปล่า ฟังมาจากหลายอาจารย์ ตีก็เก็บ ไม่ตีก็วางไว้ก่อน

ประจวบจนเข้าไปบ้านสามขา เจอกันหนานชาญ แรกๆ หนานชาญก็ไม่อยากคุยกับผมเท่าไร คงไม่ไว้ใจ SCG เพราะคงเจออะไรมาเยอะ มีหน่วยงานเยอะที่เข้าไป ก็ให้ SCG ไปพูดกับชาวบ้าน แม้จะพูดภาษาเหนือ แต่ก็สื่อสารไม่ได้เป็นภาษาของชาวบ้าน เพราะอยู่กับบริษัทมาตลอด พูดแบบคนเมือง กลายเป็นบริษัทกับชุมชน ไม่ใช่ชุมชนกับชุมชน สื่อไม่ตรงกัน ไม่โดนกัน หนานชาญก็ให้ผมช่วยจับประเด็น แจกกระดาษบัตรคำตอนจัดเวที ผมก็ทำ เพราะอยากรู้วิชาเขา เริ่มเห็นกระบวนการ วิธีการ จนได้ข้อสรุปว่าการทำฝ่าย ไม่ใช่เรื่องฝ่าย แต่คือทำให้เราทำอีกใจของคนให้ตรงกัน เราไปอย่างเท่าเทียมเป็นพี่น้อง ไม่ได้ไปแบบคนมีดักให้ชุมชนไปทำ หรือชุมชนมองเราเป็นกระเป๋าคัดก็ไม่ใช่ แต่ชุมชนเขามีปัญหา เรามีวิธีการ แล้วมาคิดร่วมกัน ทำร่วมกัน ก็เริ่มมาปรับใช้

ปี 2550 เริ่มเปิดเวที เชิญชุมชนมาหมด เขาจะมาฟังเรา นัดที่วัด ชวนหนานชาญมา เตรียม Power point บรรยายถามชุมชนก็บอกว่าฝ่ายดี แล้วก็ถูกถามว่า SCG จะให้เงินเท่าไร ก็ตอบไปว่าไม่มี ทางชุมชนก็งั่ง และเริ่มลุกหนีไปที่ละชุมชนๆ เหลือครูหลวงบ้านสาสบก ก็บอกว่าจะลองทำดูก่อน ที่บ้านครูหลวงทำแปลงปลูกผัก ไปเจอที่บ้านก็ยกเหล้ามากินแล้วนั่งคุยกัน จนได้จุดเชื่อมกับชุมชน ส่วนอีก 4 ชุมชนก็หายไปเลย ชวนมาอบรม ถามว่าได้ผลไหม ในรุ่น 1 อบรมไปไม่ได้ทำฝ่ายก็เยอะ

จากนั้นก็ถอดกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เป็นกระบวนการของเราเพื่อไปปรับใช้ มีฐานคิดคือ 1) ไม่ไปคิดแทนชุมชน ชุมชนต้องคิดเอง 2) ชุมชนต้องทำเอง ไม่ใช่เรื่องของเรา ถ้าปูน SCG อยากรู้ก็ทำเอง 3) ทำแล้วเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แล้วชุมชนจะได้คำตอบเองว่าเป็นหรือไม่เป็นประโยชน์ จากนั้นจะทำต่อหรือไม่ อยู่ที่ชุมชน แต่เรายินดีที่จะอยู่ทำงานร่วมกันตลอด เริ่มชวนแบบขายตรงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ชุมชนสาสบกเป็นชุมชนแรกที่รับโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาทำเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน ได้รับรางวัลวิจัยดีเด่นระดับประเทศในปี 2552 ปัจจุบันทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปแล้ว 5 โครงการ งานที่ 6 ทำทั้งตำบล 10 หมู่บ้าน ทำเรื่องความมั่นคงทางอาหาร การอนุรักษ์และฟื้นฟูอาหารท้องถิ่น มีผลกระทบเยอะมาก มีก้านเป็นประธาน ทำงาน 3 ปี มีคนเป็นนักวิจัย 150 คน มีการเก็บข้อมูลในปีแรก และเริ่มปฏิบัติในปีที่สอง งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นการทำ CSR (Corporate Social Responsibility - ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร) ที่ยั่งยืน ทำให้คนหาปลาเป็นมากกว่าแจกปลา เขียนของบกองทุนสิ่งแวดล้อมโลกมาทำในพื้นที่บ้านตัวเอง รอลุ้นรางวัลลูกโลกสีเขียว มีงบลงมาเยอะแต่ไม่มีค่าจ้าง เป็นที่มาที่เป็นไป และมั่นใจได้ว่าไม่ได้ทำไปเพราะกระแส หรือโดนบังคับ ทำด้วยใจ เป็นมุมของบริษัท SCG ในมุมของพี่เลี้ยงจะคิดอย่างไรก็ลองฟัง

เรื่องเล่าจากคุณชาญ อธิริยะ พี่เลี้ยงสนับสนุนกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำปาง

เมื่อคุณบวร จาก SCG มาหาในครั้งแรก ได้ให้มาฟังก่อน จนเข้าอกเข้าใจ ประเมินว่าเขาเข้าใจหรือยัง ลองให้จับประเด็น เขียนข่าวหาชาวบ้านเขาพูดอะไร พอเข้าใจแล้วก็ตั้งคำถาม เพราะหัวใจของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นคือการตั้งคำถาม ถ้าเราคิดว่าจะเป็นพี่เลี้ยงไปทำงานกับชาวบ้าน ไม่ใช่เอาความรู้ที่เรามีไปเล่าให้เขาฟัง อันนั้นพัฒนาชุมชนทำ สาธารณสุขทำ แต่เราจะ

สร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยการตั้งคำถาม ยิ่งถ้าเป็นคนเก่งๆ ตั้งคำถามได้แหลมคม ตั้งได้ชัด โอกาสที่เราจะทะลุเรื่องการทำงานวิจัยครั้งนี้ก็สำเร็จไปเกินครึ่งแล้ว

เมื่อเริ่มมีความสัมพันธ์กับคุณบวรมากขึ้น ก็ชวนลงพื้นที่ดูว่าจะเอาแนวไหน ไม่ได้ลงพื้นที่เวลางาน ลงกลางคืน ที่ไหนมีก็นัดลงมา ก็เริ่มที่จะมีความผูกพัน ประเมินจากความตั้งใจ ประเมินหลักคิด โจทย์คำถามไหนที่จะร่วมกัน ก็เหมือนที่ชาวบ้านคิดว่า จะมีความจริงใจกับชาวบ้านไหม ถ้าไม่จริงใจก็เหมือนกับเราชักศึกเข้าบ้าน สุดท้ายพอได้ผลงานก็กลับกันนี้ แล้วก็จะเป็นตราบาปไปตลอดชีวิต สุดท้าย ก็ลองทำงานในพื้นที่ เวทีแรกไม่ได้ไปด้วย แต่ครั้งที่ 2 ก่อนที่จะลงพื้นที่ก็คุยกันก่อน ถ้าบริษัทจะทำแต่ชาวบ้านไม่เอาด้วยก็ไม่สำเร็จ เพราะว่ากระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเน้นการมีส่วนร่วม

กรณีบ้านสามขาหาเรื่องนี้สิน แต่โจทย์ที่คิดโดยคนใดคนหนึ่งไม่สำเร็จ ก็ลองคุยกับกรรมการหมู่บ้านในเรื่องนี้ จะทำวิจัยที่บ้านสามขา ชวนทำบัญชีครัวเรือน จาก 30 คน เหลือคนทำ 2-3 คน นอกนั้นหนีหมด เพราะกลัวว่าวิจัยจะไปเปิดเผยหนี้สินครัวเรือนของเขา ก็มาคิดกันใหม่ ตอนนั้นก็ได้บทเรียนว่าเป็นการยึดเยียดโจทย์วิจัยให้ทำ

พอมาเรื่องทำฝ่าย การจัดการทรัพยากร ทำฝ่าย จัดการป่า หลายๆ คนก็ได้คิดว่า แล้วปัญหาคืออะไร คนที่เขายังตัดไม้ก็ยังมี คนเคยใช้ไม้ ถ้าทำวิจัยแล้วเขาจะไหวไหม แรงเสียดทานจะหนักไปหรือเปล่า แต่ใจชาวบ้านก็ยังมุ่งมั่นว่าจะเอาเรื่องทรัพยากร สุดท้ายก็ผุดขึ้นมาว่าให้เป็นเรื่องเย็นๆ ศึกษาประวัติศาสตร์ คนก็เข้ามาช่วยมากขึ้นๆ พอมีร่องรอยการทำงาน

จังหวะหนึ่งมีปัญหาเศรษฐกิจ สกว. ถูกตัดงบประมาณ นโยบายของเราคือต้องไปเชื่อมกับหน่วยงานและภาคี โดยนำกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้ในหน่วยงาน ใช้ทุนของเราให้น้อยที่สุดในลักษณะการร่วมมือ (Cooperate) การเชื่อมกันจริงๆ แต่ร่องรอยการพัฒนาในเรื่องความสัมพันธ์ได้เกิดขึ้นก่อนแล้ว ในปี 2554 ได้มาพบกับคุณบวร สกว. มีนโยบายสร้างความร่วมมือ ขอเวลาในการหารือกับทีมจนเรียบร้อย ในปี 2554-2557

ภารกิจของหนานชาญ ก็คือ 1) ไปพัฒนาโครงการร่วมกับบริษัทปูนซีเมนต์ให้ได้ปีละสามโครงการ 2) พัฒนาพี่เลี้ยงของ SCG ให้ขึ้นมาเป็นที่เลี่ยงหนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งการบริหารคนเป็นจุดอ่อนของหนานชาญ วันนี้จึงทำงานคนเดียว ไม่อยากนำน้องๆ มาทำ เพราะบริหารไม่เป็น คุณก็ไม่ค่อยได้ ปรากฏว่ามีน้องอยู่คนหนึ่ง ด้วยความไม่เป็นงานของผม น้องเขาเบิกเงินไปซื้อรถ โดยที่หัวหน้าโครงการเซ็นให้เรียบร้อย โดยไม่ได้สอบถามอะไรเลย กว่าจะช่วยกันได้แทบตาย ให้เจ้าหน้าที่ สกว. มาช่วยจนเรื่องนี้กลายเป็นตราบาป

หลังจากได้ประเมินคุณบวร สิ่งที่ได้ใจและโดนใจที่สุดของ SCG แต่ก็ไม่รู้ว่าจะเป็นคำโฆษณาหรือเปล่า คือ "ตั้งมาเพื่อความเป็นธรรม มุ่งมั่นในความเป็นเลิศ เชื่อมมั่นในคุณค่าของคน และรับผิดชอบต่อสังคม" จะเอาจริงตามนี้หรือเปล่า ถ้าจริงก็ลองดู ก็เริ่มพัฒนาโครงการร่วมกับ SCG ใช้งบประมาณของ SCG ทั้งหมด สกว. ไม่ต้องออกสื่อกับท่า น่าจะเสนอเป็นโครงการวิจัยเด่น แต่เสนอไม่ได้ เพราะไม่มีเลขที่สัญญาของ สกว. และทำท่าว่าจะผิดเพราะตีความว่าเอาเวลาทำงานของ สกว. ไปสนับสนุนงานของหน่วยงานอื่น

ช่วงประเมินอุดมการณ์ของ SCG สกว. ก็คิดว่านี่น่าจะเป็นรูปแบบ (Model) ระดับประเทศด้วยซ้ำไป หลักการของการสื่อสารของ SCG คนที่อยู่ต่ำสุดของการปฏิบัติงานทำอะไร คนที่อยู่เบื้องบนจะรับรู้หมด นี่คือจุดแข็งของ SCG มีการส่งคนจาก SCG มาต่อเนื่อง ไม่เคยทิ้งเลย จะสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ช่วยกันประเมิน

ในการพัฒนาในขั้นต้นๆ ในการทำ MOU คือ 1) รู้จักฟัง 2) ทำให้รู้ 3) ชูให้เห็น เป็นกระบวนการในการทำงานใน MOU ระยะ 3 ปีแรก ในปีที่ 2 ลงมือทำเลย มีการจัดเวที เน้นย้ำว่าต้องทำตามขั้นตอน คือ 1) ห้ามคิดแทน 2) ห้ามทำแทน 3) ผลประโยชน์อะไรที่เกิดมาห้ามรับผลร่วมกับเขา ชวนให้เห็นเป้าหมายที่จะไป ถ้าจะไปถึงเป้าหมายจะออกแบบอย่างไร และมาวางว่ากิจกรรมที่จะทำอะไร เป้าหมายคืออะไร มาวางตัวคนที่ทำงานให้หมด เราทำหน้าที่กอดอกอยู่เบื้องหลังสบายๆ ในระยะ 2 ปีหลัง เวลาเขาทำไปๆ แล้วตัน เดี่ยวเขาจะเหลียวมองหาพี่เลี้ยงเอง พี่เลี้ยงก็จะรู้แล้วว่าเขาดันก็เข้าไปเสริมให้ สิ่งที่ทำลงไปทั้งหมดทั้งสิ้น คือศรัทธากระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเตือนเราด้วยว่าเราสามารถดึงศักยภาพของคนออกมาได้ไปช่วยงานให้พี่น้องได้ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้มาก ดึงบริษัทปูนไปช่วยประชุมจนจนเกิดเป็นประชาคมป่าชุมชนจังหวัดลำปาง มีป่าชุมชนเป็นอันดับ 1 ของประเทศ ไม่มีงบประมาณก็ใช้วิธีการจัดผ้าป่า จนเกิดความเข้มแข็ง

เจตนาคือทำเพื่อบ้านเกิดของเรา ผมอยู่สมุทรสงครามก็จะทำแถวๆ นี้ อะไรที่จะเชื่อมโยงงานเพื่อให้ชาวบ้านเกิดความเข้มแข็ง เราไม่ควรปฏิเสธภาคเอกชน ภาคราชการ ภาคประชาชน ไม่ควรไปตัดสินใจว่าอันนี้ไม่ควรยุ่ง ไม่ควรทำงานด้วย เมื่อก่อนก็ไม่ทำงานกับโรงงานที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ตอนที่จะไปทำงานร่วมกับระยอง ก็คิดเหมือนกันว่าจะวางตัวอย่างไร และคนที่ทำงานด้วยกันกับเราจะมีมองเราอย่างไร แต่ถ้าเราไม่บอกเขา เขาก็ยังทำแบบสงเคราะห์อย่างเดิม เอาเงินไปให้ ซึ่งจะไปว่าเขาก็ไม่ได้ เพราะรัฐก็ทำแบบนั้น แต่ความยั่งยืนมีจริงหรือเปล่า ก็อาจจะมั่วบ้าง แต่สิ่งที่เราได้เรียนรู้ นานาชาติเรียนรู้กับคุณบรร และผู้บริหารของ SCG และได้ทำเรื่องความปลอดภัยทางท้องถนนกับปูนส่วนกลาง SCG ที่บางซื่อ กรุงเทพฯ แต่ก็ทำงานแบบกระบวนการ

เจตนาของ สกว. ที่ส่งผมไปคือไปถ่ายทอดความรู้ให้กับน้องๆ เจ้าหน้าที่ SCG ไม่เช่นนั้นจะให้ สกว. ไปทำงานทั่วประเทศ ทำไม่ได้ ไปทำให้กับกรมชลประทาน จนกรมชลประทานไปตั้งสำนักเอง ไปพัฒนาเอง เรียกว่า "ชลประทานท้องถิ่น" ไม่ต้องเรียกวิจัยท้องถิ่น ยึดหลักให้ชาวบ้านคิดเอง ลงมือทำเองผ่านข้อมูลการตัดสินใจอย่างเป็นระบบ ไม่ต้องเรียกวิจัยก็ได้ แต่ตอนแรกต้องเรียนรู้อย่างเป็นระบบก่อน หลังจากนั้นก็ไปประยุกต์

คนเหนือกับคนภาคกลางอาจมีความเร็วความช้าในการทำที่ต่างกัน แต่แก่นจะเหมือนกัน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนจัดการตัวเองได้ ชุมชนยืนอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง อยู่ร่วมกับโรงงานที่เข้ามา และโรงงานต้องทำอะไรให้อยู่ร่วมกับชุมชนได้ ไม่ใช่ต่างฝ่ายต้องจะจัดการกัน ทะเลาะกัน สกว. ทำหน้าที่ประสานให้ใช้ข้อมูลร่วมกัน อยู่ร่วมกัน ปตท. ที่ระยองก็มาจับผมให้ไปทำ แต่ยังไม่ตัดสินใจที่จะกระโจนเข้าไป ต้องคุยกันเยอะ กว่าจะทำอะไรด้วยกันได้ กระบวนการแบบนี้คนทำจะถูกเฟื่องเลี้ยงว่าโดยซื้อตัวไปแล้ว จึงต้องยึดชาวบ้านว่าเราจะทำอะไรกับเขาบ้าง ไม่ได้ตามเป้าหมายของบริษัทอย่างเดียว แต่จะทำให้ชาวบ้านทำด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบนี้

สกว. ก็เป็นแบบ Co-funding นำเงินของหน่วยงานมาผสมกับ สกว. Co-working เอาคนทำงานของ สกว. ไปทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ขององค์กร งาน SCG ที่ระยอง 2 ปี ยังไม่ไปถึงไหน จึงบอกไปว่าถ้าอีก 6 เดือนยังไม่ขึ้นโครงการอย่างมีคุณภาพ ผมกลับ และยังไม่ได้คุยอย่างลึกๆ ยังไม่รู้ใจน้องๆ SCG ที่ระยองเลย

สมดุลชีวิต : ความสุข สิ่งยึดเหนี่ยวเวลาท้อ แรงบันดาลใจทำงานเพื่อส่วนรวม ผ่านบัตรคำและเล่าสู่กันฟัง

แบ่งปันสมดุลชีวิต โดยจะขอหยิบบางส่วนมาเล่าสู่กันฟัง ดังนี้

ธีรวัตร แยกจันทิก : ความสุขในชีวิต คือ สุขกับครอบครัวในการเป็นแบบอย่างให้กับลูกๆ และแฟน ให้ดูเป็นตัวอย่าง เช่น ทำสวนผสมผสานหลังบ้านในพื้นที่หนึ่งงาน และเห็นผลผลิตก็สุขใจ เช่น ที่บ้านมีผลไม้มากขึ้น เช่น มะม่วง ฝรั่ง มะขาม กล้วย มะละกอ ผักต่างๆ ตามฤดูกาล อีกด้านคือเรื่องการเรียนของลูกชาย จากที่เคยคาดหวังตอนเรียนอนุบาล 1 สอนตามหลักที่เขา สอนเด็ก ได้รางวัลรองชนะเลิศในการต่อเลโก้ของโรงเรียนอัสสัมชัญลำปาง เมื่ออยู่อนุบาล 2 ก็วาดรูปได้ที่ 2 ของห้อง สุขกับงาน ภูมิใจที่ได้ทำงานกับงานที่ทำ เกิดผลสำเร็จกับองค์กรและชุมชน สุขกับตนเอง มีบ้าน มีรถที่ได้จากการทำงานกับบริษัทที่ได้ให้อะไรกับเราเยอะ มีครอบครัวที่อบอุ่น ได้เรียนรู้ เราไม่รู้อะไร บริษัทจะส่งเราไปเรียนรู้ แม้กระทั่งการทำงานเป็นทีม หรือพนักงานอยากจะทำอะไรก็ขอไปอบรมได้ ได้ทำตามความฝัน ตอนผมเด็กๆ ชอบวาดรูปแบบชาวบ้าน ไม่คิดว่าจะมาถึงวันนี้ได้ มาทำงานสายผลิต และมาทำงานชุมชน รู้สึกภูมิใจที่ได้ทำตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พ่อแม่ให้สมองให้สองมือ อย่างอื่นเราต้องหาต้องสร้างเอง รู้สึกภูมิใจ

หากมีความทุกข์ ให้หลักของพุทธเป็นสิ่งยึดเหนี่ยว ได้แก่ อตถา หิ อตตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน และยึดหลักอิทธิบาท 4 อันหา ความพอใจ, วิริยะ ความอดทน หมั่นศึกษา, จิตตะ มีใจจดจ่อ พยายามทำเท่าที่เราทำได้, วิมังสา พอใจในสิ่งที่ตนมี ไม่ไปอิงฉ้อใคร ใช้หลักคิดองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาปรับใช้กับตนเองไม่มากนัก

เมื่อท้อแท้และหมดหวังก็จะปล่อยวาง ไม่ยึดติด ถอยมาสักก้าวหนึ่ง อดทนกับสิ่งที่เกิดขึ้น นึกถึงครอบครัวและลูกอันเป็นที่รักของเรา เขาคืออนาคตของเรา และเราคืออนาคตของเขาเช่นกัน

ทำแล้วมีความสุขมากกว่าความทุกข์ มีทุกข์เพียงบางครั้งที่อาจจะมึนงงเรื่องที่ทำไม่ได้มันดๆ หน่อยๆ เป็นเรื่องธรรมดาที่เราทำกับชุมชน เราต้องอดทนเข้าใจ สุดท้ายเราก็มีความสุข สิ่งที่ย้อนกลับมาจากการช่วยเหลือสังคม ส่วนใหญ่จะสำเร็จแม้จะไม่สมบูรณ์ 100% ปัญหาไม่ว่าเพื่อหาแนวทางในการทำให้ดีขึ้น รวมเรียนรู้ไปด้วยกันและเปิดใจ สิ่งที่ดีใจในครั้งแรก เป็นไปโดยหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา พอทำไป เริ่มเข้าใจ และรู้ซึ่งถึงกระบวนการจากประสบการณ์ตรง และภูมิใจ เพราะได้น้อมนำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้ใช้หลักพุทธตามแนวทางองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า

อรรถพร เชมมา : มีความสุขที่ได้ทำอะไรที่ตัวเองชอบ เช่น การทำงานที่ไม่อยู่กับที่ ลงพื้นที่บ่อยๆ พบปะผู้คน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปพร้อมกับได้ประสบการณ์ในการทำงาน เช่น ความรู้เกี่ยวกับการฟื้นฟูทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ที่ให้ประโยชน์กับชุมชน แบ่งปันอย่างไร ให้เกิดการเรียนรู้กับชุมชนอื่นที่มีปัญหาล้ายกับชุมชนเรา นำเอาประสบการณ์ของเราไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

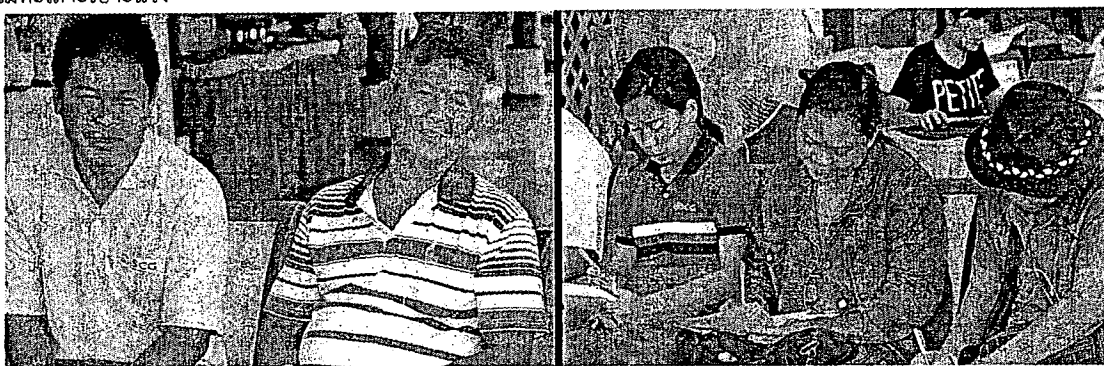
สิ่งที่ยึดเหนี่ยวคือครอบครัว มีลูกสาวกับพ่อ จะส่งเสียลูกอย่างไรให้เรียนจบ จะทำอะไรที่จะดูแลพ่อให้ดี บางเวลาที่เรามีทุกข์ จะยึดสองคนนี้เพื่อให้มีแรงผลักดันต่อไป

หลักในการทำงานเพื่อสังคม เริ่มจากใจเราก่อน เพราะเราอยากทำอะไรให้สังคม รวมถึงชุมชนของเรา มีความรู้ในการฟื้นฟูทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ให้เกิดความยั่งยืนให้กับลูกหลานต่อไป และสิ่งนี้จะทำให้ชุมชนของเราเกิดความยั่งยืน

วรรณชัย กำจარი : สุขที่ได้ทานข้าวเย็นพร้อมกับครอบครัว ลูก ญาติ พี่น้อง ชีวิตเราทำงาน จัดสรรเวลาเข้าหากันค่อนข้างยาก ลูกต้องไปเรียนหนังสือ แฟนต้องไปทำงาน ผมก็ต้องไปทำงาน ตื่น 6 โมงเช้า กลับบ้าน 6 โมงเย็น ไม่ค่อยมีเวลาเจอกันเท่าไร ก็มีการกินข้าวเย็นด้วยกันที่แหละที่ทำให้ผมพวยพุ่ง กินมากไปหน่อย แต่ก็มีความสุขร่วมกันและมีเวลาแบ่งปันความสุขให้ซึ่งกันและกัน มีปัญหาสารทุกข์สุกดิบก็จะมาคุยกันในวงนี้ บางครั้งอาจจะทานข้าวเย็นไม่ค่อยอร่อยบ้างก็มีบ้างเป็นธรรมดาของชีวิตในครอบครัว

สิ่งที่ยึดเหนี่ยว คือ ลูกชาย ลูกสาว ภรรยา ที่ต้องทำงานและต้องก้าวเดินต่อไปให้ได้

หลักการทำงานเพื่อสังคม เงินกับบริษัทมาคู่กัน งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข เราทำอะไรให้บริษัท และบริษัทให้อะไรตอบแทนเรา เราก็ออยากทำสิ่งนั้นตอบแทนบุญคุณบริษัทและให้กับครอบครัวเรา อยากทำให้ทุกคนมีความสุข ไม่เดือดร้อน ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง

วิชญ์วิสิฐ ธีราชรัมย์ SCG ระยอง : ความสุขในชีวิตมี 2 ทาง คือ สุขที่ได้ทำอะไรเพื่อให้อื่นมีความสุข เราทำงานหรือได้ให้บางสิ่งให้คนๆ นั้นสุข (Happy) เราก็อจะ Happy ด้วย ฟังดูอาจจะเป็นนามธรรม แต่เป็นความรู้สึกที่กลับเข้ามาในสิ่งที่เราทำให้อีกทางหนึ่งคือการที่เราได้พัฒนาศักยภาพของตัวเองให้เกินขีดจำกัดจากที่เคยทำได้ งานบางอย่างที่ไม่เคยทำมาก่อนแล้วเราทำแล้วสำเร็จ ได้ตามที่เราอยากจะได้

เชื่อว่าศักยภาพของเรามีพอที่จะแก้ปัญหานั้นได้ เป็นแรงให้ทำต่อ

หลักการการทำงานเพื่อสังคม ต้องขอบคุณบริษัทที่มีงานที่ทำให้เราทำงานเพื่อสังคม และได้ค่าจ้างไปในตัวด้วย เป็นข้อได้เปรียบของคน SCG ที่ให้เราทำงานในหน่วยงานนี้ เพราะว่าได้ทำอะไรให้คนอื่นมีความสุข เป็นรูปแบบ (Pattern) การทำงานเพื่อสังคม

โธโล ผลบุญ SCG ระยอง : ความสุขในชีวิตก็คือการได้อยู่กับครอบครัว พ่อแม่ เห็นพ่อแม่ยิ้มได้เราก็มีความสุขไปด้วย ได้ใช้ชีวิตมีกิจกรรมร่วมกัน ความถนัดในการทำงานในหน่วยงานนี้ไม่มีเลย พอเราทำงานอะไรได้สักชิ้นหนึ่งประสบความสำเร็จ ทำให้คนอื่นยิ้มได้ มีความสุข ภูมิใจที่ยิ้มได้ ส่วนการแบ่งปัน ถ้าทำแล้วออกมาได้ดี เชื่อว่าคนที่เราไปช่วยหรือไปให้ความรู้ คนที่เราสามารถไปดึงศักยภาพของเขาออกมาได้ เขามักรับรู้ได้ว่าอันนี้เป็นวิธีการแบ่งปันความสุขของเรา มีความสุขร่วมกับเรา

สิ่งยึดเหนี่ยวว่าจะเริ่มจากตัวเองมากกว่า รู้ว่าเราทุกข์ตรงไหนแล้วจะแก้ยังไง ควรจะเริ่มอย่างไร ถ้ารู้สึกท้อ เหนื่อยมากก็หยุดก่อน ทบทวน แล้วค่อยเริ่มต้นกันใหม่

ส่วนหลักการในการทำงานเพื่อสังคม ที่มาจุดนี้ได้ก็เหมือนเป็นหน้าที่ที่ถูกวางมาให้เพื่อทำงานตรงนี้ ความถนัดอะไรไม่มีเลย พอเริ่มทำก็เริ่มเรียนรู้ เช่นการลงชุมชน เรียนรู้ไปพร้อมๆ กับเขา เวลาออกมาข้างนอก เราก็จะได้เห็นมุมมองใหม่ๆ ประสบการณ์ทำงานของแต่ละคนไม่เหมือนกัน เห็นประสบการณ์ที่แต่ละคนสั่งสมมาแล้วนำมาแบ่งปันกัน เกิดปิ๊งไอเดียว่าอันนี้น่าเก็บไปใช้ นำเอาไปปรับปรุง น่าจะเป็นการให้ความรู้และให้ไปคิดเอง และนำไปใช้เองมากกว่า

ปฐวี การเพียร: ความสุขมีอยู่หลายรูปแบบ บางทีการอยู่เฉยๆ ก็เป็นความสุขอย่างหนึ่ง หลักก็คือความสุข แต่ถ้าจะให้เล่าเป็นรูปธรรมคือได้มีโอกาสช่วยเหลือคนอื่น การทำงานกับชุมชนของตัวเอง เป็นสิ่งที่มีความสุขและดีใจ และภูมิใจ เพราะอย่างน้อยเป็นบ้านเกิดของตัวเอง ได้ตอบแทนบ้านตัวเอง เห็นชาวบ้านได้รับการช่วยเหลือ หนุนเสริมจากเรา ได้เห็นเขาแก้ปัญหาที่มีความสุข ภูมิใจ

สิ่งยึดเหนี่ยวที่ให้เราได้ต่อสู้ต่อก็คือกำลังใจจากครอบครัว คนรอบข้าง คนรัก อย่างผมเองถ้ามีอะไรและไม่สนิทกับคนนั้นจริงๆ ก็จะไม่เล่าให้ฟัง ถ้าสนิทก็เล่าให้ฟัง อย่างน้อยก็ได้รับบาย รู้สึกดี และเขาก็ได้ให้กำลังใจเรา หรือสิ่งที่แนบแนว ทำให้เราเดินต่อไปได้

หลักในการทำงานเพื่อสังคม เริ่มจากตัวเราต้องมีจิตอาสา ทุกคนที่มาทำงานตรงนี้ต้องมีจิตอาสา ถ้าไม่มีก็อยู่ได้ไม่นาน เพราะจิตอาสาจะอยู่กับเราไปตลอด ความชอบ ความรัก จะทำให้เกิดแรง เกิดพลัง ที่จะทำงานอะไรต่อไป

ภาณุมาส ศรีวงศ์ : ความสุขของชีวิตคือการที่ได้ทำงานอยู่ใกล้บ้านและพื้นเพเดียวกัน และการใช้ชีวิตแบบค่อยเป็นค่อยไป (Slow Life) ไม่ต้องเร่งรีบตื่นเหมือนคนในกรุง ในตัวเมือง ที่ต้องตื่นตี 5 หรือ 6 โมง ตื่น 7 โมงก็ไปทำงานทัน ไม่พยายามไปตามกระแสโลกให้มากนัก ใช้ชีวิตในแบบของเรา สิ่งที่ได้แบ่งปัน ที่ได้มาอยู่ในหน่วยงานนี้ รู้สึกดีใจ และภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือสังคม ถึงแม้จะเป็นจะไม่ได้ขยายพื้นที่มากสักเท่าไร แต่เราทำน้อยๆ คิดใหญ่ๆ

สิ่งยึดเหนี่ยวให้สู้ต่อไปก็คือคำสอนของพ่อแม่ที่บอกไว้ก่อนท่านเสียว่า ให้เป็นคนดี อดทน สิ่งที่เป็นแรงบันดาลใจ คือรอยยิ้ม และความสุขของชุมชนที่ยิ้มเวลาเราลงพื้นที่ ไม่ใช่ยิ้มเพราะเราเป็นหน่วยงานที่ลงไป แต่เขายิ้มที่เห็นเราเป็นลูกเป็นหลานได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิต ถ่ายทอด ชุมชนรู้อะไรมาอีกอย่าง ก็มาแลกเปลี่ยนกัน

หลักการการทำงานเพื่อสังคม ใช้ใจวัดใจ เรามีใจ ชุมชนมีใจก็ทำงานไปด้วยกัน เห็นชุมชนมีความสุข กินอิ่มนอนอุ่น แค่นี้เราก็มีความสุขแล้ว

ณัฐพงษ์ อุ่นเรือน : ความสุขในชีวิตคือการได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน นั่งรับประทานอาหารเย็นด้วยกัน ทานข้าวแล้วมีปัญหาอะไรก็มาพูดคุยปรึกษากัน มีข้อคิดเห็นอะไรของคนในครอบครัวก็มาพูดคุยปรับความเข้าใจกัน ในด้าน ส่วนรวม ที่ทำงาน เพื่อน หรือญาติที่เป็นๆ ในที่ทำงาน ปรับตัวเข้าหากันได้ก็ถือเป็นความสุขอย่างหนึ่ง อย่างน้อยคนหนึ่งก็เข้าใจ อีกคนหนึ่ง เขาเข้าใจเรา เราเข้าใจเขา ไม่เอาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นใหญ่ในการตัดสินใจ เป็นการเอาใจชื้อใจ ส่วนการทำงานก็มี ความสุขที่เห็นชุมชนเขาประสบความสำเร็จไปขั้นหนึ่งที่เขาตั้งเป้าไว้ และสิ่งที่เขาอยากจะทำ โดยที่เขาอาจจะไม่มีงบ ไม่มีทุน อะไร แต่เราไปสนับสนุน หนุนเสริมให้เขาประสบความสำเร็จ

สิ่งยึดเหนี่ยวคือรอยยิ้มของชุมชน ทำให้เราสู้ต่อ กำลังใจที่ชุมชนให้เรามา ในส่วนตัวก็คือสิ่งที่เราอยากได้ อยากทำ ก็ทำให้สิ่งนั้นไปถึงเป้าหมายให้ได้

หลักการการทำงานเพื่อสังคม เนื่องจากเป็นชุมชนที่ใกล้กับที่ผมอาศัยอยู่ มีความตั้งใจที่จะช่วยเหลือชุมชนด้วย ได้ หน่วยงานเข้าไปช่วยก็ทำ สนับสนุน ให้ข้อเสนอแนะชุมชนในการปฏิบัติให้ถูกต้อง ปรับทัศนคติของชุมชนให้ไม่มองในด้านที่ผิด

บวร วรรณศรี : ความสุขในชีวิตคืออะไร-การที่ได้มาอยู่ SCG โซคคืออยู่อย่างหนึ่ง คือ บริษัทหรือองค์กรเขาดูแลเราดี อยู่แล้ว ทำให้ชีวิตเราอยู่ได้ไม่ลำบาก หากรู้จักใช้ชีวิต บทบาทที่ได้อยู่ตรงนี้ ไม่ได้กำหนดบทบาทให้มาอยู่ ไม่ได้โดนสั่งให้มาอยู่ แต่ขอมาอยู่ ขอมาทำ เมื่อก่อนก็สบาย เสาร์-อาทิตย์หยุด เลิกงาน 5 โมงเย็น แต่ที่เข้ามาทำตรงนี้เพราะว่ามีความสุขในการทำ และอาสาทำงานชุมชน เพราะทำแล้ว 1) เกิดประโยชน์กับคนอื่น 2) ได้ดูแลธรรมชาติ รักธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่เราชอบอยู่ แล้ว โดยส่วนตัวก็ชอบธรรมชาติ ชอบป่า สัตว์ป่า วิถีชีวิตแบบชนบท เรียบง่าย สุขที่ได้ทำและเป็นประโยชน์กับผู้อื่นโดยที่ตนเอง ไม่เดือดร้อน

สิ่งที่ยึดเหนี่ยวทำให้สู้และเดินต่อไป ในการทำงานมีอยู่แล้วที่ต้องมีผลกระทบและกั้อ บางครั้งก็มีสิ่งที่ควบคุมไม่ได้มา กระทบ ถามว่าเคยท้อไหม ก็เคยท้อ เป็นเรื่องปกติ แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้ไม่ท้อก็คือสิ่งที่ทำให้เรารู้ว่าทำไปเพื่ออะไร ทำแล้วได้อะไร ประโยชน์คืออะไร เป็นสิ่งที่เรามั่นใจว่าสิ่งที่เราทำเป็นประโยชน์ จึงไม่รู้สึกท้อหรืออึดอัดอะไร แต่ก็มีผู้บังคับบัญชามาแซว มา ถากถางด้วยซ้ำว่าทำไปทำไม แต่เราก็ยังทำอยู่ ก็ไม่เป็นไรเพราะเราไม่รู้ เราก็พยายามเล่าให้เขาฟังว่าคืออะไร แต่คนที่เขานายเรา ขึ้นไปอีกเขารู้ เขาเข้าใจ หน้าที่เราคือทำให้เขาเข้าใจ ประโยชน์คือทำให้เราไม่ท้อในสิ่งที่ทำลงไป ถามว่าภรรยาบ่นไหม ก็บ่น เพราะบางที่ทำงานไม่เป็นเวลา ทำงานเป็นกะบนการแล้วยาว ข้อดีคือภรรยาและตัวเองมีความสุขหรือหลักคิดคล้ายๆ กัน เลยไม่มีปัญหาอะไร บางครั้งก็ช่วยแนะนำ ช่วงแรกไม่มีทีม ภรรยาก็ลงมาช่วยทำงานด้วยความเต็มใจ มีความสุขที่อยู่ใกล้เรา เพราะเราคงไม่ค่อยได้สร้างปัญหาอะไรให้เขาปวดหัว แต่ก็มบ้างที่ทำให้เขาบ่น พอท้อแล้วทำอย่างไร ก็ไปหาคนที่มีความคิด เหมือนเรา มีความเชื่อเหมือนเรา บางครั้งเราเหมือนถ่านที่หมดไฟ ต้องไปชาร์ตแบต ไปหาคนที่มพลัง ไปหาพี่หนานชาญ จ่าชัย อ.นพพร ไปหาน้องๆ ที่ยังคิดอยู่ บางครั้งเราไม่คิด บางครั้งบรรยากาศทีมก็ช่วยเติมไฟให้กัน ยึดเหนี่ยวอย่างเดียวก็น่าไหว บางครั้งต้องเติมด้วย

หลักในการทำงานเพื่อสังคม ทำแล้วมีความสุข ทำแล้วไม่ได้หวังผลประโยชน์อะไร ไม่ได้หวังว่าชุมชนจะทำอนุสาวรีย์ ให้ เพราะมีคนแซวเล่นๆ ว่าถ้าโครงการแรกสำเร็จชาวบ้านจะทำอนุสาวรีย์ให้เลย ก็ยังไม่ได้อนุสาวรีย์เลย (หัวเราะ) แต่ก็ไม่ได้หวัง อยู่แล้ว ข้อสำคัญในหลักคิดคือถ้าทำแล้วต้องเต็มที่ ทำให้สุดๆ ไม่อย่างนั้น ตอนนี้ที่เรามีโอกาส เราไม่เดือดร้อน เงินเดือนก็จ่ายให้ มีโอกาสก็ทำให้สุดๆ เลย ผลที่ออกมา 70-80% แต่มันก็ได้ สำเร็จเป็นส่วนใหญ่ก็ไม่เป็นไร หรือบางครั้งได้เกิน 100% ก็มี เท่านั้น ก็มีความสุขแล้ว แต่ทั้งนี้ ความดี ความเสร็จทั้งหมด เป็นผลบุญที่เกิดขึ้น ต้องยกให้องค์กร นาย เพื่อนๆ พี่ๆ ครูบาอาจารย์ ชุมชน ซึ่งสำคัญสุด เดี่ยวพออายุ 60 ปี อยากทำแทบตายเขาก็ไม่ให้โอกาสทำ เงินเดือนเขาก็ไม่ให้ เมื่อมีโอกาสก็ทำให้เต็มที่

ชาญ อุทธิยะ : เมื่อพูดถึงความสุข มันเลยเกิดในเรื่องครอบครัวไปแล้ว ครอบครัวเราดูแลเขาตามสรรพกำลัง และก็ ตามศักยภาพที่ควรเป็น ควรอยู่ ควรกิน ระดับนั้นก็ถือว่าเขาน่าจะมีความสุขแล้ว เราก็ดูแลโดยที่เขาไม่ต้องเดือดร้อนอะไร ไม่ต้อง ไปดิ้นรนอะไร มีเงินมีทองให้ใช้จ่ายตามอรรถภาพ เพราะเราไม่ใช่คนรวย ถึงตอนนี้ก็ถือว่าจบไป ความสุขของลูกหลานจะเกิดขึ้นก็ ต่อเมื่อตัวเองได้ทำอะไรสำเร็จ หรืออะไรให้มากกว่าที่คนอื่นเขาจะทำ ทำงานกับชาวบ้านชาวช่อง ช่วงไหนที่มีอะไรหนัก ที่ทุกข์ ช่วงนั้นเป็นความสุขที่มีโอกาสไปหาชาวบ้านที่สนใจกระบวนการเรียนรู้และลุกขึ้นมาจัดการตัวเขา ส่วนตัวคือการที่ได้ชนะตัวเอง จากสิ่งที่เขินบอ (มุข) ต่างๆ ลาก ยศ สรรเสริญ สุขจากการปฏิเสธใบประกาศบางอย่าง และยืนหยัดโดยไม่หลงไปกับคำสรรเสริญ ที่เขาปูนบำเหน็จให้ สามารถชนะตัวเองได้ จะสุขมาก

ส่วนการแบ่งปัน ไม่มีอะไรจะแบ่งปันให้แล้ว เพราะให้หมดแล้ว ยกเว้นเงินทองที่ไม่มีจะไปแบ่งไปปัน แต่ถ้าปัญญา ประสบการณ์ต่างๆ ไม่มีโอกาสที่จะแบ่งปันทุกเวลา จะไปไหน จะกินข้าว จะลงเวที จะพบกันชั่วคราวช่วยยาม ไม่ละโอกาสที่จะแบ่งปัน แม้แต่ปัญหาในบ้านในสังคม ก็เหมือนเป่าบันจิง เวลาชาวบ้านจิตใจ ไม่เข้าอกเข้าใจกัน เรื่องแบบนี้ก็ต้องถึงลงหนานทุกครั้ง อยู่ที่ไหนก็ช่าง เขาก็จะโทรศัพท์มาหา แต่ไม่ได้เข้าไปชี้ผิดชี้ถูก แต่จะไปให้ข้อคิด ให้สติคน จนคนที่วิวาทกัน ชัดแย้งกัน กลายมารักกัน ประองตองกัน ไม่ว่าเรื่องครอบครัวเรื่องสังคม มีความสุขทุกครั้งที่ได้จัดการในเรื่องแบบนี้

สิ่งยึดเหนี่ยว เป็นชาวบ้านคนหนึ่งที่ได้มีโอกาสจัดการองค์กร สกว. ที่ถือเป็นองค์กรระดับประเทศ สิ่งยึดเหนี่ยวคืออุดมการณ์ ประสบการณ์ที่เราเรียนรู้มา สังคมทุกวันนี้ ถ้าเปรียบเป็นคนก็คือคนที่เจ็บป่วย สังคมมีโรคหลายอย่าง ถ้าเราไม่ลุกขึ้นมาช่วยเหลือในบทบาทหน้าที่ที่เรามีอยู่ ศักยภาพที่เรามีอยู่ สังคมก็มีแต่ทรงกับทรุดไปเรื่อยๆ ถึงเราจะท้อ ถึงเราจะเหนื่อยขนาดไหน แต่สิ่งที่เรากำลังแบกภาระอยู่ จะเป็นสิ่งกระตุ้นเร้าตลอดเวลาว่าเราวางไม่ได้ เรากอยไม่ได้ เราจะต้องไปข้างหน้า ทำเพื่อใคร? ก็ทำเพื่อองค์กรที่อุทิศเราจากดินจากหญ้าก็คือ สกว. ที่ให้ทั้งโอกาส ให้ทั้งการเรียนรู้ ถึงแม้ว่าคำตอบแทนเดือนละหมื่นกว่าบาท ถ้าเป็นคนอื่นก็อาจจะบอกว่าน้อยนิด แต่เรากฎมูมิใจในคำตอบแทนเท่านั้น และเป็นเงินภาษีอากรที่ชาวบ้านชาวช่องในสังคมไทยที่ช่วยกันควักแล้วให้เรามาเป็นค่าใช้จ่าย เราจะสนองคุณเขา ซึ่งถือเป็นที่สุดและจะพ่วงไปกับความสุข วันไหนที่อยู่บ้านไม่ได้จะรู้สึกสุขที่สุด ใครมาเรียกไปไหน แต่ถ้านัดแล้วที่นั่นก็ไม่ว่าง ที่นี้ก็ไม่ว่าง จะรู้สึกทุกข์ที่สุด แต่ถ้าบอกว่าวันนี้เข้าไปที่นั่นไปที่นี่ จะรู้สึกว่าได้ทดแทนภาษีอากรของรัฐที่เราได้มากิน มาใช้ จะรู้สึกมีความสุข

หลักการทำงานของหนาน คือ 1) เอาความซื่อสัตย์ จริงใจ ไปมอบให้เขา ปราศจากผลประโยชน์แอบแฝง 2) ถ้าศรัทธาเกิด จะเอาไปตั้งการมีส่วนร่วมของคน เพราะหัวใจของพีลียงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นคือความศรัทธา ถ้าชุมชนไม่ศรัทธา เก่งขนาดไหนก็ใส่กระบวนการไม่ได้ ไม่สามารถไปพัฒนาความคิด วิจัยและพัฒนาความรู้เขาได้ เป็นศรัทธาที่เกิดจากการปฏิบัติ ถ้าเราบอกว่าชาวเป็นเรื่องดี เราต้องทำให้เขาให้ได้ ถึงแม้จะไม่ได้ทั้งหมด อย่างน้อยก็ต้องเป็นสี่เท่าๆ ไม่ใช่ห้า ไม่ใช่ว่าชาวดี แต่ทำตัวเราดำ ศรัทธาก็จะไม่เกิด 3) มุ่งเน้น ต่อเนื่อง ประสานการมีส่วนร่วม องค์กรที่เกี่ยวข้อง ต้องประสานการทำงานมาให้ได้ทั้งหมด เพราะพูดกับน้องๆ ตลอดเวลาว่า เราไม่ใช่เทวดา ทำอย่างนี้ได้ดีก็บุญแล้ว เดือนตอนอยู่ตลอดเวลา เมื่อเราไม่ใช่เทวดา องค์กรพหุกลไกของสังคม เราจะต้องไปต่อเชื่อมกับเขา ไปประสานเขา ใช้กลไกเขาให้เกิดประโยชน์ ไม่ใช่พูดเอาเทห์ ต้องประสานจุดร่วม สงวนจุดต่าง เพราะทุกคนมีจุดบอด จุดอับที่ไม่อยากเปิดเผยข้อไม่ดีทั้งนั้น แต่ยกเอาด้านดีของเขามาประสานกับการทำงานของเขา ให้เขาไปช่วยเหลือสังคม นี่คือการหลักการในการทำงานที่ลงหนานพยายามทำอยู่ สิ่งที่ยังกระทำในฐานะบทบาทของคนไทยคนหนึ่ง ถ้าครอบครัวเรามีความพร้อมแล้ว แต่จริงๆ ถ้ารอให้พร้อมก็ไม่มีโอกาสได้ทำสักที เพราะความเป็นจริงไม่พร้อม ถ้ามีเงินร้อยก็จะหวังเงินพัน ถ้ามีเงินพันก็จะหวังเงินหมื่น ถ้ามีเงินหมื่นก็จะหวังเงินแสน จากแสนก็เป็นล้าน ถ้าวันนั้นเราคิดว่าวันนี้มีเท่านี้ก็ไม่ได้ตายแล้ว พอแล้ว ก็อยากจะให้น้องๆ ยกกระดับจากครอบครัวเมื่อแม่ให้กับสังคม ช่วยกันคนละไม้ละมือ ไม่ต้องมาก ช่วยเหลือสังคมที่อยู่ตรงหน้าเราให้มันดี จะได้ไม่เป็นปัญหาสังคม เท่านั้นทุกคนก็ได้ช่วยประเทศชาติแล้ว

ถ้าลงหนานท้อ จะใช้เวลาอยู่กับตัวเอง อาจจะเดินเข้าป่าไปเลย ไม่ต้องมีจุดหมาย แต่ไม่ใช่ว่าเดินไปเปล่าๆ แต่เดินไปก็ทบทวนว่าช่วงนี้มีมันท้อท้อ ตีบตัน ปัญหาคิดอะไรก็ไม่ทะลุ เดินเข้าป่า หาอะไรเรียบง่าย หรือไปเกี่ยวหญ้าให้วัวทบทวนตัวเราว่าพลาดตรงไหน ชาวบ้านถึงไม่ร่วมไม่ร่วมมือ เราทำอะไรผิดพลาด เพื่อนถึงได้หนีเรา พอทบทวนตัวเองแล้วจะรีบขึ้นมาเอง จะเห็นจุดอ่อน จุดที่เราบกพร่องเองแล้วกลับไปแก้ ต้องแก้ที่ตัวเรา ไปแก้ที่คนอื่นยาก ตัวเราต้องริเริ่มเป็นคนแก้

ลงหนานไม่รู้จะไปปรึกษาใคร เพราะเป็นคนที่มีคนอื่นมาปรึกษาจนไม่รู้จะไปปรึกษาใคร เพราะทุกคนเวลามีปัญหาที่วิ่งเข้ามาหาเราหมด จนที่บ้านก็ประชดประชันว่าเวลาเราอยู่สุขสบายเขาไม่มาหาพ่อนะ แต่เวลาเขาทุกข์ก็วิ่งเข้ามา เป็นเพราะอะไร ถ้าให้เขาคิดได้ขึ้นมาขั้นหนึ่งแล้ว ประคับประคองตัวเขาได้ เราก็คงไม่หวังให้เขามาพึ่งอะไร และเราก็ไม่หวังจะไปพึ่งอะไรเขา เป็นการแบ่งปัน ช่วยเหลือ และมีความสุข ถ้าสังคมมีคนคิดแต่ครอบครัว พอถึงจุดๆ หนึ่ง ไม่ยอมแบ่งปันคนอื่น ประเทศก็จะเป็นปัจเจกไปหมด เพราะทุกคนจะเอาครอบครัวตัวเองอยู่รอดหมด แต่ไม่ยอมที่จะเผื่อแผ่ใคร หลายคนจะคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ ถ้าเป็นทรัพยากรก็จะบอกว่าเป็นหน้าที่ป่าไม้ พัฒนาสังคม ส่งเสริมอาชีพเป็นเรื่องพัฒนาชุมชน เป็นเรื่องของเกษตร ไม่ใช่เรื่องของเรา ถ้าเราคิดเช่นนี้ ลองมองย้อนไปดู พัฒนาชุมชนก็มีคนแต่หยิบมือเดียว ดูแลคนเป็นแสนๆ จะเป็นไปได้อย่างไร

ถ้าเราพร้อมแล้วแต่เราไม่ไปช่วยคนอื่น หลายคนที่มีความพร้อม หลายคนที่มีโอกาส และอยู่สุขสบายก็ไม่อยากไปยุ่งกับคนอื่น ไม่อยากให้เกิดเช่นนั้น จริงอยู่ รากฐานของประเทศต้องมาจากความเข้มแข็งของครอบครัว แต่ถ้าพ้นจากครอบครัวแล้วก็ต้องไปช่วยเหลือในส่วนรวม เพราะคนไม่เท่าเทียมกัน ถ้านับระดับฐานะทางสังคมจะมีสิบๆ ชั้น ถ้าคนที่อยู่บนไม่ประคับประคองเขา สังคมก็อยู่ไม่ได้

หากไม่ได้ยุ่งองค์กร สกว. เวลาที่จะไปช่วยเพื่อนๆ อาจจะน้อยลง เพราะส่วนหนึ่งข้างหลังเราไม่มีที่ยึดแล้ว คือ รายได้ที่เราเก็บเป็นเดือนไม่มี ก็ต้องเอาเวลาส่วนหนึ่งไปหารายได้มาชดเชยส่วนนี้ แต่ความมุ่งมั่นและอุดมการณ์ยังคงเต็มที่ มาถึงขั้นนี้แล้วมันถอยไม่ได้แล้ว ผิงเข้าไปในสายเลือดแล้ว

แถม กลิ่นฟุ้ง : ปัจจุบันเป็นครูชำนาญการพิเศษ ที่มาทำตรงนี้ไม่เกี่ยวกับขั้นเงินเดือน งาน สกว. ได้เรียนรู้กับหนานชาญ ซึ่งเป็น ดร. ในใจของผม คุณบวร ทีมงานปูนทั้งหลาย ถือว่าเราเรียนรู้ด้วยกัน นำเอาองค์ความรู้ไปใช้ในโรงเรียน โดยเฉพาะการจัดประชุม ผมเป็นเลขาฯ อยู่ จะจัดประชุมครูกับนักเรียนแบบเดิมไม่เอา ผมรู้ใหม่ ถ้ายังจัดเป็นแถว ไม่มีนักเรียนคนไหนกล้าแสดงออก จะยกมือก็ต้องดูว่าข้างหน้ายกหรือเปล่า แต่ถ้านั่งล้อมวงใครยกมือจะเห็นหน้าหมด ประธานไม่ต้องนั่งข้างบน ไม่ตรงอยู่หัวโต๊ะ นั่งตรงไหนก็ได้ เท่าเทียมกัน

ที่จริงวันที่ 28 เมษายน ต้องทำผลงานระดับเชี่ยวชาญส่ง ผมเสียสละ ไม่เอาก็ได้ ไม่ใช่ว่าอุดมการณ์หุรหระอะไร เพราะความสุขอยู่ที่ใจ ถ้าทำตรงนั้นแล้วมันทุกข์กว่าก็ทำตรงนี้ที่มันสุข ถ้าไม่มีเงินเดือนจะทำตรงนี้ไหม อุดมการณ์หดหายไหม สกว. SCG ผู้ใหญ่บ้านมาทำตามหน้าที่และบทบาท ผมก็มาทำตามหน้าที่เพราะเคยร่วมงานกับพ่อหนาน ผูกสัมพันธ์กันเหมือนอาจารย์เหมือนคุณอาภา ที่มาจากพม่าก็ไม่ได้ตามตามคำสั่ง แต่มาเพราะการขอร้อง เพราะทีมงานพ่อหนานมา อยากพบทีมทำงานเก่า อยากเจอหน้า ผมก็มีหน้าที่มีงานที่บ้าน เป็นอุดมการณ์ที่เกิดหลังจากการทำงาน ถึงแม้จะได้รับเงินเดือน แต่การทำงานท่ามกลางคนที่เสียสละ เราก็สามารถจะทำได้เพื่อสังคม เพื่อชุมชนของเราได้ วันหนึ่งถ้าเราถอนเวลาเร็วไป ไม่มีค่าตอบแทน ความพร้อมที่จะอยู่ตรงนี้ได้ เราจะทำเหมือนเดิมไหม ผมว่าก็ต้องเปลี่ยนไป การที่จะแบ่งปันผู้อื่น ฐานของเราที่ต้องมั่นคงอยู่

วรวิชา จิตใหญ่ : ทำงานตามหน้าที่ในฐานะผู้ใหญ่บ้าน ก็คิดว่าทำอย่างไรให้ประสบความสำเร็จ พอคิดว่าครูแถม หนานชาญ มาชวนทำงาน เมื่อทำงานไปด้วยกันสักพัก ก็เหมือนโดนล้างสมอง โดยปลูกจิตสำนึก มีความรู้สึกว่าจะอยากจะทำ มีความมุ่งมั่นว่าจะอยากจะทำให้สำเร็จ อยากจะทำให้คนอื่นมีความสุข ตอนนี้อย่างคิดอยากจะทำอยู่ แต่ในอนาคตจะทำให้มันใจว่าเราหมดวาระแล้ว แต่ถ้าสังคมยังต้องการเรามาก ก็จะช่วยต่อไปอีก หรือผู้นำรุ่นต่อไปต้องการก็ยินดีช่วยเหลือ อาจจะถอยไปก้าวหนึ่ง แต่ก็ไม่นั่นใจว่าเขาต้องการเรามากหรือเปล่า

ธีรวัตร แวกจันทิก : ได้ข้อคิดจากพ่อหนานชาญ แม้เงินเดือน สกว. ให้จะน้อยนิด แต่เงินที่ได้ถือเป็นภาษีของสังคม การตอบแทนสังคมก็ถือว่าภูมิใจแล้ว สะท้อนกลับคืนไป การได้ทดแทน สกว. ที่ทำให้พ่อหนานได้มีโอกาสถึงวันนี้ ทำวันนี้ให้ดีที่สุดเมื่อมีโอกาสได้ทำ

หากเกษียณจากปูนซีเมนต์ จะมีโอกาสได้ทำแบบนี้ไหม ถ้าจะทำแบบนี้เรามีตั้งกี่ไหม บางที่เราต้องใช้เงินในการเดินทาง ไม่ต้องมีค่าจ้าง เพื่อไปคุยให้เขาเข้าใจ เป็นจิตสำนึก แต่ในขณะที่เดียวกัน เรามีปัจจัยเต็มหน้าไปคุยกับเขาไหม แต่วันนี้ SCG ให้เรามา ให้ค่าเดินทาง ให้ค่าจ้าง ขณะเดียวกันได้ช่วยเหลือสังคม

ทำงานวิจัยร่วมกับ สกว. ทำกระบวนการคิด ปลูกจิตสำนึก ชุมชนเกิดกระบวนการคิด มีส่วนร่วม ก่อเกิดความสำเร็จหลากหลาย รู้สึกภูมิใจ ถ้าเราท้อก็ให้นึกอย่างนี้ดีกว่า เราต้องแบ่งเวลา เหมือนตราซัง ถ้าทำงานสังคมอย่างเดียว มันก็หนักข้างเดียว ครอบครัวยังเอาด้วยที่บ้านแตก เราได้แบ่งปันเพื่อนไหม เราได้ช่วยเหลือเพื่อนไหม ช่วยเหลือน้องๆ ที่ไปทำงานร่วมกับเราไหม ช่วยแก้ปัญหาพร้อมกันไหม งานในหน้าที่ของเรายังพยายามทำให้สำเร็จ ปรัชญาที่ ปรัชชาคนที่รู้ จะหาทางออกอย่างไรหาความสุขให้กับตนเองโดยการไปปลูกต้นไม้ ปลูกผลไม้ไว้กิน เวลาทำงานให้ลดความเป็นตัวตน เป็นลูกพี่ลูกน้อง ก็พยายามลบ

เส้นแบ่งให้เราเป็นเหมือนครอบครัวเดียวกัน พูดคุยกันให้สบายใจดีกว่า หากทางเวลาทำงานอย่างไรไม่ให้เสี่ยง อย่างผมเสี่ยงกับผู้ที่มีอิทธิพลที่ไปตัดไม้ แต่เรารู้ที่ รู้ทาง รู้ว่าใครจะทำ รู้เขารู้เรา กลยณณมิตรที่ดีเป็นแรงผลักดันที่ดีที่สุด

(ไม่ได้ระบุชื่อ) ชุมชนสาสบก : เป็นชาวบ้านธรรมดา ความรู้ ป.4 สิ่งที่จะอยู่ร่วมกับสังคมได้ คือประสบการณ์ของเรา ชีวิตของเรา ประสบการณ์ที่ผ่านมาของเรา ถ้าเราไม่มีเงินเดือนกิน เราจะเอาอะไรที่ไหนมาใช้ในครอบครัวของเรา เราก็มองที่ครอบครัวก่อนงานสังคมหรือส่วนรวมของเรา อันดับแรกในครอบครัวของเราพอเพียงหรือเปล่า พอเพียงสำหรับลูกเมีย ครอบครัวของเราหรือเปล่า ที่เราจะก้าวไปสู่บทบาทการเป็นผู้นำ เราไม่มีข้าว ไม่มีดั่งค์คงจะก้าวไปเป็นผู้นำไม่ได้ ผมอยู่ร่วมกับสังคมมา 10 ปี ไม่มีเงินเดือน ค่าตอบแทน คนอื่นจะให้คำตอบไม่ได้ ตัวเราต้องให้คำตอบ อยู่กับสังคมก็ไม่ใช่ว่าดีตลอด บางทีก็มีล้า ผมเองก็เกือบหลงไปกับการชื่นชม เด็กยกมือไหว้ บอกว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ให้ความรู้ไปสู่สถานศึกษาตั้งแต่ประถมถึงมัธยม เริ่มหลงตัวเองว่าจะมีเงินเดือนกินหลายหมื่น ต้องก้มกลับมามองตัวเอง ในสภาพเดิม เราอย่าไปปรับปรุงตัวเองให้สูงไปกว่าชีวิตความเป็นอยู่ของเรา อยู่ให้พอเพียง หากความสมดุลให้กับชีวิตหรือสังคมของเรา เราถึงจะอยู่ได้ อยู่ที่เราของเรา อยู่ที่เราที่จิตสาธารณะของเราที่จะมีส่วนร่วม สังคม ถ้าเรานำไปดี ก็คิดว่าคงจะดี เรามีทุนสังคมอยู่แล้วแต่มันนำไปใช้ ก็ไม่เกิดประโยชน์ในสังคมหรือชุมชน

เมื่อก่อนไม่กล้าพูด นิ่งหลังสุด ที่กล้าพูดได้เพราะผ่านงานวิจัยตั้งแต่ 25-26 มีนาคม 2550 ที่ได้ไปดูงานที่เชียงใหม่ ก็ได้ซึ่งกับงานวิจัย รู้จักกับลุงหนาน พอกลับมาลุงแถมก็มาชวน มาต้ออยู่หลายครั้ง ก็ลองไป และนำความรู้กลับมาใช้ เมื่อก่อนผมดื่มเหล้า สูบบุหรี่วันละ 2 ซอง ผมเลิกบุหรี่มา 10 ปี ตั้งแต่ก้าวเข้าสู่วงการนี้ เหล้าหยุดไปนี่เป็นปีที่ 4 เราต้องปรับตัวเอง

ชิษณุวัฒน์ นณิศรีขำ : เทคนิคการให้เขียนก่อน เพื่อให้เกิดการตกผลึกทางความคิดแล้วค่อยๆ เล่าในสิ่งที่เราเขียน อย่าใช้วิธีอ่านให้เพื่อนฟัง ค่อยๆ ฝึกไป เหมือนเวลาเราคุย เราต้องมองตาเพื่อน ส่งสายตา การเขียนเป็นเพียงการกันลิ้ม

ช่วงนี้เรียกว่าเรียนรู้สมดุลชีวิต บทบาทที่เปลี่ยนกับบทบาทชุมชน เวลาทำงานจริงๆ พวกเราเป็นแกนนำชุมชน ไม่ว่าจะเป็นมาจาก SCG หรือ สกว. อีกบทบาทเป็นแกนนำชุมชน ที่ต้องลุกขึ้นมาทำอะไรเพื่อคนอื่น ซึ่งคนอื่นไม่ต้องมากก็ได้ เขาอยู่บ้านเขาก็มีรายได้ รดน้ำสวนผลไม้ ทำไร่ ก็ได้รายได้ ทั้ง 3 คำถาม คือสิ่งที่เวลาการทำงานจะมีคำถาม บางทีครอบครัวถาม บางทีคนรอบข้างถาม บางทีลูกถาม แต่บางทีเราไม่ค่อยได้หาคำตอบพวกนี้ เพราะเราแค่ตั้งใจที่จะทำ แต่คนที่เขาไม่ลงมือทำแบบเราเขาจะไม่รู้ว่าทำไมถึงลุกขึ้นมาทำแบบนี้ คนที่จะทำแบบเราไม่น่าถึง 1% ฉะนั้นเราจึงทำไม่เหมือนคนอื่น บริษัทที่ทำ SCR ก็ไม่ได้ทำแบบ SCG น้อยมากที่ทำแบบ SCG ซึ่งอาจเป็นบริษัทที่ทำเรื่องแบบนี้ลึกกว่าคนอื่น

เมื่อเราเข้าไปอยู่ในวง เราพูดเราเกิดอะไรใหม่ๆ ขึ้นใหม่ เราเกิดความคิดอะไรใหม่ๆ ได้พลังอะไร ได้ความรู้อะไร จากตัวเราเอง พอได้ฟังเพื่อนๆ 5-6 คน เห็นอะไร เห็นรูปแบบใหม่กว่าคนที่ทำงานแบบนี้มีฐานคิด มีวิธีคิดอย่างไร ลองเขียนคำถามลงไป ในกระดาษก่อนว่า เมื่อได้ฟังเพื่อน ฟังพี่ ฟังทีมเราไป ผุดความคิดใหม่ เกิดพลังอะไรใหม่ในตัวเราขึ้นมาบ้างไหม ได้ไอเดียใหม่ ได้มุมคิดอะไรบางอย่างผุดขึ้นมาบ้างไหม มีคนถามว่าถ้าไม่อยู่ สกว. แล้ว ไม่ได้อยู่ SCG แล้ว ยังจะทำแบบนี้ไหม งานแบบนี้จะติดตัวเราไปไหม อีก 5 ปีถูกซื้อไปอยู่ที่อื่น ย้ายไปทำงานที่อื่น เราจะทำงานเพื่อสังคมแบบนี้ไหม หรือที่ทำอะไร ไม่ได้สนใจว่าจะมีบทบาทอะไรเลย มีเพื่อนหนึ่งเคยบอกว่า "ผมถอนเสาเรือนไปไม่ได้"

ถ้าการทำงานแบบนี้จัดสมดุลชีวิต ผมโสด ไม่มีครอบครัว ก็จะไปเปรียบเทียบกับบางคนไม่ได้ พี่น้องผมก็โอเคแล้ว คุณบวร ไม่มีลูก วันนี้อยู่คนเดียว ไม่รู้ว่าวันข้างหน้าจะเกิดอะไรขึ้น แต่สำหรับคนมีลูก มีครอบครัว จัดการสมดุลชีวิตอย่างไร ต้องหาคุณค่าจากมันแล้วยึดเหนี่ยว ไม่อย่างนั้นจะมีสิ่งอื่นเข้ามาวอแวเราตลอด ลาก ยศ สรรเสริญมาเติมไปหมด เราจะเห็นแกนนำชุมชนขึ้นไประดับชาติ เสร็จแล้วก็หาชาติไม่เจอ เพราะว่าติดลบมบน ประชุมจนกระทั่งกลับมาที่บ้านตัวเองละไปแล้ว เยอะมาก

แกนนำที่เป็นภาคประชาชนถูกเชิญไปเป็นกรรมการระดับจังหวัด ระดับภาค ระดับชาติ แต่จัดการบ้านตัวเองไม่ได้ จัดสมดุลชีวิตอย่างไร ช้างบ้านถามว่าไปแล้วไม่ได้อะไรยังจะไปอีกหรือ จะตอบอย่างไร ยิ่งถ้าเป็น SCG แล้วบอกว่าทำตามหน้าที่ แล้วเขาถามว่าใช้หน้าที่หรือเปล่า ยิ่งตอบยากไปใหญ่เลย ตอบสวยงามตอบได้หมด ทำเพื่อสังคม แต่จริงๆ จิตใจข้างในเป็นแบบนี้จริงหรือเปล่า

ผมทำงาน สกว. มา 14 ปี ไม่ได้ขึ้นเงินเดือนเพราะเพดานเงินเดือนตัน เขาไม่ให้ขึ้นแล้ว แต่ก็มีการมอบหมายให้ทำมากขึ้น ผมก็รู้สึกอะไร ที่บ้านก็ถามว่าทำอะไรเยอะแยะ น่าจะเงินเดือน แต่จริงๆ ก็ไม่ได้สนใจเรื่องนั้นแล้ว ใครขอพรีก็ไปช่วย เลิกจาก สกว. ก็ไปจากแม่กลองไม่ได้ ถอนเสาเรือนไม่ได้ เป็นเรื่องอุทกกรรม ไม่มีเงินเดือนก็ทำ แต่อาจจะไม่เหมือนกันเพราะผมโสด ไม่มีภาระอะไร อย่างมากก็เข้าบ้านพักคนชรา คุณค่าที่ผมจะให้ จะกลายเป็นคุณค่าที่ผมจะรับไม่หมด ไปที่ไหน ไปเจอน้องๆ จะไม่ให้ข้าวพืกกินหรือ เคยทำงานด้วยกัน

ผมเข้ามาอยู่บ้านครั้งแรก 2 ปีแรก คนแถวบ้านว่าผมบ้า ผมก็ทำของผมไปเรื่อยๆ จนสร้างรูปธรรมได้ ขอประกาศเลยว่าการเมืองทุกระดับ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ไม่ทำแน่นอน สว. ที่เขานับให้ผมเป็นคนต่อไปของสมุทรสงคราม ผมก็ประกาศไปเลยว่าไม่มีคนซื้อนี้เล่นการเมืองแบบนี้แน่นอน นี่คือนิสัยที่ชัดเจนมาก ไม่ได้ตัวเองเป็นคนพิเศษอะไร แต่ว่าความชัดเจน เราต้องชัดเจน และจะไม่มีเรื่องอะไรก็รู้มามากล้ากลายเราได้ ถึงแม้ผู้ใหญ่บ้านจะหมดวาระ เรายังเป็นคนๆ นี้อยู่ เพราะสำนึกอย่างที่ผมพูดว่า มันฝังไปแล้ว

ความสำคัญของเบื้องหลังการออกแบบกระบวนการ

คุณชินวรัตน์ มณีสรีขำ เวลาชวนทำกระบวนการ จะไม่ทำเรื่องเนื้อหาอย่างเดียว แต่จะบอกว่าเบื้องหลังทำไมทำแบบนี้ เพื่อเวลาที่ท่านไปทำงานในพื้นที่ เวลาทำอะไรก็แล้วแต่ต้องมีเบื้องหลังว่าทำไมออกแบบให้ชาวบ้านทำแบบนี้ เวลาไปทำกิจกรรมกับชุมชน ต้องไปถามเบื้องหลังก่อน

เวลาทำงานวิจัย ต้องเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านได้พูด ให้คนเล็กคนน้อยได้แสดงออก ได้พูดข้อมูลของเขา ถ้าไม่มีกระบวนการ จะมีคนเก่ง คนพูดที่เป็นขาประจำ งานพัฒนาในหมู่บ้านจึงมีแต่ขาประจำมาเสนอให้ทำแบบนี้ หน่วยงานไหนมาก็จะเอาความคิดของคนๆ นี้ไปทำ ก็จะมีแต่อาคาร ถนน ไฟส่องสว่าง คนที่เงียบๆ ก็เงียบต่อไป เพราะกระบวนการจัดประชุมไม่ได้เปิดพื้นที่ให้คนเล็กคนน้อยได้แสดงความคิดเห็น เพื่อจะได้นำมาเป็นข้อสรุปของส่วนเดิม เครื่องมือที่ให้ เพื่อใช้สังเกตเวลาประชุมให้ทุกคนได้พูด และฟังต่อไปอาจจะฝึกฟังอย่างลึกซึ้ง ฟังแล้วได้ยินเสียงหัวใจเขาว่าอยากสื่อสารอะไร แล้วเราจะจัดการภายในชุมชนได้ดีมาก แรกๆ ชาวบ้านอาจจะอึดอัดจิตใจเล็กน้อย ทำไมต้องมานั่งถืปากกา ทำไมต้องให้พูดทีละคน เปิดให้ทุกคนพูดไม่ได้หรือ นี่คือนิสัยที่ฝังแต่ทำซ้ำๆ สัก 30 ครั้ง จะกลายเป็นนิสัย กลับไปสู่โลกความเป็นจริงที่ไม่มีปากกา ก็จะเริ่มคิดว่าตอนนี้เป็นผู้ฟัง การจัดวง 3 คน มีคนพูด 1 คน อีก 2 คนจับคู่คุยกัน คนพูดเปล่าประโยชน์ เพราะไม่มีคนฟัง ทำไมจัดวงหนึ่ง 6 คน เพราะเป็นการฝึก มีคนมาก

ขึ้น พอมี 2 คู่คุยกัน เลยไม่มีใครคุยในวง ทุกตัวเลขที่จัดมันทั้งหมด มีเงื่อนไข มีเบื้องหลัง มีการจัดการ เราต้องเริ่มจัดการชุมชนแบบเล็กๆ น้อยๆ ไปสู่เรื่องที่ยากขึ้นเรื่อยๆ เรื่องความสัมพันธ์ที่ยากขึ้นเรื่อยๆ

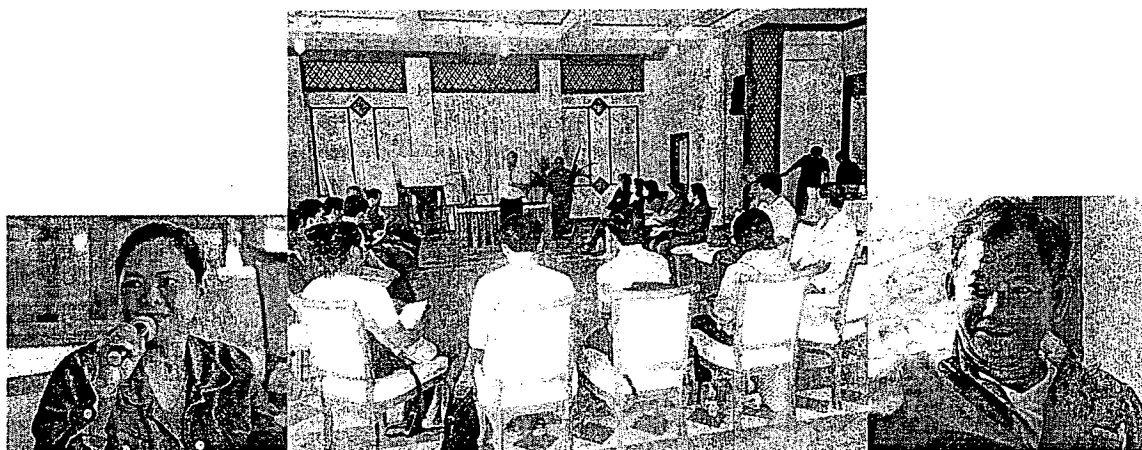
คุณค่าของหลัก สุ จิ ปุ ลิ

ในกิจกรรมสมดุชีวิต ทำไมกำหนดกติกาต้องให้เขียนก่อน ทำไมต้องให้คุยกัน เพราะบางคนพูดน้อย บางคนไม่กล้าพูด ทุกคนคิดได้ เขียนได้ และสื่อสารออกมา แต่อย่าไปตีความว่าเขาไม่สื่อสารเพราะเขาคิดไม่ได้ คิดไม่เป็น แต่กระบวนการต่างหาก ที่ไม่ได้ออกแบบให้เขามีพื้นที่ในการแสดงออก วิธีการที่ใช้คือให้ท่านเขียนก่อน ทุกคนเขียนได้ มีความคิด สิ่งที่ยื่นก็นำไปแลกเปลี่ยน พูดคุย การคุยก็ต้องมีกติกา เพื่อให้เกิดการพูดการฟังอย่างเป็นระบบ พอได้ทำบ่อยๆ ทำซ้ำๆ สำนึกจะเกิดจากการลงมือทำ สุ จิ ปุ ลิ (สุตตะ จิตตะ ปุจฉา ลีขิต = ฟัง-พูด คิด ถาม เขียน) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ ไม่ต้องไปอ่านตำราที่โหนเลย เราใช้ตำราพุทธศาสนา หลักคิดของสังคมไทยว่าไว้หมดแล้ว แต่เราเชื่อฝรั่ง บางทีเราไม่เอาฝรั่งมา เลยลืมสิ่งที่เราเป็น สิ่งที่ยพยายามให้ทำ คือ คิด เขียน พูด หลังจากนั้นเราจะถกเถียง เราจะถาม แลกเปลี่ยน เพราะจะโยงว่าแต่ละคนมีชีวิตพื้นฐานไม่เท่ากัน มีสุขก็ไม่เท่ากัน มุมของการสุขก็ไม่เท่ากัน มุมของการจัดการว่าอะไรเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว แต่ละคนก็ไม่เท่ากัน สิ่งยึดเหนี่ยวบางคนอาจจะลึกซึ้ง หรือแค่นั่นนั้นก็ไว้วางใจได้ หลักการในการทำงานเพื่อสังคม ต่างคนก็ต่างมีหลัก การศึกษาไทยจะไปไม่รอด สังคมไทยจะไปไม่รอด แล้วยังไง ลูกขึ้นมาทำอะไรกันหรือเปล่า ถ้ามีหลักคิด มีความเข้าใจเรื่องสมดุชีวิตกับงาน

เน้นย้ำการพัฒนาตนเองในเรื่องการพูด การฟัง จัดสมดุให้ได้

คุณชินวรณ์ มณีศรีขำ ได้สังเกตว่าเมื่อวานยังมีบรรยากาศประเภทบางคนก็พูดสั้นมาก บางคนก็พูดยาวมาก วันนี้ลองจัดสมดุใน 3 คน ในเรื่องราวที่จะพูดลองจัดการดูว่า คุยแล้ว 3 คนนี้ จบในเวลาที่ไม่เกี่ยงกัน คนที่รู้ตัวว่าเป็นคนพูดยาวก็ขยับให้สั้น กระชับ คนพูดสั้นก็ขยายให้ยาวขึ้น ทุกเรื่องเป็นเรื่องของการฝึก เราจะฝึกเรื่องนี้ ถ้าเราฝึกบ่อยๆ กระบวนการพูดคุยจะมีประสิทธิภาพ ทำงานได้อย่างมีคุณภาพด้วย แต่ว่าหัวใจการทำงานเพื่อการเรียนรู้เพื่อการพูด การฟัง ลองจัดสมดุดู ให้เวลาไม่เกินครึ่งชั่วโมง พอถึงเวลาแล้วถ้ายังไม่จบก็ต้องจบ ลองพูดไม่เกิน 5 นาที ให้ได้ใจความ อย่าไปกดดัน ผ่อนคลาย หลับตา คิด ทบทวนเมื่อวานตอนเช้าทั้งวัน จนถึงมืดค่ำ 3 ห่ม ได้บทเรียน ได้เรียนรู้ ใจความสำคัญ แล้วเรื่องนี้ที่เราได้และอยากแบ่งปันเพื่อน เป็นคุณค่าที่ได้จากการลงมือทำและแลกเปลี่ยนกับเพื่อน

แบ่งปันสิ่งที่ได้เรียนรู้กับเพื่อนในวงย่อยให้คนอื่นรับรู้

..... : ได้จากประสบการณ์ที่ทำจริง ไม่ได้จากการอ่าน ได้เรื่องการวางแผน งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้ทะลุในการมอง การแบ่งบทบาทคนให้เหมาะสม ไม่ใช่ให้ช่างเชื่อมไปทำประปาให้ช่างประปาไปก่อสร้าง ก็มีแต่เจ๊งกับเจ๊ง วางกระบวนการให้ชัดเพื่อไปถึงเป้าหมาย มีโครงการอะไรต้องพูดให้คนส่วนรับรู้

..... : ทุกคนในวงคิดเหมือนกัน ตื่นมาตอนเช้า คิดถึงครอบครัว ได้อะไรบ้าง ทำให้เรารู้จักคิด รู้จักฟัง รู้จักพูด โครงการทุกโครงการ โรงงานทุกโรงงาน ต่อไปก็ต้องมีการยุบตัว ทำให้คิดว่าต่อไป งานวิจัยเราจะพึ่งใครไม่ได้แล้ว ต้องพึ่งตัวเอง จะหวังพึ่งที่เลี้ยงก็ไม่ได้ เพราะไม่รู้ว่าจะมีงบประมาณเท่าไร ถ้าจะมีตั้งแต่ SCG ต่อไปเราก็อยู่ไม่ได้เหมือนกัน

..... : มีคำพูดในวงก็คือ มากก็ได้ ถ้าไม่มากก็ได้ มาแล้วได้แนวคิด ได้มุมมองใหม่ๆ บางครั้งทำงานอย่างเดียว ไม่ได้มาทบทวน ไม่ได้มาคิด บางครั้งงานที่ยังไปไม่ถึงจุดหมาย แต่การได้มีโอกาสแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ทำให้เห็นมุมมอง แนวทาง วิธีคิด แต่ละคนมีมุมมองของตนเอง เราสามารถที่จะเรียนรู้จากตรงนั้นได้ นำไปปรับใช้กับการทำงาน เหมือนเรามาเติมพลัง คิดอาวุธทางปัญญา เพื่อจะนำไปใช้ในการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

..... : มีความสุขที่ได้เข้าร่วม ทบทวนการทำงานวิจัย พบกับ สกว. SCG ที่เลี้ยงอาจจะมีหน้าใหม่ๆ เข้ามา มีโอกาสทำงานวิจัยซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ถ้าผู้นำชุมชนได้เข้าร่วมจะโชคดีมาก สามารถนำกระบวนการวิจัยไปใช้กับชุมชนได้ ไม่ว่าจะเป็นโครงการอะไร ก็จะเน้นไปที่กระบวนการมีส่วนร่วม ระยะเวลา หลักการและเหตุผล ผู้ที่ได้ ไม่ได้รับผลประโยชน์ ใช้งบประมาณอย่างมีคุณค่า ก็ได้มาจากการทำงานวิจัย ผู้นำชุมชนอยู่กับปัญหา เหมือนกับได้อยู่กับลูกน้องมาก 400-500 คน ก็ต้องใช้คนให้ถูกกับงาน คุ่มค่าที่ได้มีโอกาสมาร่วมใน 3 วันนี้ ช่วยชาร์ตแบตเตอรี่ขึ้นมาใหม่ มีการคิดนอกกรอบ คิดไม่เหมือนคนอื่น

..... : ได้เรียนรู้ความแตกต่างของแต่ละคน มีการแสดงความคิดเห็นจากหลายกลุ่ม ระยอง ลำปาง พี่เลี้ยง SCG มีมุมมองใหม่ๆ เข้ามา กระบวนการที่ทำเมื่อวานก็เป็นการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ลงแถมจะหยิบไปใช้ ไปใช้รูปแบบอื่น ใช้ในการพูดคุย เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เพียงแต่เราหาไม่เจอ จึงนำมาใช้ไม่ได้

มาลี เก่งจริง : เมื่อวานนี้เราพูดถึงหลายๆ เรื่อง สมดุลชีวิต การวางตัวในสังคม ให้คำตอบกับสังคมว่าเรามาทำงานตรงนี้ เราได้อะไร ก็จะมีคำตอบให้อย่างชัดเจน ซึ่งเมื่อก่อนไม่ได้คิดหาคำตอบว่าทำไปเพื่ออะไร เป็นการจุดประเด็นว่าจะกลับไปพูดกับคนในชุมชนอย่างไรถึงจะถูกใจเขา งานวิจัยเป็นระบบ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเขา จัดระบบความสำคัญ อะไรมาก่อนมาหลัง

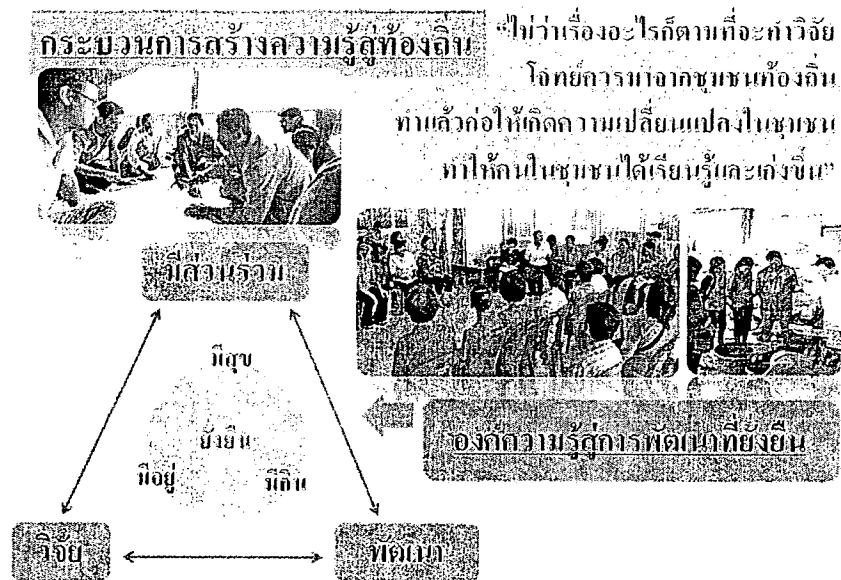
ชินวันฉน์ มณีศรีชา : ถ้าเรามาทุกเช้าแล้วทบทวนว่าชีวิตเราผ่านอะไรมาบ้าง หยิบสิ่งที่มีคุณค่าแนบกับตัวเราไว้ทุกเช้า ก็จะทำให้เราพัฒนาตัวเอง ยกระดับตัวเองไปได้เรื่อยๆ ทุกวันนี้ เราผ่านชีวิตมา 1 วัน เรามีประสบการณ์ใหม่ๆ เข้ามาทุกวัน ถ้าหยิบคุณค่าแบบนี้มาทบทวนบ่อยๆ ผ่านการ Check-in คุยกับคนอื่นอย่างเป็นระบบ คุณภาพคือเรื่องของการฟังกับการพูด ต้องพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ เรามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นครูซึ่งกันและกัน ไม่มีใครเป็นครูที่ดีที่สุด เราอาจเป็นครูในบริบทที่แตกต่างกัน แต่ละคนมีบทเรียน ประสบการณ์ที่ต่างกัน เราต้องขอบคุณซึ่งกันและกัน อยากให้ทุกคนยกให้ขอบคุณทุกคนซึ่งกันและกัน ในวง

เสริมแนวคิด ที่มา กระบวนการ กลไก ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คุณชินวันฉน์ มณีศรีชา ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นว่า ขณะนี้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเดินมา 16 ปี เราเริ่มงานที่ภาคเหนือในปี 2542 ต้องถือว่าลำปางเป็นครู ได้เรียนรู้มาจากชุมชนสามขา มีการจัดเวทีวันที่ 10 ของทุกเดือนที่ Node ลำปาง ผมก็ Copy มาเลย มาใช้จนถึงปัจจุบัน เรียกเวทีเครือข่ายประจำเดือน นักวิจัยจะมาคุยกันทุกเดือน เสาร์สุดท้ายของเดือน สกว. พยายามตัดงบ แต่ผมไม่ยอม เพราะถือว่าเวทีเครือข่ายสำคัญที่สุด การแลกเปลี่ยนแบบนี้สำคัญและเป็นการยกระดับ เราเริ่มถอดรหัสสมดุลชีวิต ถ้าชีวิตไม่สมดุล ไม่มีทางที่จะทำงานได้ดี ต้องจัดการชีวิต ครอบครัวยุติธรรม ให้ไปด้วยกันได้ ถ้าจัดสมดุลอื่นไม่ได้ เราจะทำงานสำเร็จได้ยาก หลังจากนั้นจึงขยายมาสู่การใช้เครื่องมือการประเมินแบบโยแมงมูม เพราะเครื่องมือช่วยกันคิดและลองนำมาใช้กับนักวิจัย อาจจะติชมกันได้ เราจะเรียนรู้ได้ในกระดานแผ่นเดียว

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน แต่ SCG บอกว่าเข้มแข็งอย่างเดียวไม่พอ ต้องยั่งยืนด้วย งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีสโลแกนว่า "สร้างสรรค์ปัญญา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น" ถ้าเป็น สกว. จะมีสโลแกน "สร้างสรรค์ปัญญา เพื่อพัฒนาประเทศ" เพราะ สกว.ใหญ่ ไม่ได้ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างเดียว แต่ สกว. ท้องถิ่นย่อ Scale เล็กๆ ทำในชุมชน

การจับมือระหว่าง SCG กับ สกว. ก็เพื่อที่เราต้องการสร้างองค์ความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องสร้างความรู้ให้กับคนในท้องถิ่นร่วมกัน ผ่านเครื่องมือที่เรียกว่า "งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น" หากได้งานหนังสือแนวคิดของหมอประเวศ (วะสี) สกว. ท้องถิ่นทำงานในช่วงที่มีการปฏิรูปการศึกษารอบที่ 1 ต้องมีการวิจัย การมีส่วนร่วม และการพัฒนา จึงจะอยู่รอดได้ นำไปสู่การมีอยู่ มีกิน มีความสุข และยั่งยืนของคนในชุมชนท้องถิ่น หัวใจอยู่ที่การมีส่วนร่วม แต่ที่ผ่านมาทำเป็นส่วนๆ

การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีคาถาอยู่ 3 ข้อ 1) โจทย์ความมาจากชุมชนท้องถิ่น เป็นโจทย์ของเขา ไม่ใช่โจทย์ของพี่เลี้ยง ไม่ใช่โจทย์ของหน่วยงานข้างนอก แต่ต้องเป็นโจทย์ของชาวบ้าน ชุมชน ที่หยิบเข้ามาเป็นโจทย์ของเขาเอง และเมื่อลงมือแล้ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ไม่ใช่เกิดจากพี่เลี้ยง ไม่ใช่จากพี่เลี้ยงเก่งขึ้น แต่ชาวบ้านเหมือนเดิม แสดงว่าไม่ใช่ จะต้องนำไปสู่การที่ชาวบ้านเรียนรู้และเก่งขึ้น 2) ต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม 3) ต้องมีแผนที่ทำในเชิงปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง จะทำอะไรให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเติบโตได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ตั้งแต่เราเกิดมา ไม่มีอะไรหยุดนิ่ง สังคมโลกพลวัต เราก็พลวัตตามไปด้วย ไม่หยุดนิ่ง และการที่จะรับมือกับอนาคตได้อย่างยั่งยืน ชาวบ้านต้องมีส่วนร่วม อย่างเข้มข้น ร่วมคิด ทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถามกับเหตุการณ์สำคัญ ร่วมวางแผน นำไปสู่การหาข้อมูล ร่วมทำ วิเคราะห์ ถอดบทเรียน แล้วจะทำให้เกิดการแก้ปัญหาได้ มีพี่เลี้ยงจากภายนอกมาร่วมทำได้ ไม่ปฏิเสธ คนนอกช่วยได้ แต่คนในต้องทำเอง วางบทบาทให้ดี

ทำอย่างไรให้งานวิจัยนั้น
ยั่งยืน และเคยได้รับมือกับ
อนาคตได้?

ชาวบ้านต้องมี ส่วนร่วม
อย่างเข้มข้น ร่วมคิด
ร่วมวางแผน ร่วมทำ
ร่วมสรุป มีคนภายนอก
เป็น พี่เลี้ยง

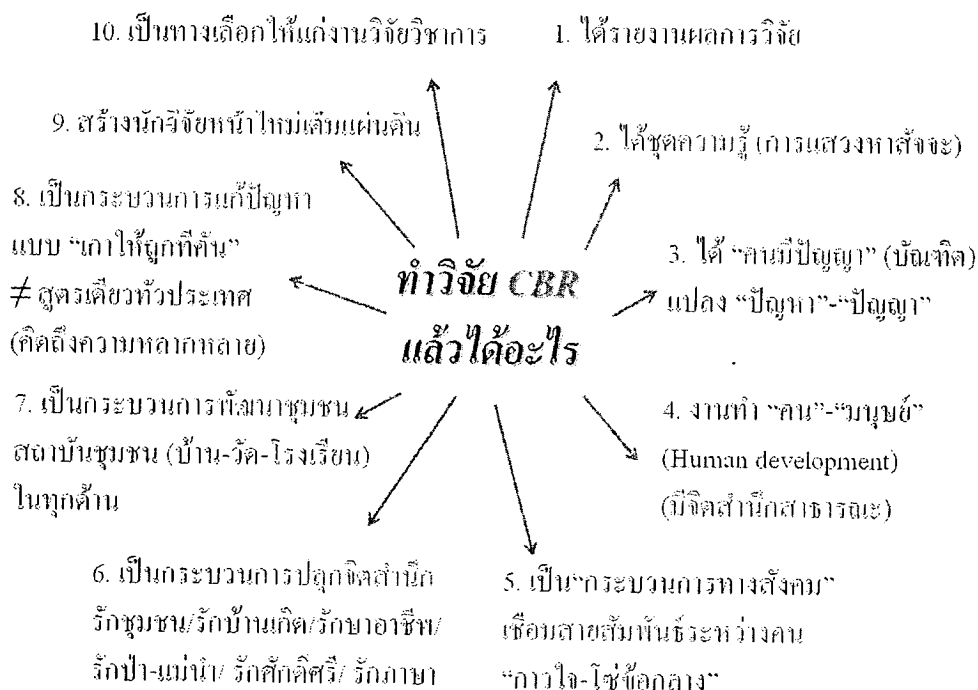
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

“กระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิด
ทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน
หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปคำตอบ
และถอดบทเรียนเพื่อปรับปรุงงานต่อไป”

ผมทำงานวิจัย ถ้าไม่ได้รูปเล่มรายงานส่ง สกว. ไม่ได้ แต่องค์กรอื่น อาจจะได้เอาผลลัพธ์เป็นรายงานการวิจัย แต่ลองไปสังเกตในโครงการ คนที่ทำหน้าที่บันทึก คนนี้จะได้เยอะ เข้าหลักการ สุ จี ปุ ลิ “ฟัง-พูด คิด ถาม เขียน” บางคนพูดอย่างเดียวไม่เคยจด ไม่บันทึก ก็ได้บ้าง แต่ถ้า ฟัง-พูด คิด ถาม เขียนครบทุกข้อ ซึ่งได้วางหลักการให้กับน้องๆ ดูพฤติกรรมไปตลอดว่า เขาเริ่มหยิบสมุดขึ้นมาจดบันทึกหรือยัง ถ้าจดบันทึก เรื่องพูดไม่ต้องพูดถึง ยิ่งไงก็ต้องพูดทุกวัน ฟัง ยิ่งไงก็ต้องฟังทุกวัน แต่บางทีไม่เขียน ก็จะต้องเรื่องเขียนไป ก็ต้องเติมเรื่องเขียนให้ได้ ด้วยกุศโลบาย ฉะนั้นเวลาวิจัย คนเขียนจะได้เยอะ

เราได้ชุดความรู้จากการแสวงหาสิ่งความจริง ณ ปัจจุบัน นำเรื่องอดีตมาผนวกกับปัจจุบัน และกำลังจะบอกว่าอนาคตเป็นอย่างไร กระบวนการวิจัยกำลังหาตรงนี้ เมื่อทำอย่างนี้ได้ จะเกิดคนที่มีปัญญา และแปลงปัญญาไปสู่การแก้ปัญหา และแปลงปัญหาให้เป็นปัญญ่อีก ในกระดาษ post it สีเหลือง ที่ให้เขียนติดลงในการประเมินแบบโยแมงมุม ที่เขียนว่าจะเก่งขึ้น พัฒนาขึ้น ทำให้คนมีจิตสำนึกสาธารณะ ทำเพื่อคนอื่น แต่ลืมไปว่าในชุมชนมีคนอื่นและมีเราอยู่ด้วย แต่เราลุกขึ้นมาก่อนคนอื่น จึงเกิดจิตสาธารณะก่อน ถามว่าทำเพื่อคนอื่นอย่างเดียวหรือทำเพื่อเราด้วย เราอยู่ในสังคมตรงนั้นด้วย เป็นกระบวนการทางสังคม ทำหน้าที่เป็นโซ่ข้อกลาง เชื่อมคนที่หมางเมินกัน ไม่สนิทกัน ชัดแย้งกัน นำความรู้มาเชื่อมให้สนิทกัน คนจะแพ้ความรู้ แพ้ข้อมูล แต่ถ้าเอาอารมณ์ใส่กันก็จบ ทะเลาะกัน

ทำวิจัยแล้วปลูกจิตสำนึก จะเห็นคนอย่างครูแถม พ่อหลวง โดยเฉพาะที่ลำปาง รักชุมชน รักป่า รักน้ำ เห็นคุณค่าของน้ำ เห็นคุณค่าของป่า รักอาชีพตัวเอง รักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นกระบวนการเชื่อม “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) สมัยก่อนวัดไม่มีรั้ว โรงเรียนอยู่ในวัด เรียนหนังสือที่วัด แต่สังคมพลวัต โรงเรียนกับวัดจากอยู่ด้วยกันก็ไปใส่รั้วจนอยู่คนละรั้ว ใช้ความรู้เดิมไม่ได้ เพราะเปลี่ยนไปแล้ว ต้องนำความรู้ใหม่มาผสมกับความรู้เดิม ทั้งความรู้เดิมก็ไม่ได้ เอาแต่รับความรู้ใหม่ก็ได้ ต้องทำไปด้วยกัน จึงใช้วิจัยเป็นตัวเชื่อมบ้าน วัด โรงเรียน

ปัญหามีเยอะ ข้อมูลมีเยอะ คิดต้องลึก เกาให้ถูกที่คัน คนที่คันต้องเกาเอง จะรู้ได้อย่างไรถ้าไม่จุ่มตัวเองไปกับเขา ไปนั่งฟังคนในชุมชนนั้นๆ เพื่อเข้าใจว่าเขาเป็นอะไร เป็นหน้าที่ของพี่เลี้ยงที่จะลงไป วิธีการของพื้นที่หนึ่งอาจจะใช้ไม่ได้ผลทั้งหมดในอีกพื้นที่หนึ่ง อาจใช้ได้แค่ในระดับหนึ่ง จึงต้องยึดบริบทเป็นสำคัญ สกว. ก็กำหนดให้สร้างนักวิจัยให้เต็มแผ่นดิน เพราะเชื่อว่างานวิจัยนำไปสู่การแก้ปัญหาของประเทศได้ ไม่เชื่อว่าพัฒนาอย่างเดียวจะแก้ปัญหาได้ ต้องวิจัยและพัฒนาจึงจะแก้ปัญหาได้ ต่างประเทศเขาใช้วิจัย เขาจึงถามว่าสัดส่วน GDP กับงบวิจัย คิดเป็นกี่เปอร์เซ็นต์ เงินรัฐบาลสองล้านล้านบาท สกว. ได้เงินมาวิจัย 1,000 กว่าล้านบาทไม่ถึง 1% ปกติประเทศอื่นจะคิดเป็น 2% ของ GDP งานที่เราทำก็เป็นทางเลือกหนึ่งของงานวิชาการ ซึ่งมีหลายแบบ ควรต้องรู้ว่าใช้แบบไหนไปเพื่ออะไร

ความคาดหวังของงานวิจัยคือแก้ปัญหาของชุมชนได้ ชุมชนจะเสียเวลาทำไม ถ้าลุกขึ้นมาแล้วได้เล่มรายงาน แล้วมีแต่นักวิชาการได้ ชาวบ้านก็ไม่อยากทำ เพราะไม่ได้อะไร ฉะนั้น ต้องแก้ปัญหาชุมชนได้ เกิดความรู้ในชุมชน สร้างคนในชุมชน เกิดกลไกในชุมชน ถ้าทำงานเสร็จแล้วไม่เกิดแบบนี้ ถือว่าไม่ใช่ ต้องมีลูกเล่น ขยายเวลาให้เขาทำตกผลึก ทะลุ แก้ปัญหาได้แน่ ฝั่งกระบวนการวิจัยให้เป็นวิถีชีวิตในการดำเนิน การปฏิบัติของชาวบ้าน

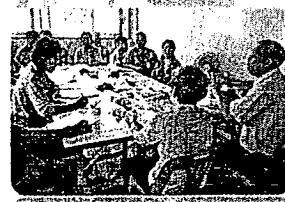
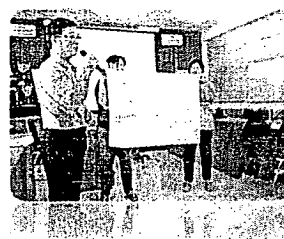
ผลที่คาดหวังจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ระดับโครงการ

- แก้ “ปัญหา” ของชุมชนได้
- เกิด “ความรู้” อยู่ในชุมชน
- สร้าง “คน” ในชุมชน
- เกิด “กลไก” การจัดการของชุมชน

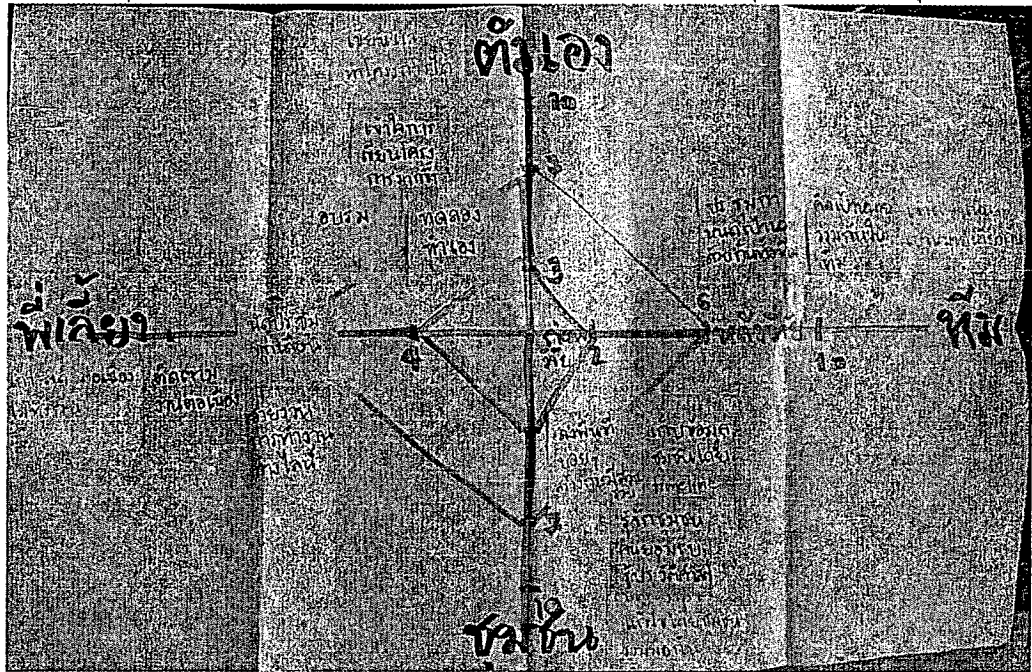
“Empowerment / ตีตลาดทางปัญญา”

สุดท้าย กระบวนการวิจัย ฐานคิด วิธีคิด หลักการ ของงานวิจัยท้องถิ่น คือ โจทย์ต้องมาจากชุมชน เน้นการมีส่วนร่วม กิจกรรมคิดบนฐานข้อมูล ตัดเสื้อให้พอดีตัว ให้เหมาะกับหมู่บ้าน ไม่ใช่ไปเอาวิธีการของหมู่บ้านอื่นมาสมม ก่อนทำต้องคิดว่าจะทำอะไร งานวิจัยท้องถิ่น (CBR) ลัดขั้นตอนได้ ยุบรวบได้ เอากิจกรรมนั้นมาก่อน ขยับไป-มา สลับที่ได้ และได้ผ่านขั้นตอนครั้งเดียวแล้วจะได้ ต้องทำซ้ำ เวลาเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนที่ม่อนกองข้าว เก็บครั้งเดียวหรือเปล่า ก็ต้องเก็บซ้ำไปซ้ำมา เก็บหลายรอบ สร้างการเรียนรู้ คนที่ทำอะไรซ้ำๆ จำได้ เก่งขึ้น แต่ที่ผ่านมามีทำครั้งเดียวเล็ก และยืดหยุ่น บางครั้งมีแทรก ทำอันนี้เพิ่มเข้าไปหน่อย บางทีไม่ได้อยู่ในแผน แต่ที่เลี้ยงบอกว่าควรทำก็แทรกเข้าไป บางขั้นตอนไม่ต้องทำเพราะเข้าใจหมดแล้วก็ยุบ บางทีวางแผนจัดเวที 5 ครั้ง พอจัดได้ 3 ครั้งก็ได้แล้ว ไม่ต้องครบก็ได้ แต่ถ้าจัดแล้วคนฟังยังตาลอย ต้องทำมากกว่า 5 ครั้ง แต่ต้องใช้เงินเท่าเดิม ไม่ให้เพิ่ม

กิจกรรมค้นหาตัวนักวิจัย ลงพื้นที่แล้วค้นหาตัวนักวิจัย คนที่มีฉันทะ อยากทำนั่นทำนี่ จากนั้นที่เลี้ยงก็จะเข้าไปพัฒนา โจทย์ จากนั้นก็ออกแบบการวิจัย แล้วอนุมัติงบประมาณให้ทำ และเริ่มด้วยเวทีสร้างความเข้าใจ ทีมอาจจะเข้าใจ แต่ชาวบ้านไม่รู้เรื่อง เพราะชวนคุยเฉพาะแกนนำ ยังไม่ได้คุยทั้งหมู่บ้าน แต่ถ้าท่านใดทำได้ทั้งหมู่บ้านจะดีมาก ต่อมาก็เก็บข้อมูล จัดการข้อมูล และนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ นำข้อมูลว่าวิเคราะห์ สังเคราะห์ กำหนดทางเลือก แล้วก็สรุปบทเรียน ในระหว่างทางมีกิจกรรมเสริมได้ ถ้าหมุนไปตามกระบวนการนี้ ชุมชนก็จะมีวิถีวิจัย ถ้าเป็นเรื่องสังคมก็จะวิจัยเรื่องสังคม ถ้าเป็นเศรษฐกิจก็จะทำวิจัยเรื่องเศรษฐกิจ ทำเรื่องเทคโนโลยี มานุษยวิทยา ชีวิตมนุษย์ของหมู่บ้านไม่ได้เป็นศาสตร์เดียว แต่เป็นสหวิทยา การที่ชุมชนอยู่รอดปลอดภัยได้ ต้องทำหลายมิติ ทั้งเทคโนโลยี สังคม มานุษยวิทยา เศรษฐกิจ ทำทุกเรื่อง

เวลาเราทำ เราทำทีละสี่ แต่เวลาเล่าให้ฟัง ให้เล่าทีละแกน คือ ตัวเองฝันอยากเป็นอะไรบ้าง และตอนนี้เราไปได้แค่ไหน แล้ว และไปได้ด้วยวิธีการอะไรที่เปลี่ยนตัวเราได้ สุดท้ายวิธีการที่เราต้องซ้ำอีกทีหนึ่ง เราอยากจะไปบอกเพื่อน เรามีโครงการใหม่ๆ เราคิดว่าวิธีการแบบนี้ เราจะเอาไปใช้อีก เพราะทำแล้วสำเร็จ รู้สึกว่าได้เรียนรู้เยอะมาก เมื่อเล่าเสร็จ SCG และ สกว. จะได้เห็น ว่า ตรงกันใหม่กับการที่ชุมชนจะพัฒนาแบบนี้ พัฒนามิ มพัฒนาชุมชนที่ SCG ใช้คำว่าเข้มแข็ง แต่ในส่วนของชาวบ้าน ความเข้มแข็งมีหลากหลายมาก มีตั้งแต่ แค่มีอยู่มากิน วัฒนธรรมคงอยู่ จะลองมาดูว่าตรงกันไหม และสุดท้ายมองพี่เลี้ยงอย่างไร อยากได้พี่เลี้ยงไปหนุนเราอย่างไร ทำให้ออนนี้เรามีศักยภาพมากพอต่อความคาดหวังของชุมชนที่เราจะไปหนุนเขาไหม

นำเสนอผลการใช้เครื่องมือโยเมงมูม

กลุ่มชาวบ้านลำปาง

มาลี เก่งจริง กลุ่มชาวบ้านลำปาง : กระดาษ post it สีเหลืองซึ่งเป็นการวิเคราะห์ตัวเองก่อนและหลังทำวิจัย อยากให้ตนเองคิดเป็นทำเป็น นักวิจัยที่ดีมีความรู้มากมาย อยากเป็นคนเก่ง อดทน หนักแน่น อยากเป็นนักพูดที่ดี หลังจากทำงานวิจัยแล้ว ได้มองตัวเอง ก่อนทำให้คะแนนไว้ 4 หลังทำเพิ่มเป็น 6 เราเปลี่ยนแปลงดีขึ้นได้เพราะอะไร เพราะตัวเองมีทักษะ รู้กระบวนการทำงาน มีการเปลี่ยนแปลงเสมอ มีความรู้มากขึ้น ได้กระบวนการทำงานต่างๆ อย่างเป็นระบบ มีความรู้มากขึ้น กล้าแสดงออก กล้าพูด ใจเย็นลง มีการพัฒนาทักษะการทำงาน การคิด การพูด การเก็บข้อมูล

ดีขึ้นได้อย่างไร ศึกษาข้อมูลด้วยตัวเอง จากการศึกษาดูงาน ปฏิบัติกิจกรรม เกม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้เกียรติคนที่มีความรู้ ความสามารถ การเติมเครื่องมือจากพี่เลี้ยง เช่น การจัดบันทึก เก็บข้อมูลต่างๆ ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ร่วมกัน ต่อยอดให้ออกงานนักวิจัยรุ่นใหม่ ผ่านกิจกรรมแลกเปลี่ยนร่วมกัน

..... เสริมจากทีมชาวบ้านลำปาง : ที่อยากเห็นจากพี่เลี้ยง อยากให้พี่เลี้ยง SCG กับ สกว. มาพบกับทีมบ่อยๆ ให้พ่อนานชานมาพูดให้ทีมเก่งขึ้น อยากเห็นพี่เลี้ยงได้จัดกิจกรรมบ่อยๆ ทำให้ร่วมมือในระหว่างชุมชนกันเอง กับทีมนักวิจัย อยากให้พี่เลี้ยงสนับสนุนงานวิจัยต่อไปในอนาคต อย่างยั่งยืนในหลายๆ รุ่น อยากเห็นพี่เลี้ยงพูดภาษาเดียวกัน อู้คำเมือง เป็นการสื่อสารที่จะเข้าใจกันง่ายขึ้น ปัจจุบันพี่เลี้ยงก็สุดยออยู่แล้ว ทั้งด้าน EQ IQ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี เหตุผลที่ต้องมีพี่เลี้ยง เพราะว่า ถ้าไม่มีพี่เลี้ยงจะทำงานยากลำบากขึ้น การมีพี่เลี้ยงมาจะช่วยให้นำเสนอกับชุมชนได้ง่ายขึ้น เมื่อก่อนนี้ ตอนยังไม่มีพี่เลี้ยง รู้สึกว่ายังไม่พัฒนา การทำงานยาก จิตอาสาที่ยังหายาก เมื่อได้ทำงานแล้ว จิตอาสาที่เพิ่มขึ้น ดีขึ้น พี่เลี้ยงให้ความรู้กับชุมชนมากขึ้น ในระหว่างการทำงานวิจัย มีพี่เลี้ยงหนุนเสริมการทำงานมากขึ้นกว่าเดิม

กระดาษ post it สีชมพู วิธีการอย่างไร พี่เลี้ยงได้เป็นที่ปรึกษาที่ดี มีคุณภาพ นำเครื่องมือมาใช้ เช่น Mind Map การมีกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ดีประสิทธิภาพ ความสามารถของนักวิจัยออกมา อะไรที่เราจะต้องทำต่อไป คือ การสร้างพลังในการขับเคลื่อน การมีใจทุ่มเทกับการทำงานในการลงพื้นที่และการร่วมงานวิจัยกับทีม อยากให้พี่เลี้ยงมีความเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ทอดทิ้งทีม

เจริญ หันใจ เสริมต่อจากทีมชาวบ้านลำปาง : ความคาดหวังเรื่องทีมจากกระดาษ post it สีเหลือง การเรียนรู้ นำวัฒนธรรมใหม่ๆ มาพัฒนาอาชีพ อยากเห็นทีมงาน ทำงานเป็นระบบ ทีมไม่ได้แข่งตลอด บางทีก็อ่อนไหว โยกเยกเป็นบางครั้ง...อยากให้แข็งแกร่งขึ้น ความร่วมมือร่วมมือในทีม เรามี 20 คน อาจจะมา 7-10 คน ก็ต้องขอโทษกับทีมงานวิจัยด้วย ภารกิจของแต่ละคนก็มี กองทัพเดินด้วยท้อง ทุกคนก็ต้องเดินอยู่ ทีมต้องมีจิตอาสา ถ้าขาดตรงนี้จะกลายเป็นศูนย์หมด อาจจะเหลือหัวหน้าโครงการวิจัยคนเดียวก็ได้ อยากเห็นทีมงานมีการเก็บข้อมูล เราเป็นนักวิจัยต้องจดบันทึก คนสูงวัยก็เริ่มความจำไม่ดี

กระดาษ post it สีส้ม ปัจจุบัน มีความพร้อมมีความร่วมมือดีขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงการทำงาน ความร่วมมือมากขึ้นเล็กน้อย เนื่องจากต้องใช้เวลาในการทำงาน เริ่มปรึกษาหารือกันเป็นระบบ เริ่มช่วยหรือดีขึ้น

กระดาษ post it สีชมพู ทำอย่างไรที่ทีมจะก้าวเดินต่อไป กระบวนการคิดของผู้นำ การสื่อสารและทักษะในการเป็นผู้นำ เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีข้อสรุปของการเป็นทีมอยู่แล้ว ต้นทุนของชุมชนมีสูงอยู่แล้ว ก็ช่วยคะแนนจาก 4 เป็น 5 มีการแบ่งทีมการทำงานอยู่แล้ว มีการเลือกคนทำงานที่เหมาะสมกับงาน โดยผู้นำจะจัดแบ่งทีมงานออกสู่ชุมชน อย่างการทำประวัติศาสตร์ ม่อนกองข้าว ก็ได้ทำหมู่บ้านที่ 2 ที่เดียว ก็ต้องทำในหลายหมู่บ้านที่ใกล้เคียง การที่เราอยากให้ผู้สูงอายุมาให้ข้อมูลกับเรา ต้องแบ่งกันไปทำ ทีมละ 2-3 คน อยู่ี่ผู้นำของทีม มีทีมที่เข้าไปในชุมชน และมีผู้สนใจทำวิจัยด้วย เหมือนที่ผู้ใหญ่แนะนำเสนอไปเมื่อสักครู่ การวางแผนประชุมทีม และเทคนิคในการเก็บข้อมูลในด้านต่างๆ ก็ต้องอาศัยผู้รู้และผู้ที่มีความรู้ เช่น ครู ผู้ที่มีความรู้ในการเก็บข้อมูล เรียบเรียง เราเหมือนเป็นนักดนตรี ก็ต้องมีการเรียบเรียงเสียงประสาน เก็บอะไรขึ้นก่อน ลงหลัง ถ้าลำพังไม่มีความรู้ก็ก้าวต่อไปไม่ไหว เป็นงานที่ละเอียดอ่อน ต้องพึ่งพาครูบาอาจารย์เข้ามาในทีมงานของเรา

กระดาษ post it สีเขียว สิ่งที่ต้องทำ คือ การมีผู้นำในทีมเข้าใจชุมชนและชาวบ้าน กระบวนการคิดของผู้นำในการสื่อสาร และทักษะในการเป็นผู้นำ เช่น การมองคน การวางแผนและประชุมทีม เทคนิคในการเก็บข้อมูลในด้านต่างๆ มีการทำทีมวางแผนต่างๆ จะเก็บข้อมูล วางแผนอย่างไร กระบวนการคิดของคนที่เป็นหัวหน้าทีม ต้องปรึกษาหารือก่อนการทำงาน

..... เสริมจากทีมชาวบ้านลำปาง : ในเรื่องของชุมชน ก่อนที่จะทำงานวิจัย ความรู้ไม่มี แต่มีฐานทุนเดิม คือมีความสามัคคีในหมู่บ้านมาเป็นอันดับหนึ่ง ทำงานวิจัยปลายปี 2551 ตอนนั้น ยังไม่มีพี่เลี้ยงเข้ามาแนะนำ แต่มีเครือข่าย คือ SCG มีพี่வர்เข้ามา เคยทำงานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว แต่ไม่ได้จัดให้ลงไปอยู่ในระบบ ไม่มีกระบวนการ

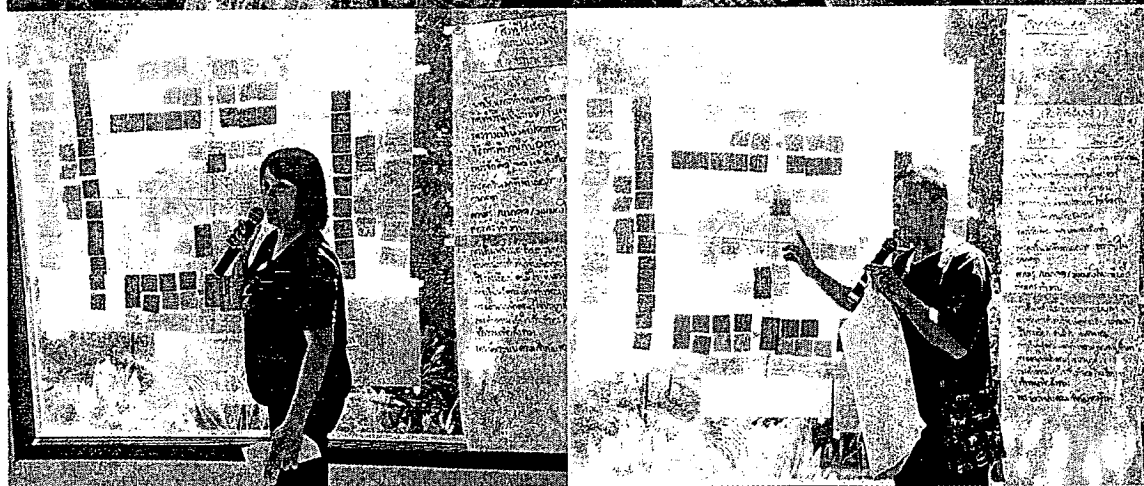
จากนั้นก็ทำวิจัยสืบสานตำนานม่อนกองข้าว ระยะที่ 1 ตอนนั้นเป็น อบต. อยู่ ต่อมาก็ได้เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยในเรื่องป่า การจัดการทรัพยากร ฝากชุมชนใหม่ๆ ที่จะทำวิจัย ถ้าเป็นไปได้ ให้หัวหน้าโครงการเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน เพราะจะมีอำนาจอยู่ เวลาเรียกประชุมก็จะมาพร้อมหน้าพร้อมตากัน หลังจากการทำงานไปได้ระยะหนึ่ง การทำงานวิจัยต้องประเมินและคืนข้อมูลเป็นระยะ ชุมชนจะพูดง่ายขึ้น มีคนกล้าแนะนำ กล้าถามคำถาม กล้าตอบคำถาม หลังจากที่ไม่ได้ทำงานวิจัยก็จะสื่อสารกันยาก มีการนำเสนอหน่อย มีจิตอาสาน้อย หลังจากทำงานวิจัยมาระยะหนึ่ง ชุมชนกระตือรือร้นสูงขึ้น เป็นประโยชน์ของงานวิจัย สิ่งที่ต้องทำต่อไปในอนาคตก็คือ เราจะต้องนำกระบวนการของงานวิจัย การมีส่วนร่วม

..... เสริมจากทีมชาวบ้านลำปาง : พลังของผู้นำชุมชนมี 2 อย่าง คือ พลังแห่งบารมี ประกาศเสียงตามสายให้มาประชุมกันหน่อย คนจะมากับครบ ถ้าคนประกาศไม่ได้มีตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านอาจจะไม่ไปก็ได้ และยังพูดคำว่าวิจัย ยิ่งไกลตัวเขามากเลย ต้นทุนของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ด้านวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ความเข้มแข็ง การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ วัฒนธรรมต่างๆ งานวิจัยจะเข้าไปได้ ชุมชนต้องมีเรื่องเหล่านี้อยู่แล้ว งานวิจัยจะทำให้พัฒนาขึ้นได้ใหม่จากต้นทุนที่มีอยู่แล้ว การนำไปพัฒนาโดยใช้กระบวนการวิจัย การพัฒนาคนเป็นทีม ถ้าก้าวหน้ามาก ถือว่าผิดธรรมชาติ ต้นไม้ที่เลี้ยงยาก เติบโตช้า อย่างต้นมะกรูด โตช้าแต่มีอายุยาวนาน แต่ถ้าต้นไม้ไหนเจริญเติบโตรวดเร็ว เช่น มะละกอ ผ่านไปสามเดือนก็จบ นี่คือการขับเคลื่อนพลวัติภายในใช้หรือไม่ ที่เข้ามาใหม่ คือ องค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมที่นำมาใช้

ชุมชนเหมือนต้นไม้ต้นหนึ่งที่เขาเจริญเติบโตมาตามธรรมชาติ หากินเองโดยใช้ปุ๋ยธรรมชาติ อยู่กันอย่างอู่อมอ่วย บนพื้นฐานวัฒนธรรมปราชญ์ชุมชน วิถีชีวิต ถ้าเขาตาย ต้นไม้ต้นนี้ไม่ตาย อยู่พึ่งพาตนเองได้ ใบไม้ที่ร่วงหล่นจะกลายเป็นปุ๋ย จุลินทรีย์ก็ย่อยสลายให้ต้นไม้เติบโตไปเรื่อยๆ แต่ถ้าต้นไม้ต้นนี้พอใจแค่นี้ ก็อยู่ในชุมชนได้ ในร่มไม้นี้ได้ แต่ถ้าจะให้พัฒนามากกว่านี้ มีดอกมีผล ก็ต้องใช้เครื่องมือต่างๆ เข้ามาอีกมากมาย

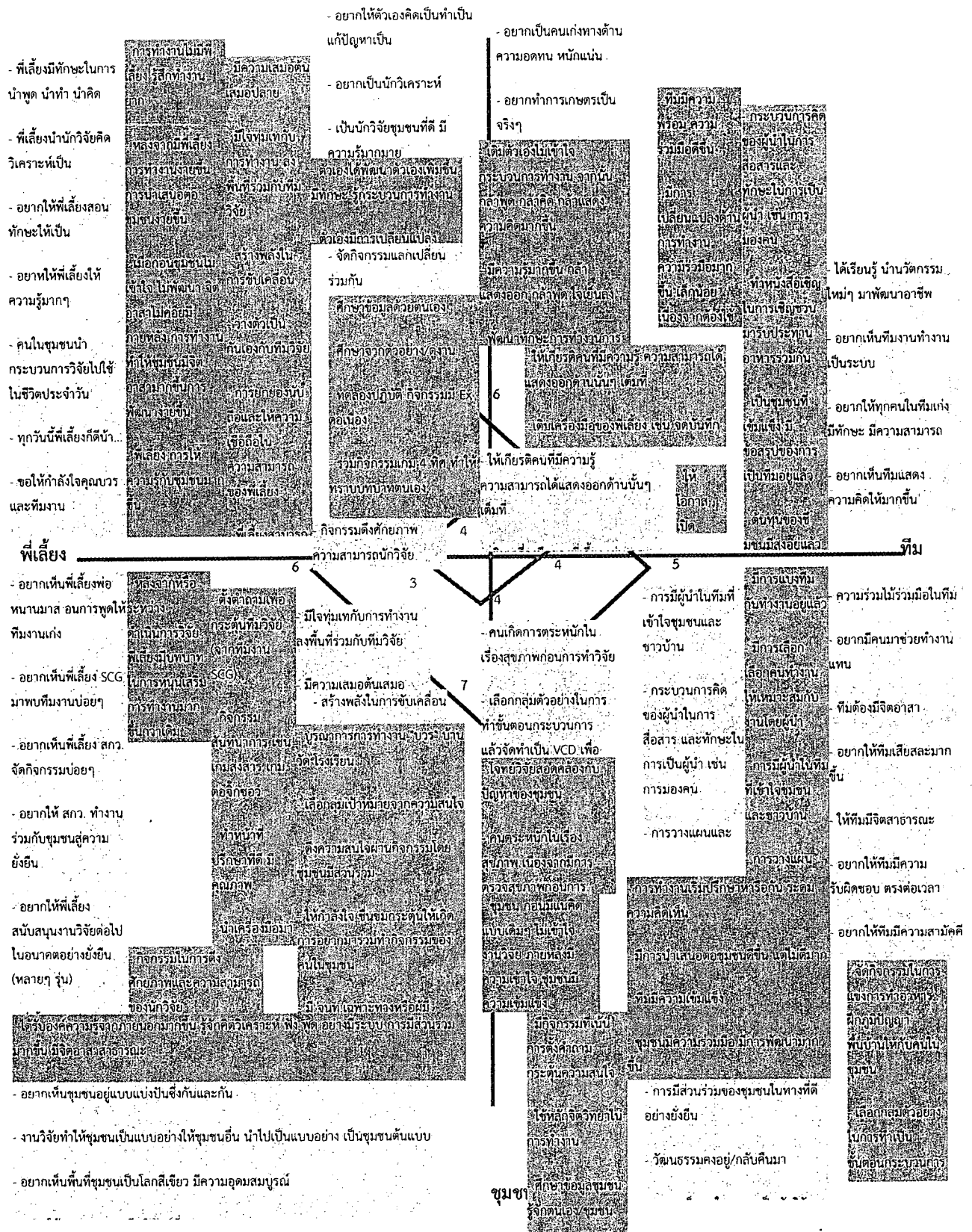
“คุณสมบัติของพี่เลี้ยงต้องมีอะไรที่ดีกว่าชุมชนที่เข้ามาขับเคลื่อน คือ คุณธรรม ลักษณะดี อย่างพ่อหนานชาญ คุณบวร ที่มาปลูกระดุมพลขนในทางที่ดี ให้ได้คิดสำนึกขึ้นมา” ทีมเปรียบเสมือนปุ๋ย พืชคลุมดิน เป็นองค์ความรู้ที่ทำอะไรให้ต้นไม้โตตนเองก็ได้ความรู้ไปด้วย บทบาทของพี่เลี้ยงอย่างคุณบวร ที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ ก็ทุ่มเทชีวิตและจิตใจ พากรรยามาด้วยประชุมถึงเที่ยงคืน ชาวบ้านที่นั่งประชุมเริ่มหาว จะกลับบ้าน คุณบวรก็เปิดใจว่าจริงๆ เขาเป็นคนของบริษัท ที่เลิกงานแค่ 4 โมงเย็น และการที่มาทำโครงการรักษาน้ำ คุณบวรก็ไม่ได้เอาน้ำกลับไปใช้เองสักหยด ชุมชนทั้งนั้นที่จะได้นำไปใช้ประโยชน์ ตรงนี้โดนใจชาวบ้าน พ่อหนานชาญให้ภาษาเมืองเป็นเสน่ห์ของการสื่อสาร ก็ได้เปิดใจใส่กัน ฉะนั้น ปลัดอำเภอ นายอำเภอที่มาอยู่ที่

บ้านนอก ถ้าผมเป็นใหญ่เป็นโตก็จะเอาคนเมืองมาเป็นแล่วกัน เพราะการสื่อสารภาษากลางแบบคนในเมือง ไม่ได้เปิดใจซึ่งกันและกัน ภาษา ความเป็นกันเอง ในวงเหล้าคุยกันง่ายเพราะเปิดใจใส่กัน เมื่อก่อนก็ต่อต้านวงเหล้าว่าไม่ดี แต่เขาคุยกันง่ายมาก มีไฟป่าก็ชวนกันไปดับ ไปกางเต้นท์ เขาทำได้ในบางสิ่ง ไม่ต้องพูดกันมาก ไม่ต้องหาข้อมูลมากมาย เพราะใจมันเปิด ที่เลี้ยงต้องโดนใจต้องเข้าไปอยู่ในใจของประชาชนให้ได้ ต้นไม้ถึงจะเจริญเติบโตงอกงาม สวยงาม

โยแมงมม (ลำปาง)

ตัวเอง

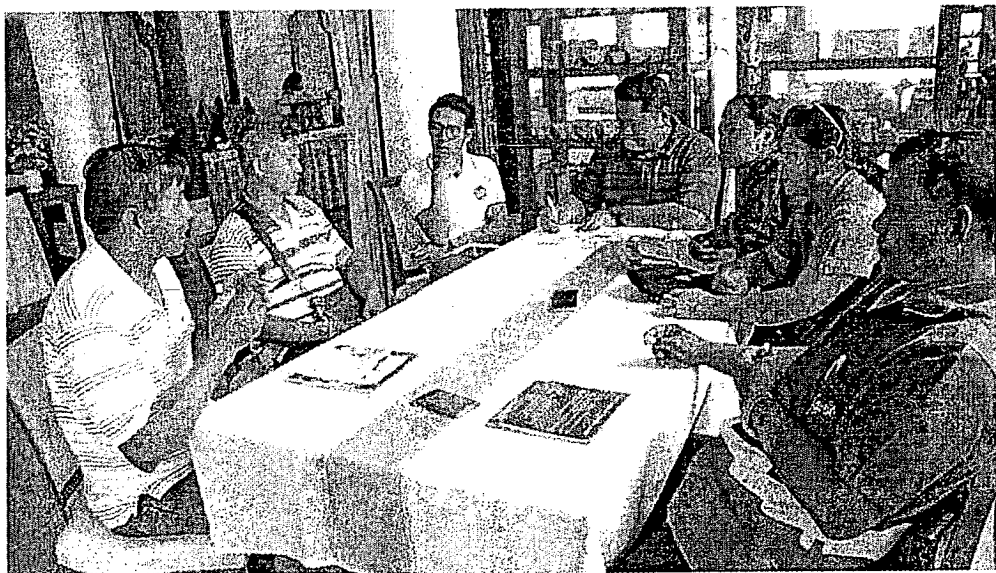

กลุ่มชาวบ้านระยอง

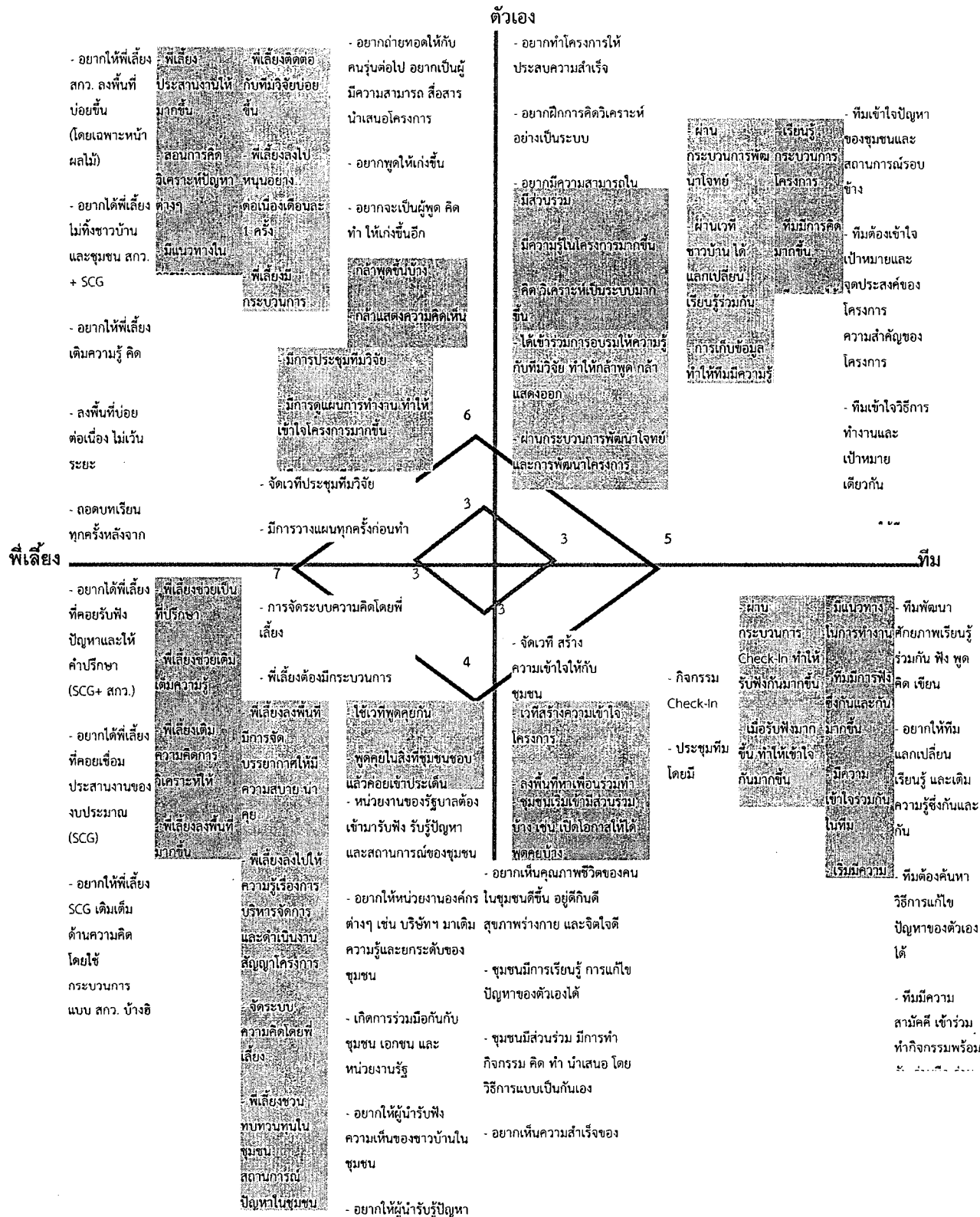
กัลยา จิตตรง ชุมชนเขายายดา : สิ่งที่เราคาดหวังไว้สูงสุดคืออยากเป็นคนพูดเก่ง เป็นนักวิจัยที่ดี ฝึกการคิด วิเคราะห์ เป็นขั้นตอน อยากได้ทีมที่เข้าใจปัญหาของชุมชน เข้าใจซึ่งกันและกัน เข้าใจวัตถุประสงค์ ความสำคัญ อยากให้ทีมแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน รับฟังซึ่งกันและกัน ความคาดหวังอยากได้ของชุมชน ต้องการให้หน่วยงานจากรัฐบาล เอกชน มารับฟังและช่วยแก้ปัญหาพร้อมกับเรา อยากให้ชุมชนมีความร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหา อยากให้ผู้นำรับฟังปัญหาของชาวบ้าน และช่วยแก้ไข ปัญหาของชุมชน ความคาดหวังในตัวพี่เลี้ยง ให้พี่เลี้ยง สกว. ลงพื้นที่ให้บ่อยขึ้น เพราะปีหนึ่งเจอกันแค่ 4 ครั้ง มาเติมไฟให้แล้วก็หมด อย่างที่พวกเรา ให้ทีมวิจัยได้ความรู้เรื่องการวิเคราะห์ อยากให้พี่เลี้ยงช่วยเชื่อมประสานงานเรื่องงบประมาณ อยากให้พี่เลี้ยง SCG มาเติมเรื่องความคิดแบบ สกว.

เราใช้ความจริงในการให้คะแนน ตัวเองเพิ่มขึ้นจาก 3 เป็น 6 เพราะกลัวพูด เนื่องจากน้องๆ จาก สกว. และ SCG มาเติมให้เรา กล้าพูด กล้าคิดอย่างเป็นระบบ ผ่านการอบรม มีความรู้ในโครงการมากขึ้น ส่วนทีมเพิ่มจาก 3 เป็น 5 เพราะเริ่มเรียนรู้กระบวนการในโครงการ ตั้งคำถาม คิด วิเคราะห์อย่างเป็นระบบมากขึ้น ด้านชุมชนเพิ่มจาก 3 เป็น 4 ทำให้ถึงน้อย เพราะยังไม่ได้เริ่มโครงการมากมาย แต่มั่นใจว่าถ้าได้ทำต่อ จาก 3 อาจกลายเป็น 10 เพราะชุมชนเราค่อนข้างจะเข้มแข็ง ด้านพี่เลี้ยง จาก 3 เป็น 7 มาครั้งแรกทอดทิ้งไปนาน จริงๆ อยากให้ 9-10 เพราะเมื่อเราได้รับการเติมเต็มจากพี่เลี้ยง คะแนนทางขึ้นเยอะ พี่เลี้ยงประสานงานมากขึ้น พบเราบ่อยขึ้น สอนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ทำให้การคิดของเราดีขึ้น

จากกระดาษ post it สีเขียวที่ช่วยกันเขียนมา สิ่งที่จะทำ ขาดไม่ได้คือการ check in รับทราบปัญหา เมื่อได้พูด ได้ฟังจากทุกคน ก็จะมาวิเคราะห์ว่ามีปัญหาเรื่องอะไร เพื่อจะนำมาสู่กระบวนการแก้ไข ปัญหาที่มีวิเคราะห์แล้ว แต่ถ้าไม่สร้างความเข้าใจกับชุมชนก็ไม่เกิดประโยชน์ เพราะชุมชนจะไม่เข้าใจเรา ทุกครั้งที่ทำงานกับพี่เลี้ยงต้องมีการถอดบทเรียน วันนี้ประชุมเรื่องอะไร ทำอะไร เป้าหมายคั้งต่อไปจะทำเรื่องอะไร เริ่มซึมซับ ทีมวิจัย สกว. มาสอนให้เรารู้จักคิดอย่างเป็นระบบ ให้ปัญหาคงผลึก ว่าอยากจะทำอะไรเป็นอันดับหนึ่ง แล้วระดมสมอง ช่วยกันคิด สาเหตุมาจากอะไร จะแก้อย่างไร ทุกคนจะต้องมีส่วนร่วม

โยเมงมุนชุมชนพื้นที่จังหวัดระยอง

คุณอาภา พงษ์ศิริแสน ได้กล่าวชมว่า ได้เห็นการนำเสนออย่างเป็นระบบ มีการให้เหตุผลว่าทำไมให้คะแนนเป็นอย่างนี้ ไม่ได้คิดลอยๆ มีหลักการ เป็นผลพวงจากการทำงาน ขอให้ SCG นำเสนอในมุมมองของพี่เลี้ยงที่คุ้นเคยว่า จากที่ชุมชนได้สะท้อนขึ้นมา เรามองอย่างไร ความเป็นพี่เลี้ยงมีอะไรที่ตรงกับชุมชนบ้าง เช่น ชุมชนมองการพัฒนาตนเองเหมือนที่พี่เลี้ยงอยากให้ชาวบ้านเกิดตรงนี้ขึ้น การพัฒนาที่เห็นตรงกัน สิ่งที่ SCG อยากให้ชุมชนอนุรักษ์ทรัพยากร พัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็ง สิ่งที่ชุมชนคาดหวัง อยากให้มีการเรียนรู้ สร้างจิตสำนึก มีอุดมการณ์ ตรงกันไหม คาดหวังกับพี่เลี้ยงตรงกันไหม พอเอาเครื่องมือโยแมงมุมมาซ้อนกันแล้วมีอะไรที่ซ้อนทับกันบ้างไหม

ทีม SCG ลำปาง-ระยอง

ทีม SCG : ที่บอกว่าอยากให้พี่เลี้ยงลงไปทำงานบ่อยๆ ทาง SCG ลำปางทำเป็นกิจวัตรประจำวัน ทั้ง 10 หมู่บ้านที่ร่วมทำงาน บ้านไหนพร้อม ไม่พร้อม ขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละหมู่บ้าน บ้านไหนพร้อมก็ลงไปก่อน พี่เลี้ยงไม่เคยละทิ้งงานวิจัย เราอยากเห็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ชุมชนอาจมองเรื่องการไม่มียาเสพติด แต่พี่เลี้ยงมองว่าความเข้มแข็งคือการที่พึ่งตนเองได้ โดยไม่มี SCG โดยเรื่องยาเสพติดอาจจะไกลตัว SCG ไปหน่อย มุมมองต่างกัน

ด้านทีม อยากให้ชุมชนมีทีมงานที่ดี และพยายามเติมศักยภาพ จุดชนวนความคิด ให้ชุมชนเกิด "อี เอ๊ะ เอ๊ะ ออ" กระตุ้นต่อมความคิดให้ชุมชน

ด้านตัวเอง บางทีก็อาจจะไม่รู้ตัวเอง ทำงานมาเป็น 10 ปี แต่เพิ่งทำวิจัยมา 1-2 ปี ก็ยังถอดออกมาได้ไม่เก่งเท่า สกว.

..... เสริมจากทีม SCG : เดิมทีก็เป็นชาวบ้านคนหนึ่ง เป็นครอบครัวยากจน เพราะประสบภัยแล้ง อาศัยน้ำฝนในการทำนา เคยช่วยแม่ถอนหญ้าด้วยมือในพื้นที่ 3 ไร่ ทำมากิน พอพอได้ไปทำงานต่างประเทศ ส่งเงินมาซื้อรถจักรยาน ช่วงนั้นอยู่ ม.ปลาย จะสอบเข้าวิทยาลัยครู ใจจริงอยากเป็นครู แต่สอบไม่ได้ ก็เลยต้องมาทำนา ขณะที่เพื่อนไปเรียน ก็ของคุณ SCG ที่ทำให้มีโอกาสในวันนี้ แม้จะจบ ม.6 แต่ก็มาเป็นพี่เลี้ยงงานวิจัยได้ สิ่งที่ต่างคือการยอมรับตัวเราเอง หรือโดนว่าแล้วท้อ ถอย พอเห็นกระบวนการก็ไปแล้ว

..... เสริมจากทีม SCG : ด้านตัวเอง มีส่วนที่คล้ายกันคือการพัฒนาทักษะการทำงาน การใช้เครื่องมือ การลงไปคุยกับชุมชน ให้มีการทำงานที่เห็นอะไรชัดกว่าเดิม การเรียนรู้ต่างๆ ด้านทีมก็คล้ายกัน อยากทำงานเป็นทีม แบ่งบทบาทหน้าที่ช่วยกันได้ ด้านชุมชน อยากให้เข้มแข็ง พึ่งพาตนเอง แต่ชุมชนจะแตกย่อยไปในเรื่องวัฒนธรรม วิถีชีวิต เป็นทุนเดิมของชุมชนที่มีอยู่แล้ว

ด้านพี่เลี้ยง เห็นการทำงานต่อเนื่อง ลงไปทำงานบ่อยๆ พัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยง ด้านทีม ก็อาจจะขอพึ่งพื่อนานชายู SCG ขอเป็นศิษย์มาร่วมเรียนรู้กับชุมชน ต่างเป็นครูซึ่งกันและกัน ขอให้มาช่วยเติมช่วยบอก

คุณบวร เสริมจากทีม SCG : การที่ชุมชนเกิดความเจริญ มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้าไปเป็นเรื่องที่ดี มีกระแสเงินสดหมุนเวียนในพื้นที่ แต่ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว บางครั้งพี่น้องเราเตรียมตัวรับผลกระทบไม่ทัน วิถีชีวิตที่มีความงดงามเปลี่ยน จากสังคมเกษตรที่ต้องมาอยู่ในอุตสาหกรรม ที่ลำปางที่ตำแหน่งงาน 1,000 กว่าตำแหน่ง ขณะที่ประชากรแถวนั้นมีประมาณ 5,000 คน หักจำนวนผู้สูงอายุกับวัยเด็กไป ก็เท่ากับว่ามีงานรองรับทั้งหมด จึงไม่แปลกที่มีเงินสดหมุนเวียน 20-30 ล้านบาท คิดต่อปีเกิน 500 ล้านบาท

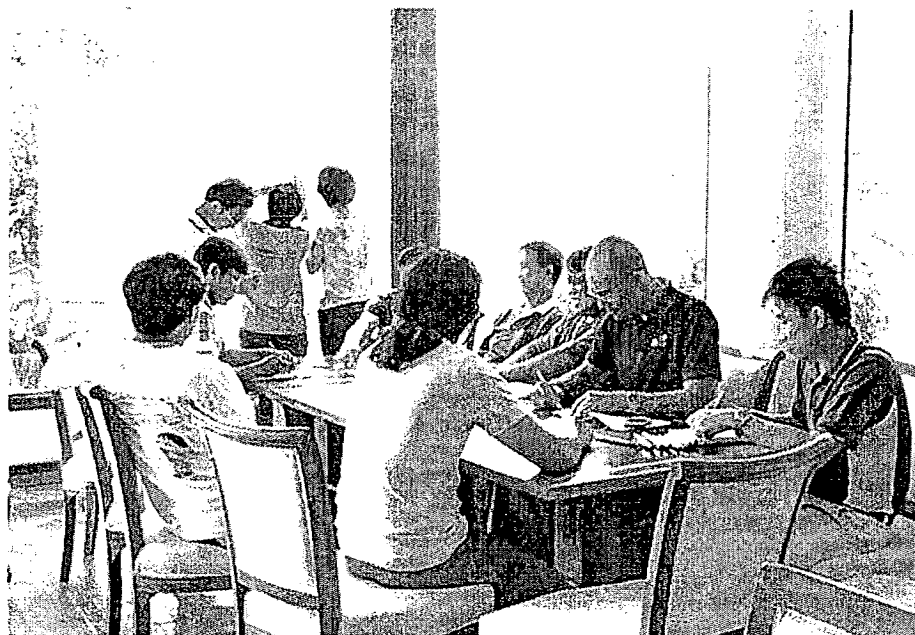
แต่พอเจริญขึ้นก็มีผลกระทบ แม้ภาครัฐก็ไม่คิดถึง วิถีชีวิตเปลี่ยน จากพึ่งพาตนเองก็มารับเงินเดือนค่าจ้าง มีปัญหาการเคลื่อนย้ายอพยพแรงงาน คนจากทั่วประเทศมาระยอง คนในชุมชนไม่รู้จักกันเลย เพราะมาเข้าบ้านอยู่ ความสัมพันธ์ในครอบครัวเปลี่ยน เป็นครอบครัวเชิงเดี่ยวมากขึ้น อยู่แบบปัจเจก คนหนุ่มสาวมาอยู่ด้วยกัน เกิดปัญหาการหย่าร้าง ทาง SCG ไม่อยากให้ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นในพื้นที่เรา พื้นที่ลำปางปัญหาการอพยพแรงงานมีน้อยมาก ร้อยละ 99 เป็นคนท้องถิ่น หากไม่จัดการ ระยะเวลาจะเกิดปัญหาแล้วแก่ยาก ที่ระยองคงปิดโรงงานไม่ได้ เพราะ GDP ประเทศอยู่ที่นั่น คนที่ระยองก็ไม่ยอม เพราะธุรกิจที่หมุนเวียนเป็นหมื่นเป็นแสนล้านบาท แล้วไม่มีก็อยู่ไม่ได้

SCG มองว่าธุรกิจเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นเรื่องปกติ ถ้าเราบอกว่าอีก 10 ปี โรงงานจะปิด แล้วเพิ่งจะมาทำงานนี้ไม่ทัน ผมทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำเรื่อง CSR มา 10 ปี เรายังทำได้ไม่เยอะเท่าไร แต่เราตัดสินใจถูกแล้วที่ทำและเริ่มเห็นดอกผลออกขึ้นมา ทางผู้บังคับบัญชาก็มองออกว่า การพัฒนาเพื่อไปสู่ความยั่งยืน ต้องลดเรื่องการส่งเสริม การให้เปล่า แจกให้น้อยลง แล้วพัฒนาคน เตรียมความพร้อมเรื่องคน ใช้คนหรือปัญญาเป็นตัวนำ แล้วเงินค่อยตาม

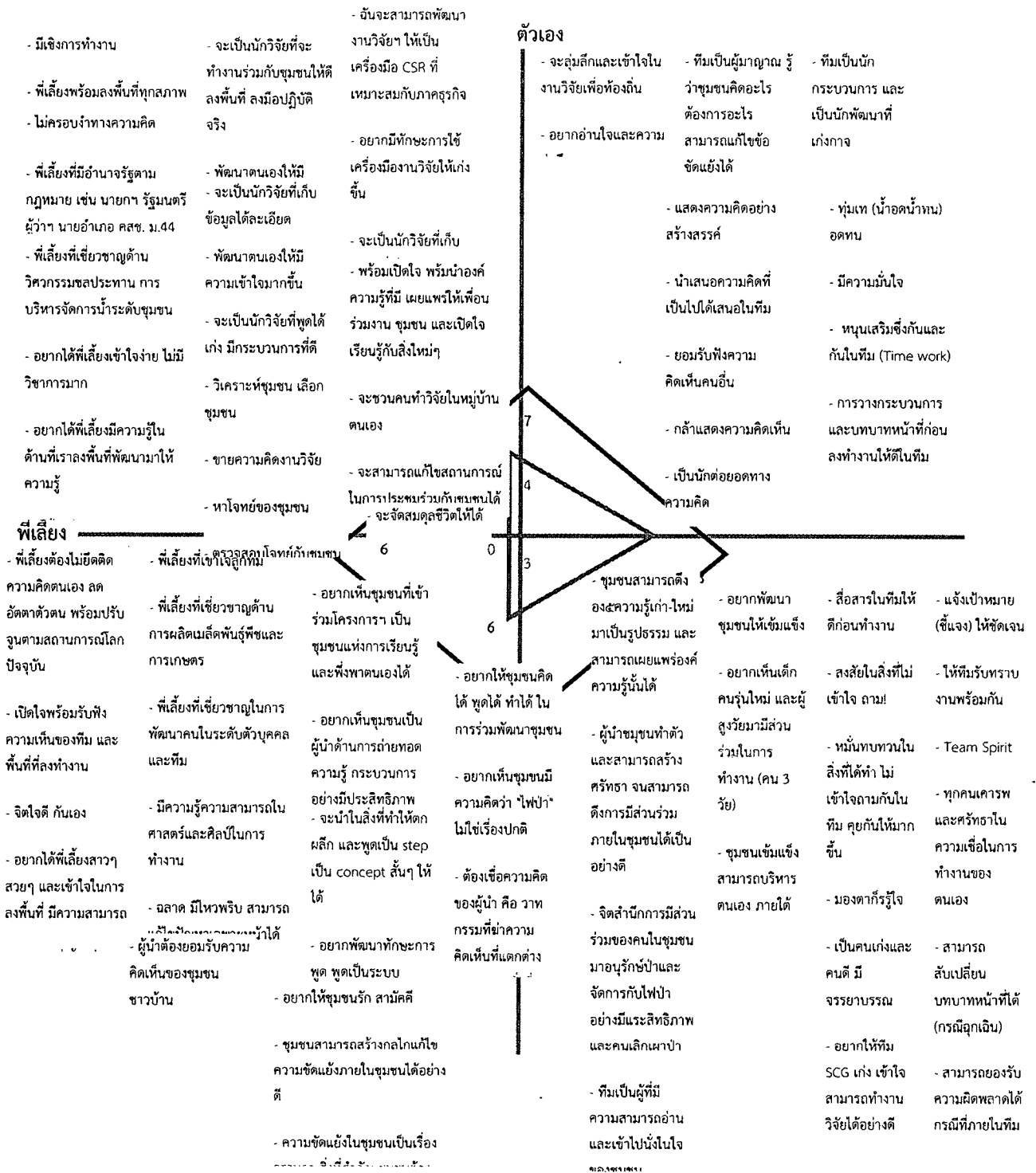
ส่วนที่ทับซ้อน ในเรื่องความคาดหวัง ด้านตัวพี่เลี้ยง ค่อนข้างสบายใจและอุ่นใจ ตอนนี้ทีมมีอยู่ 8 คน พูดคำเมืองได้หมด และเป็นคนในพื้นที่ ไปในพื้นที่จนชาวบ้านรำคาญ เดือนหนึ่งลงพื้นที่ 30 กว่าครั้ง ไปทุกวัน บางวันไป 2 รอบ จนเบื่อ ไปคุย

เรื่องอาชีพ เรื่องข้าว เรื่องปุ๋ย เรื่องผัก เรื่องการจัดการน้ำ เรื่องป่า เป็นฐานทุนของชุมชนที่เราทำงาน เรื่องการพัฒนาตนเองของชุมชน เรื่องของการตั้งทีม เป็นมิติด้านสังคม เรื่องของวัฒนธรรม ความเชื่อ ความยั่งยืน

ช่องว่างคะแนนที่ห่างกันระหว่างทุนเดิมกับเป้าหมายสูงสุด เป็นหน้าที่ของพี่เลี้ยงที่ต้องไปหนุนเสริมกระบวนการ ไปพัฒนา ไปติดตามหาทางปัญญาให้มากที่สุด ทำอย่างไรให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการตนเองได้ พัฒนาให้ดีขึ้นตามลำดับ วันหนึ่งเมื่อโรงงานไม่อยู่ โรงงานก็อยู่ได้ เป็นเงื่อนไขปัจจัยที่จะสร้างกระบวนการการเรียนรู้ชุมชน เป็นเครื่องมือชุมชนที่ตอบโจทย์ในการสร้างคนมากที่สุด

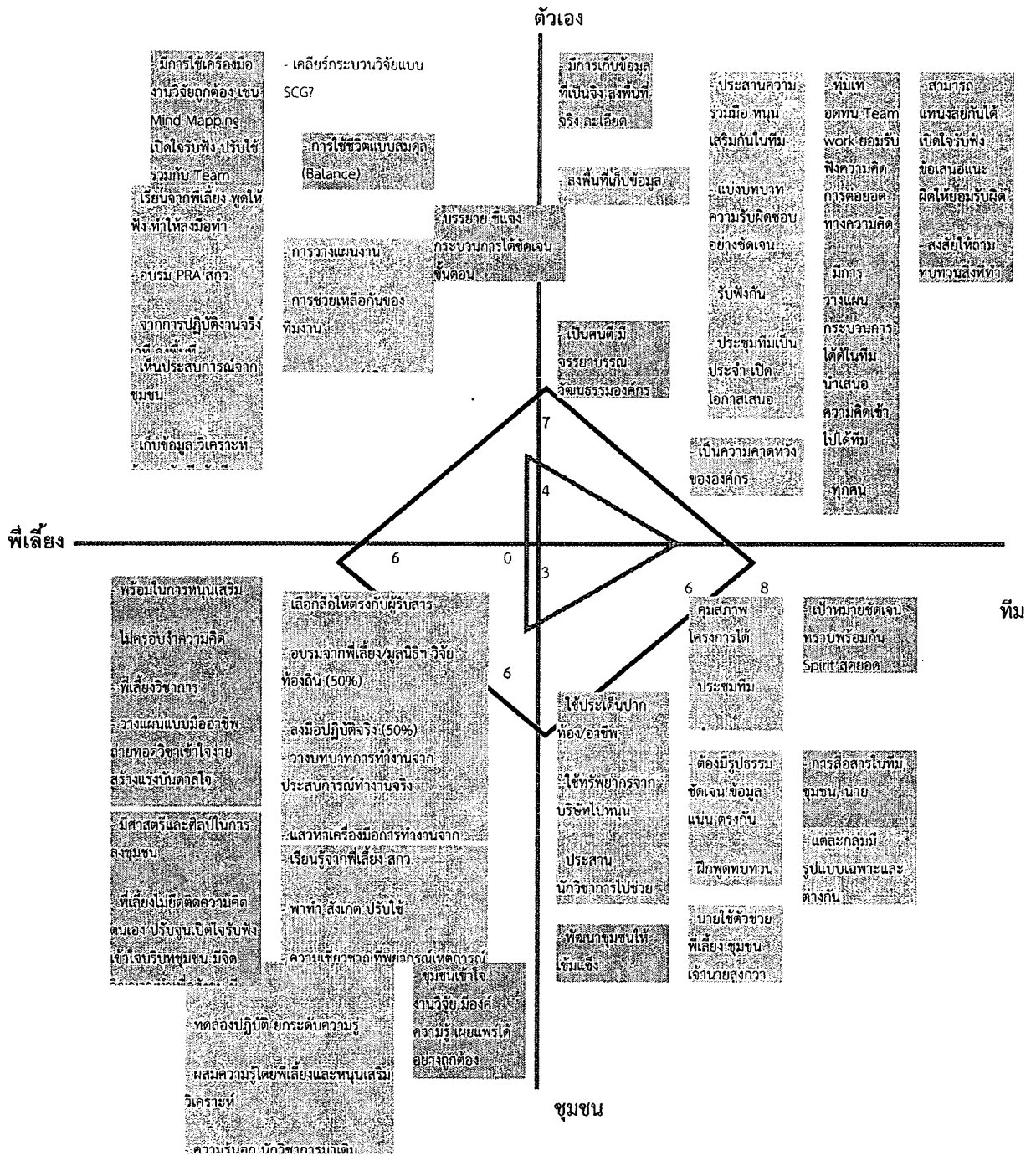

ใบแมงฆม (SCG : 1)

ชุมชน

ใบแมงฆาม (SCG : 2)

ชินวรัตน์ มณีศรีขำ : เวลาถอดลงบนใบแมงมุม ปกติจะถอดโครงการเดียวเพื่อจะให้เห็นเงื่อนไข เราถอดบนเรื่องใหญ่ๆ เดียว เวลาเราเดินงาน สรุปบทเรียน เราก็มักจะทำแบบนี้ 6 เดือนเป็นอย่างใด 1 ปีเป็นอย่างใด นอกเหนือจากเดิมใหม่ เอา 6 เดือนที่แล้วมา เทียบกันดูว่ามีอะไรเพิ่มขึ้นใหม่ เนื่องจากครั้งนี้เราทำแบบภาพรวมๆ ต่อไปก็จะใช้แบบนี้ไปใช้ 6 เดือนต่อครั้ง ประเมินว่า โครงการเราเปลี่ยนแปลงอย่างไร พี่เลี้ยง ตัวเองที่มาถอดบทเรียน ชุมชน เปลี่ยนแปลงอะไรใหม่ เป็นเครื่องมือ Monitor การพัฒนา ยกระดับไปได้เรื่อยๆ เป็นฐานข้อมูลในการที่จะบอกว่า ตัวเองที่มาถอดเป็นอย่างไร ทีม ชุมชน พี่เลี้ยง เป็นอย่างไร เพราะต้องพัฒนาไปด้วยกัน ทั้ง 4 ทิศ การหมุนต้องไปด้วยกันทั้ง 4 ส่วน ถ้าโดดไปด้านหนึ่งจะไม่สมดุล

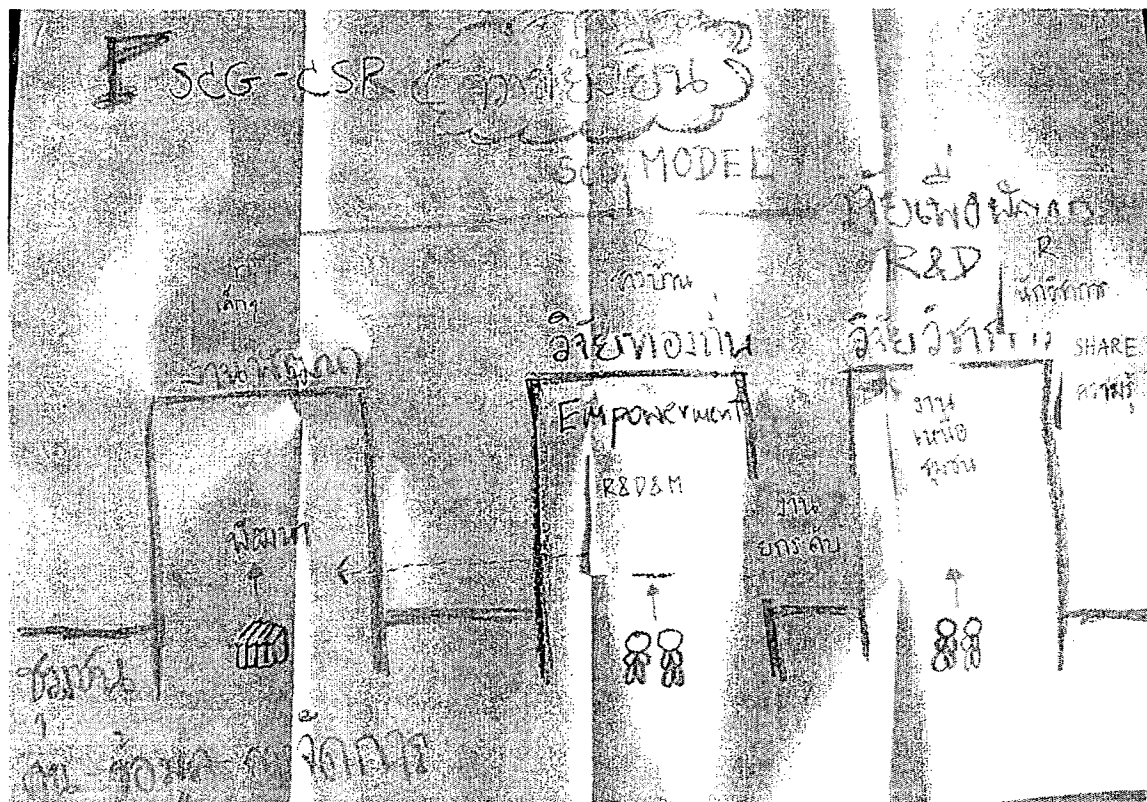
วิจัย พัฒนา และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

คุณชินวรัตน์ มณีศรีขำ ได้บรรยายว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นคือ R (Research) & D (Development) และ M (Movement) โดยชาวบ้าน แต่งานนี้มีชาวบ้าน SCG มีองค์กรในท้องถิ่น เราไปพัฒนาศักยภาพ (Empowerment) ชาวบ้านให้โดดเด่นขึ้นมา พี่เลี้ยงปิดทองหลังพระ

มีงานอีกแบบคือวิจัย เพราะบางทีความรู้ชาวบ้าน งานวิจัยไปไม่ถึง ต้องเอนักวิชาการเข้าไปช่วย เช่น ตอนนี้องค์กรเรื่องโลกร้อน ยกระดับผลิตภัณฑ์ ทำหีบห่อ (Packaging) ให้สวยงาม ซึ่งชาวบ้านไปไม่ถึง ต้องดึงนักวิชาการอื่นมา ช่วยด้วย เจตจำนงคือทำเพื่อชุมชน ให้ชุมชนอยู่ได้ ปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง มีโรงงานเข้ามา ที่ระยองไม่ได้มีแค่ SCG มีโรงงานมากมาย แต่เราต้องการทำเป็นแบบอย่างว่าหากมีสถานประกอบการเข้ามา จะต้องคิดเรื่องการอยู่ร่วมกัน มีศักดิ์ศรีด้วยกันทั้งสองฝ่าย นี่คือการเจตนา นำเอาความรู้จากการทำงานตรงนี้ไปแบ่งปันคนอื่น เกิดเป็นกลุ่มภาคีที่ยกระดับไปพร้อมกับเรา ไม่ทำคนเดียว โดดเด่นอยู่คนเดียว เราคิดเป้าหมายนี้ร่วมกัน ถ้าเป็น NGOs ที่เขาทำงานพัฒนาในอดีต เช่น สมัยมูลนิธิบูรณะชนบท เขาพูดเรื่องการพัฒนา แต่เบื้องหลังการพัฒนาต้องอยู่บนฐานข้อมูล ก่อนทำงานต้องมีข้อมูล แต่นักพัฒนาหรือ NGOs ระยะเวลาส่วนใหญ่ทำงานด้วยการประทุ้ง เป็นนักต่อต้าน ไม่ค่อยทำงานเชิงข้อมูล บางทีก็พูดอะไรบนฐานที่หยิบฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไปฝ่ายเดียว จึงต้องระมัดระวังตัว มีจริยธรรมในการทำงานวิจัย ต้องชัดเจน ถ้าไปทำงานกับใครแล้วไม่ใช่ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ ก็ให้มา ดูข้อมูลกันก่อน ทั้งฝ่ายโรงงาน ทั้งฝ่ายชาวบ้าน จะไม่เอียงไปฝ่ายชาวบ้านที่สุด เราทำงานบน "คน" "ข้อมูล" และ "การจัดการ" แต่ตอนหลัง NGOs เล่นเรื่องคนแล้วไปจัดการเลย อ่อนเรื่องข้อมูล นักพัฒนาจึงตัดสินใจตัดสินใจบนความรู้

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) ให้ความสำคัญ (Approach) ไปที่การตัดสินใจด้วยข้อมูล และการมีส่วนร่วม พัฒนา ศักยภาพ (Empower) ให้เขาเก่งขึ้น ไม่ได้ปฏิเสธงานวิชาการ เพราะชาวบ้านไปไม่ได้ในบางจุด บางเรื่องที่ต้องมาวิเคราะห์ระบบ โลก ระบบเหนือชุมชน ถ้าเรามีชาวบ้านที่คุยเรื่อง รับฟังกันมากขึ้น มีข้อมูล ภูมิปัญญาต่างๆ สมมติเราพัฒนาผลิตภัณฑ์กระดาษ เรา นำความรู้เดิมมาพัฒนา ยกระดับ มีการออกแบบให้ดีขึ้น เอาชาวบ้านมาเจอกับนักออกแบบที่เป็นนักวิชาการ เคยขายได้ ขึ้นละ 100 บาท พอออกแบบใหม่ กลายเป็น 300 บาท 500 บาท แต่นักวิชาการลงไปฝ่ายเดียว แต่ชาวบ้านบอกว่าอยากจะทำอะไรก็ทำ ให้ข้อมูลไม่เป็นระบบ การพัฒนาของนักวิชาการไปไม่ได้ เพราะไม่ได้ข้อมูลที่แท้จริง ถ้าเราทำให้ชาวบ้านเก่งขึ้น เป็น

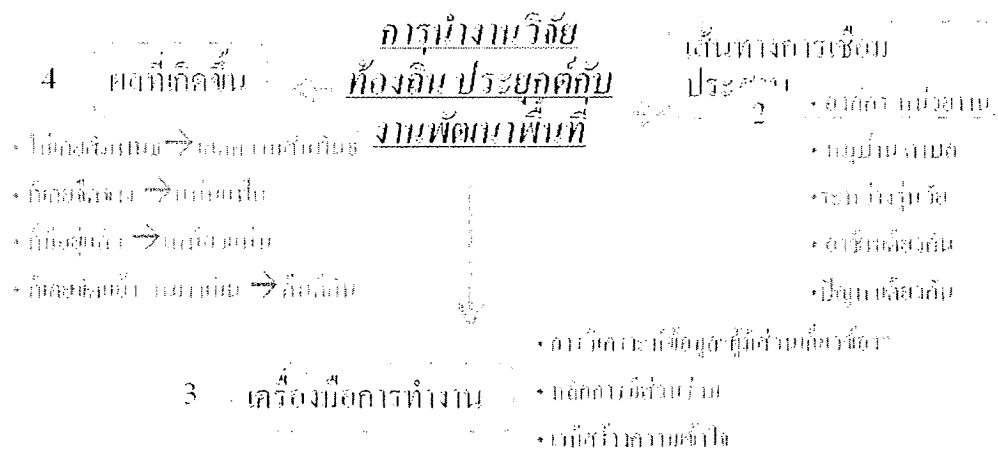
ระบบขึ้น จะเกิดมรรคผล ชาวบ้านไม่ได้ทำวิจัยอย่างเดียว แต่ยกระดับขึ้น ถ้าชาวบ้านแข็ง จะง่ายต่อการนำนักวิชาการลง นำข้อมูลมาถ่ายทอดกัน

ที่ผ่านมาจะสร้างฝ่าย ก็สร้าง เก็บข้อมูลน้ำต้นทุน น้ำจะไหลไปทางไหน จะสร้างตรงไหน สร้างแล้วใครดูแลก็ไม่เคยศึกษา แต่ SCG เริ่มนำความรู้ข้อมูลมาก่อน สร้างตรงไหน สร้างแบบไหน ออกแบบอย่างไร ก่อนลงไปพัฒนา นี่คือการแตกต่าง ต้องถอดสลักออกมาว่าของเราแตกต่างอย่างไร ไม่ใช่พัฒนาแบบเดิม ต้องใช้งานวิจัยเข้าไปเสริมจะมากหรือน้อยก็แล้วแต่ ทาง SCG กำลังวิจัยในทุกระดับ มีหลายแบบ

ต้องมีแก่น ประสบการณ์ การยกตัวอย่าง ทำให้ดู มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำอย่างไรให้เกิดการแชร์ความรู้ แต่ต้องแชร์อย่างมีหลักมีเกณฑ์ มีแก่น คนที่ผ่านการลงมือทำ อยู่ในบริบทเดียวกัน แต่บางอันไม่ได้อยู่ในบริบทเดียวกัน ก็จะต้องดูว่าถ้าบริบทแบบนี้ต้องอย่างไร ต้อง advance อย่างไร เป็นอีก version หนึ่ง เราพยายามทำโครงนี้ก่อน และเป็นหน้าที่ของทีมงานจะไปสกัดต่อ ลงลึก ให้เห็นรูปธรรม จัดระบบระเบียบ ลองให้คนอื่นลองอ่านดูว่าเข้าใจไหม ใช้ได้ไหม สมมติมีคนเข้ามาใหม่ในทีมเราให้เขาอ่านแบบนี้ คิดว่าเขาจะเข้าใจไหม ต้องขยายความ มีตัวอย่าง และลงไปคุยกับคนจริง ไปเห็นของจริง ฉะนั้นคู่มือนี้เมื่ออ่านเสร็จแล้ว สามารถไปค้นได้ทันทีต่อ แล้วไปคุยกับคนทำจริง และถ้าจะให้ดีจริง ต้องลงมือทำ แล้วมาสรุปบทเรียน จะช่วยยกระดับได้ ตอนนี้มีพี่เลี้ยง สกว. มาประกอบอยู่ แต่ต่อไปทีอื่นๆ ก็ต้องเข้าใจบริบทของทีอื่นๆ ไม่จำเป็นต้องเหมือน SCG ลำปางทีเดียว เพราะธุรกิจไม่เหมือนกัน คนไม่เหมือนกัน ให้นานชาญไปตะวันออกก็ไม่ใช่ ให้ผมไปลำปางก็อาจจะไม่ใช่ เพราะอุ้มเมืองไม่ได้ คุยสื่อสารไม่ได้ รูปแบบที่ใช้ที่ลำปางสำเร็จ อาจจะใช้ที่ระยองไม่สำเร็จ ซึ่งก็ต้องลองต่อไป เรียนรู้ร่วมกัน

1 คนทำงาน $\neq$ สิ่งเป็นเดียว
 วิธีการ $\rightarrow$ ต้องเป็นทีมงาน

งานแบบนี้ 1) เป็นศิลปินเดี่ยวไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็น SCG สกว. หรือชาวบ้าน ต้องทำงานเป็นทีม แล้วเข้าใจกันระหว่างทุกฝ่าย .

2) มีเส้นทางในการเชื่อมโยง ช่วงแรก สกว. กับ SCG และเชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้านตำบลให้เขาด้วย เชื่อมคนระหว่างวัยในชุมชนของเขาด้วย ผู้หญิง ผู้ชาย ผู้นำ เด็ก ผู้ใหญ่ คนแก่ ฯลฯ เชื่อมให้เป็นระบบ ไปเชื่อมอาชีพให้เขาด้วย คนอาชีพเดียวกันต้องคุยกัน สื่อสารกัน คนปลูกทุเรียน คนทำไร่ ให้เห็นระบบ คนที่มีปัญหาเดียวกันต้องคุยกัน แยกต้องว่าด้วยเรื่องข้อมูล ถ้าไม่ได้คุยเรื่องข้อมูล แสดงว่าไม่ได้ทำวิจัย พูดเรื่องข้อมูลให้เป็นนิจสิน ทุกครั้งทำอะไรต้องมีข้อมูล พูดคำว่าวิเคราะห์ สังเคราะห์ รู้หรือแปลว่าคืออะไร ต่างกันอย่างไร แต่ชาวบ้านติดคำจากเราไป แต่เขาเข้าใจจริงหรือเปล่า วิเคราะห์ต่ำกว่าสังเคราะห์ ถ้าสังเคราะห์จะเปลี่ยนรูปไปเลย นึกถึงการสังเคราะห์แสงของพืช ดูน้้า อากาศ แรธาตุไป เปลี่ยนเป็นอันใหม่

3) ใช้หลักการมีส่วนร่วม สร้างความเข้าใจกันบ่อยๆ

4) ผลที่เกิดขึ้น คนที่ไม่เคยสัมพันธ์กันก็จะสัมพันธ์กันมากขึ้น เช่น เดิม SCG กับชาวบ้านระแวงกัน พอใช้กระบวนการเข้าไป ต่างคนต่างใช้ข้อมูลชุดเดียวกัน เกิดมิติความสัมพันธ์กันมากขึ้น จากที่ไม่แน่นแฟ้นก็จะเข้าใจกันมากขึ้น ที่มีอยู่แล้วก็จะเหนียวแน่นมากขึ้น เข้าใจกันมากขึ้น ชัดเจนมากขึ้น หมวงเวียนกันไปก็มาคืนดีกัน ทำให้ความขัดแย้งกลับมาคืนดีกันได้ ที่ระยองควรต้องใช้มากๆ ที่สัมพันธ์กับเขายายดา จริงๆ แล้วไม่ได้เริ่มจากการวิจัย แต่เราจะต้องใช้งานวิจัยเพื่อให้กระชับสัมพันธ์มากขึ้นไปอีก ให้เข้มข้นขึ้นไปอีก เพราะเอาเขาไปเป็นกระบอกเสียงในการทำอะไรต่อ ขยายต่อให้ใหญ่ขึ้น

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโครงการ SCG

- *บูรณาการเรื่องต้นตอของการจัดการชีวิตเรา
- *มีชุมชนที่มีโอกาสพอๆกัน
- *ทำงานหรือกลุ่มคนวิเศษ
- *ไม่มีความขัดแย้งระหว่าง:

- *มีกระบวนการจัดการที่โปร่งใส
- *เป็นนักคิด-นักทำ
- *ได้รับการยอมรับในชุมชน
- *บุคคลที่ช่วยงานของเราในชุมชน

เลือกพื้นที่

ค้นหาพัฒนาโจทย์

ค้นหาแกนนำ

R-D & M

- *เริ่มออกแบบการรับชุมชน
- *เริ่มออกแบบที่ชุมชนสนใจ

ออกแบบวิธีการ

กำหนดเป้าหมาย

วิเคราะห์ชุมชน

กลับไปทำงาน

กลั่นกรองคุณภาพ

อนุมัติโครงการ

ชุมชนเริ่มบริหารจัดการ
โครงการเอง

- *ในพื้นที่ถึงกับน้ำขึ้น
- *สิ่งมีชีวิตอยู่ใน

กระบวนการ

จะบูรณาการชีวิตเรา บูรณาการงานวิจัยเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนของเรา

เราต้องการให้ชุมชนบริหารจัดการตนเอง ฟังพาราน้อยที่สุด ลดการพึ่งพาเราให้มากที่สุด ต้องเริ่มจากการดูว่ามีทุนเดิมอะไร หาคน/กลุ่มคนที่ชัดเจน และไม่มี ความขัดแย้งรุนแรง เลือกพื้นที่ ค้นหาโจทย์ ค้นหาแกนนำ มีนักคิด นักทำ ได้รับการยอมรับใหม่ มีการถูกคิด "เฮ้ย!!!" ต่อเรื่องที่เกิดขึ้น เกิดอะไรขึ้นในพื้นที่ คนที่จะมาทำงานวิจัยต้องเป็นคนที่มีต่อเมเฮ้โต จากนั้นก็คุยเรื่องกว้างๆ แล้วหาจุดเน้น (Focus) เรื่องที่เขาสงใจ จากนั้นพาวเคราะห์ กำหนดเป้าหมาย ออกแบบวิธีการ กลั่นกรองว่าพื้นที่ ไม่ต้องเลือกมาเยอะ กรองและร่อนไปเรื่อยๆ เพราะเราทำงานรูปธรรม ไม่ได้ทำงานเหวี่ยงแห เดิมเต็ม เดิมความรู้จากภายนอกไปด้วย ไม่ได้เอาแต่ข้างในอย่างเดียว แล้วค่อยอนุมัติโครงการมา ชุมชนก็เริ่มจัดการตนเอง และทบทวน หมุนเป็นวงจรไป

ชวนคุยเรื่องการจัดทำคู่มือการพัฒนาศักยภาพคนทำงาน

คุณชินวรัตน์ มณีศรีชา เล่าถึงปี 2551 ได้มีโอกาสเรียนรู้กับ รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อ.กาญจนา ไม่เคยทำงานวิจัยท้องถิ่น แต่เคยทำงานกับชุมชน คลุกคลีกับชาวบ้านทางภาคเหนือ จากนั้นก็ทำอีกหลายภูมิภาค ขนางานวิจัย 20-30 โครงการ ให้ อ.กาญจนา ได้อ่านและสังเคราะห์ อ่านแล้วไม่เข้าใจ ไม่รู้เรื่อง จึงบอกว่าถ้าฉันไม่มีทางอื่น ลงพื้นที่ไปชุมชนกันดีกว่า จึงเป็นที่มาของทัวร์นกขมิ้น พา อ.กาญจนา ทัวร์ภาคกลาง ตะลอนในรถตู้ ทำงานแบบนี้หลายเดือน จน อ.กาญจนา ติดกับดักเราไปเรียบร้อยแล้ว ไปไหนก็พูดเรื่องวิจัยท้องถิ่น ทั้งที่ อ.กาญจนา เป็นเมธีวิจัยอาวุโส ของสกว. และเก่งเรื่องการสังเคราะห์ ที่มาวันนี้เพื่อจะมาฟังว่าอาการเป็นอย่างไร เพื่อจะได้นำไปเล่าให้ อ.กาญจนา ฟังว่างาน SCG เป็นแบบนี้ สนใจที่จะถอดสลักอะไรบางอย่างไหมครับ เพื่อที่จะขยายผลต่อ วันนี้เป็นแค่คนมาสำรวจ (Survey) เบื้องต้น แล้วไปรายงานผู้ใหญ่ เป็นกระบวนการที่มาสืบสภาพก่อน และนี่คือทางออกของบ้านเมืองที่เราช่วยกันทำ

คุณดารารัตน์ โพธิ์รักษา นำเสนอประเด็นที่ถอดมาจากเครื่องมือเฝ้าระวังกลุ่ม SCG เป้าหมายที่เราทำทั้งหมดตั้งแต่ MOU ครั้งที่ 1 ครั้งที่ 2 ต้องการตรงกันคือคู่มือการพัฒนาเป็น Box set series การสร้างทักษะ เติบโต ครั้งที่ 3 จะได้เทคนิคเครื่องมือที่เราจะใช้ เครื่องมือที่เหมาะสมกับพี่เลี้ยง เครื่องมือที่ช่วยให้ชาวบ้านเกิดความคิด เครื่องมือที่ช่วยให้วิถีคิดของคนทำงาน ตั้งแต่ระดับเจ้าหน้าที่ ผู้บริหารระดับกลาง ผู้บริหารระดับสูง ให้เขาเข้าใจ สุดท้ายจะได้การพัฒนาศักยภาพ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้ Box set series มีการทำงานวิจัยชุมชน สร้างสังคมที่เป็นสุข วันนี้จึงเป็นก้าวแรก และสิ่งที่อยากได้คือ Guide line จากสิ่งที่เราทำมาทั้งหมด และทดลองทำซ้ำ แล้วทำคู่มือ ทักษะที่สำคัญของพี่เลี้ยงที่มีต่อชุมชน เครื่องมือวิจัยชุมชน องค์ประกอบย่อย ได้แก่ Mapping AAR การวางแผนการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน ทักษะการเข้าพื้นที่ การเรียนรู้ประสบการณ์

ความฉลาด ไหวพริบ เข้าใจชุมชน มีวิธีการที่จะถ่ายทอดความรู้ของเราสู่ชุมชนให้เข้าใจง่าย เป็นทักษะที่ที่เลี้ยงควรมี เทคนิค การเชื่อมประสานงานเพื่อให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง สื่อสารให้ตรงกับผู้รับสาร การลงพื้นที่ทำงานกับชุมชน การประสานงาน กับราชการ การสื่อสารกับนาย ซึ่งมีความแตกต่างกันไป ประสานความร่วมมือ หนุนเสริมซึ่งกันและกัน เทคนิคกระบวนการ เปลี่ยนวิธีคิดของชาวบ้านด้วยกระบวนการวิจัย การวิเคราะห์ชุมชน การเลือกชุมชน การขยายความคิดงานวิจัย การค้นหาโจทย์ วิจัยชุมชน การตรวจสอบโจทย์ การวางแผนวิเคราะห์ร่วมกัน สรุบทเรียนหลังจากการทำการกิจกรรม ไม่ครอบงำความคิดของ ชุมชน ที่เลี้ยงต้องไม่วิชาการ พูดภาษาเดียวกับเขา มีความเข้าใจชุมชน วิเคราะห์ ตัดสินใจบนฐานข้อมูล เปลี่ยนความคิด คนทำงานในระดับเดียวกัน ผู้บริหารระดับสูง ระดับกลาง ระดับต้น ที่เลี้ยงต้องไม่ยึดติดกับความคิดของตนเอง เปิดใจรับฟัง เข้าใจชุมชน ปฏิบัติการจริงอย่างต่อเนื่อง กำหนดเป้าหมายร่วม มีการประชุมทีม ทำซ้ำ ทำบ่อย ผู้บริหารเป็นตัวช่วย มีการแบ่ง บทบาทอย่างชัดเจน มีการทำ AAR กำหนดด้วยแผน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่าง คนในทีม ผู้บริหารระดับกลาง ระดับต้น

สุดท้าย ต้องการเติมเต็มโดยแสงเครื่องมือการทำงานจากหน่วยงานภายนอก อบรมกระบวนการแบบมีส่วนร่วมจาก สกว. มีการเรียนรู้ปฏิบัติงานจริงจากชุมชน และยกระดับความรู้ไปด้วย มีความรู้จากภายนอก จากนักวิชาการ มีความรู้เดิมแต่ตั้ง ขึ้นมาจากกระบวนการที่เราทำงานและจัดระบบความคิดใหม่ รู้จักการจับประเด็น คาดการณ์ได้แบบหมอดู พยากรณ์ได้ว่าอะไร

เตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่ศึกษาดูงาน

คุณชินวรัตน์ เสนอว่าประเด็นที่จะไปดูโครงการที่ห้วยสงสัย ให้ไปดูว่านายโด่งเจ้าหน้าที่ชลประทานเขาทำงานอย่างไรจึงได้ใจ ชาวบ้าน ทำข้อมูลอะไรร่วมกับชาวบ้านบ้าง ทำที่เขาทำอะไร ใช้กระบวนการวิจัยในการทำงานของเขาอย่างไร นายโด่งเป็น เจ้าหน้าที่ที่ไม่ได้รับการเอื้ออำนาจจากหัวหน้าเหมือน SCG ทั้งที่มีนโยบายสั่งมา 84 ตำบล หัวหน้าก็บอกว่าไปทำเถอะ กูว่า เป็นไปไม่ได้หรอก เยาะเย้ยถากถาง จนปัจจุบัน เวลาเมื่อไร หัวหน้าก็จะบอกว่าห้วยสงสัยสุดยอด แต่ไม่เอื้ออำนาจอะไรเท่าไร แต่โด่งติดกับชาวบ้าน สึกซึ่งมากอยากให้แลกเปลี่ยนกับเขา ให้ดูมุมที่เลี้ยงที่เป็นเจ้าหน้าที่ชลประทาน เขาทำอะไรกับชาวบ้าน เขาใช้ข้อมูลอะไรในการแก้ไขปัญหาจัดการน้ำ แต่พยายามจะโยงไปเรื่องป่า แล้วจะแฉไปเย้ยชมโครงการข้างหัวมัน นอกจากนี้ คุณชินวรัตน์ มณีสรีชา ได้ให้ข้อมูลโครงการบูรณาการในพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยสงสัยว่า ชุมชนที่ทำโครงการวิจัย สกว. ไม่ได้เป็นพี่เลี้ยงใดๆ เราทำงานกับชลประทาน มีพี่เลี้ยงชลประทานอยู่ในพื้นที่ เป็นพี่เลี้ยงประจำอ่าง เหมือนพี่ๆ น้องๆ ที่มา จาก SCG ซึ่งเป็นพี่เลี้ยงที่มาเรียนรู้กับ สกว. กลายเป็นตัวแทน (Inner) ของการวิจัย ซึ่งพี่เลี้ยง สกว. จงใจทิ้ง ไม่ไป ไม่ช่วย เพราะถ้าไม่ทิ้ง พี่เลี้ยงชลประทานก็ไม่โต ต้องทำเอง แล้วค่อยไปรายงานตอนประชุมเครือข่าย แล้วจะโดนซักว่าทำอะไร ทุก ครั้งทีพาคนไปดูงาน ต้องเตรียม ถ้าไม่เตรียม ไม่ต้องไป ต้องเตรียมคนดู เตรียมคนพูด ต้องได้ประโยชน์

การจะพาไปดูงาน ต้องวางแผนก่อนดู วางประเด็นว่าจะไปดูอะไร หลังจากดูงานต้องสรุป แล้วจะยกระดับคนทำงานได้ อย่างปล่อยให้กลับบ้านเฉยๆ มาสรุปทบทวนกันง่ายๆ ทำให้ติดเป็นนิสัย ทำอะไรทุกครั้งต้องสรุปทบทวน ภาษา อ.กาญจนา (แก้ว เทพ) บอกว่าต้องกด save เวลาพิมพ์งาน ถ้าไม่บันทึก หายหมด ดูงานเสร็จ ถอดปลั๊ก ไม่ได้ save หายหมด เพราะเดี๋ยวจะมีเรื่อง ใหม่

ศึกษาดูงานบูรณาการความร่วมมือ กปร. ชลประทาน และ สกว. ณ อ่างเก็บน้ำห้วยสงสัย

คุณชินวรัตน์ มณีสรีชา ได้แนะนำคณะที่มา โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากจังหวัดลำปาง และเป็นนักวิจัยเด่น คือ หนานชาญ อุทธิยะ จากบ้านสามขา เป็นโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่แก้ปัญหาเรื่องหนี้สินที่จังหวัดลำปาง ปัจจุบัน หนานชาญเป็นพี่เลี้ยงนักวิจัยที่ลงไปทำงานกับบริษัทปูนซิเมนต์ไทย (SCG) ที่ลำปาง นำโดยคุณบวร เนื่องจาก SCG นำ กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปสนับสนุนกลไกชาวบ้านในการทำงานในพื้นที่ และมากับพี่น้อง แกนนำชุมชนที่มาจากลำปาง มีทั้ง พ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) และน้องๆ จาก SCG ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงนักวิจัยในจังหวัดลำปาง อีกกลุ่มเป็นนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่อยู่ใน ความดูแลของ Node สมุทรสงคราม แต่ว่าอยู่ที่จังหวัดระยอง ทำงานเขายายดา เป็นพี่น้องเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลุ่ม ต่อไปเป็นน้องๆ จาก SCG ระยอง จะเป็นพี่เลี้ยงของนักวิจัย ทีม สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น อีกส่วนคือคนต้นเรื่องสมัยที่เกิด งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ คุณอาภา (นุ้ย)

โครงการที่นี้ทำความร่วมมือระหว่างสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) กรมชลประทาน และ สกว. ทำ MOU การบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 84

อ่าง ทั่วประเทศ โครงการจบไปแล้ว แต่มีอ่างจำนวนหนึ่ง ทำเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น แต่บางส่วนไม่ได้ทำ ในภาคกลาง Node จังหวัดสมุทรสงครามเป็นผู้รับผิดชอบ ทำ 2 จังหวัด คือ เพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ ที่เพชรบุรีทำที่อ่างเก็บน้ำห้วยสงสัย ไกลกับโครงการช่วงหัวมัน เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดกลาง มีคณะกรรมการบริหารอ่าง (JMC) ยกให้ชุมชนบริหารจัดการ มีเจ้าหน้าที่ประจำอ่าง เป็นลูกจ้างประจำ ที่ภาคเหนือก็มีเรื่องการจัดการดิน น้ำ ป่า ที่ลำปาง ที่ระยองทำเรื่องกลุ่มอมทรัพย์ สวนผลไม้ ที่ห้วยสงสัยโครงการแรกทำในนาม 84 ตำบล จากนั้นชุมชนก็ทำต่อในระยะที่ 2 โดยการสนับสนุนเงินจาก สกว. เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน จะให้ทีมวิจัยเล่าให้ฟังว่าทำอะไร ผ่านอะไรมาบ้างในเรื่องการจัดการน้ำ สถานการณ์ที่นี้ค่อนข้างแล้ง แล้วเขาบริหารจัดการอ่าง บริหารน้ำอย่างไร

ผู้ใหญ่บ้านห้วยสงสัย: อ่างเก็บน้ำห้วยสงสัยมีพื้นที่รับน้ำประมาณ 400 กว่าไร่ ความจุ 4.5 ล้านลูกบาศก์เมตร สร้างเมื่อปี 2535 เสร็จเมื่อปี 2536 ระยะแรกไม่มีปัญหา จำนวนระยะทางที่วางท่อ 30 กิโลเมตร น้ำพอใช้ เมื่อความต้องการชาวบ้านเพิ่มขึ้น ก็ได้เสนอชลประทานให้ต่อท่อให้ ท่อก็ยาวขึ้น สมาชิกก็เยอะ ก็เลยเกิดลักษณะมือใครยาวสาวได้สาวเอา บางคนมีวินัย บางคนไม่มีวินัย เปิดน้ำทิ้งบ้าง อีกส่วนคือดินฟ้าอากาศไม่เอื้ออำนวย ไม่ตกต้องตามฤดูกาล น้ำก็เต็มอ่างบ้าง ไม่เต็มอ่างบ้าง ความต้องการก็เยอะ ก็เกิดการแย่งชิงน้ำ น้ำไม่พอใช้ แก้ปัญหาเบื้องต้น มีชลประทาน ทีมวิจัย สกว. คุณชิษณุวัฒน์ ที่มาแนะนำ จะแก้โดยพลการก็ได้ ที่จริงชาวบ้านกับชาวบ้านคุยกันมักไม่เชื่อกัน ต้องมีหน่วยงานมาเป็นคนกลางมาร่วม มาชี้แนะ ชี้นำสนับสนุน อีกส่วนต้องอาศัยผู้นำท้องถิ่น พอมีงานวิจัยเข้ามา รู้สึกละอาย ตัวเองไม่ค่อยได้เข้าร่วมเพราะภารกิจเยอะ ให้น้องๆ มาช่วยทำ

ทีมวิจัยห้วยสงสัย: ช่วงแรกไม่มีปัญหา มีน้ำเต็ม ก็เปิดจนแห้ง กลุ่มคนทำนาก็ว่าเราใช้น้ำสุรุ่ยสุร่าย ก็มีความขัดแย้ง ไปเอาเหล็กมาอุดท่อ ต่อมาเมื่อข้อตกลงว่าจะมีการตั้งคณะกรรมการบริหาร มี สกว. เข้ามาช่วยจัดให้มีการพูดคุยกัน และลงพื้นที่สร้างความเข้าใจ ก็แก้ปัญหาไปได้ในระดับหนึ่ง ตอนนั้นชาวบ้านบอกว่างานวิจัยจะช่วยอะไรได้ นำประวัติศาสตร์ชุมชนมาพูดคุยกัน ผู้เฒ่าผู้แก่เขาอยู่กันอย่างไร อาศัยน้ำฝน พอมีน้ำแล้วจะมาแย่งน้ำกันทำไม

ทีมวิจัยห้วยสงสัย: ตอนมีอ่างใหม่ๆ ข้างล่างจะมีระบบท่อ ข้างบนจะเป็นอ่าง พอใช้น้ำประจำ น้ำจะลดลงเรื่อยๆ คนที่ใช้น้ำจากระบบท่อก็ไม่บันยะบันยังอะไรเลย วิจัยเข้ามาให้มาทำประวัติศาสตร์ชุมชน และเริ่มบริหารจัดการ ไม่ได้เปิดน้ำตลอด 24 ชั่วโมงแบบเดิมแล้ว เปิด 4 วัน ปิด 3 วัน มีการขุดลอกด้านบน ทุกวันนี้เขาก็ให้ความร่วมมือ ห้วยธรรมชาติน้ำจะไหลในหน้าฝน แต่พอสร้างฝายแล้วจะมีการกักน้ำไว้ใช้ คนที่ใช้น้ำเหนืออ่างก็มีความเข้าใจกันดี

ผู้ใหญ่บ้านห้วยสงสัย: สายท่อจะมีอยู่ 3 เส้น ส่วนหนึ่งมาจากลำห้วย แต่ละกลุ่มมาคุยกัน ได้รับแนะนำจากทีมงาน สกว. ทั้ง 3 สายรวมระยะทาง 8 กิโลเมตร

ทีมวิจัยห้วยสงสัย: ทำการบริหารจัดการน้ำกับงานวิจัยท้องถิ่นควบกันไปด้วย เวลาจะเรียกประชุมก็ต้องลงพื้นที่ ที่ทำความเข้าใจในกลุ่มย่อย มีการถกเถียงหาข้อมูลก่อนว่าเขาเดือดร้อนในเรื่องอะไร จากนั้นเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์ ปรีกษาให้ตรงกัน เวลาประชุมใหญ่ก็มีข้อมูลไว้รับมือ ไม่ต้องปะทะไม่ต้องสู้อะไร งานที่ทำมามาก เล่าเป็นวันไม่จบ จะเล่าสิ่งที่ทำแล้วเห็นผล ความต้องการใช้น้ำของชาวบ้านแถวนี้ ปลุกผัก ผลไม้ ไม่เหมือนกัน ความต้องการน้ำมากกว่าที่อื่น ทางภาคใต้ปลูกมะพร้าวเหมือนกัน แต่คนที่นี้ปลูกถั่ว ปลูกแตง ปลูกสารพัด การใช้น้ำก็เยอะมาก ผัก 2 วันถึงจะได้รดน้ำ เพราะน้ำไม่พอใช้ ทำอย่างไรถึงจะบริหารให้พอ ชั้นแรกต้องให้เขารู้ต้นทุนน้ำก่อนว่าปีนี้น้ำมีเท่าไร ใช้เท่าไร ทำความเข้าใจในจุดนี้กันก่อน มีข้อตกลงร่วมกันก่อน สมมติว่าปีนี้น้ำต้นทุนมีอยู่ 2 ล้านลูกบาศก์เมตร เราใช้เป็นน้ำประปา เกษตร และเลี้ยงอ่างเก็บน้ำไว้ 30% ก็มีข้อตกลงว่าใช้ 1.3 ล้านลูกบาศก์เมตร ที่เหลือก็ต้องแบ่งให้สายลำห้วย ถ้าปีไหนน้ำเยอะก็ขอให้ลำห้วยปล่อย 2 ครั้ง น้ำต้นทุนรอกจากน้ำฝนอย่างเดียว น้ำกินน้ำใช้จะแบ่งไว้ตลอดปี สายท่อช่วงเดือนเมษายน - พฤษภาคม เปิดรองรับห้วย เปิดใช้ภาคเกษตรในเดือนธันวาคม - พฤษภาคม ถ้ามีน้ำต้นทุนพอที่จะเปิดใช้ ช่วงปิดอ่างจะเป็นช่วงพฤษภาคม-พฤศจิกายน เพราะฝนตก รอรับน้ำฝน ไม่เปิดท่อเกษตร ให้ชาวบ้านใช้น้ำฝนไป แนวทางการบริหาร ถ้ารู้ต้นทุน เปิด 3 วัน ปิด 4 วัน ในลำปาดะ เหมือนกันทั้ง 3 สาย แต่ถ้าเปิดไปแล้วก็ยังไม่แล้ง น้ำต้นทุนเหลือน้อยก็ปิดมากกว่า 4 วัน เพื่อให้มีน้ำไว้ใช้ช่วงหน้าแล้ง

สงกรานต์ พงษ์มี จากระยอง : ...การจัดการน้ำ มีท่อมลำนห้วยให้เขาแล้ว มีการกักเก็บน้ำหรือไม่ หรือเขาใช้น้ำจากอ่างรดผักสวนทั้งปี

ชาวบ้านห้วยสงสัย : มีการต่อท่อให้ฝั่งนี้ 5 บ้าน 10 บ้าน แล้วแต่ ก็ปล่อยน้ำเข้าไป ไม่ต้องมีบ่อพัก หน้าฝนจะปิด

สงกรานต์ พงษ์มี จากระยอง : ถ้าปลูกถั่วฝักยาวแล้วไม่มีน้ำฝนสัก 2 อาทิตย์ ต้องการ จะทำอย่างไร ถ้าไม่มีบ่อพักน้ำ

ชาวบ้านห้วยสงสัย: บางบ้านจะมีบ่อ

ชาวบ้านห้วยสงสัย: เบื้องต้นจะคุยสถานการณ์ก่อนว่าต้องการน้ำเยอะไหม หน้าฝนส่วนใหญ่จะใช้ลำห้วย ชาวบ้านบางบ้านก็จะมีย่อสำรองไว้รองรับน้ำฝน มีการประชุมแนะนำชาวบ้านว่าต้องเตรียมกักเก็บน้ำเวลาหน้าฝน ความชุ่มชื้นดี พื้นที่ตรงนี้

ค่อนข้างลาดชัน มีลำห้วยเล็กบ้างใหญ่บ้าง รองรับไว้มาก่อน ในอดีตไม่มี มีการแนะนำจนทงแผนน้ำมากขึ้น ไม่ปล่อยให้ไหลผ่านไป ส่วนหนึ่งเวลาประชาคมทำแผนประจำปีผ่าน อบต. ของบุคคล

ผู้เข้าร่วม : จุดเริ่มต้นของการทำโครงการวิจัยนี้ ที่อยากรู้สาเหตุของปัญหา เราได้รู้อย่างไรว่าเป็นปัญหาอันดับ 1 ที่ต้องแก้เรื่องนี้

เฉลิมพล ข้างเผือก (โต่ง) เจ้าหน้าที่ชลประทาน ดูแลอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัย : เมื่อเห็นปัญหาความขัดแย้งในเรื่องน้ำแล้ว พอมีพี่เลี้ยง สกว. เข้ามา มาถามว่ามีปัญหาอะไรอยู่หรือเปล่า อยากทำงานวิจัย อยากแก้เรื่องอะไร เอาที่เราเป็นปัญหาจริงๆ เขาก็ถามตอนไปตอนมา จนได้คำตอบจริงๆ ว่าเป็นเรื่องการแย่งน้ำกัน น้ำไม่พอใช้ ยังไม่มีการบริหารจัดการที่ดี จึงยกเรื่องนี้ขึ้นมาแล้วให้พี่เลี้ยงเป็นตัวช่วยในกระบวนการแก้ปัญหา โดยใช้เครื่องมือหลายๆ อย่างเข้ามาช่วย ใช้กิจกรรมหลายๆ อย่างมาช่วยในการแก้ปัญหา มีหลายขั้นตอน

พี่เลี้ยงแนะนำว่าการแก้ปัญหาเริ่มจากอะไร แก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างไร เรามีกลุ่มเหนืออ่าง เมื่อกลุ่มที่ใช้น้ำจากท่อเกษตรแบบสุรุ่ยสุร่าย กลุ่มใช้น้ำจากลำห้วยสายธรรมชาติ พอมีปัญหาที่เชื่อมโยงกันไปหมด ต่างคนต่างเดือดร้อน ทางพี่เลี้ยงจึงแนะนำให้ทีมวิจัยไปหาข้อมูล เราก็ไม่รู้ว่าอะไรเป็นข้อมูลสำคัญ ต้องค่อยๆ คิด หาวิธี จะทำอะไรก่อน ข้อมูลอะไรที่ต้องใช้ สมาชิกที่ใช้น้ำทั้งหมดก็ค้น จำนวนพืชที่ปลูกมีอะไรบ้าง มีวิธีใช้น้ำอย่างไร เวลาการใช้น้ำต่างๆ ที่สำคัญต้องโยงมาถึงน้ำต้นทุนในอ่างว่ามีเท่าไรในแต่ละปี ถ้าน้ำต้นทุนไม่พอ ปริมาณการปลูกพืช ปริมาณการต้องการน้ำมาก ก็บริหารไม่ได้ ถ้าน้ำต้นทุนมีมากพอที่จะปลูกพืชที่เราเก็บข้อมูลมาแล้ว ก็สามารถให้ผู้ใช้น้ำสามารถใช้ได้อย่างพอเพียง รวมไปถึงต้นทุนน้ำที่ใช้อุปโภคบริโภค เพราะเรามีระบบประปาอยู่ด้วย

หลังจากเราได้ข้อมูลมาแล้ว ก็นำมาวิเคราะห์อีกที มีตารางขึ้นมาให้เห็น ปีล่าสุดที่ทำ ช่วงเวลาการใช้น้ำ มีการใช้น้ำที่ราย เมื่อก่อนเที่ยงคืนถึงตีสาม มีผู้ใช้น้ำ 3 ราย ทำให้เราเห็นว่ายังมีคนที่เห็นเวลาช่วงมีคนใช้เยอะ ประโยชน์คือเขาได้รับน้ำเต็มที่ ในขณะที่ชาวบ้านคนอื่นหลับกันหมด ช่วงเวลาเก้าโมงถึงเที่ยง ยังมีสมาชิกใช้อยู่มาก ก็เห็นช่วงเวลาที่ใช้เยอะ ทำข้อมูลให้เห็นซึ่งอยู่ในกระบวนการของงานวิจัย เป็นช่วงเวลาของการเก็บข้อมูลที่เก็บจากชาวบ้านจริงๆ ชาวบ้านเก็บเอง ไม่ใช่ข้อมูลจากส่วนราชการ เป็นเรื่องระบบการใช้น้ำ เป็นสปริงเกอร์ก็ไร ระบบน้ำหยดก็ไร ระบบท้องร่องก็ไร จากปีที่ผ่านมา ระบบสปริงเกอร์กับระบบน้ำหยดน้อยกว่านี้ พอมาปีนี้ตัวเลขมากขึ้น แสดงว่าชาวบ้านมีการปรับเปลี่ยนระบบการประหยัดน้ำมากขึ้น ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงการใช้น้ำ พื้นที่ทำกินเท่าไร รวบรวมมาให้เขาเห็น ทำให้ไปถึงการตรวจคุณภาพดินว่า ดินที่ทำกินแต่ละที่มีสภาพเป็นอย่างไร มีธาตุอะไรบ้าง ขาดธาตุไหน เป็นกรด-ด่างอย่างไร ชื่อเครื่องมือจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสนมาตรวจวัดตรวจคุณภาพน้ำที่อยู่ในอ่างว่าเป็นอย่างไร ประปาที่ออกมาแล้วเป็นอย่างไร เชื่อมโยงไปถึงน้ำในอ่าง ถ้าดินสภาพเป็นดินทรายมากจะทำให้เป็นน้ำเป็นอย่างไร ดินเหนียวทำให้เป็นน้ำเป็นอย่างไร คั้นข้อมูลให้ชาวบ้านเห็นทุกครั้ง น้ำต้นทุนในอ่างแต่ละปี แต่ละเดือนแต่ละสัปดาห์ เราใช้ไปเท่าไร

บางทีอาจจะเป็นในรูปวิชาการไปนิดนึง เพราะตัวเลขมันเยอะ ถ้าเราทำเป็นรูปกราฟเส้น อาจจะให้เห็นง่ายขึ้น ตอนนี้อาจจะให้ชาวบ้านเห็นก่อนว่าตัวเลขที่เปลี่ยนไป เปลี่ยนไปเพราะอะไร มากน้อยขนาดไหน ส่งผลไปถึงอะไรบ้าง ให้ชาวบ้านคิดตามว่าจะปรับเปลี่ยนตามอย่างไร เช่น มกราคม 2557 เรามีน้ำต้นทุนอยู่ 3.9 ล้านลูกบาศก์เมตร เกือบ 100% ในปี 2558 มีน้ำต้นทุน 3.17 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็น 78% ซึ่งข้อมูลพวกนี้ ทำให้เห็นว่าต้นทุนน้ำเราลดลงแล้ว ควรจะปรับเปลี่ยนเรื่องการบริหารอย่างไร ให้ชาวบ้านเห็นตัวเลขแล้วลองบวกลบกันเอาเอง ให้เขามีส่วนร่วมในส่วนของการคิด การเก็บข้อมูลบันทึกปริมาณน้ำฝนร่วมกับข้อมูลปริมาณน้ำในอ่าง ต้องรู้ว่าฝนที่ตกแต่ละปี แต่ละเดือนเป็นเท่าไร เพราะเชื่อมโยงถึงน้ำต้นทุน

พอช่วงปลายปีก็รวมให้เขาเห็นว่าน้ำฝนในแต่ละปีก็ร้อยมิลลิเมตร อย่างในเดือนกรกฎาคม มีน้ำต้นทุน 2.6 ล้านลูกบาศก์เมตร พอถึงปี 2558 มีแค่ 1.4 ล้านลูกบาศก์เมตร ต้นทุนหายไปเยอะ น้ำต้นทุน 3.2 ล้านลูกบาศก์เมตร พอถึงปลายปีของเดือน ธันวาคม เหลือ 1.1 ล้านลูกบาศก์เมตร หายไปเกินครึ่ง ชาวบ้านจะคิดอย่างไรต่อ จะเดินอย่างไร เราจะบริหาร จะปรับเปลี่ยนอย่างไร จะปลูกพืชอะไร

ข้อมูลพวกนี้เป็นเรื่องสำคัญ ที่ทำโครงการต่อในระยะที่ 2 จะเก็บข้อมูลน้ำต้นทุนที่จะไหลลงมาจากพื้นที่เป็นอย่างไร กว่า จะไหลลงมาก็มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง เราทำแผนที่ขึ้นมา จัดตั้งสถานีวัดน้ำฝนของเราเอง เก็บบันทึกปริมาณน้ำฝน หมู่ 6 หมู่ 9 หมู่ 11 ซึ่งเป็นต้นน้ำที่จะวิ่งลงอ่าง เพื่อเทียบกับปริมาณน้ำฝนที่ตกที่อ่างเก็บน้ำที่ชลประทานจัดเก็บต่างกันอย่างไร คาดการณ์ และคาดหวังว่าฝนตกแล้วเพิ่มน้ำต้นทุนที่อ่างหรือที่ลำห้วยฝายของชุมชน แผนที่ชุมชน อ่างเก็บน้ำ เส้นทางน้ำ ลงพื้นที่จริงว่า บริบทของอ่างเก็บน้ำเป็นอย่างไร มีฝายกั้นตัว พื้นที่ทำกินเป็นอย่างไร มีข้อมูลหลักฐานจากการทำวิจัย ยังไม่ได้มีการจัดการน้ำ ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ให้น้ำไหลไปตามธรรมชาติ ยังไม่ได้ไปชวนชุมชนต้นน้ำมาทำวิจัยร่วม อยู่ในช่วงการเก็บข้อมูลเพื่อมา วางแผน ถ้าฝนตกหนักสัก 200 มิลลิเมตร ชุมชนที่อยู่เชิงเขาจะได้เตรียมรับน้ำไหลป่า เป็นประโยชน์ของเขาและเราด้วย สอน ชาวบ้านให้รู้วิธีการเก็บ

ชินวรัตน์ มณิศรีชา : ที่ระยอง เราวางแผนที่จะเก็บปริมาณน้ำฝน ตอนนี้เห็นคุณค่าใหม่ว่าการเก็บข้อมูลน้ำฝนมีคุณค่า ในหลายมิติ กระบวนการเก็บปริมาณน้ำฝนเราไม่สามารถรออุตุนิยมวิทยาได้เป็นเดือนๆ และเป็นข้อมูลเป็นภาคๆ ไม่ได้รายงาน ว่าตำบลเขากระปุกฝนตกเท่าไร หรือ อบต.เก็บ ก็ไม่เคยรายงานชาวบ้านว่าตกเท่าไร แต่การจัดการที่มีข้อมูลรายละเอียดมากขึ้น เราก็บริหารจัดการได้มากขึ้น เราขอข้อมูลจากคนอื่นไม่ได้ ข้อมูลบางตัวจึงต้องเลือกที่จะเก็บด้วยตัวเอง วิเคราะห์ด้วย ตัวเอง ต่อไปชีวิตเกษตรกรหรือไม่ใช่เกษตรกร แต่เป็นคนที่อยู่เหนืออ่างเก็บน้ำ เวลาฝนตกต่อเนื่อง 3 วัน 7 วัน สิ่งที่จะเกิดคือ แผ่นดินเลื่อน ดิน slide โคลนถล่ม ถ้าเราสามารถเฝ้าระวัง (Monitor) ข้อมูลพวกนี้ จะจัดการสถานการณ์พวกนี้ได้เร็วและดีขึ้น เรามักกังวลกับมาตรฐานของเครื่องเก็บ แต่ให้ใกล้เคียงกับมาตรฐาน ไปดูแบบที่เขาทำแล้วมาออกแบบเอง ทำเครื่องมือเอง

ชาวบ้านห้วยสงสัย: เครื่องมือวัดปริมาณน้ำฝนที่ชาวบ้านทำขึ้นใช้เอง จะใช้แบบของชลประทาน อุปกรณ์ก็อาศัยของที่มีอยู่ในพื้นที่ เช่น จานโถ แก้วน้ำ ชัน จุดที่วางต้องไม่มีอะไรไปบังเลย เวลาฝน ลมมา จะได้รับได้อย่างเต็มที่

อาภา : รู้ได้อย่างไรว่าต้องเก็บข้อมูลอะไรบ้าง คิดเองหรือที่เลี้ยงบอง

ชาวบ้านห้วยสงสัย: อยู่ที่เรารู้ว่าอยากรู้ข้อมูลอะไร เช่น ข้อมูลการปลูกพืชแต่ละชนิดซึ่งใช้น้ำต่างกัน ถั่ว สับปะรด มะนาว อ้อย ฯลฯ ต้องเก็บให้หมด ใช้ตารางให้ชาวบ้านจดบันทึกมาให้เรา อะไรที่ไปเชื่อมโยงกับการใช้น้ำในอ่างของเรา ถ้าเขาให้ ข้อมูลไม่จริง จะโยงไปถึงการคำนวณน้ำต้นทุน มี 10 ไร่ แต่แจ้งมา 5 ไร่ รวมหลายๆ คน ยิ่งผิดมากไปใหญ่ ใช้น้ำไปเยอะเกิน ข้อมูลไม่เชื่อมโยง ผลกระทบก็จะตกกับชาวบ้านเอง

ชาญ อุทริยะ : ขึ้นชมข้อมูลที่บ้านช่วยกันเก็บมา มีความละเอียดลออมาก การสรุปผลปลายทาง การจัดการน้ำ ปลายทางยังพึ่งพิงเหตุดังเดิม เหวศให้มาเท่าไรก็จัดการมันเท่านั้น ปีนี้ได้น้ำน้อยก็จัดการน้อย ปีนี้ให้มากก็จัดการมาก แล้วก็ขึ้นไปต่อตรงกับเหตุดังเดิมไม่ได้ด้วย ในเมื่อเราต้องการน้ำ เรามีการศึกษาเส้นทางไหลของน้ำไหลของน้ำ ตรงไหนน่าจะปลูกป่า ตรงไหนน่าจะทำฝาย ข้อมูลบางปีน้ำล้น ทำอย่างไรให้อ่างซึมซับน้ำไว้ได้นานที่สุด

แนวคิดของพระเจ้าอยู่หัว น้ำมาจากป่า ถ้าไม่มีป่า เราทำให้มีป่าตามเส้นทางไหลของน้ำได้ไหม ทำสองข้างทางยึดโยง สร้างความชุ่มชื้น ถ้าป่าขึ้นและมีกำลังพอ อาจจะดึงน้ำฝนให้มาตกที่อ่างของเราได้ ต้นทุนน้ำจริงๆ โจทย์ก็ยาก เพราะภูเขาอยู่ในเขตหมู่บ้านของเขา ครั้นจะไปทำฝายบนเขาก็ใช่ที่ เพราะว่าไม่ใช้บ้านเรา

ชาวบ้านห้วยสงสัย : พื้นที่รับน้ำข้างบน เป็นเขตป่าไม้ที่เขาดูแลดีอยู่แล้ว เป็นแนวเขา มีเจ้าหน้าที่เขตอุทยานเข้ามาดูแล การที่บอกว่าพึ่งพิงเหตุดังเดิมก็ถูก แต่ไม่ทำอะไรเลยก็ไม่ใช่ เพราะข้อมูลขั้นพื้นฐานที่ให้ชาวบ้านรู้ รับรู้สถานการณ์ทุกขั้นตอน เป็นการเตรียมความพร้อม รู้ตัวแน่นอนว่าปีนี้มีน้ำเท่านี้ ต้องจำกัดพื้นที่ปลูกเท่านั้น ถ้าจะปลูกมากกว่านี้ต้องหาแหล่งน้ำเอาเอง เป็นการเตรียมตัวล่วงหน้า คาดการณ์ล่วงหน้า เราเป็นนักวิจัยให้ข้อมูลเขาอย่างเดียว ส่วนการวิเคราะห์เขาต้องจัดการตนเอง ให้ชาวบ้านฝึกคิด จัดระบบตัวเอง คิดเป็นระบบ คิดวิเคราะห์สถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้

ชาวบ้านห้วยสงสัย : พื้นที่รับน้ำไม่กว้าง แต่ละฝายยาวไม่เกิน 4 กิโลเมตร ส่วนหนึ่งเป็นโครงการพระราชดำริ ส่วนหนึ่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทำแนวเขตห้ามชาวบ้านบุกรุก อีกส่วนหนึ่งระหว่างหมู่ 9 กับ 11 มีโครงการที่จะทำถาวรพ้อหลวงอยู่ เนื้อที่เกือบ 2,000 ไร่ ชายเขานอกเขตพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน เป็นพื้นที่ปลูกป่า เป็นไม้ประดู่ ไม้มะค่า มีพื้นที่ 4 หมู่บ้านที่ติดกับโครงการพระราชดำริ หมู่ 3, 5, 9 และ 11

ผู้เข้าร่วมจาก SCG ลำปาง : เป็นงานที่คล้ายกับที่ลำปางทำอยู่ตอนนี้ ซึ่งจัดการดิน น้ำ ป่า อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านเศรษฐกิจได้เก็บหรือเปล่า พืชที่เขาปลูกประจำ ที่ลำปางจะมีข้อมูลว่าปลูกพืชอะไร ใช้น้ำเยอะไหม จะได้เห็นต้นทุน และราคาขายจะได้กำไรหรือขาดทุน การหาของป่า

ชาวบ้านห้วยสงสัย : พืชที่ใช้น้ำจริงๆ จะเป็นพวกพืชผัก นำไปขายตลาด รวมมูลค่า 9 ล้านบาทต่อปี ยังไม่ได้หักต้นทุน

ผู้เข้าร่วมจาก SCG ระยอง : เวลาทำแล้วเกิดหมดกำลังใจ ทำอย่างไรให้ลุกขึ้นมา

ชาวบ้านห้วยสงสัย : ตอนทำเรื่องน้ำแล้วมีปัญหา ผู้ใหญ่บ้านก็เคยท้อ ถึงขนาดบอกว่าไม่ทำแล้ว เอาเงินคืนไปเลย พี่เลี้ยง สกว. มาให้กำลังใจ ก็เลยทำต่อ กำลังใจสำคัญ เพราะที่นี้ทำโครงการระยะที่ 2 แล้ว มีคนแข่งคนอื่น สลับกันให้กำลังใจ ตลอดเวลา คนประสานงานจะเป็นคนที่ล้าที่สุด เมื่อก่อนมีทีมงาน 30 คน ไปๆ มาๆ เหลือ 5-7 คน อะไรที่จะได้กำลังใจ พี่เลี้ยงมีส่วนสำคัญ และพวกเราเองต้องให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ใจต้องมาก่อน เสียสละ แต่ละคนมีเวลาเหมือนนาฬิกาเรือนเดียวกัน ถ้าทำไม่ได้ก็หยุดไปก่อน เดี่ยวค่อยทำกันใหม่ พี่เลี้ยงมากระตุ้นเตือน ในระยะแรก พี่เลี้ยงเก่งมาก มาพร้อมกับโครงการเติมน้ำเต็มชีวิตของชลประทาน มาฝังตัวอยู่กับพื้นที่ วิชัชชวนคนมาทำงาน อย่าง Node สมุทรสงครามมีการประชุมเดือนละครั้ง ก็ชักชวนให้ไปกับเรา ปัญหาคือพูดกันเองไม่เชื่อ ต้องชวนเขาไปด้วย พอไปเจอนักวิจัยทีมอื่นก็พูดคุยกัน

ชินวัฒน์ มณีศรีขำ : ชุมชนต้องจัดการคนในชุมชน พาไปหาเรา เป็นหน้าที่เราที่จะทำให้เขาสมัครขายตรง ทีม Node และนักวิจัยรุ่นเก่าที่ทำมาอย่างต่อเนื่อง มีทั้งปลูกและปลูก มีการส่งสัญญาณว่ารอบนี้ให้กำลังใจอย่างเดียว บางทีบอกว่าจัดเต็มจะเอานวมๆ หรือแรงๆ ทีมนี้จัดตกอยู่ช่วงหนึ่ง ผู้ใหญ่บ้านจะเลิกทำ เลยโทรศัพท์มาหา บอกว่าจะแวะมาเยี่ยม ให้นักวิจัยเก่าของ Node มาชวนคิดชวนคุยสารทุกข์สุกดิบ ไม่ได้มาคุยเรื่องงานวิจัยอะไรเท่าไร เป็นวิธีการที่พี่เลี้ยงจะมีทุกสัปดาห์ในการทำอะไรอยู่ตลอด หรือยกพลังมาจัดประชุมที่ห้วยสงสัย ที่ไหนจัดตก ทีมยุทธศาสตร์ใหญ่ของ Node ย้ายไปประชุมให้กำลังใจว่าเรามาด้วยกันจะทำได้ยังไง

การประชุม Node ที่แม่ฮ่องสอน จะประชุมทุกวัน เริ่มตั้งแต่ 09.00 - 16.00 น. ใครกลับก่อน โดยไม่มีเหตุผลจะนับแต้มไว้หลายๆ รอบจะเรียกว่าตกกลางจะปิดใหม่โครงการ จะทำให้สำเร็จไหม ถ้าไม่อยากทำก็เลิก พร้อมปิด ทั้งถึงลูกถึงคนและให้กำลังใจมากๆ คุยกันเป็นการส่วนตัวก็มี เดี่ยวระยองก็จะได้เจอเวทีเครือข่าย มีกระบวนการแลกเปลี่ยน สุดท้ายเราจะเป็นเครือข่ายร่วมกัน เป็นพี่เป็นน้องกัน หนักนิดเบาหน่อยก็ทนกันไป ใครเจอป่าทองคำก็จะถูกชักจูงร้องไห้ ตั้งแต่ทำงานมา 80 โครงการ ปิดโครงการก่อนเวลาไป 1 โครงการ โดนอัดในเวที จากนั้นก็เลิกทำไปเลย ไม่เข้าร่วมประชุมก็มี ถ้าฉันทะเขาไม่ได้ โดนอะไรนิดหน่อย จิตใจอ่อนแอกว่าปัญหาที่มันซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ ก็เลิกไปเถอะ เวลาออกแบบก็จะทำให้ยากขึ้นเรื่อยๆ เพราะชีวิตซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ

ในมุมพี่เลี้ยง มีทั้งปลูก ปลูก และให้กำลังใจ ถ้าเชียร์กันอย่างเดียว ชาตินี้ก็ไม่สำเร็จ ต้องมีทั้งเชียร์ทั้งจัดการอะไรหลายๆ เราต้องการฝึกนักประสานชุมชน ที่ชลประทานเขาจ้าง ก็สั่งให้นักประสานชุมชนได้ฝึกทำงาน เพื่อส่งผลงานไปที่กรมชลประทาน ไปเกาะติดอยู่กับเขา เรียกนักประสานงานชุมชนมาประชุมแล้วไปทำงานกับชาวบ้าน ฝึกจนทีมงานชลประทานเริ่ม

จัดการ โด่งก็เป็นพี่เลี้ยงได้ชัดเจนมากขึ้น ถ้าจะออกแบบการเก็บข้อมูล ต้องออกแบบร่วมกัน เช่นเครื่องมือวัดน้ำฝนก็ไม่ใช่ซื้อ ถ้าซื้อก็จะได้ศึกษา ต้องออกแบบเอง ทำเอง และเราไม่ต้องลงทุน เราจะประยุกต์ ดัดแปลง ไม่ต้องพึ่งส่วนราชการ ให้ชาวบ้านพึ่งตนเองให้ได้ แต่ไม่ได้ปฏิเสธราชการหรือหน่วยงานข้างนอก จะทำให้ SCG ทำงานมากกว่าพี่เลี้ยง สกว. แล้วจะค่อยๆ ทั้งระยะไปเรื่อยๆ จน 3 ปีก็ทิ้งไปเลย แต่เรายังเรียนรู้ร่วมกัน ยกระดับไปเรื่อยๆ

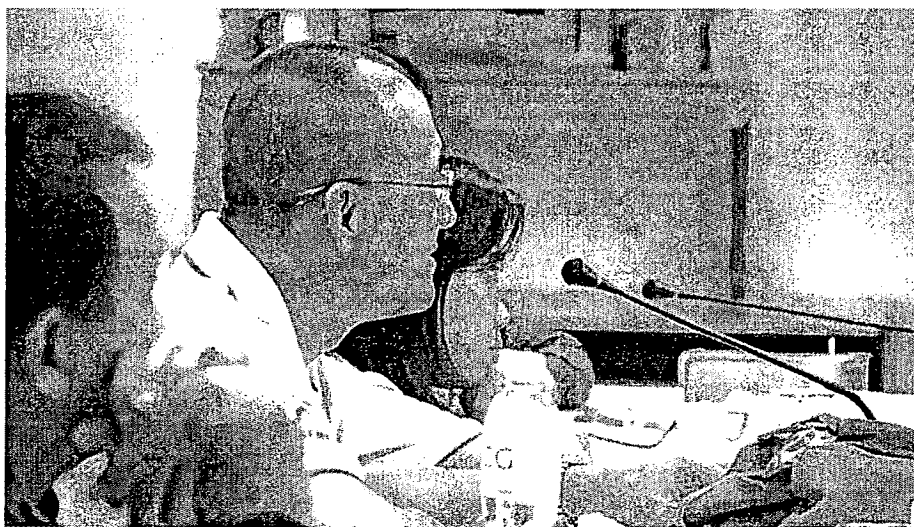

แถม กลิ่นฟุ้ง นักวิจัยชาวบ้านจากลำปาง : ถ้าหลังบ้านไม่เข้าใจ มาทำงานวิจัยไม่มีความสุข และหาเรื่องว่าไม่ว่าง ที่เหลือนำมาทำอยู่ 5-6 คน ทำแล้วไม่ได้สตางค์ ทำเพื่อให้ประโยชน์คนอื่นมากมาย ส่วนตัวมีไหมที่ภรรยา สามปี ไม่เข้าใจ แล้วแก้ปัญหาอย่างไร

ชาวบ้านห้วยสงสัย: ตอนแรกๆ บ่น แต่ต่อมาก็ไม่ค่อยบ่น อยากไปไหนก็ไป จะแค่ถามว่ากลางวันจะกลับมากินข้าวไหม ไปค้างที่อื่น 2-3 คืนก็ไม่ว่า

ชาวบ้านห้วยสงสัย : มาประชุมงานวิจัยตอนเย็น แม่บ้านหุงข้าวเผื่อ กลับไปก็บอกว่ากินมาจากข้างนอก ต่อไปเขาก็ไม่หุงแล้ว เขาเข้าใจดีเพื่อทำงานส่วนร่วม

ชาวบ้านห้วยสงสัย: ก็จะพอรู้ว่าแม่บ้านคนไหนที่เขาเขี้ยว ก็บอกว่าไม่ได้ทำเพื่อใคร ทำเพื่อลูกๆ หลานๆ ในวันข้างหน้า ถ้าเราไม่ทำแล้วใครจะทำ เป็นผู้นำก็ถูกสาปถูกแช่ง จะรอน้ำไปใช้ ก็ให้หันที่ไม่ได้ ต้องเรียกคณะกรรมการบริหารมาคุยกันว่าจะให้ได้แค่ไหน บางส่วนก็บอกว่ามีโครงการอะไรมาผู้ใหญ่บ้านก็ไปรับมาหมด ฉันต้องทำมาหากิน เราก็อ้อ เพราะส่วนราชการจะมาหาผู้นำ ส่วนในบ้านไม่มีปัญหาอะไรมาก ภารกิจทำไร่ ค่อนข้างจะโล่งมากไปหน่อย วันไหนที่ไม่ได้ไปร่วมวิจัยก็ให้คนอื่นช่วยทำแทน ถ้าไม่ทำเลย หัวไม่ไป หางจะไปได้อย่างไร โชคดีที่มีคนอาสา มีเจ้าหน้าที่ประจำอ่างที่เก่ง คนที่อยู่ในพื้นที่จะรู้ว่าใครเป็นอย่างไร ก็โน้มน้าวให้มาช่วยงานกันทำงาน

คุณบรร SCG ลำปาง : ต้องชื่นชมกลุ่มผู้ใช้น้ำที่นี่ ที่รวมตัวกันด้วยความเข้มแข็ง ชื่นชมเจ้าหน้าที่ของชลประทานที่ทำงานกับชุมชนได้กลมกลืน ซึ่งหาได้ยาก หากดูสถานการณ์น้ำในระยะ 3 ปีมานี้ ลดลงตลอด ปีนี้ในอ่างมีแค่ 36.3% หรือ 1.43 ล้านลูกบาศก์เมตร พอจะวิเคราะห์ได้ไหมว่าทำไมถึงเป็นแบบนี้ 3 ปีเราใช้น้ำเยอะ หรือฝนตกน้อย หรือเพราะอะไร

ชาวบ้านห้วยสงสัย: ถ้าดูจากตัวเลขสถานการณ์น้ำย้อนหลังกลับไปสัก 2 ปี คือ ปี 2557-2558 ปริมาณฝนน้อยลง เปลี่ยนไปจริง เหตุที่ตั้งสถานีวัดน้ำฝนเหนืออ่าง ถ้าฝนตกจริงแต่ทั้งระยะไปหลายวัน ก็จะไม่มียอดน้ำที่จะไหลลงมา เพราะช่วงที่ เว้นไป พื้นที่ไม่ได้ซับน้ำ ไม่วิ่งลงมาห้วย แต่ถ้าตกลงมาติดกันหลายวัน น้ำจะไหลลงอ่าง ตัวเลขที่หายไป ที่ลดลง เราก็ไม่รู้ว่าจะไป ไทหะอะไร จะไปฝากความหวังอย่างไร ไม่รู้ว่าฝนจะตกมากน้อยแค่ไหน แต่ว่าเราก็ต้องทำงานไปกับข้อมูลน้ำ ข้อมูลอ่าง ต้อง บริหารให้พ้นปีผ่านไป พันธุแล้งไปให้ได้ อะไรเป็นข้อมูลที่สำคัญ โยงไปหาการใช้ น้ำ ที่ผ่านมาฝนตก 700-900 กว่ามิลลิเมตร

คุณบรร SCG ลำปาง : ใกล้เคียงกับลำปาง พอๆ กัน บางปีน้ำไม่มีเลย เพราะอะไร ต้องชวนพวกเรามาวิเคราะห์ว่าพื้นที่รับ น้ำฝนเรามีเท่าไร และสามารถคำนวณดูได้ ใน 1 ตารางกิโลเมตร ฝนตกมา 1,000 มิลลิเมตร จะรับน้ำได้สัก 1,000 ล้าน ลูกบาศก์เมตร น่าจะไหลมาที่อ่าง อยากถามในเชิงเทคนิคว่าท่อที่มี 3 ทาง เป็นท่อเหล็กหรือพีวีซี มีขนาดกี่นิ้ว

ชาวบ้านห้วยสงสัย: ท่อหลัก (main) ที่ออกจากตัวอ่างประมาณ 40 เซนติเมตร หรือ 18 นิ้ว และลดหลั่นกันมา จนถึง ท่อน้ำสำหรับเกษตรกร 2 นิ้ว รูปแบบการจ่ายน้ำระบบท่อ จะเปิดพร้อมกันทั้ง 3 สาย ถ้าปริมาณน้ำต้นทุนเราพอเพียง วัน เวลา ขึ้นอยู่กับว่าเราจะบริหารกันอย่างไร จะเปิดเต็มที่หรือเริ่มต้นประหยัดกันเลยตั้งแต่ต้นปี เปิดสัก 4 วันต่อสัปดาห์แล้วดู สถานการณ์ว่าเราใช้น้ำต้นทุนไปเท่าไร ช่วงแรกถ้ามีน้ำต้นทุนเยอะ 90% หรือ 3 ล้านกว่าลูกบาศก์เมตร ก็ตกลงกับชาวบ้านว่า ลองสักเดือนหนึ่ง เปิดพร้อมกัน 3 สาย ดูว่าเราใช้น้ำเท่าไรก็คอยเก็บข้อมูล เหลือน้ำต้นทุนเท่าไร แล้วค่อยกลับมาคุยกันใหม่ ว่าจะเดินแบบนี้อีกไหม ถ้าทำแบบนี้ไปอีก 2 เดือน น้ำต้นทุนจะหายไปไหน เราต้องห่วงในเรื่องการระเหยไปตาม ธรรมชาติด้วย การรั่วซึมของอ่างเก็บน้ำด้วย ต้องห่วงผู้ใช้น้ำเหนืออ่างด้วย บันทึกให้ชาวบ้านรู้เป็นระยะ ถ้าเปิดไปแล้ว น้ำใช้ไม่ถึง ฤดูแล้ง ก็จะได้รับผลกระทบ

คุณบรร SCG ลำปาง : คณะกรรมการที่ดูแลเรื่องน้ำ ก่อนที่จะมีการเพาะปลูก มีการลงทะเบียนหรือไม่ว่าชาวบ้านจะ ปลูกอะไร มีการคำนวณไหมว่าพืชแต่ละอย่างกินน้ำเท่าไรในการผลิตรอบหนึ่งๆ ที่ลูกบาศก์เมตร แล้วมีน้ำต้นทุนเพียงพอหรือไม่ ก่อนปลูก

ชาวบ้านห้วยสงสัย: ก่อนปลูกต้องมีการสำรวจก่อน โดยส่งข้อมูลไปให้ทุกบ้าน ถามว่าจะปลูกอะไร ก็ไร ไม่ได้คำนวณว่า พืชแต่ละชนิดใช้น้ำเท่าไร ดูน้ำต้นทุนเป็นหลัก

ชาวบ้านห้วยสงสัย: อย่างการปลูกมะนาว จะให้น้ำอาทิตย์ละครั้งๆ หนึ่งปล่อยสปริงเกอร์ประมาณ 3 ชั่วโมง

คุณบรร SCG ลำปาง : เรากำลังทำเรื่องการบริหารจัดการน้ำอยู่หนองน้ำแห่งหนึ่ง ความจุประมาณ 30,000 ลูกบาศก์ เมตร แต่ต้องดูแลพื้นที่เกือบ 500 ไร่ เลยมองว่าจะจัดการกันอย่างไรก็ยังคงคิดกันอยู่ เราเตรียมการจะเดินกันในปีนี้ กลุ่มผู้ใช้น้ำมี อำนาจในการตัดสินใจ มีการประชุมคุยกันในกลุ่ม มีการจัดการ จัดสรรปันน้ำ มีคำตอบแทนจากการใช้น้ำไหม

ชาวบ้านห้วยสงสัย: มีค่าบำรุงรักษาไร่ละ 30 บาทต่อปี ในปี 2557 ขึ้นเป็น 40 บาท คนไปเปิด-ปิดน้ำ 1 รอบเวอร์ ได้ 150 บาท

คุณบรร SCG ลำปาง : อยากถามคุณเฉลิมพล ในฐานะเจ้าหน้าที่ชลประทาน ทำงานสบาย ทำไม่ต้องลงมาทำงานกับ ชาวบ้าน ทำอย่างไรถึงดึงให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม มาช่วยทำงานเป็นทีมได้ มีเคล็ดลับอย่างไร

คุณเฉลิมพล ชลประทานอ่างห้วยสงสัย : มีบ้านพักอยู่หลังเดียวที่อ่าง เป็นศาลาพักร้อนเล็กๆ แถวนี่ไม่มีที่พัก ต้องไป- กลับชะอำ ในระยะทาง 90 กิโลเมตร ช่วงแรก ก่อนที่จะมาทำงานตรงนี้ มีน้องโจสิงห์ เป็นนักประสานงาน ทำงานในพื้นที่ ทำงานปกติตามระบบราชการทั่วไป เข้าไป-เย็นกลับ พอได้ทำงานร่วมกับโจสิงห์ คุยกันรู้เรื่องหลายๆ อย่าง เรื่องส่วนตัวบ้าง เรื่อง งานบ้าง ลงทำงานในพื้นที่ ถามว่าอยากทำแบบนี้ไหม เพราะไม่ใช่หน้าที่ที่เราต้องมาทำ จริงๆ แล้วการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็น การทำงานนอกกรอบราชการ วิธีการ หลักการ ต่างกันโดยสิ้นเชิง พอต้องลงพื้นที่กับโจสิงห์บ่อยๆ กับทีมงานวิจัยบ่อยๆ ทำให้เรา เห็นว่าเราเป็นเจ้าหน้าที่ชลประทาน เราก็มีส่วนทำให้เห็นว่าชลประทานสำคัญในการบริหาร เพราะว่าชาวบ้านอยากรู้อยู่แล้วว่า น้ำต้นทุนที่มีอยู่ทุกวันนี้มีค่าอย่างไร เหลือเท่าไร มีผลกับชาวบ้าน ถ้าชาวบ้านไม่รู้ต้นทุนจริง บันทึกทุกวันเป็นเดือนเป็นปี แต่ ไม่เคยให้ชาวบ้านดูเลยว่าปริมาณน้ำเหลือก็ล้านก็แสนลูกบาศก์เมตร นำข้อมูลนี้ไปช่วยชาวบ้าน ส่วนชาวบ้านก็รู้สึกว่าเขาไม่โดน ชลประทานทอดทิ้ง สร้างอ่างเก็บน้ำไว้เสร็จ ไม่เห็นมีใครมาดูแลเลยว่าจะดูอย่างไรว่าน้ำในอ่างเหลือเท่าไร แล้วจะเดิน อย่างไร จะบริหารอย่างไร

พอมีหน่วยงานราชการ หรือมีเราเข้าไปร่วม เขาทำงานร่วมกับเราได้ แต่ก็อยู่ที่เรารู้ด้วยว่าเราจริงจังกับชาวบ้านแค่ไหน เราจะไม่เสียสละทำงานกับชาวบ้านได้แค่ไหน เพราะเวลาทำงานวิจัยต่างกับราชการมาก ต้องทำเย็น มีด ดิก อยู่แบบนี้ในระยะแรก ปัญหาครอบครัวก็เกิดเหมือนกัน คนที่บ้านก็เริ่มไม่เข้าใจว่าข้าราชการทำไมต้องทำแบบนี้ แต่เราเห็นว่าการทำงานกับชาวบ้านก็ เห็นอะไรหลายๆ อย่าง ได้เห็นว่าทุกวันนี้ชาวบ้านเราก็ตือตื่น ถ้าไม่เข้าไปช่วยเขาจริงๆ จังๆ เราแค่โอบไปโอบมา มีค่าแค่ไหน ไปช่วยเขาให้แก้ปัญหาได้จริงๆ จังๆ แล้วชาวบ้านเขาดีขึ้น มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีน้ำใช้ได้ดีกว่าเดิม เราก็เกิดความรู้สึกภูมิใจในการ

ทำงาน ในการทำหน้าที่ของชลประทาน ส่งผลให้การใช้ชีวิตมีความละเอียดมากขึ้น งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสอนให้เราทำงานร่วมกับคนอื่น ต้องทำให้เปิดใจก่อน แล้วทุ่มเทกับงานที่เราทำจริงๆ จังๆ ถึงจะเดินกับชาวบ้าน เราเป็นส่วนหนึ่งกับเขา ทำให้เป็นคนพื้นที่เดียวกัน

คุณบรร SCG ลำปาง : กลับไปที่ชุมชน ใน 3 ปีแรกรู้สึกอย่างไร และเมื่อผ่านการทำงานอย่างเข้มข้นแล้วรู้สึกอย่างไรเปรียบเทียบ

ชาวบ้านห้วยสงสัย: ใน 3 ปีแรกที่เพิ่งเข้ามาใหม่ๆ ไม่รู้จัก เขาเข้ามาทำหน้าที่ของเขาคือเช็คระดับน้ำ และกลับไปรายงาน เมื่อก่อนมารดู้ ช่วงหลังมีน้องประสานงานเข้ามาในช่วงโครงการแรกประมาณปลายปี 2553 โครงการเติมน้ำเต็มชีวิต ก็ชวนไปด้วยกัน ตอนแรกเขาก็ยังไม่ค่อยมีใจ ชวนไปกันมา ก็ขายรถตู้ทิ้ง การทำงานก็ดี เวลาเราทำอะไรก็วิธีพูดหวานล้อมพวกเรากลับมารวมตัวทำงานให้ใหม่ เป็นที่เลื่อมใสพวกเรา เวลาทำข้อมูลก็ให้เขาทำทั้งนั้น มาช่วยกันหน่อย ดีกว่าเจ้าหน้าที่คนอื่น เป็นกันเองกับชาวบ้าน แก้ไขปัญหาเบื้องต้นได้ ทำงานร่วมกับพวกเรามาด้วยดี ประสานงบประมาณในการซ่อมแซม ผู้ใหญ่บ้านก็สำรองเงินออกไปก่อน เพราะรองบประมาณหลวงไม่ทันใจ โด่งเขาก็วิ่งเรื่องแล้วโอนเงินเข้ากลุ่มมา เป็นการช่วยเหลือ ชาวบ้านออกแรงกันเอง จ้างรถแมคโครมาขุด เพราะท่ออยู่ลึก โด่งก็มาช่วยอยู่จนมืด ดึกคืน ชาวบ้านก็เห็นทำงานจริงใจ

ชาวบ้านห้วยสงสัย: อ่างเก็บน้ำห้วยสงสัย เกิดจากที่ชาวบ้านถวายฎีกาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ครั้งหนึ่ง และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ อีกครั้งหนึ่ง เมื่อปี 2528 เพราะพื้นที่แห้งแล้ง ภูเขาไม่มีต้นไม้เลย เพราะตัดไม้ไปเผาถ่าน สมัยนั้นเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีน้อย

การทำประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นการจุดประกายออกมา สอนให้คนมีจิตสำนึก ก่อนจะมีอ่างก็ใช้น้ำตามลำห้วย ปลูกข้าวโพด ปลูกพริก ปลูกฝ้าย ปี 2509 มีวัด ปี 2511 มีโรงเรียน ปี 2515 มีสถานีอนามัย ปี 2525-2526 แห้งแล้งมาก ปี 2527 ไฟฟ้าเริ่มเข้า มาสภาพตำบล ต่อมาก็เป็น อบต. ปี 2528 ชาวบ้านถวายฎีกาเพราะเดือดร้อน ไม่มีน้ำใช้ และท่านมอบหมายให้ชลประทานสำรวจ ปี 2535 มาสร้างอ่างเก็บน้ำ

ชาญ อุทธิยะ : จังหวัดลำปางมีป่าไม้เป็นอันดับ 3 ของประเทศ แต่ก็เผาป่ากันเยอะ มีปัญหาเสื่อมโทรม พื้นที่ลำปางเป็นภูเขาหิน ที่เข้าไปทำโรงโม่ อ่างเก็บน้ำ ทำไมซื้อห้วยสงสัย

ชาวบ้านห้วยสงสัย: ก่อนอ่างสร้าง เป็นลำห้วยที่คดเคี้ยวมาก เดินเข้าไปเจอแต่ห้วย เรื่องของไฟฟ้า ไร่สับปะรดจะเป็นแนวกันชนได้ในระดับหนึ่ง

วิชญ์วัฒน์ มณีศรีชา : ที่ห้วยสงสัยคงต้องมีประเด็นอะไรที่ต้องทำต่ออีกหลายเรื่อง ตอนนี้ชาวบ้านเขียนรายงานเสร็จแล้ว ตั้งคำถามกับชาวบ้านไว้ว่า ถ้า สกว. จบ คุณจะทำงานวิจัยต่อ ถ้าไม่ทำต่อ หมู่บ้านคุณจะเป็นอย่างไร ไปคิดภาพอนาคตเอง ถ้าไม่ทำวิจัยต่อแต่จะต้องทำอะไรต่อในหมู่บ้านคุณ ซึ่งอาจจะไม่ใช่ สกว. สนับสนุนก็ได้ อาจจะไม่มีพี่เลี้ยงสนับสนุน ซึ่งเดิมก็ไม่ค่อยมีอยู่แล้ว มีพี่เลี้ยงชลประทานที่ใกล้ชิดกันอยู่แล้ว แต่ข้อจำกัดคือ การที่จะทำให้กระบวนการเหล่านี้ต่อเนื่องยั่งยืนต่อไป ถ้าไม่ทำจะส่งผลต่อการจัดการน้ำของเขาไหม อะไรบ้างที่ต้องทำต่อเนื่องจึงจะมีผลต่อการจัดการน้ำ สกว. ไม่สามารถที่จะอยู่กับเราได้ตลอดไป เพราะเราเป็นหน่วยงานเพื่อมาสร้างการเปลี่ยนแปลงในระยะเบื้องต้น และกระบวนการวิจัยต้องฝังในการคิดวิเคราะห์ กระบวนการทำงานของชาวบ้านต่อไป เพราะเราก็ต้องไปทำงานอื่นๆ ที่จะมีปัญหา ถ้าจะขอทุนวิจัยต่อก็ยินดี แต่คงจะต้องยกระดับ ไม่ได้ทำเรื่องเดิม ไม่ใช่เอาเงินไปเพื่อจัดประชุม วัดน้ำ เก็บตัวเลข ซึ่งเป็นเรื่องปกติที่ต้องทำอยู่แล้ว

ฝนที่ตกลงเรื่อยๆ เพราะอะไร มีประเด็นที่ต้องตั้งคำถามแล้วคิดต่อ ติดตามอย่างไรต่อ ไปคิดต่อเรื่องการจัดการน้ำ วิกฤติแบบนี้จะอยู่อีกเป็นร้อยปี สภาวะโลกร้อน เอลนีโญ ลานันยา ซึ่งชาวบ้านไม่พูดถึง แต่เวลาเราคิดเรื่องนี้ รูปแบบของฝนจะเป็นอย่างไร แล้วจะปรับตัวอย่างไร เรื่องนี้เกินศักยภาพชาวบ้านในบางจุด ถ้าทำต่อต้องเก็บข้อมูลรายละเอียดและจะต้องมี นักวิชาการมาช่วยทำงานต่อเนื่องกัน ต้องเป็นงานวิจัยอีกระดับที่ต้องร่วมมือกับนักวิชาการและชาวบ้าน

แบ่งปันสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาดูงานโครงการวิจัยอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัย

คุณชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ย้ำว่างานวิจัยต้องทำให้เป็นวิถี แม้ไม่มีการสนับสนุนจาก สกว. ก็ต้องนำกระบวนการนี้ไปอยู่ในชีวิตของเราให้ได้

สรุปบทเรียนจากห้วยสงสัย ซึ่งเป็นรูปแบบ (Model) ที่ใกล้เคียงกับที่ SCG ทำ มีพี่เลี้ยงที่ SCG ไปทำงานกับชาวบ้าน มีพี่เลี้ยงกรมชลประทานที่ไปทำงานกับชาวบ้าน พี่เลี้ยง สกว. ก็ไปทำงานกับชาวบ้าน พอวันเดือนปีผ่านไปก็กลับมาแลกเปลี่ยน คาดหวังไว้เช่นนั้น ไม่ใช่ว่า สกว. ต้องทำครอบคลุมทั้งประเทศในทุกเรื่อง ทำไม่ได้ เพราะมีข้อจำกัดเรื่องเจ้าหน้าที่ซึ่งจะมีจำนวนไม่มาก เพราะต้องการสร้างกลไกแบบใหม่ที่มีความคล่องตัว ไม่ใช่อยู่ย่ำย มีเจ้าหน้าที่เต็มไปหมด แต่ไม่มีประสิทธิภาพ

สกว. เกิดขึ้นตาม พ.ร.บ. ปี 2535 เป็นผลพวงจากช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ก็ดำรงมาถึง 24 ปี เพื่อผ่องถ่ายกระบวนการวิจัย เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้หนานชาญซึ่งจบ ป.4 ที่คนจบ ดร. ก็ต้องยอมรับ แต่ ดร.ก็มีประโยชน์ในมุมหนึ่ง มีงานวิจัย มีงานพัฒนา มีงานที่นักวิชาการเข้าไปช่วยชาวบ้าน หัวใจสำคัญคือ คน ถ้าทำให้คนเข้มแข็ง ทำงานร่วมกันได้ เป็นสิ่งที่สกว. คาดหวัง และรัฐบาลเองก็คิดแบบนี้

ล้อมวงคุย

จากการที่ไปลงพื้นที่ห้วยสังสัย เกิดความประทับใจในเรื่องใดบ้าง เราได้อะไรเพิ่มขึ้นไหม เรื่องที่คิดไม่ถึง เลือกลมา 3 เรื่อง และจะนำความประทับใจไปผนวกกับงานที่เราทำอย่างไร

ผู้เข้าร่วม 1 : ประทับใจการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ เข้าใจง่าย ทุกคนพูดได้หมด ถ้าที่จะลูกชิ้นพูด รับผิดชอบ จิตอาสา ร่วมมือ ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน สิ่งที่จะนำไปใช้คือการให้โอกาสกับชุมชนในการนำเครื่องมือไปใช้ เช่น Mind Map การจดบันทึก อุปกรณ์ที่หาได้ในพื้นที่

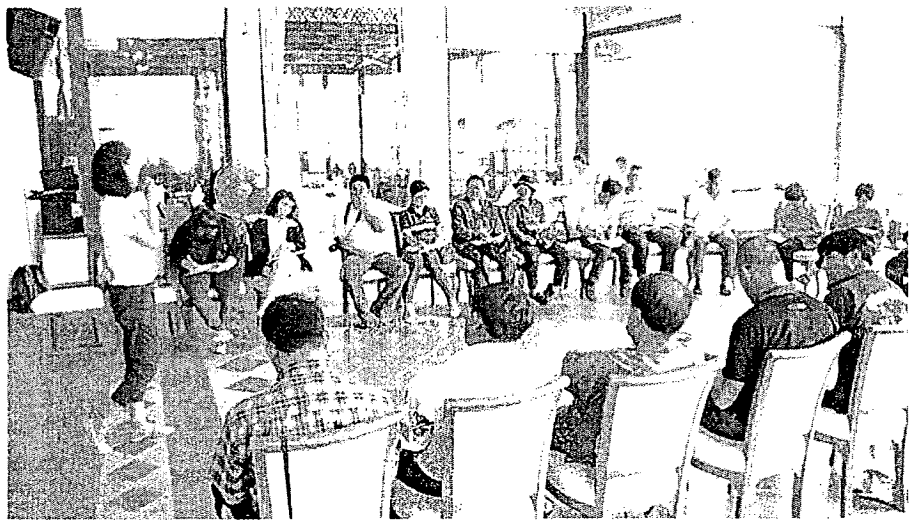
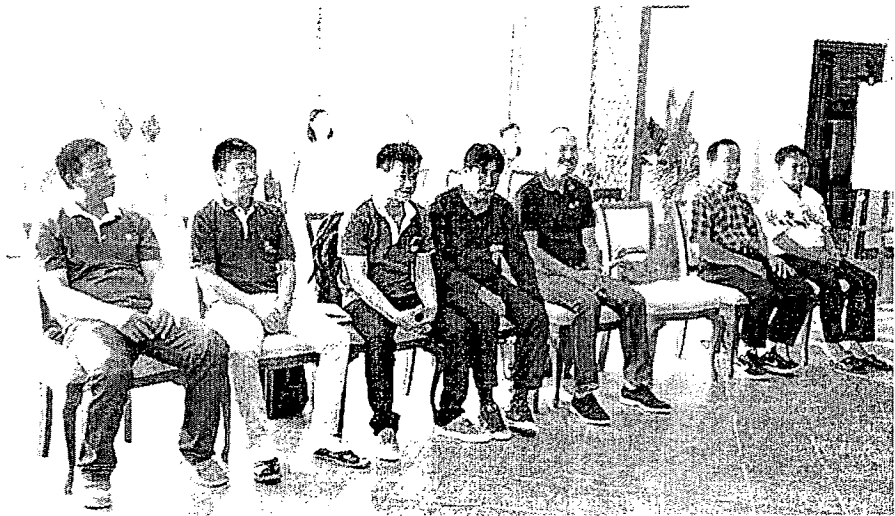
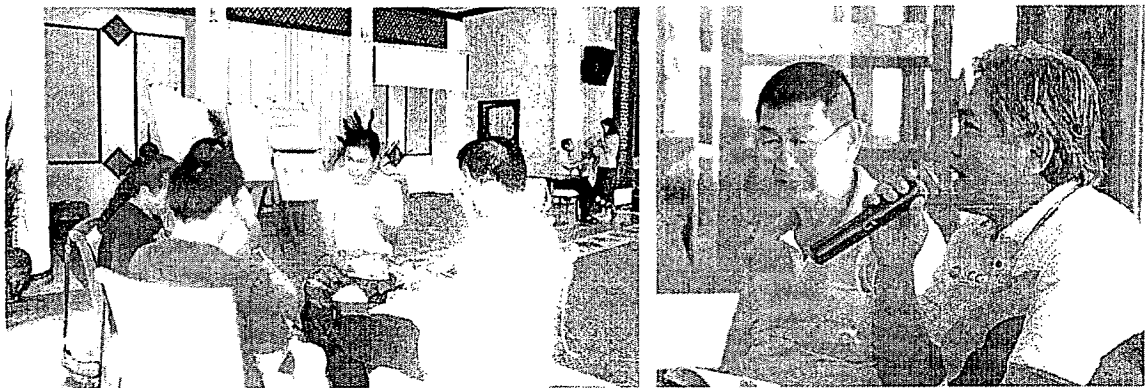
ผู้เข้าร่วม 2 : ประทับใจในความมั่นใจของทีม การจัดการอย่างเป็นระบบของทีม การเคารพกฎระเบียบ ทีมงานมีคุณภาพขึ้น มีพี่เลี้ยงมาให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ พอพี่เลี้ยงไปก็ยังทำงานได้ต่อ นำไปเป็นบทเรียนว่าทำอะไรถึงไม่มีพี่เลี้ยง เรายังเดินเองได้ให้ถึงจุดหมายของเรา

ผู้เข้าร่วม 3 : ประทับใจในการให้โอกาสที่ให้ชาวบ้านมารู้จักกันจากการทำงาน 2 ปี การเชื่อมประสานกับโครงการพระราชดำริฯ เติมน้ำเติมชีวิต งานวิจัยง่ายๆ แตกต่างจะมาถึงจุดนี้ยาก จนโครงการสำเร็จ เห็นผล เห็นการใช้ประโยชน์จากข้อมูล ผู้นำไม่เอาด้วยก็จบ กลายเป็นห้วยเดียวกระเทียมลิบ แต่ชาวบ้านแม้ไม่ได้เป็นผู้นำก็ทำ อัดที่จะทำ ทำเรื่องดิน น้ำ ป่า ทำเรื่องป่าชุมชน จนได้เป็นต้นแบบแห่งหนึ่งของประเทศ

คุณชินวรัตน์ มณีศรีขำ โครงการที่ห้วยสังสัย 2 โครงการ ใครเป็นหัวหน้าโครงการ พยายามทำกระบวนการว่า ไม่มีใครจำเป็นต้องเป็นหัวหน้า ให้มีหัวหน้าเพื่อลงนามในสัญญา กับ สกว. เปิดบัญชี เบิกเงิน แต่การจัดการต้องช่วยกันทำ ดังนั้น จึงไม่ออกมาชัดเจนว่าฉันคือหัวหน้าโครงการ ต้องพูดนำ ครั้งแรกผู้ใหญ่ฯ ประชุม เป็นหัวหน้าโครงการ เพราะงานนี้ผ่านระบบราชการคือ กรมชลประทาน คนอื่นเป็นหัวหน้าไม่ได้ ผู้ใหญ่ฯ ประชุม มีร้อยละเป็นพันไร่ เป็นนักเลงเก่า เวลาที่ไม่ค่อยมี แต่พอกระบวนการนี้เข้าไป มีจุดหนึ่งคือ ทำเพื่อพ่อหลวง เพราะโครงการนั้นมาด้วยตามแนวพระราชดำริ คนในหมู่บ้านนี้ก็เริ่มกิจกรรมจากหญ้าให้กับพ่อหลวงในพื้นที่โครงการช่วงหัวมัน ส่งคนเข้าไปทำไร่โดยไม่คิดค่าแรงตั้งแต่เริ่มโครงการช่วงหัวมัน จากที่ไม่ทำอะไรเลย ดินเสื่อมโทรม ปลูกอะไรไม่ขึ้น ชาวบ้านจึงสับเปลี่ยนหมุนเวียนไปถางหญ้า ปลูกนั้นปลูกนี้ไป ตามแนวพระราชดำริ พันธุ์พื้นที่ตรงนั้น เพื่อให้ชาวบ้านเห็นว่า ทำได้ ปลูกได้ โครงการแรกก็เข้าไป ผู้ใหญ่ฯ ประชุมก็เข้าใจจะโร่มากขึ้น มีการถามว่าทำไมไม่ประวัติศาสตร์ชุมชน แต่มันช่วยคลี่คลายและมีพลังมาก ถ้าทำให้ลูกจุด ทำให้เข้าลูกชิ้นมาพันฟู

โครงการที่สองหัวหน้าโครงการเปลี่ยนเป็นพี่สมนึก ซึ่งตอนที่ลงพื้นที่ไปวันนั้นพูดน้อยมาก คนที่เข้าใจจะโร่มากแล้วจะพูดน้อยเพราะมีผู้นำกระบวนการอยู่หัวโต๊ะ แต่ตัวเองเป็นผู้นำก็ต้องปล่อยวาง และเปิดพื้นที่ให้กับคนอื่น เขามีกระบวนการข้างในของเขาอยู่ เราจะรู้ว่าควรเหยียบคันเร่งหรือผ่อนคันเร่ง เป็นทักษะของคนที่จะเป็นพี่เลี้ยงว่าอะไรควร ไม่ควร พื้นที่ห้วยสังสัยไม่ได้ใช้พี่เลี้ยง สกว. แต่เป็นใจสิงห์ เจ้าหน้าที่กรมชลประทานจ้างมาดูพื้นที่นี้โดยเฉพาะ เป็นนักประสานงานชุมชน (ชลประทาน) แต่ใจสิงห์ก็จะมาหาผมประจำ ก็จะถ่ายทอดผ่านใจสิงห์ไป แล้วใจสิงห์ก็ไปประกบกับเฉลิมพล พอใจสิงห์ออกจากพื้นที่ เฉลิมพลเดินทางต่อ เป็นการวางความยั่งยืนไว้เป็นขั้นๆ (Step) ที่ SCG กำลังทำก็คล้ายกันเลย ถ้าตีเนืบบนนี้ ชาวบ้านก็ทำได้เองเลย การจัดการชุมชนด้วยตนเองก็จะเกิดขึ้น ความยั่งยืนก็เกิดขึ้น เพราะฝังกระบวนการวิจัยเข้าไปในวิถีแล้ว

Check-out สิ่งที่ได้จากกิจกรรมสรุปบทเรียนที่ผ่านมาทั้งหมด

อยากให้ทุกคนพูดเป็นประโยคไม่ต้องยาว ที่จะสื่อสารอะไรก็ได้จากการที่ได้มา 3 วันนี้

- อยากให้ สกว. มีงานวิจัยแบบนี้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น แล้วมาแลกเปลี่ยนกัน
- มีกำลังใจ เริ่มมั่นใจ
- ดีใจที่ได้มาโครงการนี้ และจะเสียใจเป็นอย่างมากถ้าไม่ได้มา
- ดีใจที่ได้เข้ามาร่วมเวที โดยเฉพาะที่เราได้มีเพื่อนร่วมกระบวนการ แรกๆ ได้แค่รู้จัก ได้เห็นหน้า ต่อมาก็เริ่มมีความสัมพันธ์มากขึ้น ได้แลกเปลี่ยน รู้สึกประทับใจ
- มีความประทับใจที่ได้มานี้ ได้เห็นวิธีการว่าเขาทำอย่างไร
- เรามาเรียนรู้งานวิจัยในพื้นที่ ได้คุยกับ ดร. กันว่าเราวิจัย 200 เรื่อง เอามาใช้เรื่องเดียว วันนี้เราเรียนรู้ เก็บเกี่ยวประสบการณ์ คิดแล้วเอาไปใช้ ถ้าไม่เอาไปใช้ เราไม่รู้ว่าจะสิ่งที่เราคิด จะเกิดประโยชน์หรือดีกับเราอย่างไร ถ้าล้มเหลว อย่างน้อยเรารู้ว่าล้มเหลวเพราะอะไร คิดแล้วต้องทำ
- ตอนทำวิจัยแรกๆ เครียด เพราะทำคนเดียว ทั้งการเงิน จัปประเด็น ทำรายงาน มาวันนี้ก็ได้ปลดปล่อย ขอบคุนทีม อ.ธนศ (ชินวุฒัน) น้องๆ และได้รับทุนของ สกว. ไปทำวิจัย วันนี้ก็รับบทบาทอันยิ่งใหญ่ คือ ชาวบ้านทำวิจัย ขอบคุนทุกคน
- ได้กระบวนการคิดเกี่ยวกับการวิจัย
- ขอบคุนที่ได้มา ได้กำลังใจ กลับไปจะสู้ต่อ
- อยากให้คนที่ได้มา กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก กล้าพูด
- ได้ความรู้ใหม่ ได้เพื่อนใหม่ และประสบการณ์ใหม่ มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัย
- ได้ศึกษาเข้าไปในวิถี กระบวนการ ขั้นตอน จะกลับไปพัฒนาตัวเอง ทำงานในพื้นที่ขับเคลื่อนชุมชน ทำงานแบบที่แบบน้อง ก็อย่าลืมกระบวนการ
- ได้กระบวนการ กำลังใจที่ให้กับ อย่าท้อ เป็นกำลังใจให้ ขอบคุน SCG ที่ให้โอกาสดีๆ กับพนักงานให้ได้มีโอกาสเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและชุมชน สู้ๆ ครับ
- ขอบคุนทุกท่าน ขอบคุนวิทยากร ขอบคุนพี่ๆ น้องๆ ที่ให้ประสบการณ์ดีๆ トラบโดที่ยังมีชีวิต ยังมีลมหายใจ การเรียนรู้ก็ยังคงต้องเดินต่อไป
- ประทับใจ ทุกคนได้เอาศักยภาพตัวเองออกมาให้ทุกคนได้เรียนรู้ ให้เครื่องมือที่ทุกคนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ประทับใจเครื่องมือโยแมวมุม หากเราอยู่ที่บ้าน คงไม่ได้ประสบการณ์เพิ่มเติม การเรียนรู้ของชีวิตมีทุกหย่อมหญ้าจริงๆ
- ประทับใจทีมงานวิจัยซึ่งเหลือไม่กี่คน แต่แสดงให้เห็นศักยภาพ คุณภาพ วิธีการทำงานการจัดน้าอย่างเป็นระบบ
- คงมีงานที่ต้องทำอีกเยอะในชุมชน และเป็นกำลังใจให้กับพวกเรา
- ขอบคุนที่ให้โอกาสเรียนรู้กับพี่ๆ และทำให้เชื่อมั่นในสิ่งที่คิดและอยากจะทำพัฒนาตัวเอง นำเครื่องมือไปช่วยให้พี่น้องจัดระบบความคิดในการทำงานให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น สิ่งที่ประทับใจในครั้งนี้คือการสร้างความรู้ที่เรารู้เบื้องหลัง ปัญหาของพวกเราส่วนใหญ่ คือ เราไม่ค่อยทราบอะไรเลย เราไม่รู้ว่าจะเบื้องหลังกว่าจะได้มาเป็นอย่างไร ก็เลยประทับใจที่รับน้ำฝนที่ท่าขึ้น เราสามารถสร้างความรู้ เรามีความสามารถที่จะทำอะไรด้วยตัวเองได้ถ้าเราลองทำดู อยากให้ทุกคนย้อนกลับไปทำที่เรารู้เบื้องหลังเริ่มจากศูนย์ (0) แล้วค่อยทำขึ้นมา แม้ว่าจะไม่สมบูรณ์แบบ (Perfect) ไม่ดีเหมือน High Technology เหมือนที่อื่นๆ แต่ทุกที่เริ่มจากศูนย์ ไม่เช่นนั้นเราก็จะได้แต่ชื่อแล้วก็ใช้ สุดท้ายเราก็ทิ้ง เราแก้ไม่ได้ เราทำอะไรไม่ได้เลยกับสิ่งที่เราใช้ เพราะเราไม่ได้เป็นคนเริ่มสร้างมาด้วยตัวเอง
- ผู้ที่อยู่เบื้องหลังว่าจะทำอย่างไรให้ความคิดความอยากของคนทำงานที่อยู่ในพื้นที่มาแปลงเป็นกระบวนการ หายุทธศาสตร์ที่จะทำอย่างไรให้ความตั้งใจของเราให้เกิดการเรียนรู้ กระบวนการทุกอย่างจะสร้างความรู้ใหม่ มาคิดต่อว่าถ้าจะสร้างคนเก่งๆ หน้าที่ของเรารูปแบบอะไร ในฐานะที่อยู่เบื้องหลัง ที่จะหนุนให้คนมีความสามารถ เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถ ให้ทุกคนรู้จักการตั้งคำถาม และหาอะไรที่มาแลกเปลี่ยน
- ขอบคุนทุกคนที่ให้มาเรียนรู้ด้วยตั้งแต่แรก ได้ทำอะไรใหม่ๆ ด้วย เป็นการฝึกให้พัฒนาตัวเองต่อไปเรื่อยๆ เหมือนกับทุกคน
- ได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กับพี่ และได้เห็นแนวความคิด ได้แรงบันดาลใจไปปรับใช้กับตัวเอง
- ขอบคุนมิตรภาพระหว่าง 3 วันนี้ ขอคุนในความตั้งใจกับกระบวนการที่เรานำมา หวังว่าหลังจากนี้จะได้แนวคิด ได้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้กำลังใจจากห้วยสังสัย

- ตลอด 2 วันที่ผ่านมาได้ร่วมทำกิจกรรมกับพ่อๆ แม่ๆ พี่ ป้า น้า อา ลุง น้องๆ ทุกคน ตลอดทั้งกระบวนการ ดีใจและ
เป็นเกียรติมากๆ ที่ได้ร่วมเวทีในวันนี้ และรู้สึกขอบคุณทุกคนที่เป็นครูของกันและกัน มีเรื่องราวแลกเปลี่ยนให้รับฟังซึ่งกันและกัน
รู้สึกโชคดีมากๆ

- ขอขอบคุณทุกคน ที่มาไกลๆ จากลำปาง จากระยอง ขอขอบคุณทีมวิทยากร พี่เนศ อยู่ สกว. เราจัดประชุมเยอะแยะ
มากมาย แต่ไม่ค่อยได้จัดกระบวนการเต็มที่ ทำให้เราและเจ้าหน้าที่ของเราได้เรียนรู้มากขึ้น

- ขอขอบคุณนางชาญ ที่เป็นครูของผม ที่ได้เติบโตทุกวันนี้เพราะได้เรียนรู้จากบ้านสามขา (ลำปาง) เป็นแรงบันดาลใจที่
ทำงาน สกว. มาจนถึงปัจจุบัน ผมเริ่มจากการเป็นนักวิจัยแบบพี่ๆ แบบชาวบ้าน เพราะกลับมาอยู่บ้านก็ได้ทำงานวิจัยร่วมกับ
ชุมชน ไปนั่งทำงานวิจัยแบบที่พวกพี่ๆ เป็นอยู่ตอนนี้ ทำงานมาสักระยะก็พัฒนาขึ้นมาเป็นพี่เลี้ยง ปัจจุบันก็เป็นผู้ประสานงาน
คอยดูแลงาน ขอขอบคุณพี่คน พี่สมศักดิ์ นักวิจัยที่ลำปางที่เปิดพื้นที่ เปิดโอกาส ให้ผมและน้องๆ ช่วยกันออกแบบกระบวนการ
เบื้องหลังของการออกแบบ ทางผมและคุณบวร นั่งคุยกันว่าอยากทำอะไร พอรับโจทย์มาก็ออกแบบกระบวนการทั้งหมด จึงไป
ชวนนุ้ยที่ไปทำงานอยู่ที่พม่าให้มาช่วยงานตรงนี้ก่อน สิ่งที่เราช่วยกันทำคือการช่วยกันต่อจิ๊กซอร์ การเรียนรู้ของลำปาง การ
เรียนรู้ของ SCG ที่ระยอง และมีคุณูปการต่อประเทศมากกว่านี้ ไม่อยากให้คิดว่าเราจะทำเพื่อองค์กรของเรา แต่เรากำลังทำ
เรื่องดีๆ ที่มาจับไม้จับมือกัน เป็นสิ่งที่เราปรารถนาว่าทุกฝ่าย ทุกองค์กรต้องมาร่วมมือกัน ไม่อย่างนั้นประเทศนี้อยู่ไม่ได้ เหมือนที่
รัฐบาลกำลังพูดเรื่องประชาธิปไตย ที่รู้กับเอกชน ประชาชนต้องร่วมมือกันอย่างเข้าใจ ตรงนี้ถ้าเราทำดีๆ ก็คือประชาธิปไตยที่เต็ม
รูปแบบ เดินทางไปจนเห็นรูปธรรมแล้วด้วย และถ้าสกัดออกมาให้ดี นี่คือนโยบายที่แท้จริง มีกระบวนการ มีขั้นตอน มีทุกฝ่าย
มีนักวิชาการ องค์กรเอกชน หน่วยราชการ มีประชาชน มีนักพัฒนา (NGOs) มาทำงานร่วมกัน ซึ่งจะนำไปเขียนลง (หนังสือพิมพ์)
คมชัดลึก มีคอลัมน์ส่วนตัวที่จะลง ใครมีอะไรรายงานจากพื้นที่ ก็เขียนส่งมา มีพื้นที่ในหนังสือหนังสือพิมพ์คมชัดลึกทุกสัปดาห์
ทุกวันอาทิตย์ ช่วยกันเผยแพร่เรื่องดีๆ ให้คนสังคมรับรู้ ขอขอบคุณที่ได้ให้เรียนรู้และเติบโตไปกับเวทีแบบนี้

รายชื่อผู้เข้าร่วมสรุปบทเรียน

■ ทีมนักวิจัยชาวบ้าน พื้นที่เขายายดา จังหวัดระยอง

นายสมชาย พันธุ์เสือ หมู่ที่ 6 ตำบลเพ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง โทร. 081-9839981
นายสงกรานต์ พงษ์มี หมู่ที่ 11 ตำบลตะพง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง โทร. 086-8220322
นางสาวกัลยา จิตตรง หมู่ที่ 11 ตำบลตะพง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง โทร. 081-9838635
นางโสน เอกอุดม หมู่ที่ 11 ตำบลตะพง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง โทร. 086-8179445
นายฤกษ์ชัย จันทรามาศ หมู่ที่ 6 ตำบลเพ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง โทร. 061-7439324

■ ทีมนักวิจัยชาวบ้าน พื้นที่ชุมชนบ้านสาสบก และชุมชนบ้านแป้นใต้ จังหวัดลำปาง

ผญ.ธงชัย งามสม ชุมชนบ้านสาสบก จังหวัดลำปาง
นายแถม กลิ่นฟุ้ง ชุมชนบ้านสาสบก จังหวัดลำปาง
นายเจริญ ทันใจ ชุมชนบ้านสาสบก จังหวัดลำปาง โทร. 083-2881712
ผญ.วิชา จิตใหญ่ ชุมชนบ้านแป้นใต้ หมู่ 6 จังหวัดลำปาง
นางมาลี เก่งจริง ชุมชนบ้านแป้นใต้ หมู่ 6 จังหวัดลำปาง

■ ทีมหนุนชาวบ้านทำวิจัย จาก SCG ปูน ลำปาง

นายบวร วรรณศรี โทร. 081-3868741 email: bovorw@scg.co.th
นายวรรณชัย คำจारी โทร. 081-9929250 email: wannacka@scg.co.th
นายธีรวัตร แยกจันทิก โทร. 081-9933915 email: teerakha@scg.co.th
นายภาณุมาศ ศรีวงศ์ โทร. 088-4060162
นายปฐวี การเพียร โทร. 081-1652520
นายอรรถณพ เขมา โทร. 084-3682819
นายณัฐพงษ์ อุ่นเรือน โทร. 082-1804975

■ ทีมหนุนชาวบ้านทำวิจัย จาก SCG Chemical ระยอง

นายพนพล จันทร์เรือง
ดร.พงษ์ศักดิ์ วิทวัสชุตกุล

คุณวิญญูวิสิฐ จิราชมัย โทร. 061-5191644

คุณไฉไล ผลบุญ โทร. 086-8425539

▪ ทีมพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

นายชาญ อุทัยยะ โทร. 097-9388625

▪ ทีมศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม และชุดโครงการเขายายดา จังหวัดระยอง

นายชินวัฒน์ มณีศรีชา ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โทร. 081-8372993

นางสาวพวงทอง เม้งเกร็ด เจ้าหน้าที่ดูแลระบบข้อมูล โทร. 081-1725601

นายคำรณ นิ่มอนงค์ ผู้ช่วยผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โทร. 080-0257877

นายสุทธิลักษณ์ โตกทอง ผู้ช่วยผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โทร. 084-9717293

นายอรรถชัย ณ บางช้าง นักสื่อสารชุมชน โทร. 091-8818775

นายชนนท์ ภูระหงษ์ นักประสานงานชุมชน โทร. 090-9703591

▪ วิทยากร

นางอาภา พงษ์ศรีแสน

▪ ทีมสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

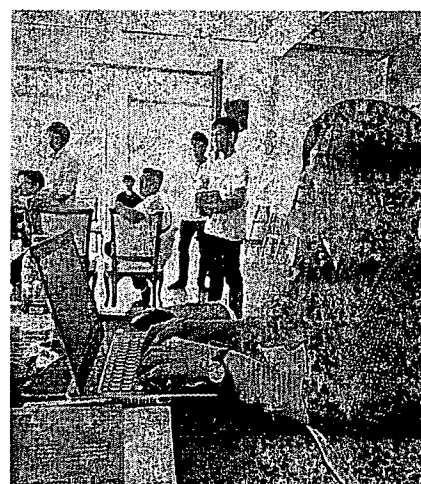
น.ส.ลักขณา วงศ์ยะรา งานบริหารโครงการภาคกลาง ตะวันตก ตะวันออก โทร.091-7388989

น.ส.ดารารัตน์ โพธิ์รักษา งานบริหารโครงการภาคเหนือ โทร.089-1913102

น.ส.ลีลาพร ไชยยะนิจ งานสนับสนุนโครงการภาคกลาง ตะวันตก ตะวันออก โทร.092-2718490

นางสาวสุทธิดา มณีกุล งานสนับสนุนโครงการภาคเหนือ โทร.085-3254140

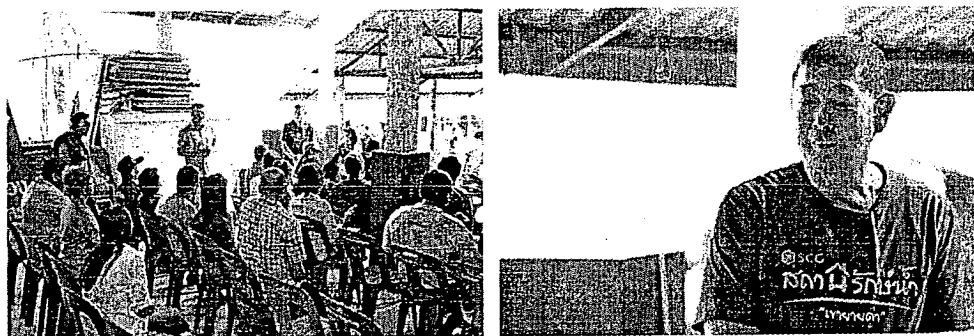
■ ภาพเบื้องหลังการถ่ายทำ...

สรุปการประชุมเครือข่าย สานสัมพันธ์นักวิจัยแม่กลอง – ระยอง
เครือข่ายนักวิจัย ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
วันที่ 18 มิถุนายน 2559 เวลา 09.30 – 11.30 น.
ณ ศาลาฟายน้ำล้น หมู่ 11 ต.ตะพง อำเภอมือง จังหวัดระยอง

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม		
1. คุณกัลยา	จิตตรง	โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่ที่ 11 บ้านศาลเจ้า ตำบลตะพง อำเภอมือง จังหวัดระยอง
2. คุณสจี้	ชั้นทอง	โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วม
3. คุณวิสา	เอกอุตม	โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วม
4. คุณวรรณภัทร	มังคลาด	โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วม
5. คุณสงกรานต์	พงษ์มี	โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วม
6. คุณวัย	ประดิษฐ์ฤกษ์	โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วม
7. คุณสมคิด	ปันทอง	โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วม
8. คุณวิโรจน์	สมคิด	โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วม
9. คุณกฤษชัย	จันทร์มาศ	โครงการรูปแบบการจัดการกลุ่มออมทรัพย์แบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ หมู่ที่ 6 บ้านเพ ตำบลเพ อำเภอมือง จังหวัดระยอง
10. คุณไพโรจน์	สมุทรรัตน์	โครงการรูปแบบการจัดการกลุ่มออมทรัพย์แบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้อง
11. คุณสมชาย	พันธุ์เสือ	โครงการรูปแบบการจัดการกลุ่มออมทรัพย์แบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้อง
12. คุณชุติภา	ดวงมรกต	โครงการแนวทางการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลแม่กลอง อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
13. คุณรัชณี	สิงห์โตทอง	โครงการแนวทางการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง
14. คุณนงลักษณ์	ณ บางช้าง	โครงการแนวทางการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง
15. คุณบุปผา	เจริญยิ่ง	โครงการแนวทางการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง
16. คุณอัคราภรณ์	ตั้งวิชิตฤกษ์	โครงการแนวทางการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง
17. คุณมนัส	บุญพยุ	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยงกับการจัดทำผังเมืองระดับตำบลเพื่อวางแผนการพัฒนาอาชีพโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
18. คุณสุนทรีญา	บุญมาก	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยง
19. คุณพวงทอง	พวงสวัสดิ์	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยง
20. คุณประทุม	สัตยดิษฐ์	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยง
21. คุณเกรียงไกร	บัญญัติยมณีกุล	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยง
22. คุณอัญชลีย์	บุญพยุ	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยง
23. คุณสุนทรา	เอกสินธ์	โครงการกระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการภาคประชาชนตำบลบางแค ระยะที่ 2
24. คุณเนาวรัตน์	หาดสมบัติ	โครงการกระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุน
25. คุณภิญโญยิ่ง	พุ่มพวง	โครงการกระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุน
26. คุณมนตรี	อิมอาคร	โครงการกระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุน
27. คุณธีระ	บุญประสิทธิ์	โครงการกระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุน
28. คุณกานต์	โตบุญมี	โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางตะเคียน อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
29. คุณทองคำ	เจือไทย	โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูโปงแตงโดยโรงเรียนและชุมชนวัดศรีสุวรรณคองคาม อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
30. คุณชินุวัฒน์	มณีศรีขำ	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

31. คุณพรทิพย์	ลัมประสิทธิ์วิวงศ์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
32. คุณพวงทอง	แม้งเกร็ด	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
33. คุณคำรณ	นัมอนงค์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
34. คุณสุทธิลักษณ์	โตกทอง	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
35. คุณอรรถชัย	ณ บางช้าง	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
36. คุณธีรพล	ทรงสกุล	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
37. คุณชนนัท	ภูระหงษ์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

ช่วงเช้าเริ่มด้วยทางทีมศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามได้พาทีมวิจัยในพื้นที่แม่กลองลงพื้นที่เรียนรู้ดูสร้างฝายชะลอน้ำในพื้นที่ หมู่ที่ 14 ศาลหลวงเตี้ยและพระพุทโธโสธรจำลอง เพื่อได้ทำความรู้จักกับ ดร.พงษ์ศักดิ์ วิทวัสชุติกุล ที่ปรึกษาบริษัท SCG chemicals จำกัด โดยบรรยากาศในการแลกเปลี่ยน ดร.พงษ์ศักดิ์ วิทวัสชุติกุล ได้เล่าถึงความ เป็นมาของพื้นที่เขายายดาจากเดิมป่าต้นน้ำเขายายดาได้ถูกทำลาย ทำให้ทรัพยากรบริเวณรอบเขายายดาเริ่มมีสภาพเสื่อมโทรม ทำให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากรน้ำ ทำให้ชาวบ้านที่ได้ประกอบอาชีพบริเวณรอบเขายายดาได้รับผลกระทบจากการขาดแคลน ทรัพยากรน้ำในการดำรงชีวิต แกนนำชุมชนได้เข้ามาประสานงานกับทางบริษัท SCG chemicals จำกัด ในการสนับสนุนการ สร้างฝายชะลอน้ำตามที่ทางบริษัทได้ขับเคลื่อนการสร้างฝายชะลอน้ำในพื้นที่จังหวัดลำปาง โดยทางทีม SCG ได้เห็นถึง ความสำคัญในเรื่องของป่าต้นน้ำเขายายดา จึงได้มีการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้เห็นถึง ประโยชน์ของการมีทรัพยากรน้ำที่อุดมสมบูรณ์ไว้สำหรับการเกษตรและการดำรงชีวิต จึงได้มีการนำเอาความรู้เรื่องฝายมา ประยุกต์ และเชิญชวนให้ชาวบ้านได้ลุกขึ้นมาช่วยกันสร้างฝาย ทำให้เกิดการฟื้นฟูป่าต้นน้ำบริเวณเขายายดา การแก้ปัญหา จะต้องมีการแก้โดยการที่ชาวบ้านช่วยกันดูแลทรัพยากรในชุมชนของตนเอง ทำงานร่วมกันโดยพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะ ชาวบ้านมีความรู้เฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นการดำรงชีวิต ส่วนทาง SCG มีความรู้เชิงวิชาการ จึงควรที่จะประยุกต์และทำงานโดยมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน

หลังจากที่ได้เรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของเขายายดาแล้วทีมนักวิจัยได้ร่วมประชุมเครือข่ายนักวิจัยโดยช่วงเช้า นี้เริ่มต้นด้วยนายสุทธิลักษณ์ โตกทองกล่าวทักทายทีมวิจัยในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม และทีมวิจัยในพื้นที่จังหวัดระยอง โดย บรรยากาศในตอนเช้าทางทีมวิจัยระยองได้มีการนำผลไม้มาแบ่งปันให้กับทีมวิจัยจังหวัดสมุทรสงคราม จากนั้นนายสุทธิลักษณ์ โตกทอง กล่าวเชิญให้นักวิจัยในแต่ละพื้นที่ได้แนะนำตัวเพื่อทำความรู้จักกันก่อนที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้

เมื่อได้มีการแนะนำตัวกันแล้ว คุณสงกรานต์ พงษ์มี หัวหน้าทีมวิจัยได้กล่าวต้อนรับและทักทายทางทีมวิจัยในพื้นที่ จังหวัดสมุทรสงคราม และกล่าวเสริมว่าในพื้นที่ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ได้มีราคาผลไม้ตกต่ำ ทีมวิจัยจึงได้มีการมองว่าควรที่จะต้องมีการจัดการสวนผลไม้อย่างไร และต้องการที่จะให้ชาวสวนผลไม้ในพื้นที่ได้มีการจัดการสวนผลไม้ในรูปแบบ การพึ่งพาตนเอง จึงได้มีการรวมตัวเพื่อทำวิจัยโดยการพึ่งตนเองก่อนที่จะรอฟังภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นๆ เพียงอย่างเดียว แต่ ก่อนที่จะพึ่งตนเอง จะต้องมีการทำการเกษตรที่ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ

วาระที่ 1 เรื่องแจ้งเพื่อทราบ

- คุณชินวุฒัน มณีศรีขำ กล่าวแนะนำตนเองในที่ประชุม และกล่าวขอบคุณทีมวิจัยทั้ง 2 พื้นที่ที่ได้มา เข้าร่วมประชุมในวันนี้ และกล่าวเสริมว่า ในแต่ละเดือน ทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัด สมุทรสงครามจะมีการจัดประชุมเครือข่าย เพื่อให้ทีมวิจัยได้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน ซึ่งรูปแบบการประชุมก็คือ จะมีการประชุมและแลกเปลี่ยนการทำงานว่าแต่ละโครงการมีความคืบหน้า อย่างไร มีการดำเนินการอย่างไร เกิดการเรียนรู้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และเมื่อ 6 ถึง 7 เดือนที่ ผ่านมาได้รับมอบหมายให้มีการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่จังหวัดระยอง เป้าหมายก็คือในพื้นที่เขายายดา ได้รับผลกระทบจนเกิดเป็นภูเขาหัวโล้น จึงได้มีชาวบ้านในพื้นที่ได้เชิญชวนทางทีม SCG เพื่อให้เกิดการ สร้างฝายเพื่อฟื้นฟูเขายายดา จึงได้มีการสร้างฝายโดยในปัจจุบันได้มีการสร้างฝายประมาณ 8,000 ฝาย ร่วมกันระหว่างชาวบ้านและทาง SCG เมื่อเขายายดาได้มีการสร้างฝายจึงทำให้พื้นที่รอบเขายายดาเกิด การฟื้นฟู จากนั้นทาง SCG จึงได้มีความสนใจว่าจะทำอย่างไรที่จะให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่ง จากเดิมทาง SCG ได้มีการนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปทำในพื้นที่จังหวัดลำปาง ทำให้เห็นประโยชน์ว่า ชุมชนในพื้นที่ลำปางได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและเข้ามามีส่วนร่วม จึงได้มีการทำความร่วมมือระหว่าง SCG และทาง สกว. เพื่อให้เกิดการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดระยอง ในช่วงประมาณ 2 ปี ที่ ผ่านมาโดย ดร.ณัฐพล จันทรแก้ว เป็นทีมพี่เลี้ยง ต่อมาทีมศูนย์ประสานงานฯ ได้รับมอบหมายให้มารับ ช่วงต่อจากทีมเดิม ซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาในการทำงาน เมื่อได้รับช่วงต่อจึงได้มีการพัฒนาโจทย์ ร่วมกับทีมวิจัยจนเกิดทีมวิจัยชั้น 2 โครงการ โดยโครงการในพื้นที่จังหวัดระยองเป็นการใช้งบประมาณ

ของทาง SCG ในการสนับสนุนชาวบ้าน และงบประมาณทาง สกว. จะสนับสนุนมาอีกส่วนหนึ่งเพื่อให้ ทีม สกว. ได้มาหนุนเสริมทีมวิจัย โดยจะมี โครงการ “รูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่ที่ 11 บ้านศาลเจ้า ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง” และ โครงการ “รูปแบบการจัดการกลุ่มออมทรัพย์แบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่หมู่ที่ 6 บ้านเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง” ซึ่งในปัจจุบันถ้ามีการทำงานแบบแยกส่วนนั้นจะมีการทำงานที่ยากจึงต้อง มีการรวมตัวกันเพื่อให้เกิดมีการทำงานแบบมีส่วนร่วมทำงานเป็นเครือข่าย วันนี้จึงได้มีโอกาสชวนทีม วิจัยในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามได้มาร่วมประชุมเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดระยอง เพื่อให้เกิดการสร้าง ความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายในการทำงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน

วาระที่ 2 รับรองรายงานการประชุมเครือข่ายนักวิจัย ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ครั้งที่ 2/2559

มติที่ประชุมรับรองรายงานการประชุม ครั้งที่ 2/2559 โดยมีการแก้ไข ดังนี้

- รายชื่อลำดับที่ 8 แก้ไขจาก นางสาวบุปผา เจริญยิ่ง เป็น นางสาวบุปผา เจริญยัง

จากนั้นคุณคำณ นิ่มอนงค์ กล่าวเชิญนักวิจัยในทั้ง 2 พื้นที่ได้แบ่งกลุ่มคละจากต่างพื้นที่ต่างโครงการ เพื่อที่จะได้สร้าง ความสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีประเด็นชวนคุย ดังนี้

- สิ่งดีๆ ที่ได้รับจากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - ต่อตนเอง
 - ต่อชุมชน
 - อื่นๆ
- สิ่งที่ยากบอกเพื่อน ให้กำลังใจ หรือ อยากขอคำแนะนำจากเพื่อน

บรรยากาศในการแลกเปลี่ยน

ต่อจากนั้นคุณคำณ นิมอนงค์ ชวนให้กลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มได้แลกเปลี่ยนวงใหญ่ ซึ่งให้แต่ละกลุ่มได้เลือกตัวแทนประจำกลุ่ม โดยแลกเปลี่ยนประเด็นดังนี้

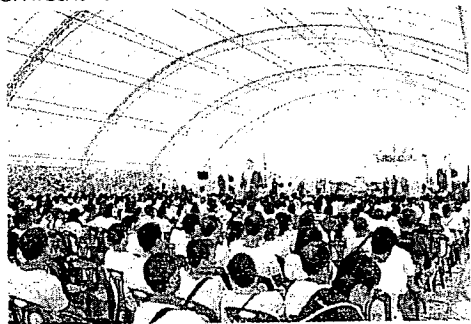

บรรยากาศที่พูดคุยกันในกลุ่ม	สิ่งต่างๆที่ได้จากการพูดคุย
เป็นกันเอง ได้แลกเปลี่ยน พูดคุยกันทุกคน เขียนก่อน นำมาพูดคุยร่วมกัน ช่วงแรกเงียบๆ และเริ่มพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง เริ่มต้นจากการแนะนำตัว ช่วยสร้างความสัมพันธ์ในวง สังคมชาวสวนเหมือนกัน คุยกันเข้าใจ ดินแดนที่มีเพื่อนมาเยี่ยม	แบ่งงานกันทำ, การวางแผน การใช้ใจแลงใจในชุมชน เริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงตนเอง กระบวนการทำงานของรุ่นพี่, ถ่ายทอดความรู้ เช่น การจัดการคน เรียนรู้ปัญหา และข้อเสนอแนะจากการทำงาน (รุ่นน้อง) ถ้าเรามีจุดร่วม/แกนที่คล้ายคลึงกัน สามารถช่วยหาจุดร่วมในการพูดคุยได้ กำลังใจในการทำงาน น้ำใจของเพื่อนในเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้เกียรติและต้อนรับดี

คุณคำณ นิมอนงค์ กล่าวว่าหัวใจสำคัญของการทำงานวิจัย สิ่งสำคัญจะต้องมีการคุย แต่การคุยจะต้องมีการคุยที่เป็นกันเอง ยิ้มแย้ม สนุก จากนั้นจึงจะเกิดความสัมพันธ์ “แม่กลอง+ระยอง”

คุณชินวุฒัน มณีศรีขำ กล่าวในที่ประชุมว่าหัวใจของคำว่าเครือข่าย จะต้องมีความสัมพันธ์ก่อนที่จะมีการทำงานร่วมกัน ซึ่งในการทำงานวิจัย ไม่หวังผลเร็ว แต่จะมีการทำงานแบบสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน หลังจากนั้นทีมวิจัยจากพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม ได้เดินทางไปเรียนรู้การจัดการกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวที่สวนยายดา ซึ่งเป็นพื้นที่โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดระยองของศูนย์ประสานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และในช่วงบ่ายได้เข้าร่วมงานเปิดสถานีรักษาน้ำ “เขายายดา” ของบริษัท SCG chemicals จำกัด

(รูปบรรยากาศเข้าร่วมงานเปิดสถานีรักษาน้ำ “เขายายดา” ของบริษัท SCG chemicals จำกัด)

ปิดประชุมเวลา 16.00 น.

นายชนนท์ ภูระหงษ์
ผู้สรุปรายงานการประชุม
นายชินวุฒัน มณีศรีขำ
ผู้ตรวจทานรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุม
 เวทีพัฒนาโจทย์วิจัยชุมชนรอบเขายายดา
 โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อม
 รอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2
 วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2559 เวลา 09.00 – 12.00 น.
 ณ เรือนบ้านตระกูลทอง ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายไพฑูรย์	มัดทน	หมู่ 1 ต.นาตาขวัญ อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
2. นายปรีชา	ผลวิเชียร	หมู่ 6 ต.บ้านแลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
3. นายสง่า	จันทเค็ม	หมู่ 6 ต.บ้านแลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
4. นางสาววันเพ็ญ	เพชรฉกรรจ์	หมู่ 6 ต.บ้านแลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
5. นายสมใจ	วิลาวรรณ	หมู่ 6 ต.บ้านแลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
6. นายอารมย์	สุนทรประเสริฐ	หมู่ 6 ต.บ้านแลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
7. นายมนัส	เกิดสุข	หมู่ 6 ต.บ้านแลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
8. นายบุญยง	วิลาวรรณ	หมู่ 6 ต.บ้านแลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
9. คุณนภาพรรณ	อภิรักษ์ชัยพร	หมู่ 2 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
10. นายบุญยั้ง	แก้วกัณฑ์	นักวิจัยโครงการศึกษาแนวทางลดผลกระทบจากช้างกินพืชไร่
11. นางสาวพรทิพย์	ลิมประสิทธิ์วงศ์	เครือข่ายนักวิจัย กรุงเทพมหานคร
12. นายชินนวัฒน์	มณีศรีขำ	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
13. นายสถาพร	โพธิ์โพธิ์ศิริ	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
14. นายสราวุธ	ปิ่นแก้ว	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
15. นายอรรถชัย	ณ บางช้าง	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

เริ่มประชุมเวลา 09.00 น.

คุณชินนวัฒน์ มณีศรีขำ ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม กล่าวทักทายชาวบ้าน พร้อมทั้งพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องของ “ฝายมีชีวิต” ที่มีโครงสร้างทำจากไม้ไผ่ และถลุงทราย โดยตะกอนทรายสามารถข้ามผ่านฝายไปได้เพราะฝายมีชีวิตมีลักษณะเป็นชั้นบันไดไม้กักตะกอนต่างจากฝายแข็งที่มีปัญหาตะกอนทรายไม่สามารถข้ามผ่านไปได้ และที่สำคัญฝายมีชีวิตสามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างมาก โดยที่ไม่ต้องเริ่มต้นจากการใช้เงินงบประมาณ

ต่อมาคุณชินวุฒัน มณีศรีขำ ได้ชวนให้ชาวบ้านรับรองรายงานการประชุมในครั้งก่อน โดยเริ่มจากการแนะนำตัวอีกครั้งว่าเป็นใครมาจากหน่วยงานไหน จากนั้นได้ทบทวนเนื้อหาจากการพูดคุยโดยมีการการพูดคุยถึงประเด็นป่าไม้ในชุมชน โดยที่จะสร้างการเรียนรู้กับเด็กเยาวชนในพื้นที่เพื่อมาสืบทอดเรื่องการดูแลป่าไม้ในชุมชนบ้านแลง

จากการรับรองการประชุมมีการแก้ไขดังนี้

- รายชื่อลำดับที่ 1 คุณอารมย์ สุวรรณมัย เป็น คุณอารมย์ สุนทรประเสริฐ
- รายชื่อลำดับที่ 3 คุณบุญยง วิลาวรรณ เป็น คุณบุญยง วิลาวรรณ
- รายชื่อลำดับที่ 4 คุณฤทธิสรรค์ เสียงเลิศ เป็น คุณฤทธิรงค์ เสียงเลิศ
- รายชื่อลำดับที่ 7 คุณไพโรจน์ มีสละบาย เป็น คุณไพโรจน์ มีสละบาย

จากนั้นคุณชินวุฒัน มณีศรีขำ ได้ชวนคิดชวนคุยเพื่อให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของคนรุ่นหลังที่จะสืบทอดอนุรักษ์ดูแลผืนป่าในชุมชนบ้านแลง และได้ตั้งคำถามกับชาวบ้านว่า “ในอีก 20 ปีข้างหน้า ทุกคนอยากเห็นป่าผืนนี้เป็นอย่างไร และถ้าจะทำให้ประสบความสำเร็จจะต้องทำอะไร” โดยมีประเด็นในการพูดคุยแลกเปลี่ยนดังนี้

อีก 20 ปี อยากเห็นป่าเป็นอย่างไร	ถ้าจะทำให้ประสบความสำเร็จ
• อยากให้ต้นไม้โตขึ้น • ไม่อยากให้มีไฟป่า • ไม่อยากให้คนมาทำลายป่า • อยากให้มีน้ำตลอดทั้งปี • อยากให้มีสัตว์ป่า	• ช่วยกันดูแลและปลูกเพิ่ม • ถ่ายทอดกับเด็กโดยการที่จะชวนให้เห็นความสำคัญของป่า ด้วยการเล่าให้ฟัง และให้เห็นของจริง ผู้ใหญ่บ้านต้องปลูกฝัง และไปชักชวนลูกบ้านมาทำงานเรื่องป่า • ส่งมอบเรื่องป่าให้ผู้นำชุมชนทำต่อ • ลงมือทำด้วยตัวเอง • บอกลูกบอกหลาน ปลูกฝังให้รักและหวงแหนป่าจะได้มีน้ำ โดยใช้วิธีการพาเดินป่า • ชวนเด็กรุ่นใหม่เข้ามาร่วมเรียนรู้เรื่องป่า • จัดนิทรรศการ

จากนั้นคุณชินวัฒน์ มณีศรีขำ กล่าวถึงประเด็นเด็กรุ่นหลังที่จะมาสานต่อการดูแลบ้านว่าเด็กและเยาวชนจะเกิดความสัมพันธ์สำนึกรักป่าไม้ได้นั้น ต้องผ่านการลงมือทำอย่างซ้ำๆ ทำอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นความเคยชิน โดยมีการยกตัวอย่างว่า “กว่าที่พวกพี่ๆ จะมาดูแลและเกิดความผูกพันกับป่าไม้นั้นก็ต้องใช้เวลาหลายปี ที่สำคัญต้องผ่านการลงมือทำอย่างต่อเนื่อง และเป็นกระบวนการ” ต่อมาจึงได้ตั้งคำถามกับชาวบ้านว่า “ถ้าจะให้เด็กเกิดการเรียนรู้เรื่องป่าไม้ต้องทำอะไร” โดยมีประเด็นในการแลกเปลี่ยนดังนี้

- พาเดินป่า
 - ชนิดของต้นไม้
 - ประโยชน์ในแต่ละด้าน
 - พืชชนิดไหนที่ใช้เป็นยาได้
 - สัตว์ป่า
 - สภาพแวดล้อม
- เล่าให้ฟัง
 - มีรูปให้ดูเป็นตัวอย่างประกอบ
- พาไปดูงาน

ต่อมาคุณอารมย์ สุนทรประเสริฐ แกนนำชาวบ้านตำบลบ้านแลง ลูกชั้นมาพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงประเด็นที่ใครจะเป็นเจ้าภาพพาเด็กในชุมชนไปดูงานต่างพื้นที่ เพราะสมาชิกในทีมต่างเป็นคนทำงานจิตอาสาไม่ใช่หน่วยงานจึงค่อนข้างมีปัญหาในเรื่องของงบประมาณ จากนั้นคุณชินวัฒน์ มณีศรีขำ แลกเปลี่ยนว่าที่ผ่านมาทางทีมเคยได้รางวัลมาแล้วหลายรางวัล แต่อยากให้นำเงินเหล่านั้นมาใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนด้วยการสร้างการเรียนรู้ ส่วนเรื่องที่ยากจะพาเด็กไปดูงานนั้น คราวนี้ทางทีมงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามจะเป็นผู้ประสานงานให้ โดยให้ทางทีมชาวบ้านช่วยในเรื่องของการประสานงานคนที่จะไปดูงานซึ่งประกอบด้วยเด็ก และแกนนำคนในชุมชน

จากนั้นคุณชินวัฒน์ มณีศรีขำ ได้เชิญทีมชาวบ้านไปร่วมประชุมเครือข่ายนักวิจัย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในแต่ละประเด็น ซึ่งจะจัดขึ้นในวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ.2559 ณ ตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ต่อมาได้เชิญคุณบุญยิ่ง แก้วกันท์ นักวิจัยนักวิจัยโครงการศึกษาแนวทางลดผลกระทบจากช้างกินพืชไร่อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ขึ้นมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกับชาวบ้าน โดยคุณบุญยิ่ง แก้วกันท์ กล่าวว่าบางครั้งเราอาจจะไม่รู้ทุกเรื่องในชุมชนของเรา แต่เมื่อได้เข้ามาทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นแล้วนั้น ก็จะทำให้รู้เรื่องในชุมชนมากขึ้นเพราะเราต้องเก็บข้อมูลชุมชนของเราอย่างสม่ำเสมอ เมื่อเข้ามาทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นแล้วก็ต้องรู้จักแบ่งเวลาในการทำงาน รู้จักที่จะเสียสละเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม

ปิดประชุมเวลา 12.00 น.

นายอรรถชัย ณ บางช้าง
ผู้สรุปรายงานการประชุม
นายชินวัฒน์ มณีศรีขำ
ผู้ตรวจทานรายงานการประชุม

สรุปการประชุมเครือข่ายนักวิจัย
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ครั้งที่ 3/2559
วันที่ 22 สิงหาคม 2559 เวลา 09.30 - 15.30 น.
ณ วัดบางสะแก ตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

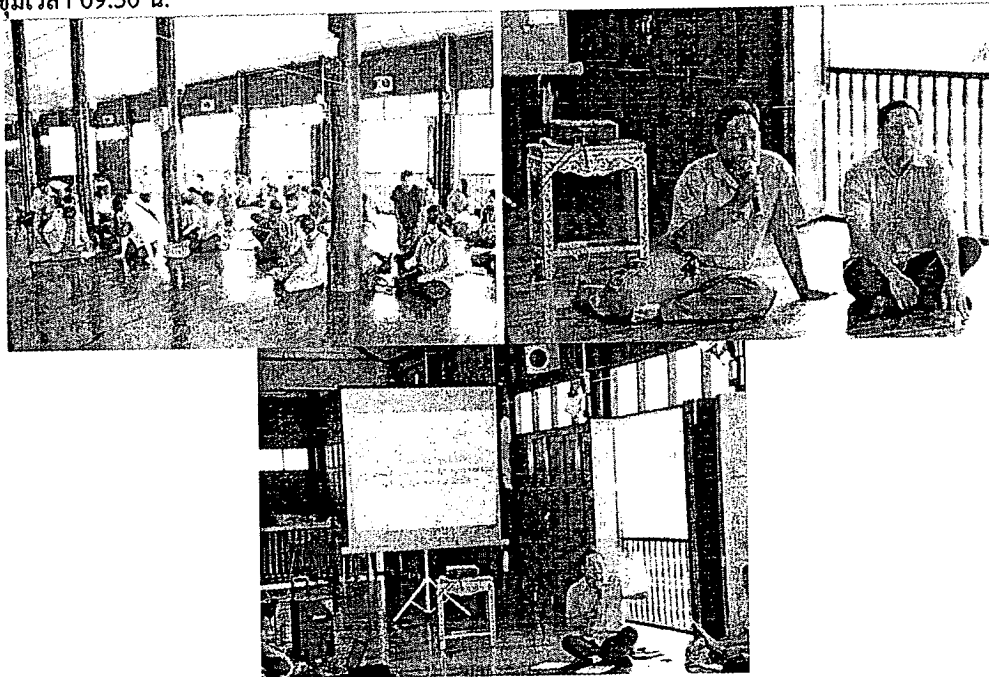
รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. นางสาววิวรรธณ	ดวงแข	โครงการพัฒนาศักยภาพและทักษะการใช้ชีวิตผ่านกิจกรรมที่สร้างสรรค์ของเด็กและเยาวชนตำบลแพรกหนามแดง อำเภอมโนรมย์ จังหวัดสมุทรสงคราม
2. นางนิภา	บัวจันทร์	โครงการพัฒนาศักยภาพและทักษะการใช้ชีวิตผ่านกิจกรรมที่สร้างสรรค์
3. นางสาวบังอร	ช่วยชูวงศ์	โครงการพัฒนาศักยภาพและทักษะการใช้ชีวิตผ่านกิจกรรมที่สร้างสรรค์
4. นางทองคำ	เจือไทย	โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมโดยโรงเรียนและชุมชนวัดศรีสุวรรณคงคาราม อำเภอมโนรมย์ จังหวัดสมุทรสงคราม
5. นายสิทธิ์พล	ทับทิมทอง	โครงการกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการภาคประชาชนตำบลบางแค ระยะที่ 2
6. นายมนตรี	อิมอาตุร	โครงการกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนฯ
7. นายธีระ	บุญประสิทธิ์	โครงการกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนฯ
8. นางนงเยาว์	ปรีชาศิลป์	โครงการกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนฯ
9. นายสุนทร	เอกสินธ์	โครงการกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนฯ
10. นางประนอม	วิชุดิทธิ์	โครงการกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนฯ
11. นางสาวสาคร	เกตุทอง	โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางตะเคียน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดสมุทรสงคราม
12. นางสาววาสนา	หอมทอง	โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร
13. นางสาวสมจิตร	เพ็ญสว่าง	โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร
14. นางวิวรรธณ	ธรรมวิจิต	โครงการรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำนันทนาการที่เน้นการพึ่งพาตนเองของ ตำบลมะขามล้ม อำเภอบางพลาย จังหวัดสุพรรณ
15. นางอัญญรัตน์	นิมมอนด์	โครงการรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำนันทนาการที่เน้นการพึ่งพาตนเอง
16. นายนันท์	บุญพยุ่ง	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยงกับการจัดทำผังเมืองระดับตำบลเพื่อวางแผนการพัฒนาอาชีพโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
17. นางอัญชลีย์	บุญพยุ่ง	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยงกับการจัดทำ
18. นางสาวขวัญจิต	พวงสวัสดิ์	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยงกับการจัดทำ
19. นางสาวเพ็ญ	เปี้ยประเสริฐ	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยงกับการจัดทำ
20. นางวนิดา	วิจิตรโรจน์	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยงกับการจัดทำ
21. นางพวงทอง	พวงสวัสดิ์	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยงกับการจัดทำ
22. นางเกตุสนีย์	ชมสวัสดิ์	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยงกับการจัดทำ
23. นางกาญจนา	วิเวก	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยงกับการจัดทำ
24. นางอัญชลี	บุญพยุ่ง	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยงกับการจัดทำ
25. นางประทุม	สัตติษฐ์	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยงกับการจัดทำ
26. นางจำปี	สีแดง	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยงกับการจัดทำ

27. นางสาวมณฑา	บัวบาง	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยงกับการจัด
28. นายประกอบ	สุขใจ	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยงกับการจัด
29. นางสุนทรีญา	บุญมา	โครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำประโดงที่เชื่อมโยงกับการจัด
30. นางสาวพเยาว์	หาดสมบัติ	โครงการแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมกับ บริบทชุมชนตำบลบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น
31. นายนิเวศ	นุตรักษ์	โครงการแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสม
32. นางพรทิพย์	ผูกจิตต์	โครงการบริหารจัดการน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลบ้านคา จังหวัดราชบุรี
33. นายเอนก	คณาณ	โครงการบริหารจัดการน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลบ้านคา
34. นายเส็ง	ชื่นอุระ	โครงการบริหารจัดการน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลบ้านคา
35. นายประดิษฐ์	สุขสมัย	โครงการบริหารจัดการน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลบ้านคา
36. นางวันเพ็ญ	ยากำจัด	โครงการศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำ ห้วยสงสัย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลเขากระปุก อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุรินทร์
37. นางจรรยา	เสือเพิ่มแก้ว	โครงการศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำ
38. นายเฉลิมพล	ช้างเผือก	โครงการศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำ
39. นายสมนึก	เทศอัน	โครงการศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำ
40. นายสุสันต์	สำเนา	โครงการศึกษารูปแบบการพัฒนาทักษะการคิดของกลุ่มเด็กและเยาวชน ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี
41. นางพรทิพย์	สำเนา	โครงการศึกษารูปแบบการพัฒนาทักษะการคิดของกลุ่มเด็กและเยาวชน
42. นายสงกรานต์	พงษ์มี	โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชน หมู่ที่ 11 บ้านศาลเจ้า ตำบลตะพง อำเภอมะนัง จังหวัดระยอง
43. นางกัลยา	จิตตรง	โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วม
44. นายโสน	เอกอุดม	โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วม
45. นางนงลักษณ์	สาระพล	โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วม
46. นางไพรินทร์	สกลพงษ์	โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วม
47. นายวิหาญ	สุวรรณราย	โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วม
48. นายสมชาย	พันธุ์เสือ	โครงการรูปแบบการจัดการกลุ่มออมทรัพย์แบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับวิถี ชีวิตของคนในพื้นที่ หมู่ที่ 6 บ้านเพ อำเภอมะนัง จังหวัดระยอง
49. นายฤกษ์ชัย	ชินทราภา	โครงการรูปแบบการจัดการกลุ่มออมทรัพย์แบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้อง
50. นางสาววันดี	อินทรา	นักวิจัย ต.แกลง อ. เมือง ระยอง
51. นางจำแลง	ล้านทิศ	นักวิจัย ต.แกลง อ. เมือง ระยอง
52. นางปราณี	สวัสดิ์สัน	นักวิจัย ต.แกลง อ. เมือง ระยอง
53. นายสุนทร	พงษ์ศิลา	นักวิจัย ต.แกลง อ. เมือง ระยอง
54. นางเกษร	แสงกระจ่าง	นักวิจัย ต.แกลง อ. เมือง ระยอง
55. นางวิมล	พลศิลป์	นักวิจัย ต.แกลง อ. เมือง ระยอง
56. นางประทุม	ปิวรัตน์	นักวิจัย ต.แกลง อ. เมือง ระยอง

57. นางสาววิภา	นิยมการ	นักวิจัย ต.แกลง อ. เมือง ระยอง
58. นางประไพพิศ	ไชยวัฒนะ	นักวิจัย ต.แกลง อ. เมือง ระยอง
59. นายปัญญา	วิสารวรรณ	นักวิจัย ต.บ้านแลง อ.เมือง ระยอง
60. นายประทีป	เอกปิจา	นักวิจัย ต.บ้านแลง อ.เมือง ระยอง
61. นางสาวไฉไล	ผลบุญ	SCG CHEM
62. นายชินนวัฒน์	มณีศรีขำ	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
63. นางสาวพวงทอง	เม้งเกร็ด	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
64. นายคำรณ	น้อมองค์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
65. นายอรรถชัย	ณ บางช้าง	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
66. นายชนนท์	ภูระหงษ์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
67. นายสถาพร	โพธิไพศิริ	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
68. นายสราวุธ	ปิ่นแก้ว	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

เปิดประชุมเวลา 09.30 น.

นายชินนวัฒน์ มณีศรีขำ ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม กล่าวทักทายผู้เข้าร่วมประชุม และนายเส็ง ชื่นอุระ นำเครือข่ายนักวิจัยสวดมนต์ จากนั้นก้านมนัส บุญพวง หัวหน้าโครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองและลำปะโดงที่เชื่อมโยงกับการจัดทำผังเมืองระดับตำบล มากล่าวต้อนรับว่า หากเดินทางมาในพื้นที่บางสะแก มักจะหลงเพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวน งานวิจัยที่ทำอยู่จะเป็นเรื่องการจัดการน้ำในลำปะโดงที่ขับเคลื่อนต่อจาก โครงการการจัดทำแผนน้ำเพื่อความมั่นคงด้านน้ำจังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจุบันสภาพพื้นที่ในตำบลบางสะแกเปลี่ยนแปลงไปมาก จากเดิมที่เป็นวิถีการเกษตร ก็ปรับเป็นอุตสาหกรรมทำมะพร้าวในพื้นที่ ทุกอย่างล้วนส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โครงการวิจัยอยู่ระหว่างการจัดเวทีประวัติศาสตร์ชุมชนและการเก็บรวบรวมข้อมูลลำปะโดง นายชินนวัฒน์ มณีศรีขำ กล่าวเสริมว่า ตำบลบางสะแกเป็นเขตรอยต่อกับจังหวัดราชบุรี เป็นพื้นที่สวนผสม และมีส้มแก้วแห่งเดียวในประเทศไทยที่มีขนาดใหญ่เหมือนส้มเขียวหวาน เป็นพืชเฉพาะถิ่น ราคา 50 - 100 บาท / ก.ก. และมีการทำโครงการค้นหาส้มแก้วว่าจะยั่งยืนหรือไม่ในเด็กและ

เยาวชนตำบลบางสะแก เวทีนี้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น 1 ครั้ง / เดือน เพื่อนำเสนอความก้าวหน้าของงานในพื้นที่ มีการเติมความรู้ในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยการประชุมครั้งที่ผ่านทีมเครือข่ายนักวิจัยได้เดินทางไปเยี่ยมเครือข่ายนักวิจัยพื้นที่จังหวัดระยอง

วาระที่ 1 เรื่องแจ้งเพื่อทราบ

- แนะนำหนังสือ “สานพลังเยาวชนภูมิสังคมภาคตะวันตก (Active citizen)” ซึ่งเป็นการถอดบทเรียนการดำเนินการสร้างสำนักพลเมืองให้กับเด็กและเยาวชนในโครงการพลังเด็กและเยาวชนเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก ปี 1 ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณดำเนินการจากมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- แนะนำจดหมายข่าวสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปีที่ 17 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนมีนาคม – เมษายน 2559 ที่ว่าด้วยเรื่อง Model สร้างป่า และฉบับหน้าจะเป็นการนำเสนอเรื่องกระบวนการทุนที่เลี้ยงนักวิจัยรุ่นใหม่ (Junior Staff Network : JSN) ที่ลงมาติดตามทุนเสริมงานในพื้นที่

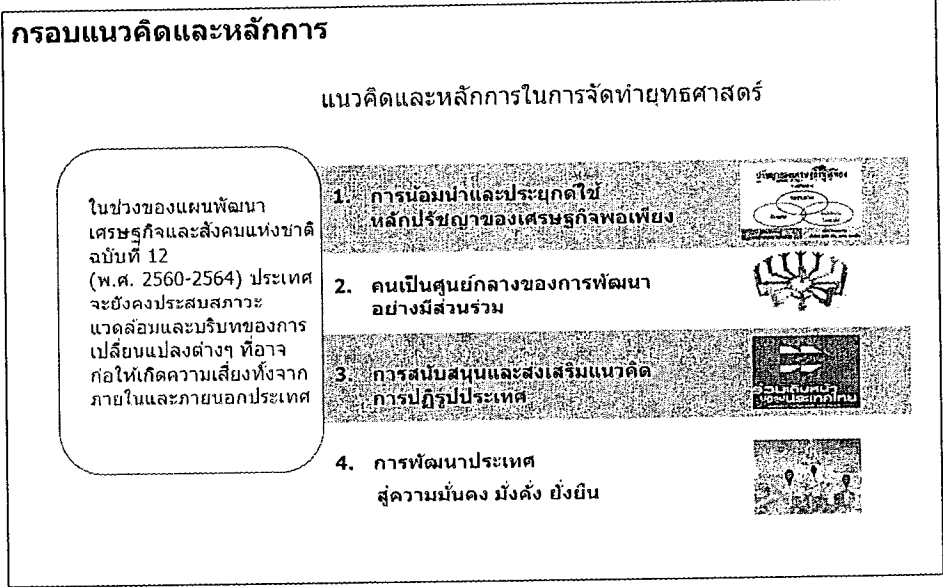
วาระที่ 2 รับรองรายงานการประชุมเครือข่ายสานสัมพันธ์นักวิจัยแม่กลอง – ระยอง เครือข่ายนักวิจัย ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2559

มติที่ประชุมรับรองรายงานการประชุมเครือข่ายสานสัมพันธ์นักวิจัยแม่กลอง – ระยอง เครือข่ายนักวิจัย นักวิจัย ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

วาระที่ 3 การเติมความรู้และกระบวนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3.1 การเติมความรู้เรื่องแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 – 2564)

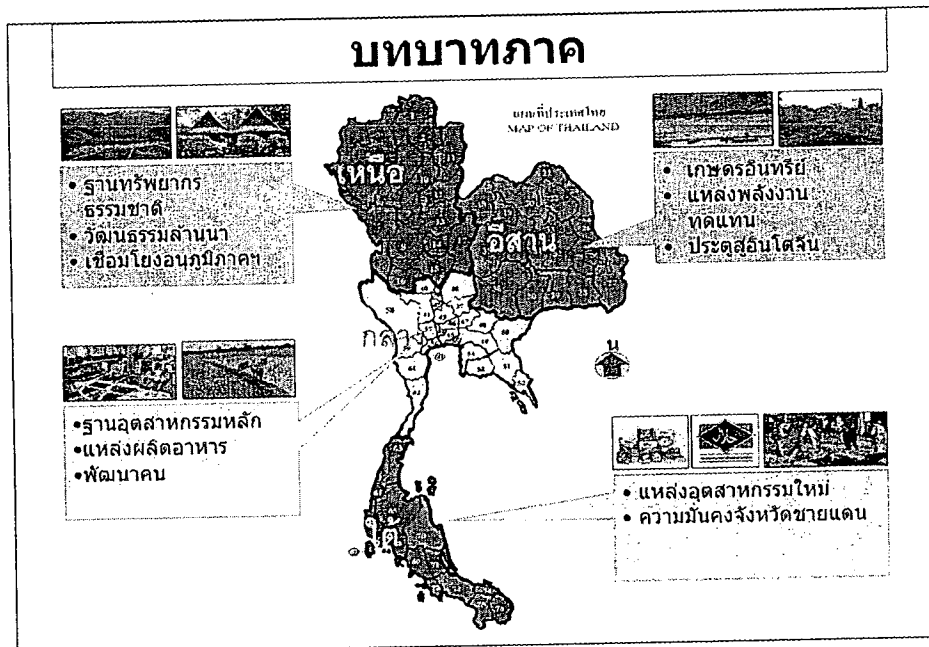
จากนั้นนำเสนอเรื่องกรอบแนวคิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 – 2564) เนื่องจากประเทศไทยประสบปัญหาสภาวะแวดล้อมและบริบทการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งแนวคิดและหลักการในการจัดทำยุทธศาสตร์จะเน้นการน้อมนำและประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คนเป็นศูนย์กลางและกระบวนการมีส่วนร่วม การสนับสนุนและส่งเสริมแนวคิดการปฏิรูปประเทศ และการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

บริบทการเปลี่ยนแปลงและภาพอนาคตประเทศไทย

บริบทภายใน

ประเทศไทยจะมีความเสี่ยงกับการเป็นประเทศที่ติดกับดักรายได้ปานกลางอย่างถาวร ซึ่งใช้วิธีการเพิ่มค่าแรง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทำให้ประชากรแรงงานต้องแบกรับการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ความเหลื่อมล้ำทางด้านการรายได้ โอกาสการเข้าถึงบริการภาครัฐ และการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ นำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชนบทไปสู่สังคมเมือง การบริหารจัดการภาครัฐ ขาดธรรมาภิบาล รัฐบาลมองการพัฒนาประเทศเป็นรายภาค ได้แก่ ภาคเหนือเป็นฐานทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมล้านนา และเชื่อมโยงอนุภูมิภาค ภาคอีสานทำเรื่องเกษตรอินทรีย์ แหล่งพลังงานทดแทน และการเปิดประตูสู่อินโดจีน ภาคกลางเป็นฐานอุตสาหกรรมหลัก แหล่งผลิตอาหาร และพัฒนาคมนาคม ภาคใต้เป็นแหล่งอุตสาหกรรมใหม่และความมั่นคงจังหวัดชายแดน

บริบทภายนอก

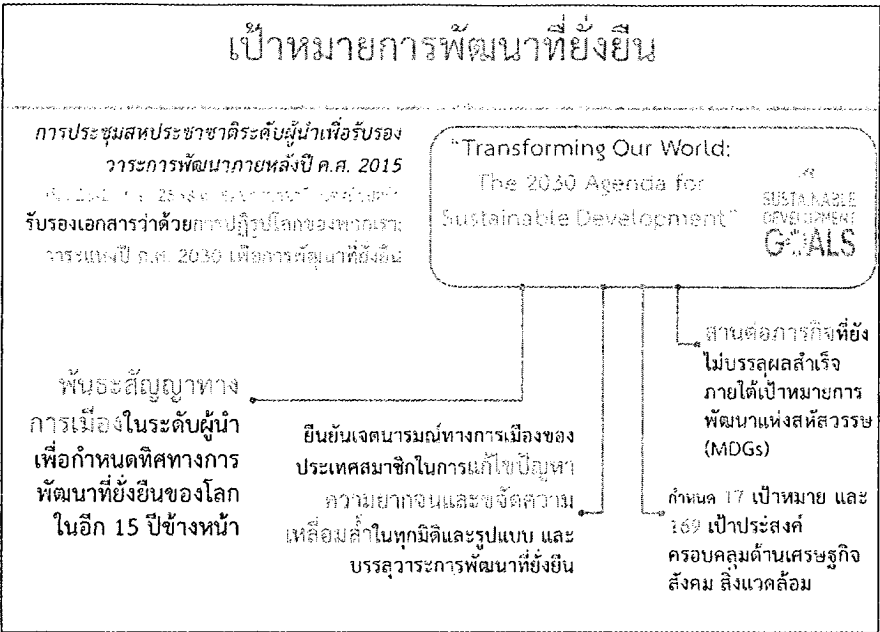
ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย ได้แก่ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของโลก มีการนำผู้สูงอายุจากต่างประเทศมาให้อาศัยในประเทศไทยดูแล การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่รวดเร็วส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการผลิตและการค้าที่มีการใช้เทคโนโลยีมาเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคและระดับโลกที่สูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะชาวนาหากไม่รวมกลุ่มจะขาดการต่อรอง ภาคธุรกิจจะเติบโตขึ้น ส่วนอาชีพชาวสวนจะอยู่ได้เนื่องจากขายผลไม้ให้กับประเทศจีน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) และวาระการพัฒนาของโลก ภายหลังปี ค.ศ.2015 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย เป้าประสงค์ (Goal) จำนวน 17 ข้อ และเป้าหมาย (Target) จำนวน 169 ข้อ ซึ่งจะส่งผลกระทบกับการวางแผนการพัฒนาประเทศในอนาคต

แนวทางการพัฒนา					
					
การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น	การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน	การลดความเหลื่อมล้ำ	การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม	การส่งเสริมการเข้าถึงบริการสุขภาพ	การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม
- ส่งเสริมด้านการวิจัยและพัฒนา - การพัฒนาผลิตภัณฑ์ - การส่งเสริมผู้ประกอบการที่เข้มแข็งและพาณิชย์ดิจิทัล - การลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน - ปรับปรุงโครงสร้างการผลิต	- การพัฒนาศักยภาพคนในทุกช่วงวัยให้สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต - การยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ให้มีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึง - การพัฒนาด้านสุขภาพ - การสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมที่เอื้อต่อการดำรงชีพในสังคมสูงวัย	- การยกระดับรายได้และสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ - การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐาน และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันระยะสั้นและสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนาประเทศ - การสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากร - การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค	- การลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกของเมือง - การพัฒนาด้านการขนส่งและโลจิสติกส์เชื่อมโยงกับเพื่อนบ้าน - ส่งเสริมการลงทุน การค้าขายแดน และการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ	- การกำหนดมาตรฐานเพื่อการค้าเสรี - ส่งเสริมการค้าเสรี - ส่งเสริมการผลิต การลงทุน และการสร้างงานสีเขียว - การจัดการมลพิษและสุขภาพคุณภาพสิ่งแวดล้อม - พัฒนาร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ - เพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติ	- การสร้างความโปร่งใส - การพัฒนาบุคลากรภาครัฐ - การสร้างรูปแบบการพัฒนา อปท. ให้เหมาะสม - การสร้างระบบตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล ที่มีประสิทธิภาพ

ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคน

- โครงสร้างประชากรมีความไม่สมดุลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ วัยเด็กมีอัตราการเกิดลดลงและมีพัฒนาการด้านสติปัญญา/อารมณ์/สังคมในระดับต่ำ วัยแรงงานมีจำนวนลดลงและผลิตภาพอยู่ในระดับต่ำ วัยสูงอายุส่วนใหญ่ที่มีปัญหาสุขภาพและความรู้ต่ำ ส่งผลต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจและขีดความสามารถในการพัฒนาประเทศ
- ความเหลื่อมล้ำทางค่านิยมไทยและสถาบันทางสังคมมีแนวโน้มอ่อนแอลง จากการไหลเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติและกระแสวัฒนธรรมเสมือนจริง ทำให้สังคมไทยมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ลดลง และรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองเป็นหลัก นำไปสู่ปัญหาสังคมที่หลากหลาย
- การจัดการบริการทางสังคมมีปัญหาด้านคุณภาพและการกระจายที่ทั่วถึงทุกพื้นที่ มีปัญหาด้านคุณภาพการศึกษาโดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กในชนบท ความสามารถของผู้สำเร็จการศึกษาไม่สอดคล้องกับความต้องการของนายจ้าง ขาดการบริหารจัดการการศึกษาตลอดชีวิตที่เหมาะสม และการให้บริการในแต่ละระบบประกันสุขภาพมีความไม่เท่าเทียมกัน ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำของการได้รับบริการ

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals)

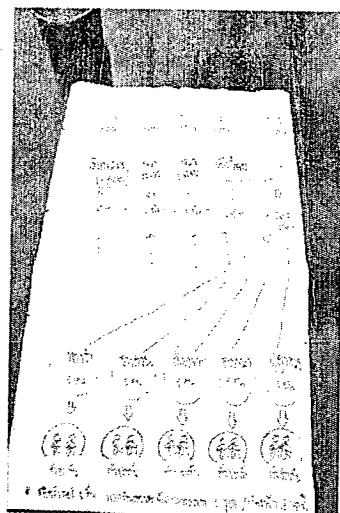

1. ขจัดความยากจนทุกรูปแบบในพื้นที่
2. ขจัดความหิวโหย ความมั่นคงทางอาหาร เกษตรกรรมยั่งยืน ลดการใช้สารเคมี
3. สร้างหลักประกันให้คนมีชีวิตที่มีคุณภาพ และส่งเสริมสุขภาวะทุกเพศทุกวัย
4. สร้างหลักประกันให้การศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมและครอบคลุม และส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน
5. บรรลุความเท่าเทียมระหว่างเพศ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สตรีและเด็กหญิง
6. สร้างหลักประกันให้มีน้ำใช้และมีการบริหารจัดการน้ำ และสุขาภิบาลอย่างยั่งยืนสำหรับทุกคน
7. สร้างหลักประกันให้สามารถเข้าถึงพลังงานอย่างยั่งยืนในราคาที่เหมาะสม
8. ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและทั่วถึง และการจ้างงานเต็มอัตรา และงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน
9. สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่สามารถต้านทานและรองรับต่อการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมอุตสาหกรรมและนวัตกรรม
10. ลดความไม่เท่าเทียมทั้งภายในและระหว่างประเทศ
11. สร้างความปลอดภัยและภูมิคุ้มกันให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานมนุษย์
12. ส่งเสริมรูปแบบการผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน
13. เร่งรัดดำเนินการด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบ
14. อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางทะเลและมหาสมุทรอย่างยั่งยืน
15. ปกป้อง ปันฟู และส่งเสริมการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน
16. ส่งเสริมสังคมที่สงบสุข ทุกคนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม สร้างสถาบันที่มีความรับผิดชอบและมีประสิทธิภาพ
17. เสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกการดำเนินงานและหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลก

การพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ดีที่สุดในโลก คือ ประเทศสวีเดน ประเทศไทยเป็นลำดับที่ 62 ในระดับอาเซียน ประเทศสิงคโปร์เป็นลำดับที่ 19 ประเทศไทย (ลำดับที่ 61) มาเลเซีย (ลำดับที่ 63) เวียดนาม (ลำดับที่ 88) ฟิลิปปินส์ (ลำดับที่ 95) และอินโดนีเซีย (ลำดับที่ 98) จากทั้งหมด 149 ประเทศ

3.2 การเติมความรู้เรื่องกระบวนการคิดเชิงระบบผ่านเกมส์ “อะจีย...ช่วยด้วย”

เมื่อนำเสนอเสร็จสิ้น นายคำณ นิมอนงค์ ผู้ช่วยผู้ประสานงานแบ่งผู้เข้าร่วมออกเป็น 50 คน แล้วให้แบ่งกลุ่มย่อยเป็นกลุ่มละ 5 คน คละพื้นที่และโครงการ เพื่อแนะนำตัวและเล่าเรื่องที่แต่ละคนทำ จากนั้นชี้แจงกิจกรรมกระบวนการคิดเชิงระบบผ่านเกมส์ “อะจีย...ช่วยด้วย” ซึ่งมีกติกาการเล่นและเงื่อนไข ดังนี้

กติกา

- กลุ่มละ 5 คน 5 กลุ่ม ให้เป็นกลุ่มดิน ป่า ฝน แม่น้ำ และน้ำประปา ซึ่งจะต้องปฏิบัติการ เพื่อให้ได้สติ๊กเกอร์ร่วมกันจาก 4 กลุ่ม ไปแลกเป็นน้ำประปา 1 ใบ ดังนี้
 - กลุ่มดิน ให้สมาชิกเขียนเลข 1 – 500 จนครบ จึงจะแลกสติ๊กเกอร์ได้ 1 ใบ
 - กลุ่มป่า ให้สมาชิกท่องพยัญชนะไทย ก – ฮ พร้อมเพรียงกันจนครบ จึงจะแลกสติ๊กเกอร์ได้ 1 ใบ
 - กลุ่มฝน จะต้องบวกลบเลขให้ครบถ้วนและถูกต้อง จึงจะแลกสติ๊กเกอร์ได้ 1 ใบ
 - กลุ่มแม่น้ำ จะต้องคัดไทยให้ครบถ้วนและถูกต้อง จึงจะแลกสติ๊กเกอร์ได้ 1 ใบ
- กลุ่มละ 5 คน อีก 5 กลุ่ม จำนวน 2 คน จะต้องเป็นตัวประกัน อีก 3 คน จะต้องไปนำสติ๊กเกอร์น้ำประปามาแลกให้ได้ หากนำมาได้ตัวประกันก็จะหลุดพ้น แต่ถ้าแลกไม่ได้ สามารถไปเอาสติ๊กเกอร์ที่ผลิตได้ 2 ใบ มาให้ตัวประกันพักผ่อนได้ครั้งละ 2 นาที

เงื่อนไข

- ใช้เวลาดำเนินการ 30 นาที
- จะแลกสติ๊กเกอร์น้ำประปาได้ต้องใช้สติ๊กเกอร์จาก 4 แห่ง คือ ดิน ป่า ฝน และแม่น้ำเท่านั้น
- หากแลกน้ำประปาไม่ได้ ตัวประกันที่กลุ่มน้ำประปา จะต้องถูกลงโทษหนักขึ้นทุก 3 นาที

สรุปการเรียนรู้จากการทำกิจกรรม

- มีการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ ซึ่งล้วนเกิดจากดิน ป่า น้ำ ฝน ที่มาประกอบกันเพื่อนำสู่กระบวนการจัดทำน้ำประปา ซึ่งในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรม มีคนบางคนที่เอาสติ๊กเกอร์ไปช่วยเพื่อนที่เป็นตัวประกันก่อนเพื่อพอประทัง จึงมีการผลิตน้ำประปาได้เพียงเล็กน้อย ซึ่งการช่วยเหลือเพียง 2 นาที ไม่สามารถแก้ไขได้อย่างยั่งยืน สะท้อนให้เห็นว่า คนชอบเดินทางลัด เพราะอยากแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น
- เวลาในการทำเรื่องราวต่างๆ ต้องมีกระบวนการดำเนินงาน แต่ละกิจกรรมต้องทำเพื่อตนเอง แต่การจัดการแก้ไขปัญหามารวมกัน ทำเป็นขั้นตอน จึงจะแก้ระบบได้ สะท้อนสังคมไทยที่มีการแจกงบประมาณลงไปทำงาน ต่างคนต่างทำ ช่วยแก้ไขปัญหาก็ชั่วขณะ แต่ไม่คำนึงถึงกระบวนการทำงานอย่างเป็นขั้นตอนซึ่งมีความสำคัญมาก ที่ผ่านมามีการเรียกชาวบ้านไปอบรม 3 วัน ก็ลงไปทำงาน ขาด

การทำงานอย่างเป็นระบบ เช่นเดียวกับภาครัฐที่มีการให้พักร้อนนี้ แต่ไม่มีการให้ความรู้ในการลงไปจัดการ ปัญหาจึงยังคงอยู่

- กิจกรรมนี้เป็นวิธีการสร้างการเรียนรู้ผ่านการเล่นเกมส์ ซึ่งเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการเสริมสร้างความคิดให้กับเครือข่ายนักวิจัย ดังนั้นเราจะทำอย่างไรเพื่อสร้างการเรียนรู้ผ่านการเล่นเกมส์ เช่นเดียวกับกระบวนการวิจัยที่มีการจัดเวทีสร้างความเข้าใจ เวทีประวัติศาสตร์ชุมชน และเมื่อเกิดความสัมพันธ์กันก็จะบอกข้อมูล เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา งานวิจัยจึงมีขั้นตอน กระบวนการ
- สะท้อนสู่ชีวิตจริงเช่นเดียวกับเกม เป็นการเรียนรู้ หากดินผลิตน้อย ป่าไม่มี แล้วผลิตเป็นน้ำไม่ได้ สังคมและโลกล้วนเชื่อมโยงกัน หากป่า ดิน อากาศ ล้วนเชื่อมโยงกัน ทุกภาคส่วนต้องเรียนรู้และคิดอย่างเป็นระบบ (System Thinking) งานวิจัยจึงเข้ามาช่วยจัดระบบความคิด ทำให้ท่านคิดและวางแผนทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อนำสู่การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนในพื้นที่ต่อไป

3.3 การหนุนเสริมกระบวนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับเครือข่ายนักวิจัยแม่กลอง - ระยอง

ช่วงบ่ายแบ่งผู้เข้าร่วมออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่อยู่ระหว่างการพัฒนาโครงการ และกลุ่มที่อยู่ระหว่างการดำเนินโครงการ

กลุ่มที่อยู่ระหว่างการพัฒนาโครงการ

ประกอบด้วยทีมวิจัยในพื้นที่ตำบลบ้านแลง ตำบลตะพง และตำบลเพ จังหวัดระยอง 3 โครงการ มีนายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ผู้ประสานงาน ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ดำเนินการพูดคุย

กระบวนการห้องย่อยเริ่มจาก นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้กล่าวทักทายทีมวิจัยในพื้นที่ตำบลแลง ตำบลตะพง จากจังหวัดระยองที่ได้มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีเครือข่ายนักวิจัยแม่กลอง - ระยอง โดยช่วงแรกได้ตั้งคำถามชวนคิดชวนคุยกับทีมวิจัยจากจังหวัดระยองดังนี้ เมื่อพูดถึงงานวิจัย พี่ๆทีมวิจัยมีความคิดเห็นอย่างไร ในที่ประชุมจึงได้แลกเปลี่ยนกัน ดังนี้

- ยาก
- ชาวบ้านต้องเข้ามาต้องมีส่วนร่วม

- ไม่มีเวลา

พี่ๆที่มวิจัยคิดว่างานวิจัยต้องใช้คนมากหรือไม่ในการทำงานวิจัย ในที่ประชุมจึงได้แลกเปลี่ยนดังนี้

- แรกๆมีคนเยอะ หลังๆมาเริ่มหาย ไม่ค่อยมีคนทำ

ทีมวิจัยคิดอย่างไรเกี่ยวกับ ความแตกต่างระหว่างอาจารย์มหาวิทยาลัยทำงานวิจัยกับชาวบ้านในชุมชน แตกต่างกับชาวบ้านลูกขึ้นมาทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเองมีความแตกต่างกันอย่างไร ในที่ประชุมจึงได้แลกเปลี่ยนกัน ดังนี้

- ชาวบ้านจะไม่ค่อยรู้เรื่องเกี่ยวกับงานวิจัย
- อาจารย์ทำหน้าที่เชื่อมให้เราสามารถพูดคุยกันได้

จากนั้นนายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ อธิบายเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้กับทีมวิจัยจากจังหวัดระยองได้มีความเข้าใจมากขึ้นว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นงานที่ต้องมีพี่เลี้ยงสนับสนุนหนุนเสริม ซึ่งนักวิจัยเปรียบเหมือนกับนักมวยที่จะต้องขึ้นชกกับปัญหา โดยพี่เลี้ยงจะคอยให้น้ำกับนักมวยและคอยให้กำลังใจอยู่ข้างล่าง ไม่สามารถขึ้นไปชกเองได้ เมื่อเปรียบกับเรื่องจริงชาวบ้านที่เป็นนักวิจัยจะต้องเผชิญหน้ากับปัญหาในชุมชน พี่เลี้ยงจะคอยสนับสนุนคอยให้คำแนะนำในการทำงานวิจัย

นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ กล่าวเสริมว่างานที่กำลังจะชวนพี่ๆที่มวิจัยได้ทำนั้น เป็นงานวิจัยที่ต้องลงมือทำเอง พี่เลี้ยงจะคอยหนุนเสริม เมื่อจบโครงการ พี่เลี้ยงจะถอยออกมาและหนุนเสริมเป็นบางครั้ง เพื่อให้ นักวิจัยได้มีการบริหารจัดการตนเอง และนักวิจัยจะต้องเก่งขึ้น จึงทำให้ไม่เหมือนกับงานวิจัยโดยทั่วไป และโดยส่วนตัวจากที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ให้เป็นพี่เลี้ยงคอยหนุนเสริมทีมวิจัยในแต่ละพื้นที่ จะมีลักษณะการเข้าหาสนับสนุนชาวบ้านที่ต่างกับผู้อื่น และมีความคาดหวังกับความสำเร็จ จะต้องแก้ปัญหาได้จริง ชาวบ้านจะต้องเก่งขึ้น และจากที่ได้เคยทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นงานที่ไม่ต้องการคนมาก แต่ต้องการคนที่ตั้งใจจริง แต่เมื่อทำไปเรื่อยๆ จะมีคนเข้ามาช่วย ขอเพียงแค่มียุคนเริ่มที่จะทำ และในพื้นที่ที่กำลังพัฒนาใจวิทยีรอบๆเขายายดาเป็นพื้นที่ดูแลของ SCG จากที่ผ่านมางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถแก้ปัญหาได้เป็นเรื่อยๆ เมื่อแก้ปัญหาได้แล้วสามารถที่จะนำกระบวนการไปปรับใช้กับเรื่องอื่นๆ ได้ ซึ่งสิ่งสำคัญของการเริ่มต้นเป็นนักวิจัยคือ ข้อมูล และจากที่ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับพี่ๆ พบว่า พี่ๆ ทีมวิจัยมีการจดบันทึกและสิ่งที่ทำให้เกิดว่า พี่ๆ สามารถทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ เพราะจากที่ผ่านมา เคยมีทีมวิจัยจากพื้นที่สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ ได้ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการลดผลกระทบจากช้างป่ากินพืชไร่ และทีมวิจัยได้ตั้งคำถามว่า “กระต่าย ปากกา และข้อมูล จะไปจัดการช้างป่าได้อย่างไร” แต่เมื่อทีมวิจัยในพื้นที่สามร้อยยอด มีข้อมูลและได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ ทำให้ทีมวิจัยในพื้นที่ได้แนวทางในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับช้างป่าในพื้นที่สามร้อยยอด เพราะฉะนั้นข้อมูลเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ต่อมานายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ชวนตั้งคำถามชวนคิดไว้ในพื้นที่ระยอง ฝนฟ้าตกตาม ฤดูกาลหรือไม่ และมีสาเหตุมาจากอะไร ในที่ประชุมได้แลกเปลี่ยนกันดังนี้

- การเปลี่ยนแปลงจากสภาวะภูมิอากาศโลก เช่น น้ำท่วม น้ำแล้ง

และได้กล่าวเสริมว่า จากที่พี่ๆ ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนทำให้เห็นว่า ในปัจจุบันไม่สามารถใช้ชีวิตได้แบบเดิมได้ เพราะฉะนั้นควรที่จะหาประเด็นที่น่าสนใจที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความน่าสนใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของคนในชุมชน และการจัดการฟื้นฟูธรรมชาติวิถีชีวิตของคนในชุมชนรอบเขายายดา ซึ่งปัจจุบันมีสถานการณ์ภัยแล้ง และในพื้นที่มี SCG ให้การสนับสนุนอยู่แล้ว จึงต้องการที่จะชวน พี่ๆ ทีมวิจัยได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับทาง SCG และในวันนี้ต้องการที่จะชวนพี่ๆ ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนเรื่องโจทย์ในการทำงานวิจัย การใช้งานวิจัยเป็นตัวเชื่อมระหว่างรุ่นสู่รุ่น การเปิดพื้นที่ให้โอกาสกับเด็กในการที่จะเรียนรู้เรื่องชุมชนเป็นการพัฒนาศักยภาพทักษะชีวิตให้กับเด็กรุ่นใหม่ในการเรียนรู้เรื่องราวในชุมชนของตนเอง

จากนั้นนายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ ได้ชวนในที่ประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนในเรื่องของปุ๋ยจุลินทรีย์จากปลวก ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการคาดการณ์ข้างหน้าว่า การทำอาชีพ ชาวสวน ชาวสวน ทางรอดของการทำอาชีพเกษตรกรในอนาคต คือการที่เกษตรกรลดการใช้ปุ๋ยเคมีลง และเรื่องที่จะแลกเปลี่ยนเป็นเรื่องที่เริ่มมาจากคนไทยเชิงวิพากษ์จากต่างประเทศ ชื่อหมู่บ้านฟินฮอนด์ โดยในหมู่บ้านที่ฟินฮอนด์จะเป็นหมู่บ้านที่รักธรรมชาติ มีกิจกรรมโอบกอดธรรมชาติ

และได้มีกลุ่มเกษตรกรได้ไปอบรมการสื่อสารกับธรรมชาติมาจึงได้นำมาใช้จริง และจากที่ฝึกนั้น ทำให้ได้มีการสื่อสารกับแม่โพสพ แม่โพสพได้สื่อสารว่า คนไทยกำลังทำร้ายแม่โพสพ ทำร้ายแม่ธัญ และทำร้ายแม่คงคา และจากการที่สื่อสารกับธรรมชาติ พบว่า การใช้ปุ๋ยจุลินทรีย์จาวปลวกทำให้สามารถนำมาใช้ได้จริง และเมื่อนำจาวปลวกมาหมักจะทำให้เป็นปุ๋ยชั้นดี เพราะน้ำย่อยในกระเพาะและน้ำลายของปลวกประกอบไปด้วยจุลินทรีย์ที่ย่อยสลายได้ดี จึงเป็นปุ๋ยจากธรรมชาติที่สามารถลดการใช้สารเคมีได้จริง

นายชินวุฒน์ มณีศรีขำ กล่าวว่าจากการที่จะชวนพี่ๆ ทำงานวิจัย สิ่งสำคัญจะต้องน่าสนใจเพื่อที่จะดึงดูดเพื่อให้คนในชุมชนได้สนใจที่จะเข้าร่วมทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งช่วงนี้เป็นช่วงการพัฒนาโจทย์ จะต้องเป็นช่วงที่พูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน สิ่งสำคัญการที่ได้โจทย์วิจัยจะต้องเป็นเรื่องที่พี่ๆ ในทีมวิจัยต้องอยากทำ ไม่ใช่พี่เลี้ยงหรือทาง SCG อยากทำ จึงอยากที่จะชวนตั้งคำถามต่อว่า เรื่องอะไรที่คิดแล้ว เมื่อได้ลงมือทำแล้วคิดว่าเป็นประโยชน์ ในที่ประชุมจึงได้แลกเปลี่ยนกัน ดังนี้

- เรื่องน้ำ เพราะในหมู่บ้านมีปัญหาเรื่องน้ำและปีที่ผ่านมามีปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้
- อยากศึกษาเรื่องป่า

นายชินวุฒน์ มณีศรีขำ กล่าวแลกเปลี่ยนในที่ประชุมและยกตัวอย่างเพื่อให้ในที่ประชุมได้เข้าใจว่า ตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องน้ำในพื้นที่ห้วยสงสัย ช่วงแรกเป็นทีมที่ไม่สนใจ แต่เมื่อเริ่มได้ลงมือทำ ทำให้ทีมวิจัยห้วยสงสัยได้เก็บข้อมูล เมื่อมีข้อมูล ทำให้ทีมวิจัยพบว่าอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัยเป็นอ่างเก็บน้ำอ่างเดียวที่สามารถมีการบริหารจัดการ เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนได้ประโยชน์ร่วมกัน และถ้าพี่ๆ ทีมวิจัยจากจังหวัดระยองต้องการที่จะทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกัน จะต้องมีการชวนคุยแลกเปลี่ยน และต้องเก็บข้อมูล ที่สำคัญจะต้องรู้ว่า วิธีการเก็บข้อมูลควรที่จะมีวิธีการเก็บอย่างไร และรู้ว่าเก็บเพื่ออะไร และเมื่อมีข้อมูลแล้วจะต้องรู้ว่าจะนำข้อมูลไปใช้ทำอะไรต่อ

ซึ่งในครั้งหน้าจะนัดหมายพี่ๆ ทีมวิจัยจากพื้นที่จังหวัดระยองเพื่อลงพื้นที่ไปพัฒนาโจทย์ในวันที่ 1, 2 กันยายน 2559

- หมู่ที่ 7 แกลง วันที่ 1 ตอนเย็น 17.00 น.
- หมู่ที่ 3 ตะพง วันที่ 2 ตอนกลางวัน 12.00 น.

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากทีมวิจัยในพื้นที่จังหวัดระยองได้มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เวทีเครือข่ายนักวิจัยแม่กลอง - ระยอง

- การไม่เสียเวลาในการมาศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อที่จะนำกลับไปปรับใช้ในพื้นที่ เช่น เรื่องแพ็คเกจ
- วิถีชีวิตกับการค้าขาย
- ได้ความรู้ใหม่ เช่น การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทำให้เข้าใจมากขึ้น
- ได้รู้จักพืชพันธุ์พื้นถิ่น เช่น ชะคราม
- ได้ความรู้เรื่องน้ำ
- สนุกในการประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในเวที
- ได้ความรู้เรื่องจุลินทรีย์จาวปลวก
- ได้รู้จักเพื่อนๆ สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นเกิดเป็นการสร้างเครือข่าย
- ดีใจที่ได้มาฟังเรื่องราวดีๆ ได้เจอเพื่อนๆ แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับผู้อื่น เพื่อที่จะนำไปปรับใช้
- ได้เรียนรู้และเข้าใจเรื่องการออกแบบกระบวนการ
- รู้สึกว่า เมื่อมีการเปลี่ยนสถานที่การประชุม ทำให้เห็นว่ามีบรรยากาศในการแลกเปลี่ยนดีขึ้น

ในช่วงท้ายนายชินวุฒน์ มณีศรีขำ กล่าวในที่ประชุมว่าวันนี้รู้ดีใจที่พี่ๆ ทีมวิจัยในพื้นที่ระยองที่ได้มาเข้าร่วมประชุมเครือข่าย จึงต้องการที่จะสร้างเครือข่ายไว้ในอนาคต เพื่อที่จะได้คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

กลุ่มที่อยู่ระหว่างการดำเนินงาน

นายคำรณ นิ่มอนงค์ ผู้ช่วยผู้ประสานงาน ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามมาอธิบาย เรื่องโครงการวิจัยที่มีระยะเวลาดำเนินการ 20 เดือน 3 ระยะ คือ 1) มีเวทีสร้างความเข้าใจ ประวัติศาสตร์ชุมชน และ เก็บรวบรวมข้อมูล 2) เก็บข้อมูลต่อเนื่อง วิเคราะห์ ค้นหาแนวทาง และ 3) นำแนวทางไปค้นหาแนวทางการขับเคลื่อนงาน และโครงการที่มีระยะเวลาดำเนินงาน 12 เดือน มี 2 ระยะๆ ละ 6 เดือน เพื่อ 1) ค้นหาแนวทาง และ 2) นำไปทดลองปฏิบัติการ 1 ปี ซึ่งทีมวิจัยจะจำรายละเอียดของโครงการไม่ได้ ดังนั้นขอแนะนำให้ทีมวิจัยแต่ละโครงการนำ สัญญาโครงการและสรุปรายงานการประชุมแต่ละเวทีมาใส่แฟ้มไว้ และนำมาในการประชุมทุกครั้ง ทีมวิจัยจะได้เข้าใจโครงการ สำหรับการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หัวใจสำคัญของการทำโครงการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลง คือ การเขียนรายงานการประชุม ซึ่งจะต้องมีการจัดทำระบบข้อมูลและรายละเอียดอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างชัดเจน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องการเขียนรายงานจึงได้จัดทำกิจกรรมทดลองเขียนรายงานร่วมกันในวันนี้ จากนั้น นางสาวพวงทอง เม้งเกร็ด เจ้าหน้าที่ดูแลระบบข้อมูล ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม มา กล่าวถึงปัญหาที่พบจากการเขียนรายงานของทีมวิจัยแต่ละโครงการ เช่น เขียนสาระไม่ครบถ้วน ใช้ภาษาพูด / ภาษาถิ่น เขียนไม่ถูกต้องตามหลักการจัดเรียงรายงาน การเว้นช่องไฟ และความเข้าใจผิดของการจำพิมพ์รายงาน เป็นต้น ทำให้การเขียนรายงานไม่ครบถ้วนและครอบคลุมเนื้อหาที่จำเป็น

ดังนั้นการจัดทำรายงานจะต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

- หัวข้อ
 - ชื่อเวทีรายงานการประชุม เช่น เวทีสร้างความเข้าใจ เวทีประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นต้น
 - วันที่ เวลา
 - สถานที่จัด
- เริ่มประชุมเวลา
- เนื้อหา
 - วัตถุประสงค์ของการจัดประชุม
 - กระบวนการดำเนินงานในเวที
 - ผลการดำเนินงานจากในเวที
 - สรุปบทเรียนจากการจัดกิจกรรม สิ่งที่ได้ดี สิ่งที่ต้องปรับปรุง
 - การจัดกิจกรรมครั้งต่อไป ชื่อเวที วัน เวลา สถานที่จัดกิจกรรม
- ปิดประชุมเวลา
- ชื่อผู้สรุปรายงานการประชุม และชื่อผู้ตรวจทานรายงานการประชุม (ถ้ามี)

สรุปประเด็นสำคัญ		ข้อเสนอแนะ/ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	
ประเด็น	ข้อเสนอแนะ	ประเด็น	ข้อเสนอแนะ
1. การจัดการน้ำ	1. การจัดการน้ำ	1. การจัดการน้ำ	1. การจัดการน้ำ
2. การจัดการน้ำ	2. การจัดการน้ำ	2. การจัดการน้ำ	2. การจัดการน้ำ
3. การจัดการน้ำ	3. การจัดการน้ำ	3. การจัดการน้ำ	3. การจัดการน้ำ
4. การจัดการน้ำ	4. การจัดการน้ำ	4. การจัดการน้ำ	4. การจัดการน้ำ
5. การจัดการน้ำ	5. การจัดการน้ำ	5. การจัดการน้ำ	5. การจัดการน้ำ
6. การจัดการน้ำ	6. การจัดการน้ำ	6. การจัดการน้ำ	6. การจัดการน้ำ
7. การจัดการน้ำ	7. การจัดการน้ำ	7. การจัดการน้ำ	7. การจัดการน้ำ
8. การจัดการน้ำ	8. การจัดการน้ำ	8. การจัดการน้ำ	8. การจัดการน้ำ
9. การจัดการน้ำ	9. การจัดการน้ำ	9. การจัดการน้ำ	9. การจัดการน้ำ
10. การจัดการน้ำ	10. การจัดการน้ำ	10. การจัดการน้ำ	10. การจัดการน้ำ

จากนั้นก็ทดลองสรุปเขียนรายงาน 3 รอบ ดังนี้

รอบที่ 1

ให้แต่ละกลุ่มมีคนเล่า 1 คน และมีคนสรุปการประชุม 2 คน เขียนถึงวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีประวัติศาสตร์ชุมชน เวลา 6 นาที และให้คนบันทึกเล่าในสิ่งที่บันทึกให้เพื่อนในเวทีฟัง ดังนี้

- เพื่อเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของแต่ละหมู่บ้านว่าเป็นอย่างไร ทำไมต้องรู้ถึงประวัติศาสตร์ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต
- เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประวัติศาสตร์ และนำกลับไปปรับกับการเรียนรู้ในปัจจุบัน
- ทีมวิจัยกล่าวถึงการบริหารจัดการน้ำ และทำให้เห็นความสำคัญ เห็นรูปแบบ การแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างชัดเจน
- นักวิจัยกล่าวว่า วันนี้โครงการบริหารจัดการน้ำบ้านคามมีการจัดเวทีประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อค้นหาวิถีชีวิตที่ผ่านมา และค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาว่าเป็นอย่างไร นางทองคำกล่าวถึงว่าทำไมต้องมีการจัดเวทีประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อให้ได้แนวทางในการแก้ไขปัญหา
- โครงการได้ลงมาพูดคุยถึงประวัติศาสตร์ชุมชนในโครงการ
- เพื่อชี้แจงว่า กระบวนการโครงการมีรูปแบบอย่างไร สืบเนื่องมาจากชุมชนเรามีแร่ดีบุก ทำให้มีคน 4 ภาค เข้ามาในพื้นที่
- นางชุดิภา ดวงมรกต ได้ชวนพูดคุยเรื่องสวัสดิการชุมชนตำบลแม่กลองที่ผ่านมาว่า มีระบบการบริหารจัดการอย่างไร และนำมาสู่การค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร

รอบที่ 2

ให้มีคนเล่า 2 คน และคนจดสรุปการประชุม 1 คน ในเรื่องสถานการณ์ของประเทศไทย / ความเปลี่ยนแปลงในชุมชน เวลา 6 นาที และให้คนบันทึกเล่าในสิ่งที่บันทึกให้เพื่อนในเวทีฟัง ดังนี้

- ประวัติศาสตร์ของแพรกหนามแดง อยู่ในอำเภออัมพวา มีต้นหนามแดง การสัญจรใช้เรือ การเก็บขยะในลำคลอง ต่อมาการแบ่งเป็น 2 ฝั่ง ทำประตุน้ำกันน้ำเค็ม ทำให้เกิดปัญหา เมื่อทำบานประตุน้ำให้ปัญหาให้ปัญหาน้ำท่วมไป
- ตำบลแพรกหนามแดงชื่อตำบลแพรกน้ำแดง คำว่าแพรกเป็นชื่อของคลอง เลยเรียกคลองว่าแพรก น้ำจะมีน้ำสีแดงโหลมา จากแพรกน้ำแดงก็เรียกเป็นแพรกหนามแดง ช่วงหน้าน้ำจะมีผักตบชวามาก มีการลงแขกลงคลองจัดการ ในปี 2516 มีการสร้างถนนพระราม 2 ตัดผ่านตำบลแพรกหนามแดงเหนือและใต้ เกิดปัญหาน้ำเค็มและน้ำจืด ฝั่งตะวันออกเลี้ยงกุ้ง ตะวันตกปลูกสวนมะพร้าว ทำให้สองหมู่บ้านทะเลาะกัน เมื่อมีการสร้างประตุน้ำแบ่งสองฝั่ง ปัญหาที่เกิดขึ้นหายไป เมื่อมีการปล่อยน้ำจืดลงน้ำเค็มเป็นบางระยะ และมีโครงการวิจัยเข้ามาแก้ปัญหา ไม่มีการทะเลาะกันอีก
- จากเวทีประวัติศาสตร์ของบ้านศาลเจ้าหมู่ 11 ตำบลตะพง ประสบปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้น้ำไม่พอใช้ ต่อมาในปี 2549 - 2550 SCG ได้เข้าไปทำฝายชะลอน้ำ เอากระบวนการชาวบ้านมีส่วนร่วม ปัจจุบันชาวบ้านได้เรียนรู้การใช้กันอย่างเป็นระบบ ทำให้ความอุดมสมบูรณ์กลับมา
- บ้านศาลเจ้า หมู่ 11 ตำบลตะพง ชาวบ้านมีอาชีพทำสวน ปี 2549 - 2550 SCG มาทำฝายชะลอน้ำ โดยเจ้าหน้าที่และชาวบ้าน ต่อมาป่ามีสีเขียว มีน้ำเพียงพอต่อการทำสวน และที่สำคัญโครงการ SCG ช่วยให้ชาวบ้านแก้ไขปัญหาคือ
- ประวัติศาสตร์เขายายดาว่า มียายกับตา 2 คน มาทำไร่ หาบของมา ระหว่างทางดาทำเขียนหมากหาย ยายก็ค้า ต่อมาเพื่อนจากเขายายดาตาเป็นเขายายดา อดีตเขายายดาเป็นป่าทึบ มีสัตว์ป่าชุกชุม ต่อมาไฟไหม้ป่าในปี 2533 ถูกทำลาย เมื่อ SCG เข้ามาช่วยทำฝาย ทำให้มีน้ำใช้ตลอดปี
- เขายายดาอดีตเป็นป่าทึบ มีต้นไม้และสัตว์จำนวนมาก ชาวบ้านขึ้นไปตัดไม้ทำลายป่า ทำให้กลายเป็นเขาหัวโล้น เมื่อปี 2533 ถูกไฟไหม้ แต่ได้โครงการร่วมกับ SCG ทำฝายชะลอน้ำเป็นระยะๆ ทำให้มีน้ำใช้ตลอดทั้งปี
- เขายายดาเมื่อ 40 ปีก่อน มีความอุดมสมบูรณ์มาก ตั้งแต่ปี 2523 - 2540 มีการเผาป่าเพื่อเอาที่ดิน แต่ชาวบ้านไม่สนใจ ต่อมาป่าไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปปลูกที่ทำกินในพื้นที่ได้ แต่ต้องปลูกต้นไม้ 1 ต้น ทำให้ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ ไม่มีไฟป่าอีก เพราะชาวบ้านช่วยกันดูแล
- เดิมตำบลบางสะแกมีวัดอยู่ทางทิศเหนือ ชื่อวัดสระแก้วฉวีศรี ซึ่งปัจจุบันไม่มีแล้ว สมัยก่อนพม่ายกทัพมาตั้งค่ายที่ตำบลบางสะแก มีต้นสะแกเยอะ จึงเรียกว่า บางสะแก มีคลองมากใช้ในการสัญจร มีอาชีพทำสวนกันเป็นส่วนใหญ่ แต่ปัจจุบันคนใช้ถนนสัญจรแทน คลองจึงเกิดความตื้นเขิน จากการมีผักตบชวา
- สิ่งที่ได้เรียนรู้ กระบวนการพูดคุยกันอย่างเป็นระบบ มีการพูดคุยครั้งละ 1 คน คนที่ถนัดเขียนก็เขียน คนที่เล่าเก่งก็เล่า เป็นการเติมเต็มข้อมูลให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น หากมีผู้เข้าร่วมพูดคุยในประเด็นเดียวกันหลายคน เราสามารถใช้คำว่า ที่ประชุมสรุปว่า / ที่ประชุมแลกเปลี่ยน แทนได้

รอบที่ 3

ให้คนในกลุ่ม 1 คน เป็นวิทยากรกระบวนการชวนสรุปบทเรียนในเวที ภายใต้โจทย์ที่ว่า ทำอะไรได้ดีบ้าง ได้เรียนรู้เรื่องอะไร หากจะทำให้ดีขึ้นจะต้องฝึกเรื่องอะไรบ้าง ซึ่งเป็นการชวนสรุปบทเรียนจากการจัดกิจกรรม มีคนบันทึก 1 คน และมีคนนำเสนอ 1 คน

เมื่อกลุ่มสรุปกันเสร็จสิ้นให้ประมวลสิ่งที่ได้จากกระบวนการเรียนรู้ในช่วงบ่าย ช่วยฝึกและบอกเราเรื่องอะไรบ้าง และได้เรียนรู้เรื่องอะไรบ้าง นำเสนอຍกระดับในเวทีกลางร่วมกัน สรุปได้ดังนี้

ความรู้สึกจากการเข้าร่วมกระบวนการ	สิ่งที่ได้เรียนรู้จากกระบวนการ
• รู้สึกมั่นใจเรื่องการบันทึกการประชุม จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพูดคุยกันในกลุ่ม ทำให้เราทำได้จริง มีหลักฐานที่ชัดเจนจากการบันทึก	• กระบวนการจากกิจกรรมที่ทดลองทำ • แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนต่างชุมชน • การจับประเด็นที่ถูกวิธี

• รู้สึกที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากชุมชนอื่น • บรรยากาศเข้าใจง่าย นำไปถอดบทเรียนและสรุปบทเรียนอย่างถูกต้อง • การเขียนรายงาน สิ่งหนึ่งที่ยังไม่เก่ง คือ ต้องฝึกอ่านวาระการประชุม คิดว่าเขียนได้ แต่เรียงร้อยถ้อยคำไม่ถูก • กระบวนการไม่ยาก ทำให้เรารู้สึกว่าง่ายขึ้น ในการประชุมมีคนมาก ทำให้เราเห็นชัดเจนว่าเราทำอะไร ทำอย่างไร ทำแล้วได้อะไร ทำให้เปลี่ยนมุมมองที่ดีขึ้น หรือดูรายงานของคนอื่น จะช่วยให้เราเปลี่ยนมุมมองให้ง่ายขึ้น • รู้สึกดี ชัดเจนว่าปัญหาของการเขียนรายงานเป็นอย่างไร ให้ฝึกจุดเด่น คือ มีโจทย์ชัดเจน มีการฝึกทำทีละขั้นตอน กติกาชัดเจน ช่วยให้กระบวนการง่ายขึ้น ทำให้ลงมือ และมีการแลกเปลี่ยนจริง ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างชัดเจน เมื่อได้รับสิ่งใหม่ๆ ทำให้เราแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมาเติมเต็มกัน • รู้สึกดี สบายๆ ไม่เครียด ไม่มีถูกผิด รู้สึกดีที่มีเพื่อนใหม่มาจากหลายพื้นที่ ทุกคนเท่าเทียมกัน	• ขั้นตอนในการบันทึกการประชุม รูปแบบ อย่างเป็นระบบ และเทคนิคในการบันทึกการประชุม • การตั้งใจฟังเพื่อน การเป็นผู้พูดที่เล่าให้ฟังรู้เรื่อง • เราต้องมีประเด็นที่ชัดเจน มีกรอบที่ชัดเจน ก่อนลงมือเขียน • การเป็นผู้ฟังและให้ผู้ให้ข้อมูลที่ดี ทำให้ข้อมูลชัดเจน การใช้บรรยากาศการพูดคุยที่ดี มีการดึงให้กลับเข้าสู่เนื้อหา และนำไปปรับใช้กับการทำงานได้จริง • สุ จี ปุ ลิ เป็นหัวใจของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การฟังอย่างตั้งใจ คิด วางแผน ร่วมทำ และกระบวนการมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน สิ่งที่เราควรจะต้องปรับปรุง คือ การกล้าพูดในที่ประชุม • การฝึกการเขียนรายงานเรื่องนี้ตั้งแต่ครั้งแรกสามารถนำไปเขียนรายงานได้ การมีกรอบทำให้ชัดเจนขึ้น เดิมนึกได้ก็จด แต่เมื่อมีการให้โจทย์อย่างเป็นขั้นตอน ทำให้ได้ชัดเจนขึ้น จะได้นำลงแต่ละประเด็นได้อย่างถูกต้อง ทำให้ไม่มีส่วนร่วมในการเขียนรายงาน • ได้ทบทวนการเขียนรายงาน เมื่อมา • อ่านซ้ำ ทำให้เราอ่านทบทวนว่าไม่ตรงใจ • เมื่อก่อนให้เขียนไปก่อน แต่ครั้งนี้ฝึกเขียนก่อน ทำให้เราทำงานชัดเจนขึ้น
--	--

ช่วงท้ายนายคำรณ นิยมอนงค์ สรุปว่า กระบวนการในวันนี้ มีการนำปัญหามาเล่าให้ฟัง หากเราเปิดวิถีทัศน์ เรื่องการสรุปรายงานการประชุมให้ฟัง คงไม่เข้าใจ จึงให้ลงมือทำ เบื้องหลังความคิดต้องการรู้ว่าทีมวิจัยสรุปการประชุมได้หรือไม่ ที่ผ่านมามีการจัดเวทีกันอย่างไร ซึ่งที่ผ่านมามีบางคนทำได้ไม่เหมือนกัน การสรุปรายงานการประชุม ต้องเติมเรื่องการฟัง การพูด และการจับประเด็น จึงจะเขียนงานออกมาได้ดี การฟัง การพูด การตั้งคำถาม และการบันทึกช่วยให้เราเข้าใจกระบวนการทำงานวิจัยอย่างมาก ต้องฝึกการจับประเด็น การพูดอย่างไรให้อยู่ในกรอบ แต่ให้กลับไปดูว่าเรานัดเรื่องใด เราต้องเติมเรื่องอะไร เน้นการสร้างการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ จะทำได้หรือไม่ดีก็ต้องฝึกบ่อยๆ เป็นกำลังใจให้ คนที่ดำเนินงานระยะที่ 1 เสร็จสิ้นไปแล้ว ลองทบทวนดูว่าเราจะสรุปรายงานกันอย่างไร

นายชินนุวัฒน์ มณีศรีขำ กล่าวว่า ทีมวิจัยที่อยู่ระหว่างการพัฒนาโครงการได้เรียนรู้แล้วเห็นภาพ ความมั่นใจเพิ่มขึ้น อยากกลับไปขึ้นโครงการทั้งหมด กระบวนการเรียนรู้ช่วยสร้างพลังในการขับเคลื่อนงาน หลายคนกล้าพูด รู้สึกว่าทำไมสนิทกันเร็ว ทำให้เขามีกำลังใจในการทำงาน พวกเราก็ต้องปรับพลังในการทำงานด้วยเช่นกัน เนื่องจากกระบวนการเขียนรายงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นงานที่มีคุณภาพ การเขียนรายงานช่วยพัฒนาคนให้เปลี่ยนแปลงทั้งวิถีคิดและกระบวนการทำงานได้จริง พร้อมทั้งกล่าวอวยพรให้เครือข่ายทีมวิจัยจังหวัดระยองเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพและปลอดภัย

วาระที่ 4 เรื่องอื่นๆ

4.1 กำหนดการประชุมสรุปบทเรียนเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม จะจัดขึ้นในวัน เวลา และสถานที่ใด จะแจ้งให้ทราบอีกครั้งหนึ่ง

ปิดประชุมเวลา 15.30 น.

นางสาวพวงทอง แม้งเกร็ด

ผู้สรุปรายงานการประชุม

นายชินวุฒน์ มณีศรีขำ

ผู้ตรวจทานรายงานการประชุม

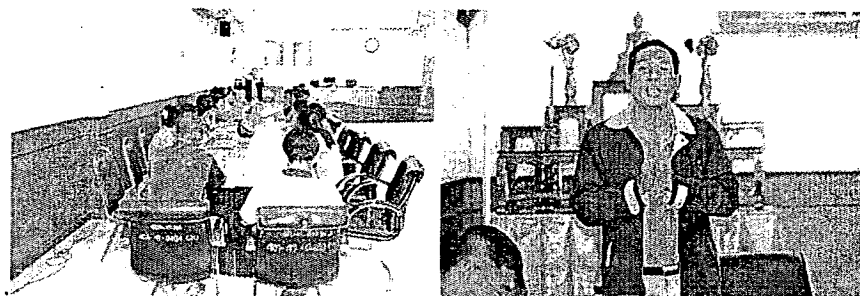
สรุปรายงานการประชุม
เวทีถอดบทเรียนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่รอบเขายายดา
โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อม
รอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2
วันที่ 10 ตุลาคม 2559 เวลา 12.30 – 17.00 น.

ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลตะพง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

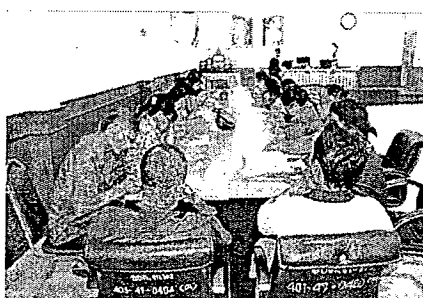
รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายมานัด	โพธิ์แก้ว	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
2. นายมนตรี	โพธิ์แก้ว	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
3. นายปรารถนา	พงษ์พฤกษ์	หมู่ 3 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
4. คุณกัลยา	จิตตรง	หมู่ 11 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
5. คุณวิสา	เอกอุดม	หมู่ 11 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
6. คุณทัศนาศ	ประดิษฐ์พฤกษ์	หมู่ 11 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
7. นายนิมิต	สกุลวงศ์	หมู่ 14 ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง
8. นางสาววันดี	อินทรพรม	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
9. คุณประไพพิศ	ไชยวัฒน์	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
10. คุณนพเก้า	พันธ์สุวรรณ	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
11. คุณกุลลาบ	ขวัญม่วง	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
12. คุณวิมล	พลศิลป์	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
13. คุณศศิเพ็ญตาภรณ์	สิทธิชัย	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
14. คุณสุนทร	พงษ์ศิลา	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
15. คุณจำแลง	सानุกต์	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
16. คุณเกษร	แสงกระจ่าง	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
17. คุณปราณี	สวัสดิ์สัน	หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง
18. คุณสมชาย	พันธุ์เสือ	หมู่ 6 ต.เพ อ.เมือง จ.ระยอง
19. คุณอรุษา	แก่นจันทร์	หมู่ 6 ต.เพ อ.เมือง จ.ระยอง
20. คุณรำพึง	คุ้มภัย	หมู่ 6 ต.เพ อ.เมือง จ.ระยอง
21. คุณจันทนา	เสนาน้อย	หมู่ 6 ต.เพ อ.เมือง จ.ระยอง
22. คุณวันเพ็ญ	เพชรกรรจ	หมู่ 6 ต.เพ อ.เมือง จ.ระยอง
23. คุณบุญยง	วิลาวรรณ	หมู่ 6 ต.เพ อ.เมือง จ.ระยอง
24. ดร.พงษ์ศักดิ์	วิหะสุตติกุล	ที่ปรึกษา SCG
25. นางสาวไฮไล	ผลบุญ	SCG CHEM
26. นายวิญญูวิสิฐ	ธีราชรัมย์	SCG CHEM
27. นางสาวพรทิพย์	ลัมประสิทธิ์วงศ์	เครือข่ายนักวิจัย กรุงเทพมหานคร
28. คุณอาภา	พงศ์ศรีแสน	เครือข่ายนักวิจัย เชียงใหม่
29. นายชินวัฒน์	มณีศรีขำ	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
30. นายอรรถชัย	ณ บางช้าง	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
31. คุณสถาพร	โพธิ์ไพโรศรี	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

เริ่มประชุมเวลา 12.30 น.

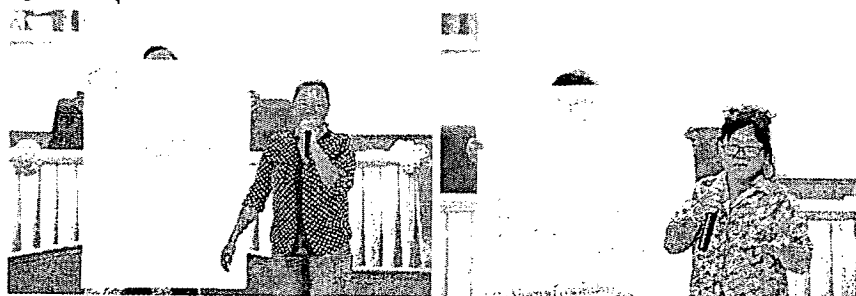

นายชินวัฒน์ มณีศรีขำ ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม กล่าวทักทายผู้เข้าร่วมประชุม ว่าจากการทำงานวิจัยท้องถิ่นในช่วงที่ผ่านมาจะได้ผลหรือไม่นั้นไม่สำคัญเพราะตอนนี้ทาง SCG และสกว.เหมือนกับว่ากำลังเรียนรู้ไปพร้อมกับชาวบ้านว่าการใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้นจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาชาวบ้านหรือไม่ พร้อมทั้งกล่าววัตถุประสงค์ในการจัดเวทีถอดบทเรียนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่รอบเขายายดาว่าจากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นถิ่นที่ผ่านมามีอะไรทำกิจกรรมอะไรไปแล้วบ้าง และเกิดผลอย่างไร

จากนั้นคุณชินวัฒน์ มณีศรีขำ ได้ชวนผู้เข้าร่วมประชุมตอบคำถามโดยจะมีกระดานบัตรคำให้คนละ 1 แผ่น เพื่อให้เขียนคำตอบลงไปนั้นโดยมีโจทย์คำถามดังนี้ต่อไปนี้

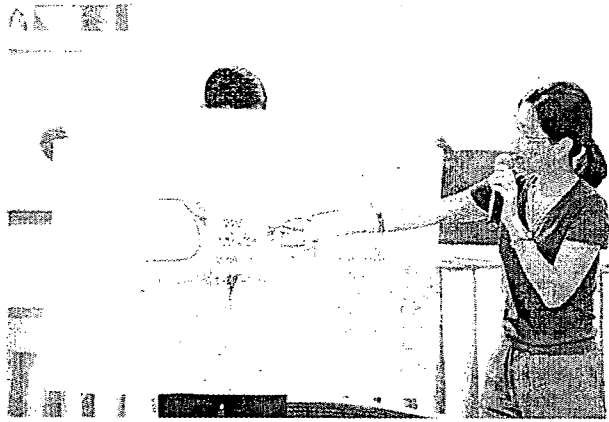
1. มีอะไรที่แตกต่างจากหน่วยงานอื่นๆบ้าง เมื่อ SCG และ สกว. เข้ามาทำงาน
2. ประโยชน์ และสิ่งที่ได้เรียนรู้ต่อตนเองในการเข้าร่วมทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
3. ปัญหา และอุปสรรคจากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ต่อมาคุณชินวัฒน์ มณีศรีชา ได้ให้ชาวบ้านนับเลข 1 – 5 โดยให้คนที่นับเลขเหมือนกันอยู่ในกลุ่มเดียวกันเพื่อแบ่งละกลุ่มผู้เข้าร่วมในแต่ละพื้นที่ และให้สมาชิกในกลุ่มบอกเล่าสิ่งที่ตัวเองเขียนทั้ง 3 ข้อในกระดาษให้สมาชิกในทีมได้ฟัง และให้เขียนสรุปรวมลงไปในกระดาษฟลิปชาร์ต เพื่อที่จะมานำเสนอโดยมีการสรุปจากการนำเสนอดังนี้

กลุ่ม	ความแตกต่างจากหน่วยงานอื่นๆ ในการทำงานร่วมกับ SCG และ สกว.	ประโยชน์และสิ่งที่ได้เรียนรู้ต่อตนเอง ในการเข้าร่วมทำงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น	ปัญหา และอุปสรรค จากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
1.	ฝึกคิด ไม่ขึ้นน้ำ แตกต่างจากหน่วยงานอื่นที่จะมาให้จับและทำ	มองปัญหาของตัวเอง และชุมชน คิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ	-ขาดความต่อเนื่องของการทำโครงการ ทำให้ทีมนักวิจัยหมดไฟ -ทีมนักวิจัยขาดความเข้าใจในการทำโครงการ การปิดกั้นตน
2.	ฝึกให้คิด และให้ชาวบ้านทำเอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง ต่างจากหน่วยงานอื่นที่ขอให้เข้ามาแก้ไขก็เข้ามาเป็นครั้งๆขาดความต่อเนื่อง	สอนให้คิด แก้ปัญหาด้วยตนเอง และคิดอย่างเป็นระบบ	-ขาดความต่อเนื่อง -ปัญหาเรื่องเวลาของคนในทีม ที่ไม่ตรง
3.	หน่วยงานอื่นเข้ามาทำงานเป็นครั้งๆ ขาดความต่อเนื่อง แตกต่างจากทาง SCG กับ สกว. ที่มีการติดตามอย่างต่อเนื่อง	ได้เรียนรู้เรื่องราวใหม่ๆ เช่นเรื่องของ จุรินทร์วิทย์จาวปลวก	-เรื่องของการเขียน -คนรุ่นหลังไม่สนใจกิจกรรมของหมู่บ้าน -ขาดความร่วมมือจากคนในชุมชน -คนในชุมชนพูดไม่เก่ง
4.	มีการพาไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่างสถานที่ เช่น ลำปาง กับ ตำบลแพรกกหนามแดง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	ทีมงานSCG กับสกว.มาเป็นพี่เลี้ยงชวนเขียนแผน และฝึกให้คิดวิเคราะห์	-คนในชุมชนไม่เข้าใจในสิ่งที่จะทำ -กลัวว่าจะทำไม่สำเร็จ -มีเวลาน้อย ไม่ตรงกันเพราะต้องทำสวนผลไม้
5.	SCG กับสกว. มีการทำงานเป็นกระบวนการเป็นขั้นเป็นตอน	มีการรวมกลุ่มพูดคุยทุกคนได้ฟังกัน ร่วมกันคิดปัญหา	-ขาดทักษะด้านเทคโนโลยี

จากนั้นคุณอุภาฯ พงศ์ศิริแสน เครือข่ายนักวิจัยเชียงใหม่ขึ้นมาสรุปจากสิ่งที่ผู้เข้าร่วมได้นำเสนอในที่ประชุมวงใหญ่

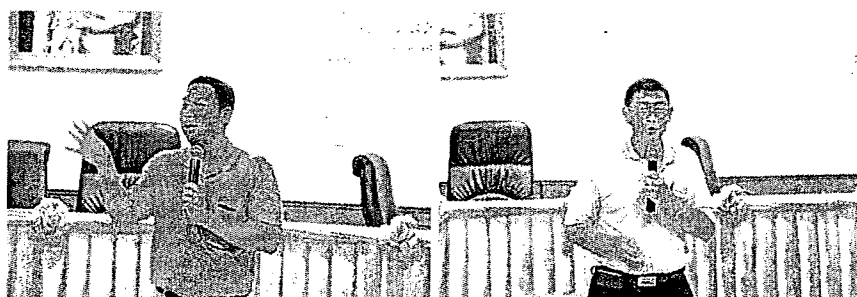
ต่อมาคุณชินวรัตน์ มณีสรีขำ ได้ชวนผู้เข้าร่วมประชุมสะท้อนมุมมองการทำงานของทีมพี่เลี้ยงจาก สกว. พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ และการทำงานในปีหน้า โดยมีเสียงสะท้อนจากผู้เข้าร่วมดังนี้

สะท้อนมุมมองการทำงานของทีมพี่เลี้ยง SCG และสกว.

- SCG ทำงานแบบง่ายๆ ช่วยประคองชาวบ้าน
- พี่เลี้ยง สกว. ให้คำแนะนำเป็นอย่างดี
- จากเดิมไม่กล้าคุยกับพี่เลี้ยง สกว. แต่ตอนนี้เริ่มที่จะกล้าพูดคุย กล้าปรึกษาเหมือนคนในครอบครัว
- ไม่ใช่คำพูดเชิงวิชาการมากจนเกินไป เป็นภาษาที่ชาวบ้านเข้าใจง่าย
- พี่เลี้ยง สกว. ให้ความสำคัญกับความเห็นทุกความคิดเห็น
- พี่เลี้ยง SCG และ สกว. มีการปรับตัวเข้ากับชาวบ้านได้ดีขึ้น
- ดูอะไรที่คิดว่าไม่ใช่ให้ทำใหม่เลยอยากที่จะหนี และไม่เข้าใจ
- ตอนแรกรู้สึกเหมือนหน่วยงานอื่นทั่วไป
- ถูก SCG ใช้ให้ทำภารกิจบ่อยครั้ง

ข้อเสนอแนะ

- อยากให้สอนภาษาอังกฤษเพื่อใช้ในการทำธุรกิจขายของ
- อยากให้มาร่วมเวทีประชุมเพื่อได้คำแนะนำ
- อยากให้ทีมพี่เลี้ยง SCG และ สกว. มีการประสานงานกับชาวบ้านอย่างใกล้ชิด
- อยากให้ทำงานแบบนี้ต่อไปอย่างต่อเนื่อง
- อยากให้ดูเรื่องเวลาช่วงหน้าฝนไม่ยุ่งมาก ขอให้เข้าใจในข้อจำกัดเพราะว่าต้องจัดการเรื่องของสวน

จากนั้นคุณชินวัฒน์ มณีศรีขำ ได้เล่าแผนการทำงานในปีหน้าว่าจะมีเป้าหมายในการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ ตำบล ตะพง หมู่ 13 หมู่ 14 ตำบลบ้านแลง หมู่ 6 และ หมู่ 7 ตำบลแกลง อีก 2 – 4 โครงการ เพื่อที่จะขับเคลื่อนการทำงานไปพร้อมๆ กับสองพื้นที่ๆ ที่กำลังดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเพิ่มแนว “ความรู้” การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์คิดได้ ต่อมาได้แนะนำคุณ พรทิพย์ ลัมประสิทธิ์วงศ์ ที่จะมาเป็นหนุ่นงานที่ระยอง และฝากผู้เข้าร่วมประชุมว่าอยากให้มีการนัดหมายล่วงหน้าในการจัดเวที ถ้าต้องการให้พี่เลี้ยงจาก SCG และสกว. มาช่วยในการดำเนินงานในเวที เนื่องจากทางทีมพี่เลี้ยงนั้นมีหลายหน้าที่ที่ต้องดูแล จากนั้นคุณชินวัฒน์ มณีศรีขำ ได้เชิญ ดร. พงศักดิ์ วิทวัสชุตกุล ที่ปรึกษา SCG. ขึ้นมากล่าวว่าจากการติดตามทางทีมพี่เลี้ยง สกว. มาเป็นเวลา 1 ปีเป็นอย่างไร โดย ดร. พงศักดิ์ วิทวัสชุตกุล กล่าวว่าเหนื่อยเพราะว่าการขึ้นโจทย์ซ้ำและรู้สึกขัดใจเนื่องจากตนเองใจร้อนทำงานไว แต่พอได้ติดตามมาเรื่อยๆ ทำให้รู้ว่าการตั้งโจทย์ไม่ง่าย และจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามการเปลี่ยนแปลงของแต่ละสถานการณ์ไป และถ้าเมื่อใดชาวบ้านค้นหาเจอโจทย์ที่ยากที่สุดของชาวบ้านจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีที่สุด เช่น เรื่องของน้ำโดยยกตัวอย่างจากสถานการณ์ที่ตนเองได้ไปสำรวจน้ำในช่วงนี้เห็นได้เลยว่าน้ำจะเป็นสีดำ ดังนั้นถ้าชาวบ้านเตรียมตัวพร้อม เตรียมใจพร้อมก็จะดี และหวังว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะทำให้พวกเราเก่งขึ้นและอยู่รอดในอนาคตต่อไป

ปิดประชุมเวลา 17.00 น.

นายอรรถชัย ณ บางช้าง

ผู้สรุปรายงานการประชุม

นายชินวัฒน์ มณีศรีขำ

ผู้ตรวจทานรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุม
 เวทีพัฒนาโจทย์วิจัยชุมชนรอบเขายายดา
 โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อม
 รอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2
 วันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2559 เวลา 17.30 น. -19.00 น.
 ณ ศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านมาบจันทร์ หมู่ที่ 7 ตำบลแกลง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

รายชื่อผู้เข้าร่วม		
1.นางสาววันดี	อินทรา	54 หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
2.คุณจำลอง	สานุทิศ	76 หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
3.คุณเกษร	แสงกระจ่าง	41 หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
4.คุณนพเก้า	พันธุ์สุวรรณ	25/1 หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
5.คุณวิมล	พลศิลป์	51/2 หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
6.นายประไพพิศ	ไชยวัฒน์นะ	18/2 หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
7.นางบุญธรรม	แสงกระจ่าง	43 หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
8.นางสุนทร	พงษ์ศิลา	12/1 หมู่7 ต.แกลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
9.นางปราณี	สวัสดิ์ถัน	56 หมู่ 7 ต.แกลง อ.เมืองระยอง จ.ระยอง
10.ดร.พงษ์ศักดิ์	วิทวัสชุดกุล	ที่ปรึกษา SCG Chemicals
11.นางสาวไฉไล	ผลบุญ	SCG Chemicals
12.นายวิชญ์วิสิฐ	ธีราชรัมย์	SCG Chemicals
13.คุณพรทิพย์	ลิ้มประสิทธิ์วงศ์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
14.คุณชินนวัฒน์	มณีศรีขำ	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
15.นายพศิน	เผ่าพงศ์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
16.คุณสถาพร	โพธิ์ไพโรศิริ	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
17.คุณสรารัฐ	ปิ่นแก้ว	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
18.คุณอรุณชัย	ณ บางช้าง	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
19. นายชนนัท	ภูระหงษ์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
20.นายธีรพล	ทรงสกุล	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

เริ่มประชุมเวลา 17.30 น.

เริ่มจากคุณชินวรัตน์ มณีศรีข้า ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม กล่าวทักทายชาวบ้านและให้ชาวบ้านเรื่องเกี่ยวกับการไปประชุมเครือข่ายครั้งก่อนที่ อบต. บางสะแก และรับชมวีดิทัศน์ในเรื่องของ “จุลลินทรีย์จาวปลวก” โดยวีดิทัศน์ได้สอนวิธีการทำ โดยเริ่มจากการขอจาวปลวกจากจอมปลวก โดยใช้การขอขมาโดยการจุดธูปบอกจากที่ได้จาวปลวกมาแล้ว นำข้าวสุก 5 กิโลกรัม น้ำสะอาดที่ไม่มีคลอรีน 200 ลิตร จาวปลวก 1 กำมือ มาผสมให้เข้ากัน เมื่อครบ 3 วันจะมีฟองปุดขึ้น เมื่อเวลาผ่านไป 7 วัน จะมีฟองสีขาวลอยเหนือน้ำ และนำไปใส่ลงจะเกิดการเรืองแสง ต่อมาได้สอนวิธีทำจุลลินทรีย์และวิธีการใช้ เมื่อรับชมวีดิทัศน์จบ คุณชินวรัตน์ มณีศรีข้า ได้เล่าวิธีการทำจากประสบการณ์ของตนเองว่าได้ทดลองเองที่บ้านทำเองใช้เองจึงมั่นใจว่าได้ผลจริง และได้แลกเปลี่ยนข้อสงสัยของการทำจาวปลวกและจุลลินทรีย์สังเคราะห์แสงจากการรับชมวีดิทัศน์ ต่อมาป้าอ้อยอยากให้ชาวบ้านแบ่งทำเป็น 3 บ้านเพื่อหาว่าพื้นที่ไหนดีที่สุดที่สุดในที่ประชุมทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลของจาวปลวกและจุลลินทรีย์สังเคราะห์แสง เพื่อที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

จากนั้นป้าอ้อยได้ชวนคุยเกี่ยวกับปัญหาว่าเห็นงานวิจัยที่แม่งลองแล้วเราอยากทำอะไร และถาม ชื่อเล่น อาชีพ แต่ละคน เพื่อทำความรู้จักมากขึ้น

ถามปัญหาทีละคน

- พี่เดือน ดินแข็งทำให้ต้นทุเรียนไม่โต
- พี่เหม้ม อยากลดการใช้สารเคมีในการไล่แมลงและเปลี่ยนเป็นอินทรีย์
- พี่จำแลง น้ำไม่พอใช้
- พี่สร น้ำรดต้นไม้ไม่พอ ความแห้งแล้ง อยากหาสาเหตุการตายของต้นไม้ ปุ๋ย 2 ปีแล้วตาย มีทุเรียนและมังคุด
- พี่สุนทร เกิดวิกฤตบ่อน้ำแห้งโดยไม่รู้สาเหตุ
- พี่น้อง ต้นไม้ตายโดยไม่รู้สาเหตุ อย่างหน้าตาย ไม่มีน้ำ
- พี่สร ต้นยางตายไม่รู้สาเหตุ

จากนั้นคุณชินวัฒน์ มณีศรีขำ ได้ชวนชาวบ้านพูดคุยในเรื่องการดูแลตัวเองเปรียบเทียบกับต้นยางและให้เปรียบเทียบว่าต้นยางอยู่ในพื้นที่เดียวกัน แต่ทำไมถึงเกิดปัญหาไม่เหมือนกัน จึงต้องไปหาปัญหาว่าพื้นที่เคยปลูกอะไรมาก่อน ดินเป็นอย่างไร สภาพแวดล้อมอย่างไร อดีตเป็นอย่างไรและปัจจุบันเป็นอย่างไร

ผู้ใหญ่ หมู่ 7 เมื่อก่อนที่นี่มีกระท้อนที่มาก ขึ้นชื่อเรื่องกระท้อน แต่ปัจจุบันไม่มีแล้วตัดทิ้งหมด

จากนั้นคุณชินวัฒน์ มณีศรีขำ ได้ชวนชาวบ้านพูดคุยเราจะยังนั่งสติก เราจะทำอะไรให้โดน คือ เราต้องมองเป้าหมายให้ชัดเจน เวลาเราต้องดั่งอย่างอย่างพอเหมาะ ถ้ามาก จะดีมี ถ้าน้อยจะหล่นข้างหน้า ดังนั้นต้องดั่งพอเหมาะ ทุกเรื่องล้วนมีปัจจัยมาจากปัญหาเช่น มีอะไรเข้ามา อะไรหายไป เราจะแก้ไขปัญหาวะไรต้องมีข้อมูลให้พร้อม ต้องใช้ 2 ส่วน คือคนนอก และคนใน

จากนั้นคุณชินวัฒน์ มณีศรีขำ ได้ชวนชาวบ้านพูดคุย เรื่องกระท้อน คือชื่อพันธุ์ ลำ ปุยฝ้าย ที่หายไปและเหลือแค่พันธุ์เปรี้ยว (พื้นเมือง)และขอฝากเรื่องนี้ไว้ก่อนเพื่อหาข้อมูลแก้ปัญหา

โดยคุณชินวัฒน์ มณีศรีขำ ได้ชี้ให้ที่ประชุมว่าปัญหาที่เจอส่วนใหญ่คือ สารเคมี ดิน ผลผลิต และน้ำแล้ง อาได้แนะว่าสนใจเรื่องน้ำ ต่อมาได้โยงว่า พื้นที่ 6 คุ้ม ใช้น้ำใหม่ อยากจะจัดการน้ำในหมู่บ้านโดยอยากจะทำใน หมู่ 7 ก่อน เพื่อให้มีน้ำใช้อย่างยั่งยืน ทำอย่างไรจะมีใช้ตลอดปี และได้ถามชาวบ้านว่าสนใจทำเรื่องนี้ไหม โดยในที่ประชุมมีความเห็นตรงกันว่ากลัวน้ำไม่พอใช้ตลอดปี ผู้ใหญ่ และคนในชุมชน เป็นห่วงเรื่องถ้าต่อน้ำบนเขาหมดจะทำอย่างไร กลัวมันหมดไป ต่อมาคุณชินวัฒน์ มณีศรีขำ ได้นัดหมายว่าครั้งหน้าจะคุยต่อคือเรื่องน้ำเป็นประเด็นหลัก กระท้อน หน่ายางเป็นประเด็นรอง และพูดคุยว่าเราต้องทำกันอย่างน้อย 3 ปีอย่างต่ำในการทำเรื่องน้ำ

ที่ประชุมได้ข้อสรุปว่าจะทำโจทย์วิจัยเรื่อง เกี่ยวกับน้ำจะทำอย่างไรจะมีน้ำใช้ตลอดปี

ปิดประชุมเวลา 19.00 น.

คุณสรารุธ ปิ่นแก้ว

ผู้สรุปรายงานการประชุม

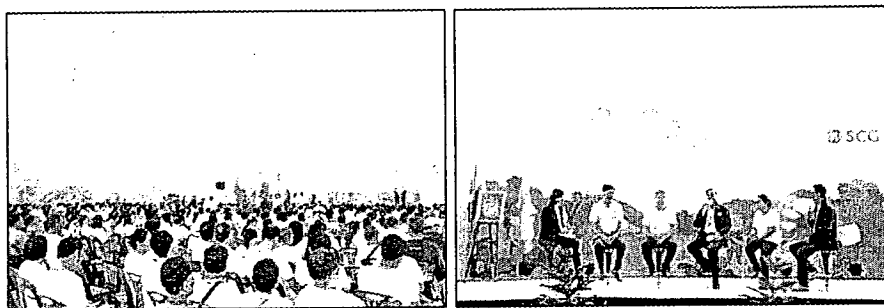
คุณชินวัฒน์ มณีศรีขำ

ผู้ตรวจทานรายงานการประชุม

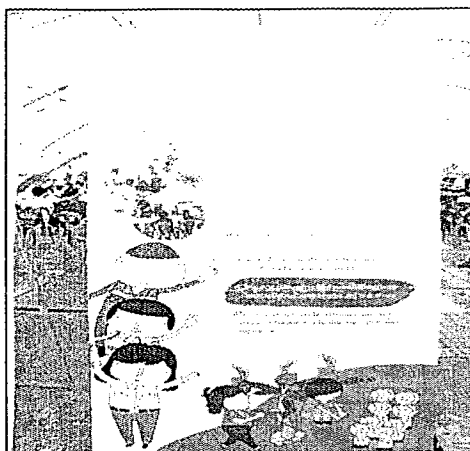
ภาคผนวก ค. การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (Research Exploitation : RE)

โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่ 2 มุ่งเน้นการหนุนเสริมการดำเนินงานโครงการวิจัยเพื่อมุ่งไปสู่การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในการแก้ปัญหาของชุมชนและผลจากการดำเนินงานได้นำไปสู่ RE จำนวนทั้งสิ้น 1 เรื่อง ดังนี้

สถานี “นักคิด นักวิจัยชุมชน” (RDG59M0003)
การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ ด้านด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

โครงการแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการฟื้นฟูชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ระยะที่2 โดยมีนายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ เป็นหัวหน้าโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยที่มีคุณภาพ เชื่อมโยงกับประเด็นการจัดการทรัพยากร ความมั่นคงทางอาหาร และการพัฒนาเด็กและเยาวชน การพัฒนาศักยภาพนักวิจัย รูปธรรมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในพื้นที่ชุมชนรอบเขายายดา ค้นหาทุนทางสังคม (Social Mapping : SM) ในการพัฒนากลไก บริหารจัดการและติดตามสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพี่เลี้ยงในพื้นที่เป้าหมายในประเด็นที่ทำหายกับสถานการณ์ใหม่ๆ และบูรณาการกระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือในการหนุนเสริมพันธกิจของภาคี หน่วยงาน องค์กรและ สถาบันการศึกษาในลักษณะ Co-Funding & Co-Working และเพื่อสังเคราะห์ชุดความรู้ที่ได้จากการพัฒนาโจทย์วิจัยที่ทำหาย กับสถานการณ์ใหม่ๆ ประสพการณ์วิจัยกลไกการทำงาน และติดตามสนับสนุนการวิจัยในพื้นที่ชุมชนรอบเขายายดา ซึ่งตลอดการทำงานผ่านมามีตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคม พ.ศ.2558 จนถึง เดือนมีนาคม พ.ศ.2559 ได้มีการจัดกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยขึ้นอย่างต่อเนื่องในพื้นที่เขายายดาจนได้รับการอนุมัติดำเนินโครงการวิจัย 2 โครงการ คือ 1.โครงการรูปแบบการจัดการสวนผลไม้ที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่ที่ 11 บ้านศาลเจ้า ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง 2.โครงการรูปแบบการจัดการกลุ่มออมทรัพย์แบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่หมู่ที่ 6 บ้านเพ ตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง และอยู่ในระหว่างการพัฒนาโจทย์วิจัยอีก 3 พื้นที่ได้แก่พื้นที่ตำบลบ้านแลง ตำบลตะพงหมู่ 3 และหมู่ 14

ในวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ.2559 บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด (ระยอง) และภาคีเครือข่าย อาทิ ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัย สำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ชุมชนฝายลำปาง ชุมชนฝายกาญจนบุรี ชุมชนฝายสระบุรี ชมรมจรรยาบรรณ หอการค้าไทย ชุมชนมาบตาพุด กลุ่มแฟนเพจ SCG รักษ์น้ำ เพื่ออนาคต สื่อมวลชน และพี่น้องชาว เอสซีจี เป็นต้น ได้ร่วมกันจัดงาน “สถานีรักษ์น้ำ เขายายดา” ขึ้น ณ อ่างเก็บน้ำห้วยหินลาด เพื่อเป็นการเปิดตัวการยกระดับพื้นที่ป่าเขาที่เสื่อมโทรมจนกลายมาเป็นเป็น “สถานีรักษ์น้ำ เขายายดา” โดยแบ่งเป็นสถานีการเรียนรู้ย่อยจำนวน 8 สถานีด้วยกัน และที่สำคัญ 1 ในนั้นก็คือ “สถานีนักคิด นักวิจัยชุมชน” ที่ใช้หลักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาดำเนินงานที่เน้นกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยใช้การศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนผสมผสานกับข้อมูลทางวิชาการ มาใช้แก้ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรดิน น้ำ และป่าในพื้นที่เขายายดาต่อไป

นายอรรถชัย ณ บางช้าง
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
ผู้เขียน

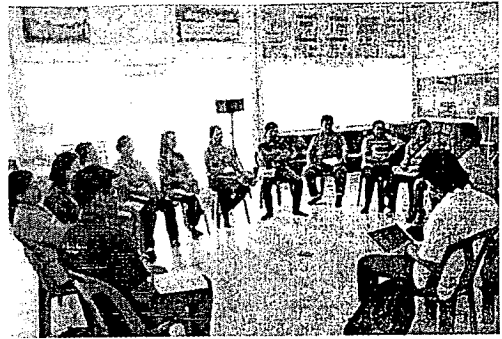
ภาคผนวก ง. ภาพกิจกรรมในโครงการ

รูปกิจกรรมพัฒนาจิตวิทยัย

รูปกิจกรรมติดตามหนุนเสริมโครงการ

รูปกิจกรรมเวทีเครือข่าย

รูปกิจกรรมเวทีสรุปบทเรียน

ภาคผนวก จ. ความรู้ทางวิชาการในพื้นที่รอบเขายายดา

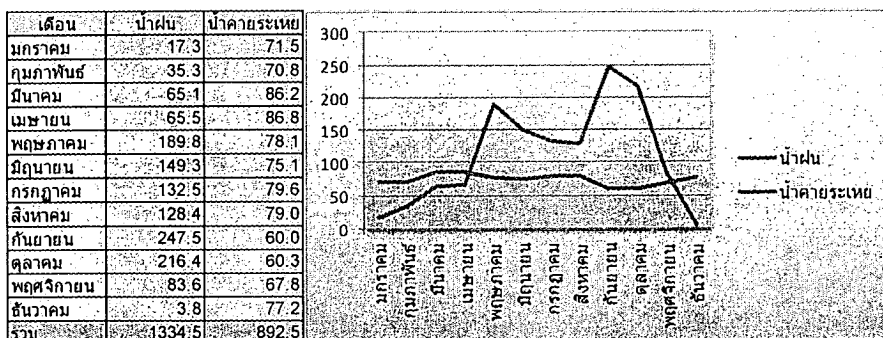
ข้อมูลน้ำเพื่อจัดการสวนผลไม้

โดย

CSR/SCG Chemicals ร่วมกับ สกว.

น้ำที่เมืองระยอง

ในอดีตที่ผ่านมา (ปี พ.ศ.2504-2533) จังหวัดระยองมีฝนตกกระจายตลอดทั้งปี เฉลี่ย 109 วัน ด้วยปริมาณ 1,334.5 มิลลิเมตร โดยที่ฝนจะตกมากขึ้นและตกบ่อยครั้งขึ้นในบริเวณที่เป็นป่ากรทิบ และ/หรือ บนภูเขาสูง น้ำฝนที่ตกลงมาเกือบทั้งหมดซึมลงไปเก็บสะสมเอาไว้ในชั้นดิน เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดระยองถูกปกคลุมไปด้วยป่าดิบแล้งธรรมชาติ (dry evergreen forest) แต่อากาศที่ร้อนทำให้น้ำบางส่วน (ประมาณ 892.5 มิลลิเมตร หรือร้อยละ 66.88 ของฝนที่ตกลงมาทั้งหมด) ถูกต้นไม้ดึงกลับขึ้นมาใช้ในการเจริญเติบโต และลดความร้อนเมื่อถูกแสงแดดแผดเผา (ปริมาณน้ำคายระเหย) แล้วปล่อยให้ น้ำที่เหลือเก็บสะสมเอาไว้ในชั้นดิน และรอคอยการระบายให้กับลำธารในช่วงระยะเวลาต่อมา ทำให้แม่น้ำระยอง (แม่น้ำคลองใหญ่) แม่น้ำประแสร์ และคลองซอยต่าง ๆ มีน้ำไหลในลำธารตลอดทั้งปี โดยจะไหลมากในช่วงระหว่างปลายเดือนเมษายนถึงปลายเดือนพฤศจิกายน ดังแสดงในรูปที่ 1.

รูปที่ 1. ค่าเฉลี่ยรายเดือนของปริมาณน้ำฝน และปริมาณน้ำในดินที่ต้นไม้ดึงกลับขึ้นไปใช้

การเปลี่ยนแปลงสภาพป่าไปเป็นพื้นที่ทำการเกษตรในอดีตที่ผ่านมา นอกจากจะทำให้ประสิทธิภาพในการดูดซับน้ำฝนของดินลดน้อยลงไปแล้ว ยังมีผลทำให้ความสามารถในการเก็บน้ำเอาไว้ในพื้นที่ลดน้อยลงตามไปด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะน้ำฝนที่ตกตามลงมายาวนาน จะแปรสภาพไปเป็นน้ำไหลบ่าหน้าผิวดินแทนการซึมลงไปดิน ทำให้เกิดการกัดเซาะและพัดพาเอาดินผิวออกไปจากพื้นที่ ตามกระบวนการกัดเซาะพังทลายของดิน (soil erosion) ชั้นดินจึงบางลงและเก็บกักน้ำเอาไว้ได้น้อย พฤติกรรมการไหลของน้ำทำในลำธารเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง น้ำทำในฤดูฝนจะไหลมากขึ้นและรุนแรงเพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้าม ช่วงฤดูแล้งน้ำทำในลำธารจะลดปริมาณและช่วงระยะเวลาในการไหลลง

ต่อมาปี พ.ศ.2525 จังหวัดระยองถูกพัฒนาให้เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมหลักของประเทศ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชน และพื้นที่ประกอบการอุตสาหกรรม ทำให้สภาพภูมิอากาศเกิดการเปลี่ยนแปลงไปเป็นลำดับ ฝนจะตกน้อยลงในพื้นที่โล่งแจ้งที่มีอากาศร้อนและแห้ง แต่จะตกมากขึ้นและรุนแรงขึ้นในบริเวณพื้นที่ป่าไม้ และพื้นที่สูงที่มีอากาศเย็น ทั้งการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ผสมกับการลดประสิทธิภาพในการดูดซับและเก็บกักน้ำฝนของพื้นที่ ส่งผลทำให้เกิดน้ำป่าไหลหลากในช่วงฤดูฝนกับปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้ในช่วงฤดูแล้งที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับที่จังหวัดระยอง

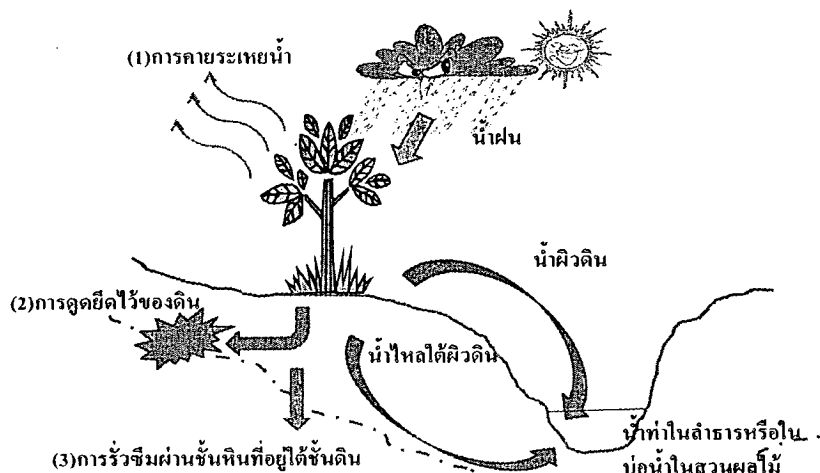
การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สร้างผลกระทบกับประชาชนที่ประกอบอาชีพทำการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวสวนผลไม้ ที่มีความต้องการน้ำที่สม่ำเสมอในการรักษาผลผลิตทั้งปริมาณและคุณภาพ ไม่มากเกินในช่วงฤดูฝนและน้อยเกินไป

ในช่วงฤดูแล้ง ปัญหาดังกล่าวนี้อาจสามารถแก้ไข และ/หรือ บรรเทาความรุนแรงลงไปได้ด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (water resources management) ในพื้นที่ของตนเอง ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้น้ำของไม้ผลแต่ละชนิด และถ้าได้รับความร่วมมือจากเจ้าของสวนผลไม้ที่อยู่ข้างเคียง หรือชุมชนในหมู่บ้านเดียวกัน และ/หรือ ต่างหมู่บ้านที่อยู่ข้างเคียงด้วยแล้ว การจัดการทรัพยากรน้ำจะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

แต่การบริหารจัดการดังกล่าวจะประสบความสำเร็จได้ ก็ด้วยข้อมูลที่มาและที่ไปของน้ำในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูล สมดุลน้ำในพื้นที่สวนผลไม้ของตนเอง ซึ่งก็เป็นที่มาของเอกสารวิชาการฉบับนี้

ที่มาและที่ไปของน้ำในพื้นที่

แหล่งที่มาของน้ำบนพื้นที่สวนผลไม้ส่วนใหญ่ ก็คือน้ำฝน (rainfall) ที่ตกลงมาจากท้องฟ้า ส่วนแหล่งน้ำที่ไหล หรือ เคลื่อนตัวออกไปจากพื้นที่นั้นมีด้วยกัน 4 แหล่งด้วยกัน ได้แก่ (1) ปริมาณน้ำที่ต้นไม้มองดูดจากชั้นดิน

รูปที่ 2. แหล่งที่มาและที่ไปของน้ำในสวนผลไม้

ขึ้นไปใช้ในการเจริญเติบโต และลดความร้องแรงจากแสงแดด (2) ปริมาณน้ำฝนที่ไหลบ่าหน้าผิวดินลงสู่พื้นที่ต่ำที่อยู่นอกพื้นที่สวนผลไม้ (3) ปริมาณน้ำในดินที่เคลื่อนตัวผ่านชั้นดินลงสู่ลำธาร และ/หรือ พื้นที่ต่ำที่อยู่นอกสวนผลไม้ และ (4) ปริมาณน้ำในดินที่เคลื่อนตัวผ่านชั้นดินที่อยู่ใต้ชั้นดินออกนอกพื้นที่สวนผลไม้ไป

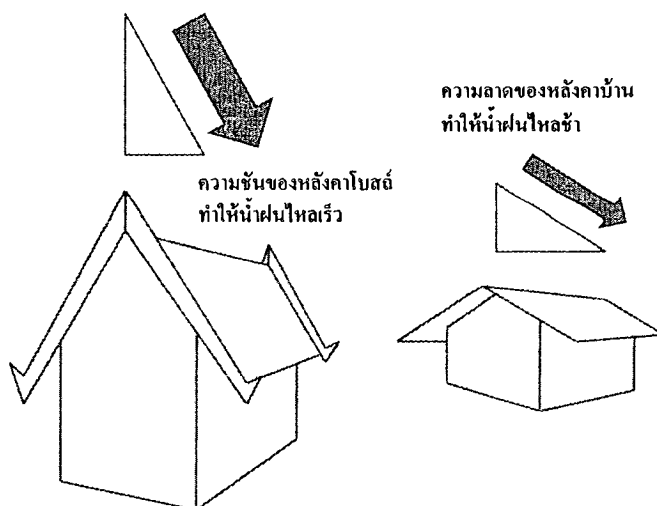
ต้นไม้ หรือ พืชคลุมดินจะมีบทบาทต่อปริมาณน้ำในพื้นที่สวนผลไม้สองประการด้วยกัน ประการแรก ต้นไม้จะทำให้หน้าดินที่แบ่งน้ำฝนที่ตกลงมาแต่ละครั้งออกเป็น (ก) น้ำผิวดิน และ (ข) น้ำใต้ผิวดิน บริเวณใดที่มีต้นไม้ขึ้นปะปนกันอย่างหนาแน่น และมีหลายชั้นเรือนยอด น้ำฝนที่ตกลงมาส่วนใหญ่จะซึมลงไปได้ผิวดินทั้งหมด ในทางตรงกันข้ามกับพื้นที่ที่ถูกปกคลุมไปด้วยต้นไม้ที่มีเรือนยอดเพียงชั้นเดียว และ/หรือ มีเรือนยอดที่บางเบาไม่แน่นทึบ เช่น สวนยางพารา หรือถูกปกคลุมไปด้วยพืชเกษตรอายุสั้น เช่น ข้าวโพด น้ำฝนที่ตกลงมาส่วนใหญ่จะแปรสภาพไปเป็นน้ำไหลบ่าหน้าผิวดินแทนการซึมลงไปในชั้นดิน ดังแสดงในรูปที่ 3.

รูปที่ 3. การเปรียบเทียบการตกลงสู่พื้นดินของเม็ดฝนระหว่างพื้นที่ป่าไม้กับสวนยางพารา

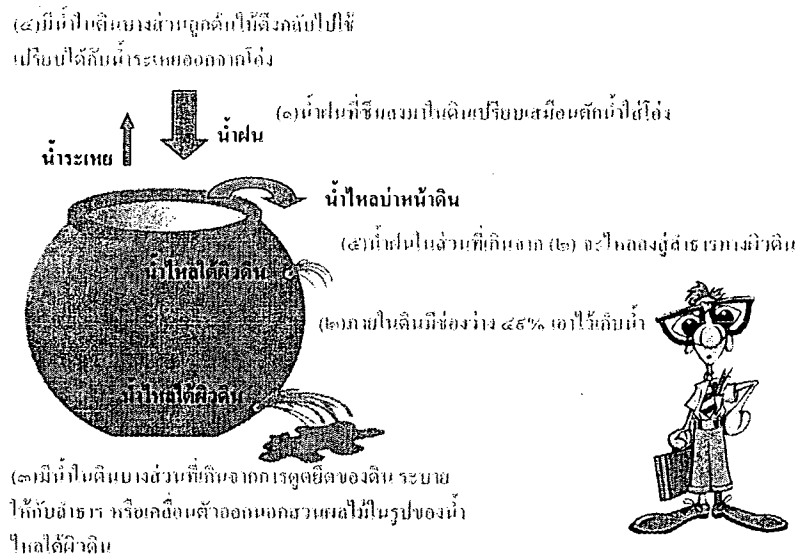
เรือนยอดที่แน่นทึบและมีหลายชั้นของต้นไม้ในป่า จะช่วยลดแรงตกกระทบผิวดินของเม็ดฝน จากที่ตกโดยตรงจากท้องฟ้าลงสู่พื้นดิน และ/หรือ ตกจากเรือนยอดชั้นบนสุดของต้นไม้ลงสู่พื้นดินโดยตรง มาเป็นการตกทีละช่วงของหยดน้ำฝน เริ่มจากเรือนยอดชั้นบนสุดลงสู่เรือนยอดชั้นที่สอง จากเรือนยอดชั้นที่สองลงสู่เรือนยอดชั้นที่สาม จากเรือนยอดชั้นที่สามลงสู่เรือนยอดชั้นที่สี่ ต่อเนื่องกันไปเช่นนี้เรื่อย ๆ จนกระทั่งสัมผัสผิวดิน ระยะทางในการตกที่สั้นของแต่ละช่วงทำให้ความเร็วของหยดน้ำฝนที่ตกลงมามีน้อย ไม่สามารถสร้างแรงตกกระทบที่มากพอที่จะทำให้ดินผิวดินอัดแน่น จนกระทั่งความสามารถการดูดซับน้ำฝนของดินผิวลดลง นอกจากนี้การตกเป็นช่วงๆ ของหยดน้ำฝนในลักษณะดังกล่าว จะช่วยยืดระยะเวลาในการตกลงสู่พื้นดินของหยดน้ำฝนอีกด้วย

น้ำผิวดินที่เป็นส่วนเกินของน้ำฝนที่ไม่ถูกดินผิวดินดูดซับ ก็จะไหลไปตามผิวดินลงสู่ลำธาร และ/หรือ พื้นที่ต่ำที่อยู่นอกสวนผลไม้ น้ำผิวดินนี้จะถูกควบคุมความเร็วในการไหลโดยความลาดชันของพื้นที่ ถ้าพื้นที่ของสวนผลไม้มีความชันมาก น้ำไหลบ่าหน้าผิวดินจะไหลเร็ว เปรียบได้กับการไหลของน้ำฝนบนหลังคาโบสถ์ แต่ถ้าพื้นที่สวนผลไม้มีความลาดเอียงน้อย น้ำไหลบ่าหน้าผิวดินจะไหลช้า เปรียบได้กับการไหลของน้ำฝนบนหลังคาบ้าน ดังแสดงในรูปที่ 4.

รูปที่ 4. เปรียบเทียบการไหลของน้ำผิวดินระหว่างพื้นที่ลาด (หลังคาบ้าน) กับพื้นที่ชัน (หลังคาโบสถ์)

น้ำใต้ผิวดิน (รูปที่ 5.) เป็นส่วนของน้ำฝนที่ถูกดินผิวดูดซับลงมา (๑)เก็บกักเอาไว้ในชั้นดิน (๒)เคลื่อนตัวต่อเนื่องไปสู่ลำธาร หรือ พื้นที่นอกสวนผลไม้ ตลอดจนการเคลื่อนตัวผ่านชั้นหินที่อยู่ใต้ชั้นดินออกนอกสวน

รูปที่ 5. ชนิดของดินจะเป็นตัวควบคุมการเคลื่อนตัวของน้ำในชั้นดิน

ผลไม้ไป เรียกว่าน้ำไหลใต้ผิวดิน (๓)โดยมีบางส่วนของน้ำใต้ผิวดิน ถูกดันไม่ตึงกลับขึ้นไปใช้ในการเจริญเติบโต และลดความร้อนจากแสงแดด (๔)อย่างไรก็ตาม ถ้าชั้นดินอึดตัวไปด้วยน้ำ น้ำฝนที่ตกตามมาภายหลังจะ กลายเป็นน้ำไหลบ่าหน้าผิวดิน ในทันที (๕)ทั้งนี้ความหยาบละเอียดของเนื้อดิน (soil texture) จะเป็นตัวควบคุมความเร็วในการเคลื่อนที่ของน้ำในชั้นดิน ดินที่มีเนื้อหยาบเช่นดินทราย น้ำในดินจะเคลื่อนตัวได้เร็ว แต่ถ้าดินมีเนื้อละเอียดเช่นดินเหนียว น้ำในชั้นดินจะเคลื่อนตัวได้ช้า ในขณะเดียวกันความลึกของชั้นดินจะเป็นตัวจำกัดปริมาณน้ำที่จะถูกดินเก็บกักเอาไว้ ถ้าชั้นดินลึกจะเก็บกักน้ำได้มาก เปรียบเสมือนกับโอ่งน้ำที่มีขนาดใหญ่ ในทางตรงกันข้าม ถ้าชั้นดินตื้นจะเก็บกักน้ำได้น้อย เปรียบเสมือนกับโอ่งน้ำที่มีขนาดเล็ก

สำหรับน้ำที่ต้นไม้จะดึงกลับขึ้นไปใช้ ทั้งเพื่อการเจริญเติบโต และการลดความร้อนจากแสงแดด จะมีปริมาณมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับชนิดของต้นไม้ ขนาดของต้นไม้ ลักษณะของการอยู่ร่วมกันของต้นไม้ที่ปลูกในสวนผลไม้ และลักษณะอากาศ เป็นต้น ดังนั้นในการเรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับน้ำในสวนผลไม้เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ หรือ เหมาะสมกับความต้องการของต้นไม้ในสวนผลไม้ จำเป็นต้องทราบปริมาณน้ำจากแหล่งที่มาและที่ไปของน้ำในสวนผลไม้แห่งนั้น ซึ่งประกอบไปด้วย ปริมาณน้ำฝน ปริมาณการใช้น้ำของต้นไม้ ปริมาณน้ำที่ถูกเก็บกักเอาไว้ในชั้นดิน และปริมาณน้ำที่เคลื่อนตัวลงสู่ส่วนลึกของชั้นดิน และ/หรือ ระบายออกนอกสวนผลไม้ไป ด้วยการนำข้อมูลที่เก็บวัดจากเครื่องมือแบบง่าย ๆ มาประยุกต์ใช้กับสมการสมดุลน้ำ หรือ water balance equation ที่มีรูปลักษณะดังนี้ คือ

$$Q = R - Et \pm \Delta S \quad \dots(1)$$

เมื่อ Q เป็นปริมาณน้ำผิวดินที่ไหลออกไปจากพื้นที่ หรือ เป็นปริมาณน้ำใต้ผิวดินที่ระบายลงสู่ส่วนลึกของชั้นดิน และ/หรือ เคลื่อนตัวออกนอกสวนผลไม้ไป อย่างไรก็ตามสวนผลไม้ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีความลาดชันไม่มากนัก น้ำฝนที่แปรสภาพไปเป็นน้ำผิวดิน

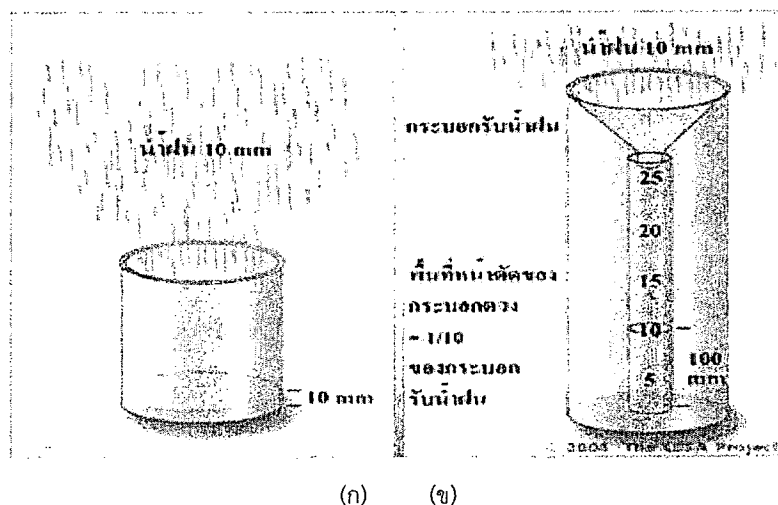
- จะขึ้นของบนพื้นสวนผลไม้ไม่นานนัก ก็จะถูกดินดูดซับลงไปเป็นน้ำใต้ผิวดินในที่สุด
- R เป็นปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาแต่ละครั้ง
- Et เป็นปริมาณน้ำผิวดินที่ระเหยขึ้นสู่อากาศเหนือผิวดิน กับ ปริมาณน้ำใต้ผิวดินที่ต้นไม้ดึงกลับขึ้นไปใช้ในการเจริญเติบโต และลดความร้อนแรงจากแสงแดด
- $\pm \Delta S$ เป็นปริมาณน้ำใต้ผิวดินที่เพิ่มขึ้น หรือ ลดลงในชั้นดิน

ข้อมูลทั้งหมดมีหน่วยวัดเป็นความสูงของน้ำต่อหน่วยพื้นที่ ซึ่งหน่วยที่นิยมใช้กัน คือ มิลลิเมตร ทั้งนี้ข้อมูลแต่ละแหล่งจะมีรายละเอียดของเครื่องมือ และวิธีการเก็บวัดดังต่อไปนี้

ปริมาณน้ำฝน

ข้อมูลปริมาณน้ำฝน สามารถเก็บวัดได้จากเครื่องวัดน้ำฝนชนิดมาตรฐาน 8 นิ้ว หรือ 8-inches standard raingauge หรือ ใช้ถังน้ำรูปทรงกระบอกธรรมดาตัดแปลงเป็นเครื่องวัดก็ได้ (ดังแสดงในรูปที่ 6) สำหรับเครื่องวัดน้ำฝนแบบมาตรฐาน 8 นิ้วนั้น จะมีส่วนประกอบสามชิ้น ชิ้นแรกเป็นกรวยรองรับน้ำฝนและลำเลียงน้ำฝนที่ตกลงมาในกรวยลงสู่กระบอกเก็บน้ำฝน ซึ่งเป็นส่วนประกอบชิ้นที่สอง ส่วนประกอบชิ้นที่สามหรือชิ้นสุดท้ายจะเป็นถังที่บรรจุเก็บส่วนประกอบทั้งสองชิ้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำฝนที่ถูกเก็บไว้ในชิ้นส่วนที่สองระเหยผ่านส่วนประกอบชิ้นแรกออกไป เป็นการป้องกันความผิดพลาดของเครื่องมือ

นำเครื่องวัดน้ำฝน ที่อาจจะเป็เครื่องวัดน้ำฝนชนิดมาตรฐาน หรือ เครื่องวัดน้ำฝนที่ประดิษฐ์ขึ้นมาไปตั้งไว้ในบริเวณพื้นที่โล่งแจ้ง โดยให้สูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร เพื่อรองรับน้ำฝนและเก็บวัดข้อมูล แต่ถ้าบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีร่มเงาหรือต้นไม้ปกคลุมอยู่บ้าง ก็มีข้อกำหนดว่าเหนือปากเครื่องวัดเป็นมุม 45 องศาโดยรอบจะต้องไม่มีต้นไม้หรือสิ่งใดๆ บดบัง และ/หรือ กีดขวางการตกของฝน

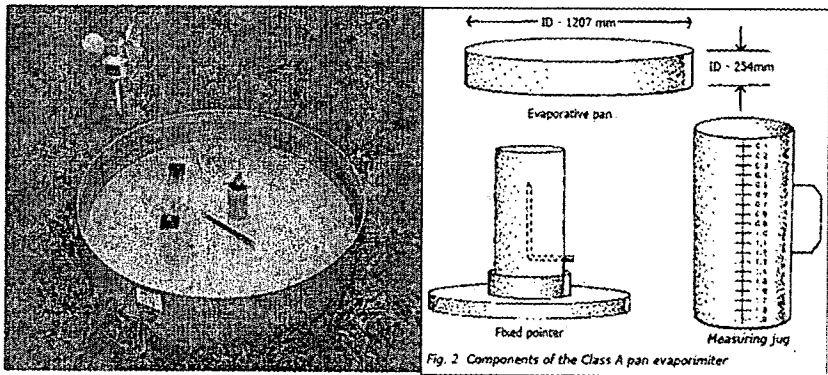
รูปที่ 6. เครื่องวัดน้ำฝนแบบประดิษฐ์ขึ้นเอง(ก) และแบบ 8-inches standard raingauge (ข)

วิธีการเก็บวัดข้อมูล จะทำการเก็บวัดทุกวันเวลา 7.00 น. ด้วยการตวงน้ำฝนที่ตกลงสู่ถังเครื่องวัด (ลูกบาศก์เซนติเมตร หรือ ซีซี) นำข้อมูลปริมาตรน้ำที่ตวงวัดได้มาหารด้วยพื้นที่หน้าตัดของปากของถังเครื่องวัด (ตารางเซนติเมตร) ผลผลิตที่เกิดขึ้นคือปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาตั้งแต่ 7.00 น.ของวันก่อนหน้าถึง 7.00 น.ของวันที่เก็บวัด มีหน่วยเป็นความสูงของน้ำต่อหน่วยพื้นที่ (เซนติเมตร) แล้วนำมาคูณด้วย 10 จะมีหน่วยวัดเป็นมิลลิเมตร ซึ่งเป็นหน่วยวัดสากลหน่วยหนึ่ง นอกจากนี้

อาจจะใช้ไม้บรรทัดหรือไม้วัดที่สามารถอ่านตัวเลขได้ชัดเจนเมื่อเปียกน้ำ วัดความสูงของน้ำฝนในเครื่องวัดแทนการตวงปริมาณน้ำฝนในเครื่องวัดก็ได้

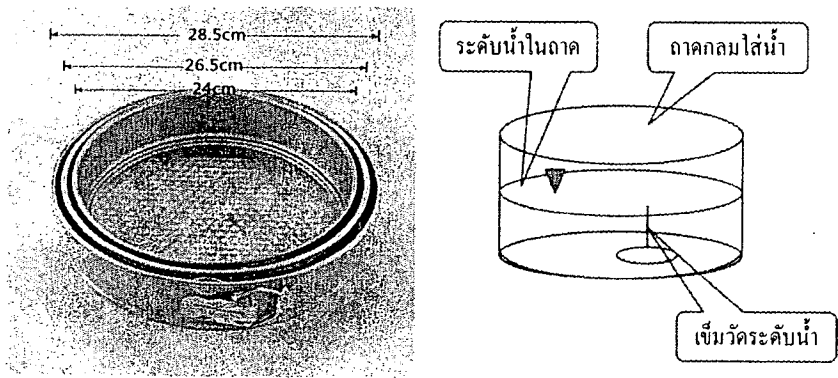
ปริมาณน้ำระเหย

ข้อมูลปริมาณน้ำระเหย เป็นข้อมูลที่สามารถนำไปคำนวณหาปริมาณน้ำระเหยจากผิวดิน กับ ปริมาณการใช้น้ำของต้นไม้ หรือ การตวงน้ำจากชั้นดินชั้นไปใช้ในการเจริญเติบโตและลดความร้อนแรงของแสงแดดของต้นไม้ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บวัดข้อมูลปริมาณน้ำระเหยเรียกว่า US class a pan evaporation มีลักษณะเป็นภาตวงกลมขนาดใหญ่ มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 1,207 มิลลิเมตร และสูง 254 มิลลิเมตร (ดังแสดงในรูปที่ 7.) ภายในภาตวัดการระเหยน้ำจะมีเข็มวัดระดับความสูงของน้ำตั้งอยู่นำเครื่องวัดไปวางไว้บริเวณกลางแจ้งข้างเครื่องวัดน้ำฝน เติมน้ำให้เสมอกับปลายเข็มวัด ทำการเก็บวัดข้อมูลในเวลาเดียวกันกับการเก็บวัดข้อมูลน้ำฝน ด้วยการเติมน้ำที่ล้นหายไปในแต่ละวัน นำข้อมูลปริมาณน้ำที่เติมลงไปทั้งหมดมาหารด้วยพื้นที่หน้าตัดของภาตระเหย ผลผลิตที่เกิดขึ้นคือปริมาณน้ำที่ระเหยออกไปจากพื้นที่ตั้งแต่ 7.00 น.ของวันก่อนหน้า ถึง 7.00 น. ของวันที่เก็บวัด คิดเป็นความสูงของน้ำต่อหน่วยพื้นที่ คือ มิลลิเมตร

รูปที่ 7. เครื่องมือที่ใช้เก็บวัดข้อมูลน้ำระเหยรายวัน US class a pan evaporation

อย่างไรก็ตาม ชาวสวนผลไม้ก็สามารถนำอุปกรณ์ต่าง ๆ มาประยุกต์เป็นเครื่องมือเก็บวัดข้อมูลปริมาณน้ำระเหยแบบง่าย ๆ ได้เช่นกัน ดังตัวอย่างที่แสดงในรูปที่ 8.

รูปที่ 8. การใช้ภาตขนมอบประดิษฐ์เป็นภาตวัดน้ำระเหยแทน US class a pan evaporation

โดยใช้ภาตขนมอบวงกลมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 10 นิ้ว หรือ 254 มิลลิเมตร ที่มีความสูงประมาณ 60 มิลลิเมตร ใช้ลวดขัดเป็นวงกลมเพื่อใช้เป็นฐานของเข็มวัดระดับน้ำ และหักตั้งฉากขึ้นไปยาวประมาณ 30 มิลลิเมตร นำมาใส่

เอาไว้ในภาด แล้วจึงนำภาดไปวางไว้ที่กลางแจ้งข้างเครื่องวัดน้ำฝน โดยให้สูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตรเช่นกัน เติมน้ำให้เสมอ ปลายเข็มวัด ทำการเก็บวัดข้อมูลในลักษณะเดียวกันกับ US class a pan evaporation ทุกวันเวลา 7.00 น.

การแปลงค่าปริมาณน้ำระเหย ให้เป็นปริมาณน้ำที่ต้นไม้ใช้ไปในการเจริญเติบโต และลดความร้อนแรงจากแสงแดด โดยนำข้อมูลปริมาณน้ำที่ระเหยออกไปในแต่ละวัน (ลูกบาศก์เซนติเมตร หรือ ซีซี) มาหารด้วยพื้นที่หน้าตัดของภาด (ตารางเซนติเมตร) แล้วคูณด้วย 10 ผลผลิตที่เกิดขึ้นคือปริมาณน้ำระเหยออกจากภาดคิดเป็นความสูงของน้ำต่อหน่วยพื้นที่ มีหน่วยวัดเป็นมิลลิเมตร นำค่าดังกล่าวมาคูณด้วย 0.7 เพื่อแปลงค่าปริมาณน้ำระเหยจากภาดระเหยให้เป็นปริมาณน้ำระเหยจากพื้นผิวน้ำของแหล่งน้ำขนาดใหญ่ แล้วจึงคูณด้วยค่าสัมประสิทธิ์ของการใช้น้ำของต้นไม้แต่ละชนิด ในแต่ละช่วงระยะเวลาของการเจริญเติบโต และ/หรือ แต่ละช่วงระยะเวลาในรอบปี ซึ่งโดยทั่วไปจะมีค่าอยู่ระหว่าง 0.3 ถึง 1.25

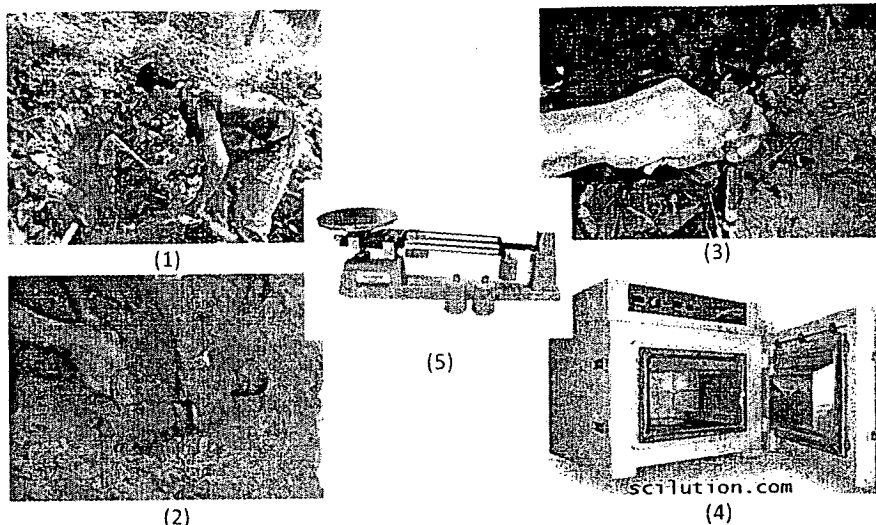
ปริมาณน้ำสะสมในชั้นดิน

โดยปกติพื้นที่แต่ละแห่งจะมีความหนาหรือความลึกของชั้นดินที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่นั้น ๆ ชนิดของหินต้นกำเนิดดิน ระยะเวลาของการสร้างดิน และ การใช้ประโยชน์ที่ดินในอดีตที่ผ่านมา ถ้าพื้นที่ใดมีสภาพอากาศร้อนกับมีฝนตกชุก และ/หรือ มีกระบวนการสร้างดินเป็นระยะเวลานาน พื้นที่นั้นจะมีชั้นดินที่ลึก ในทางตรงกันข้ามถ้าพื้นที่นั้นมีสภาพอากาศที่ร้อนแต่แห้งแล้ง และ/หรือ มีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ก่อให้เกิดกระบวนการกัดเซาะพังทลายของดิน เช่น ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกข้าวโพด และปลูกสวนยางพาราบนพื้นที่ลาดชัน พื้นที่นั้นจะมีชั้นดินตื้น

อย่างไรก็ตาม การดึงน้ำจากชั้นดินขึ้นมาใช้ของต้นไม้ ส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับความลึกที่รากของต้นไม้ยังลงไปถึงเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งรากฝอย ซึ่งมีความลึกไม่เกิน 30 เซนติเมตร ดังนั้นในการเก็บวัดข้อมูลปริมาณน้ำในชั้นดิน ส่วนใหญ่จะใช้ความลึกไม่เกิน 1 เมตร โดยจะแบ่งการเก็บตัวอย่างข้อมูลออกเป็นชั้น ๆ คือ 0-15, 15-35, 35-55 และ 55-100 เซนติเมตร

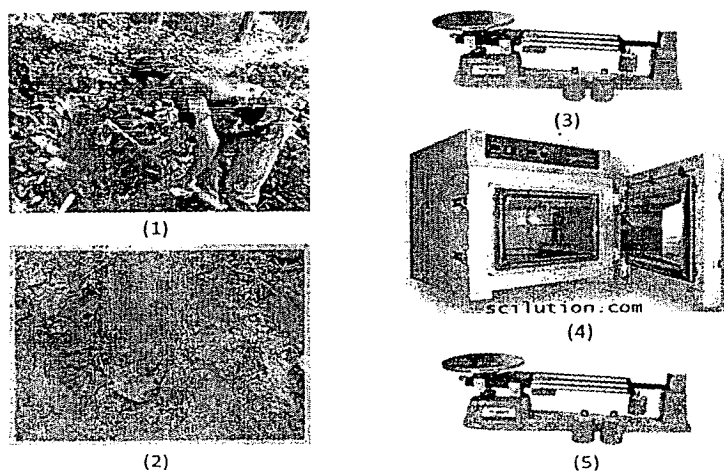
สำหรับการเก็บวัดข้อมูลจะแบ่งออกเป็นสองขั้นตอน ขั้นตอนแรกเป็นการเก็บตัวอย่างดินในแต่ละชั้นมาหาค่าความหนาแน่นรวม (bulk density) ของดิน โดยจะทำการเก็บวัดเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ขั้นตอนที่สองเป็นการเก็บตัวอย่างดินในแต่ละชั้นมาหาน้ำหนักน้ำที่คงอยู่ภายในดิน (soil water) ณ เวลานั้น โดยจะทำการเก็บอย่างต่อเนื่องทุกวัน ที่ 10 และ 25 ของแต่ละเดือน ตลอดช่วงระยะเวลาของการศึกษา สำหรับหน่วยวัดของปริมาณน้ำที่คงอยู่ในดินนั้น นิยมใช้ค่าเปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักน้ำเทียบกับน้ำหนักแห้งของดิน นำข้อมูลเปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักน้ำเทียบกับน้ำหนักแห้งของดินของดินชั้นนั้น กับ ค่าความหนาแน่นรวมของดิน และ ค่าความสูงหรือความลึกของชั้นดินชั้นนั้น มาคูณกัน แล้วหารด้วย 100 ผลผลิตที่เกิดขึ้นคือปริมาณน้ำที่คงอยู่ภายในชั้นดินชั้นนั้น โดยมีหน่วยวัดเป็นความสูงของน้ำ (มิลลิเมตร) ก่อนที่จะนำข้อมูลความสูงของน้ำในดินแต่ละชั้นมารวมกัน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือปริมาณน้ำทั้งหมดที่คงอยู่ในชั้นดินนั้น

สำหรับการหาค่าความหนาแน่นรวมของดินแต่ละชั้นความลึก เริ่มต้นจากการชั่งหลุมดิน ใช้ภาชนะที่แข็งแรงและมีปริมาตรคงที่ เช่น ท่อน้ำที่ทำด้วยเหล็กดกเข้าไปในแนวระดับที่ด้านข้างของหลุมดิน โดยตอกที่ระดับความลึก 7, 25, 45 และ 70 เซนติเมตร จากผิวดิน เพื่อใช้เป็นตัวแทนของตัวอย่างดินที่อยู่ในช่วงระดับความลึก 0-15, 15-35, 35-55 และ 55-100 เซนติเมตร ของชั้นดิน ปาดดินให้มีปริมาตรเท่ากับปริมาตรภายในของท่อเหล็ก นำดินออกจากท่อเหล็กแล้วนำไปอบในเตาอบดินที่มีอุณหภูมิ 100 ± 5 องศาเซลเซียส เป็นเวลาอย่างน้อย 24 ชั่วโมง นำตัวอย่างดินที่เย็นตัวแล้วมาชั่งหาน้ำหนักแห้ง (ดังตัวอย่างที่แสดงในรูปที่ 9) นำค่าน้ำหนักแห้งของตัวอย่างดินมาหารด้วยปริมาตรของดิน หรือ ปริมาตรภายในของท่อเหล็ก ผลผลิตที่เกิดขึ้นคือค่าความหนาแน่นรวมของตัวอย่างดินอันนั้น มีหน่วยวัดเป็น กรัม/ลูกบาศก์เซนติเมตร

รูปที่ 9. ขั้นตอนในการหาความหนาแน่นรวมของดินแต่ละชั้นความลึก

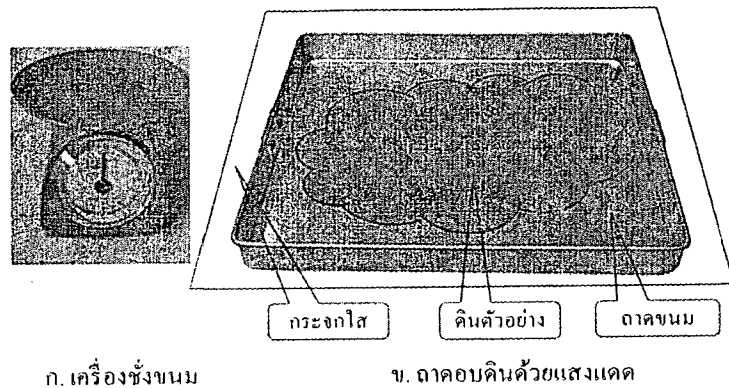
ส่วนการหาปริมาณน้ำที่คงอยู่ในชั้นดินนั้น เริ่มต้นจากการขุดหลุมดินเช่นกัน ใช้จอบปาดดินตามด้านข้างของดินแต่ละชั้น นำมาชั่งหาน้ำหนักเปียกของดิน (น้ำหนักดิน+น้ำหนักน้ำ) แล้วนำไปอบในเตาอบที่มีอุณหภูมิ 100 ± 5 องศาเซลเซียส เป็นเวลาอย่างน้อย 24 ชั่วโมง นำตัวอย่างดินที่เย็นตัวแล้วมาชั่งหาน้ำหนักของดินแห้ง (ดินที่ปราศจากน้ำ) ดังตัวอย่างที่แสดงในรูปที่ 10. นำข้อมูลน้ำหนักดินเปียกมาลบกับน้ำหนักดินแห้ง ผลผลิตที่เกิดขึ้นคือน้ำหนักน้ำในดิน นำค่าน้ำหนักน้ำในดินมาหารด้วยน้ำหนักดินแห้งและคูณด้วย 100 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น คือ ค่าเปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักน้ำเทียบกับน้ำหนักของดินแห้งของดินตัวอย่าง

รูปที่ 10. ขั้นตอนการหาปริมาณน้ำที่คงอยู่ในชั้นดินของแต่ละชั้นความลึก

แต่เนื่องจากเครื่องชั่งดิน และ เตาอบดินต่างก็เป็นอุปกรณ์ที่มีราคาสูงจึงทำให้เป็นอุปสรรคต่อการศึกษา อย่างไรก็ตาม ชาวสวนผลไม้ก็สามารถนำวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันมาประยุกต์ใช้ได้ เช่นเดียวกับเครื่องมือสำหรับการเก็บวัดข้อมูลน้ำฝน และข้อมูลการระเหยน้ำ กล่าวคือ เครื่องมือที่ใช้เก็บตัวอย่างดินเพื่อนำไปหาความหนาแน่นรวมของดินสามารถใช้ท่อเหล็กมาเป็นตัวแทนได้ สำหรับเครื่องชั่งดิน สามารถนำเครื่องชั่งขนมที่นิยมใช้อยู่ตามร้านค้าต่าง ๆ มาเป็นตัวแทน

ได้ ดังแสดงในรูปที่ 11. ส่วนเตาอบดินนั้น สามารถนำหลักการของเตาอบกล้วยด้วยพลังงานจากรังสีดวงอาทิตย์ หรือ แสงแดด มาประยุกต์ใช้ได้

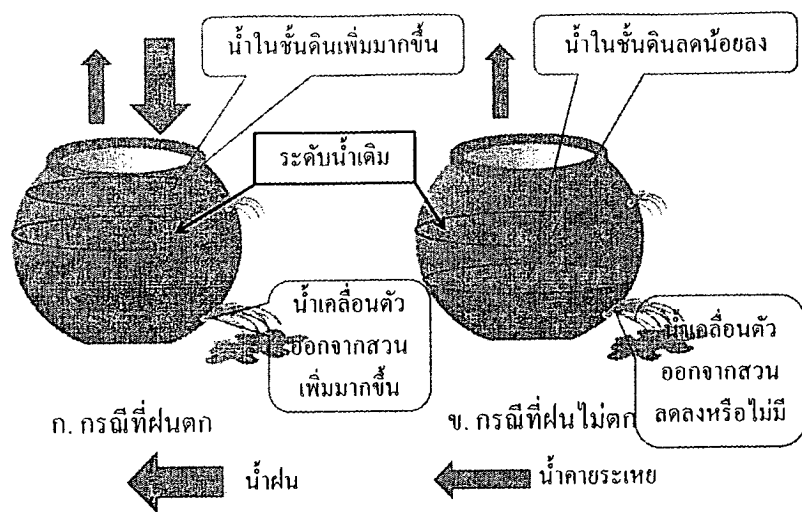
รูปที่ 11. การประยุกต์ใช้เครื่องชั่งขนมและเตาอบดินด้วยแสงแดดในการศึกษาปริมาณน้ำในชั้นดิน

การทำงานของเตาอบดินด้วยแสงแดด เริ่มต้นจากการนำดินเปียกมาเกลี่ยลงในถาด ใช้กระจกใสปิด แล้วนำไปตากแดด กระจกใสจะยอมให้รังสีคลื่นสั้น (ultraviolet) ที่แผ่มาจากดวงอาทิตย์ผ่านลงไปในถาด เมื่อรังสีคลื่นสั้นกระทบกับดิน ตัวอย่างในถาด ส่วนหนึ่งของรังสีจะไปเพิ่มความร้อนให้กับดิน แปรเปลี่ยนไปเป็นรังสีคลื่นยาว (infrared) แล้วแผ่รังสีกลับขึ้นสู่อากาศที่อยู่เหนือดินตัวอย่างนั้น แต่รังสีคลื่นยาวไม่สามารถผ่านกระจกใสออกไปได้ จึงสะท้อนกลับคืนสู่ดินตัวอย่างอีกครั้ง เพิ่มความร้อนให้กับดิน แล้วแผ่รังสีกลับขึ้นสู่อากาศที่อยู่เหนือดินตัวอย่างอีกครั้งหนึ่ง หมุนเวียนกันไปเช่นนี้เรื่อยๆ การหมุนเวียนดังกล่าวทำให้เกิดเป็นพลังงานความร้อนสะสมภายในถาด ความร้อนดังกล่าวทำให้น้ำในดินตัวอย่างระเหยกลายเป็นไอน้ำ และลอยตัวขึ้นสู่อากาศที่อยู่เบื้องบน แต่ก็ไม่สามารถออกนอกถาดได้ เพราะติดกระจกใสที่ปิดเอาไว้ แต่อากาศที่อยู่ด้านบนเหนือแผ่นกระจกจะเย็นกว่าอากาศในถาด ไอน้ำที่ระเหยขึ้นมา เมื่อกระทบกับความเย็น จะกลั่นตัวเป็นหยดน้ำขนาดเล็กเกาะอยู่ที่ผิวด้านใต้กระจกที่ปิดถาดเอาไว้

ชาวสวนผลไม้จะต้องคอยกลับกระจกอยู่เสมอ เพื่อให้หยดน้ำที่เกาะกระจกอยู่นั้นระเหยออกไป ในขณะที่หยดน้ำในดินที่อยู่ในถาดก็จะระเหยกลายเป็นไอน้ำขึ้นมาใหม่ และจะกลั่นตัวเป็นหยดน้ำใต้กระจกแทน ทำเช่นนี้เรื่อยๆ จนกระทั่งไม่มีหยดน้ำเกาะอยู่ที่ใต้กระจกอีก แสดงว่าดินที่อยู่ภายในถาด ณ ขณะนั้นเป็นดินแห้ง นำดินที่เย็นตัวแล้วมาชั่งเป็นน้ำหนักแห้งของดินตัวอย่าง แล้วจึงดำเนินการตามขั้นตอนของการคำนวณหาเปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักน้ำเทียบกับน้ำหนักของดินแห้งของดินตัวอย่างต่อไป

การเพิ่มขึ้นและลดลงของน้ำในชั้นดิน

ข้อมูลปริมาณน้ำในชั้นดินจะแตกต่างกันไปตามสถานที่และระยะเวลา โดยธรรมชาติในสวนผลไม้เดียวกันปริมาณน้ำในชั้นดินจะมีค่าสูงในช่วงฤดูฝนและจะลดต่ำลงในช่วงฤดูแล้ง อย่างไรก็ตามในช่วงระยะเวลาที่ชาวสวนให้น้ำกับไม้ผลเพื่อรักษาคุณภาพของผลผลิต ย่อมทำให้ปริมาณน้ำในชั้นดินสูงเพิ่มขึ้นได้เช่นกัน (ดังตัวอย่างที่แสดงในรูปที่ 12.) ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงปริมาณน้ำในชั้นดิน นอกจากจะมีผล

รูปที่ 12. การเปลี่ยนแปลงปริมาณน้ำในชั้นดิน

ต่อความถูกต้องของการประเมินสถานภาพน้ำภายในสวนผลไม้แล้ว ยังมีบทบาทต่อการจัดการทรัพยากรน้ำอีกด้วย เพราะถ้าให้น้ำกับไม้ผลมากเกินไป ก็จะสูญเสียทรัพยากรน้ำไปโดยเปล่าประโยชน์ แต่ถ้าให้น้ำกับไม้ผลน้อยเกินไป ผลผลิตที่เกิดขึ้นจะไม่มีคุณภาพที่ดีพอ ดังนั้นเพื่อให้การบริหารทรัพยากรน้ำภายในสวนผลไม้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรสังเกตทิศทางการเปลี่ยนแปลงของปริมาณน้ำในชั้นดินให้ดี เพื่อนำไปใช้กับการวิเคราะห์สมดุลของน้ำในสวนผลไม้ด้วยสมการที่ (1) ให้ถูกต้องต่อไป

หลักการมีอยู่ว่า ถ้าปริมาณน้ำในชั้นดินของวันที่เก็บวัดข้อมูลมีค่าสูงกว่าที่เก็บวัดในครั้งก่อน แสดงว่ามีฝนตกลงมาในพื้นที่ และ/หรือ มีการให้น้ำกับไม้ผล ส่งผลทำให้ค่า $\pm\Delta S$ ในสมการที่ (1) มีค่าเป็น +S ในทางตรงกันข้าม ถ้าปริมาณน้ำในชั้นดินของวันที่เก็บวัดมีค่าน้อยกว่าที่เก็บวัดในครั้งก่อน แสดงว่าน้ำในชั้นดินถูกต้นไม้ดึงกลับขึ้นไปใช้ และ/หรือ มีการเคลื่อนตัวของน้ำในชั้นดินออกนอกสวนผลไม้ไป ส่งผลทำให้ค่า $\pm\Delta S$ ในสมการที่ (1) มีค่าเป็น -S

การติดตามสถานภาพน้ำในสวนผลไม้

เป็นการประยุกต์ใช้สมการสมดุลของน้ำ (ดังแสดงในสมการที่ (1)) เพื่อติดตามที่มาและที่ไปของน้ำในสวนผลไม้วันต่อวัน ยกตัวอย่างการติดตามสถานภาพในช่วงระยะเวลาตั้งแต่การเก็บตัวอย่างและคำนวณหาปริมาณน้ำในชั้นดินครั้งแรกกับการเก็บตัวอย่างและคำนวณหาปริมาณน้ำในชั้นดินครั้งที่สอง เริ่มต้นจาก

(1).การหาค่าสุทธิรายวันของที่มาที่ไปของน้ำ (SW) สำหรับที่มาของน้ำ คือ ปริมาณน้ำฝน (R) ส่วนที่ไปของน้ำ คือ ปริมาณน้ำระเหยกับปริมาณน้ำที่ถูกต้นไม้นำไปใช้ ซึ่งเรียกเป็นค่ารวมว่าปริมาณน้ำคายระเหย (Et) ถ้าวันที่ปริมาณน้ำฝนมีค่ามากกว่าปริมาณน้ำคายระเหย ค่า SW จะมีค่าเป็นบวก ในทางตรงกันข้าม ถ้าวันที่ฝนตกในปริมาณที่น้อยกว่าค่าการคายระเหย หรือ เป็นวันที่ฝนไม่ตก ค่า SW จะมีค่าติดลบ

(2).หาค่าสะสมของ SW รายวันในช่วงเวลาระหว่างการเก็บตัวอย่างและคำนวณหาปริมาณน้ำในชั้นดินครั้งแรกกับการเก็บตัวอย่างและคำนวณหาปริมาณน้ำในชั้นดินครั้งที่สอง

(3).นำผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากข้อ (2) ซึ่งอาจจะมีค่าเป็นบวกหรือเป็นลบก็ได้ มารวมกับค่าปริมาณน้ำในชั้นดินครั้งแรก เพื่อประเมินค่าน้ำในชั้นดินที่ควรจะเป็นในช่วงระยะเวลาของการเก็บตัวอย่างและคำนวณหาปริมาณน้ำในชั้นดินครั้งที่สอง

(4).เปรียบเทียบปริมาณน้ำในชั้นดิน ณ เวลาที่ทำการเก็บและคำนวณหาปริมาณน้ำในชั้นดินครั้งที่สอง ระหว่างค่าที่ประเมินได้จากข้อ (3) กับที่เก็บวัดได้จริงในพื้นที่

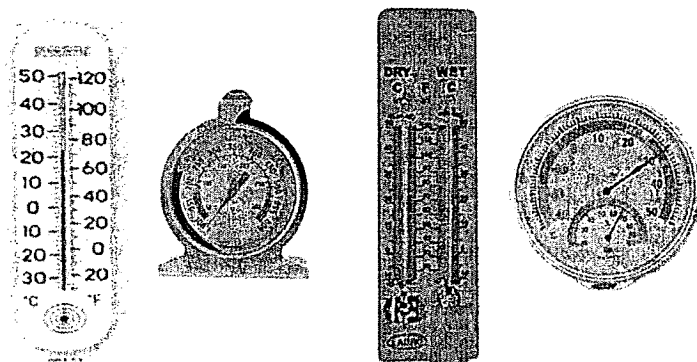
(4.1) ถ้าค่าที่ประเมินได้จากข้อ (3) มากกว่าค่าที่เก็บวัดได้จริงแสดงว่า ค่าที่แตกต่างกันจะเป็นค่าของปริมาณน้ำในชั้นดินที่เคลื่อนตัวออกนอกสวนผลไม้ทั้งทางผิวดินและใต้ผิวดิน

(4.2) ถ้าค่าที่ประเมินได้จากข้อ (3) น้อยกว่าค่าที่เก็บวัดได้จริงแสดงว่า ในช่วงระยะเวลาที่อยู่ระหว่างการเก็บตัวอย่างดินและคำนวณหาปริมาณน้ำในชั้นดินครั้งแรกและครั้งที่สอง ไม่ผลในสวนมีการใช้น้ำที่สูงกว่าค่าของการคำนวณ

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่าสัมประสิทธิ์การใช้น้ำของพืช ซึ่งปกติจะมีค่าอยู่ระหว่าง 0.3 ถึง 1.25 ในลักษณะของการลองผิดลองถูก จนกระทั่งผลการคำนวณขั้นสุดท้ายทำให้ค่าปริมาณน้ำในชั้นดิน ณ เวลาที่ทำการเก็บและคำนวณหาปริมาณน้ำในชั้นดินครั้งที่สอง ระหว่างค่าที่ประเมินได้จากข้อ (3) กับที่เก็บวัดได้จริงในพื้นที่ มีค่าใกล้เคียงกันมากที่สุด

(5) บันทึกค่าสัมประสิทธิ์การใช้น้ำของไม้ผลทั้งหมด ณ ช่วงเวลานั้นของรอบปี เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดค่าสัมประสิทธิ์การใช้น้ำของพืชในช่วงระยะเวลาเดียวกันของปีถัดไป และ/หรือ ให้สอดคล้องกับสภาพอากาศที่มีลักษณะเดียวกันกับช่วงเวลาที่ทำการศึกษายู่นั้น

อย่างไรก็ตาม ถ้าจะให้เกิดความถูกต้องมากยิ่งขึ้น อาจจำเป็นต้องใช้ข้อมูลลักษณะอากาศอื่น ๆ มาเสริม อาทิ อุณหภูมิอากาศ และความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศ ซึ่งสามารถใช้เครื่องมือขนาดเล็กที่ชาวสวนหาซื้อได้ตามร้านขายเครื่องเขียน หรือร้านขายเครื่องมือวิทยาศาสตร์ทั่วไป ดังตัวอย่างที่แสดงในรูปที่ 13

ก. เครื่องวัดอุณหภูมิอากาศ

ข. เครื่องวัดความชื้นสัมพัทธ์
ในอากาศ

รูปที่ 13. เทอร์มิเตอร์สำหรับอุณหภูมิอากาศ และไฮโกรมิเตอร์วัดความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศ

อุณหภูมิอากาศ และความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศจะมีบทบาทสูงต่อการใช้น้ำของต้นไม้ และ/หรือ การระเหยน้ำจากดิน และแหล่งน้ำต่างๆ ความร้อนในอากาศที่มีผลทำให้อุณหภูมิของอากาศสูงนั้น จะส่งผลให้โมเลกุลของน้ำที่ผิวน้ำ และ/หรือ แหล่งน้ำอื่น ๆ สามารถดูดซับความร้อนนี้เข้าไปเพื่อเปลี่ยนสถานะตัวเองจากของเหลวคือน้ำ ไปเป็นก๊าซคือไอน้ำ ไอน้ำที่ดูดซับความร้อนแฝงเข้าไว้ จะเกิดการเคลื่อนไหวเพิ่มมากขึ้น และมีโอกาสหลุดออกจากผิวน้ำระเหยได้ง่ายขึ้น

ในขณะเดียวกันปริมาณความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศ ซึ่งมีค่าเท่ากับปริมาณไอน้ำที่มีอยู่ในอากาศจริง ณ ขณะนั้น เมื่อเทียบกับปริมาณไอน้ำสูงสุดที่จะมีได้ในเวลาเดียวกันในอากาศก่อนเดี๋ยวก่อน ถ้าอากาศมีปริมาณความชื้นสัมพัทธ์น้อย ก็เท่ากับปริมาตรอากาศ ณ ที่นั้น เวลานั้น มีช่องว่างอยู่มาก สามารถที่จะรองรับไอน้ำได้อีกเป็นจำนวนมาก

รวมความได้ว่าความร้อนในอากาศ (ที่สามารถวัดได้ด้วยค่าของอุณหภูมิอากาศ) จะช่วยให้โมเลกุลของน้ำที่อยู่บริเวณผิวน้ำมีโอกาสหลุดลอยขึ้นสู่อากาศที่อยู่เหนือผิวน้ำได้ในรูปของไอน้ำ ในขณะที่ปริมาณไอน้ำที่มีอยู่ก่อนในอากาศเหนือผิวน้ำ (ที่สามารถวัดออกมาเป็นค่าปริมาณความชื้นสัมพัทธ์) จะมีส่วนช่วยในการรองรับไอน้ำที่หลุดลอยออกมาจากผิวน้ำแห่งนั้น แต่

เสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “กว่าจะเป็น...แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขายายดา”

ในส่วนของผู้แทน CSR/SCG Chemicals (ฉบับปรับปรุง)

วันที่ 18 มิถุนายน 2559

โดย ดร.พงษ์ศักดิ์ วิทวัสชติกุล

1. กราบเรียนท่านประธาน ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ท่านอาสา สารสิน ท่านกรรมการผู้การใหญ่ เอสซีจี เคมิคอลส์ คุณชลนัฐ ญาณารณพ และผู้มีเกียรติทุกๆ ท่าน ขอบพระคุณเอสซีจี เคมิคอลส์ที่ให้โอกาสผมขึ้นมาเล่าเรื่องอดีตของเขายายดา และการดำเนินงานของเอสซีจี เคมิคอลส์ จากภาพที่อยู่ตรงหน้าของผมคืออ่างเก็บกักน้ำห้วยหินดาด ทางขวามือของผมเป็นเขายายดา ซึ่งเดิมชื่อเขาตะเภาควา ส่วนทางซ้ายมือคือเขาท่าจุต เขาทั้งสองอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่ากระเจด-ป่าเพ-ป่าแกลง ที่ครอบคลุมพื้นที่ 28,937 ไร่

2. ตำนานเขายายดา มีเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องไปถึงสมัยอยุธยาว่า เขายายดาในอดีตเคยเป็นทะเลมาก่อน และเป็นจุดที่สำคัญของแม่สร้อยดอกหมาก ซึ่งจะเดินทางจากเมืองจันทบุรีไปแต่งงานที่อยุธยา แต่เรือสำเภากลับล่มลง จึงเป็นที่มาของชื่อเดิมว่า "เขาสำเภาควา" เมื่อน้ำทะเลลดระดับลงพื้นที่แปรสภาพไปเป็นแผ่นดิน ต่อมาจึงกลายเป็นพื้นที่ทำไร่ทำนาของชาวบ้าน และ ณ ที่นี้เองมียายกับตาอาศัยทำกินอยู่ในบริเวณดังกล่าว ตาเป็นคนขี้เกียจทำงาน ทำให้ยายต้องคอยมาด่า กลายเป็นชื่อว่า "เขายายด่า" ก่อนจะผิดเพี้ยนมาเป็น "เขายายดา" ในปัจจุบัน

3. ต้นไม้ขนาดใหญ่ และสัตว์ป่าที่ชุมชุมบงบอกถึงความสมบูรณ์ของเขายายดาในอดีต และเป็นที่มาของการกำหนดให้เขายายดาเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่สัมปทานทำไม้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2492 แต่เส้นทางที่นำไม้ออกมาจากกลายเป็นเส้นทางที่นำประชาชนเขาไปบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ ด้วยการจุดไฟเผาป่า ปลูกมันสำปะหลัง และยางพารา เป็นต้น

4. สถานีวิจัยต้นน้ำชายฝั่งทะเลตะวันออก ถูกตั้งขึ้นมาในปี พ.ศ.2512 จุดประสงค์แรกเริ่มคือการค้นหาชนิดพันธุ์ที่เหมาะสมกับการปลูกทดแทนพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม โดยการยึดคืนผืนป่าจากชาวบ้านที่บุกรุกพื้นที่ป่าไม้ และปลูกไม้ชนิดต่าง ๆ พร้อมกับการศึกษาการเจริญเติบโต แต่หลังจากที่ปลูกไป ชาวบ้านก็ถอนไป เอาวัชพืชมาร่วมเพื่อกินหญ้าและต้นไม้ที่ปลูกบ้าง จุดไฟเผาหญ้าบ้าง

5. ผมมาทำหน้าที่หัวหน้าสถานีวิจัย ฯ เมื่อปี พ.ศ.2519 ใช้มาตรการเด็ดขาด โดยเริ่มต้นจากเขาไปหาหนัก แต่ก็ถูกโต้ตอบทันทีเช่นกัน เช่นไล่จับชาวบ้าน ชาวบ้านก็ไปแจ้งตำรวจให้มาจับคนงานที่พบปืนตรวจพบว่าปืนเป็นเถื่อนบ้าง พบปืนในทีสารธารณะบ้าง แต่ที่สำคัญที่สุดคือ การจุดไฟเผาป่า และการเข้ามาทำลายบ้านพักคนงาน และข่มขู่คนงานจนลาออกหมด

6. ผมถูกย้ายขึ้นไปเป็นหัวหน้าสถานีวิจัย ฯ ที่ดอยเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 1 ปี ระหว่างนั้นก็ลาบวช สมเด็จพระญาณสังวรเป็นพระอุปชฌายะ ได้ศึกษาธรรมะที่วัดบวรนิเวศวิหารมาพอสมควร จึงขอกลับมาอยู่สถานีวิจัย ฯ ที่ระยองแห่งนี้ใหม่ คราวนี้เปลี่ยนมาตรการไปเป็นการเข้าถึงประชาชน ค้นหาประชาชนที่เป็นแนวร่วมที่จะเข้ามาร่วมกันฟื้นฟูเขายายดา ส่งผลทำให้เป้าหมายของการทำงานวิจัยเปลี่ยนแปลงไปเป็น (1) ศึกษาศักยภาพของเขายายดา เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของป่าต้นน้ำ (2) ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำลายป่าต้นน้ำ เพื่อให้ประชาชนเห็นถึงข้อเสียที่เกิดขึ้นเมื่อป่าไม้บนเขายายดาถูกทำลาย และ (3) ร่วมกันค้นหาแนวทางการฟื้นฟูป่าไม้บนเขายายดาในลักษณะของการอยู่ร่วมกันของคนกับป่าไม้ นั่นคือ การสร้าง “ป่ากินได้”

7. สถานการณ์เริ่มพลิกผันเมื่อ พี่หมู หรือ ป่าไม้หมู คุณโชติฤทธิ์ ชวตชัย ป่าไม้อำเภอเมืองระยอง ได้มาเข้ามาทำหน้าที่เป็นกาวใจระหว่างสถานีวิจัย ฯ กับชุมชนที่อยู่รอบเขายายดา โดยใช้พลังของชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านเล้งที่นำโดย พี่อารมณ์ สุนทรประเสริฐ เข้ามาร่วมดับไฟป่าทุกครั้งที่เกิดขึ้น บางครั้งผมอยู่กรุงเทพฯ เพราะทำงานอยู่ที่กรม ฯ พี่หมูโทรไปบอกว่าเกิดไฟไหม้บนเขาตอนหนึ่งทุ่ม ผมก็โทรมาขอรับรองพี่อารมณ์ นำสมาชิกและชาวบ้านขึ้นไปดับไฟ และผมก็โทรให้แม่บ้านที่สถานี ฯ หุงข้าวต้มและทำกับข้าวเสริมให้กับชาวบ้าน ต่อมาผู้ใหญ่เสวตร บุญฤทธิ์ (อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 11 บ้านยายดา) ก็นำประชาชนเข้ามาช่วยกันดับไฟป่าเช่นกัน แม้กระทั่ง อบต.ตะพงก็ยังนำรถดับเพลิงมาช่วยกัน จากนั้นไฟป่าที่

เขายายดาเริ่มลดลง ถึงแม้ว่าบุคคลทั้งสองคือพี่หมูและผู้ใหญ่สาวตจะล่วงลับไปแล้ว แต่ชื่อของท่านยังอยู่ในใจของพวกเราและชุมชนรอบเขายายดาตลอดเวลา

8. อย่างไรก็ตามการเฝ้าระวังที่ดำเนินการควบคู่ไปกับการศึกษาวิจัยจะต้องใช้เวลาค่อนข้างนาน ทำให้อัตราการฟื้นตัวของระบบนิเวศป่าต้นน้ำ ไม่ทันต่อการถูกบุกรุกทำลาย ผลที่ตามมาคือ น้ำป่าไหลหลากกับการสูญเสียดินจากกระบวนการกัดเซาะพังทลายของดินในช่วงฤดูฝน กับปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งที่นับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะความลึกของชั้นดินลึกลง เพราะถูกน้ำไหลผิวดินพัดพาออกไป ทำให้ความสามารถในการเก็บกักน้ำฝนในฤดูฝนและปลดปล่อยน้ำให้ลำธารในฤดูแล้งลดประสิทธิภาพลง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือความแห้งแล้งอย่างรุนแรงและต่อเนื่องกันตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมา

9. จากปี พ.ศ.2540 ถึง พ.ศ.2550 ชุมชนรอบเขายายดา ประสบกับความแห้งแล้ง จึงเดินทางไปขอรับการสนับสนุนการสร้างฝายชะลอน้ำจาก SCG Chemicals เพื่อบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำ ในปี พ.ศ.2550 SCG Chemicals เริ่มให้การสนับสนุนชุมชนรอบเขายายดาสร้างฝายชะลอน้ำ จวบจนปัจจุบัน เขายายดา มีฝายชะลอน้ำทั้งสิ้นมากกว่า 5,500 ตัว

10. ระหว่างปี พ.ศ.2550-2554 เกิดข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เป็นผลมาจากการสร้างฝายชะลอน้ำ นั่นคือ การเพิ่มขึ้นและไม่แห้งขอดของน้ำใต้ดินในบ่อน้ำตื้นบริเวณที่ลาดเชิงเขารอบเขายายดา ทำให้ SCG Chemicals พยายามถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวไปสู่เยาวชน เพื่อให้เห็นประโยชน์ของฝายชะลอน้ำ จึงจัดทำการค่ายวิทยาศาสตร์ขึ้น ความสำเร็จของโครงการดังกล่าวจุดประกายให้ SCG Chemicals นำองค์ความรู้มาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง โครงการแหล่งเรียนรู้เชิงนิเวศเขายายดา ทั้งในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น โดยกำหนดให้โรงเรียนวัดยายดาเป็นโรงเรียนนำร่องชั้นประถม และโรงเรียนวัดตะพงนอกเป็นโรงเรียนนำร่องชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

11. ในขณะเดียวกัน SCG Chemicals ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพของฝายชะลอน้ำที่เขายายดา ด้านความมั่นคง (ด้านโครงสร้าง) และความสามารถในการชะลอความเร็วกระแสน้ำ (ด้านการทำงานตามหน้าที่) ผลปรากฏว่าประสิทธิภาพ 46.40 % ตามลำดับ

ในทำนองเดียวกัน ผลจากการแปลข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมพบว่า การสร้างฝายชะลอน้ำ ทำให้ต้นไม้เจริญเติบโตเพิ่มมากขึ้นโดยเฉลี่ย 12.99 % อย่างไรก็ตาม ถ้าต้องการให้เขายายดาฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว และให้ผลผลิตน้ำกับพื้นที่ท้ายน้ำอย่างสมบูรณ์ จะต้องสร้างฝายชะลอน้ำให้กับเขายายดาเป็นจำนวนทั้งสิ้น 18,464 ตัว

12. ทั้งข้อมูลเชิงประจักษ์ และข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ได้สร้างความมั่นใจให้กับ SCG Chemicals ว่า แนวทางการฟื้นฟูป่าระบบนิเวศเขายายดาได้เดินมาถูกทางแล้ว และเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการฟื้นฟูและดูแลรักษาระบบนิเวศเขายายดา เมื่อ SCG Chemicals ถอนตัวออกไป SCG Chemicals จึงจัดตั้งกองทุนร่วมพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนรอบเขายายดา ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของเขายายดา ร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อฟื้นฟู พัฒนา ดูแลรักษาระบบนิเวศเขายายดากับพื้นที่โดยรอบ ควบคู่ไปกับการต่อยอดกองทุน ผลลัพธ์ที่ตามมาคือเขายายดาไม่เกิดไฟป่าต่อเนื่องมา 7 ปี แล้ว

13. แต่ชุมชนจะดำเนินงานดังกล่าวนี้ได้ ชุมชนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศทั้งบนเขายายดา และพื้นที่โดยรอบ ปัจจัยต่าง ๆ ที่ประกอบตัวกันขึ้นเป็นโครงสร้าง กระบวนการภายในที่ก่อให้เกิดเป็นการทำงานตามหน้าที่ในการให้บริการที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ การเชื่อมโยงการให้บริการกับปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของโครงสร้าง ที่จะไปสู่แนวทางการแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตกับเขายายดาและพื้นที่โดยรอบ

ทั้งนี้เครื่องมือที่เป็นตัวสร้างองค์ความรู้ดังกล่าวนี้ก็คือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเกี่ยวกับการฟื้นฟูชีวิตและสิ่งแวดล้อมรอบเขายายดา ที่เป็นความร่วมมือกันระหว่าง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ สกว. กับ SCG Chemicals

14. และเพื่อให้องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นที่เขายายดา และพื้นที่ชุมชนโดยรอบ ไม่ว่าจะเป็นความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ หรือความรู้เชิงประจักษ์ ความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชน ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าของชุมชน มีการเผยแพร่ไปสู่ประชาชนทั่วไป และทุกภาคส่วน SCG Chemicals จึงได้จัดทำสถานีรักษาน้ำเขายายดาขึ้นมา ในบริเวณทิศตะวันตกของเขายาย

ดา ประกอบไปด้วย แหล่งเรียนรู้เชิงนิเวศ แหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบนฐานการเกษตร ดังที่ได้มีการเยี่ยมชมตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึง ณ เวลานั้น

15. รวมความได้ว่า ผู้ดำเนินการจัดทำแหล่งเรียนรู้เชิงนิเวศเขายายดา คือ CSR/SCG Chemicals โดยพี่เต ของเรา (คุณเทวรินทร์ สมงาม) และน้องจูน (คุณณัฐนันท์ คงคาหลวง) เป็นผู้ริเริ่ม และมีพี่บับ (คุณพดล จันทรเรือง) พี่มน (คุณมนต์ชัย คำดี) เป็นผู้สานต่อ และพัฒนาการดำเนินงาน จนกระทั่งเกิดเป็นผลงานดังที่เห็นอยู่ ณ ขณะนี้ โดยมีน้องพ้อม น้องดิน น้องบิว และน้องผึ้ง และอีกหลายๆ ท่านที่ไม่กล่าวนามมา ณ ที่นี้ เป็นกลไกสำคัญในการทำงาน ผมเองและชุมชนรอบเขายายดาจึงขอถือเป็นโอกาสขอบพระคุณ เอสซีจี เคมิคอลส์ ที่ทำให้มีวันนี้เกิดขึ้น.....ขอบพระคุณครับ

୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧୧

แหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศเขายายดาบอกระไรเรา

โดย ดร.พงษ์ศักดิ์ วิทวัสติกุล

บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด เข้ามาสนับสนุนสถานีวิจัยต้นน้ำชายฝั่งทะเลตะวันออก สังกัดส่วนวิจัยต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในการสร้างเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่บริเวณเชิงเขายายดาบท้องที่ตำบลตะพง อำเภอมือง จังหวัดระยอง เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศป่าต้นน้ำ สำหรับเด็กนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนโดยทั่วไป โดยจัดทำฐานเรียนรู้ทั้งสิ้น 14 ฐานด้วยกัน ในแต่ละฐานมีองค์ความรู้ด้านต่างๆ ที่ประมวลเป็นภาพรวมได้ดังต่อไปนี้ คือ

เขายายดา หรือเขายายดา-เขาท่าลาด มีพื้นที่ทั้งสิ้น 28,937 ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่ากระเจด-ป่าเห-ป่าแกลง เขายายดาเกิดขึ้นจากการดันตัวของหินอัคนีที่หลอมละลายอยู่ใต้ผิวโลก ดันตัวขึ้นสู่ผิวโลกผ่านชั้นของผืนทรายที่เคยเป็นพื้นที่ราบที่น้ำทะเลท่วมถึงมาก่อน อากาศที่ร้อน (อุณหภูมิเฉลี่ย 28.5 องศาเซลเซียส) และชื้น (ปริมาณน้ำฝนรายปี 1,765.3 มิลลิเมตร) (ฐานที่ 1) ทำให้เขายายดามีกระบวนการสร้างดิน กระบวนสะสมน้ำในชั้นดิน และกระบวนการพัฒนาตัวของสังคมพืชเกิดขึ้นพร้อมกันอย่างช้า ๆ (ฐานที่ 3 และ 9) ด้วยระยะเวลาอันยาวนานนับพันปี จนในที่สุดกลายเป็นป่าดิบแล้งธรรมชาติที่สมบูรณ์

โครงสร้างโดยทั่วไปของป่าดิบแล้งจะประกอบไปด้วย 4 ชั้นเรือนยอด คือ เรือนยอดไม้ชั้นบน เรือนยอดไม้ชั้นรอง เรือนยอดไม้ชั้นกลาง และไม้พื้นล่าง (ฐานที่ 2) ต้นไม้แต่ละชั้นเรือนยอดจะมีทั้งการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (เช่นการลดความร้อนแรงของแสงแดดของไม้พื้นล่างจากเรือนยอดของต้นไม้ที่อยู่เหนือขึ้นไป) และการแย่งแย่ง (การแย่งน้ำ ธาตุอาหารและแสงแดดของเถาวัลย์ที่ขึ้นปกคลุมต้นไม้ (ฐานที่ 12) และ/หรือ การแข่งขันโคของต้นไม้ขนาดเล็กเมื่อต้นไม้ต้นใหญ่ที่อยู่ข้างเคียงล้มตายไป (ฐานที่ 8) พร้อมๆ กันไป เพื่อความอยู่รอดของตัวมันเอง แม้กระทั่งการต่อสู้กับธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ใหญ่ที่ขึ้นอยู่ในบริเวณที่มีดินตื้นและมีลมพัดแรง จะพัฒนารากให้มีลักษณะเป็นพุ่ม (ฐานที่ 4)

ป่าดิบแล้งธรรมชาติที่เขายายดานี้ นอกจากจะเอื้ออำนวยประโยชน์โดยตรงให้กับชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบเขายายดา ในรูปของการให้เนื้อไม้ที่สามารถนำมาแปรรูปเพื่อก่อสร้างบ้านเรือน ตลอดจนยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญอีกด้วย เช่น ต้นขกสามารถนำผลมาแปรรูปเป็นลูกชิด (ฐานที่ 6) และสัตว์ป่าชนิดต่างๆ ที่สามารถนำมาทำเป็นอาหารได้ (ฐานที่ 10) เป็นต้น นอกจากนี้ป่าดิบแล้งแห่งนี้ยังเอื้ออำนวยประโยชน์ทางอ้อมให้กับชุมชนโดยรอบ และประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงอีกด้วย อาทิ การเป็นแหล่งดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งเป็นก๊าซเรือนกระจกชนิดหนึ่งได้ถึง 10.49 ตัน CO₂/ไร่/ปี (ฐานที่ 11) เรือนยอดที่มีถึง 4 ชั้นของป่าดิบแล้ง นอกจากจะช่วยลดแรงปะทะผิวดินของเม็ดฝนแล้ว ยังช่วยยืดระยะเวลาในการตกของเม็ดฝนอีกด้วย (ฐานที่ 5) ทำให้พื้นดินดูดซับน้ำฝนที่ตกลงมาแต่ละเอวไว้ได้หมด น้ำจำนวนนี้จะถูกต้นไม้ดึงกลับขึ้นไปใช้ 57 ส่วนที่เหลือจะระบายลงสู่พื้นที่ตอนล่าง และ/หรือ พื้นที่ท้ายน้ำในรูปของน้ำท่าที่ไหลในลำธาร 18 ส่วนและน้ำใต้ดิน 25 ส่วน (ฐานที่ 14)

แต่ความแน่นทึบของหมู่ไม้ที่ปรากฏให้เห็น ทำให้ประชาชนเข้าใจผิดคิดไป ว่าเป็นความสมบูรณ์ของพื้นที่ ทั้ง ๆ ที่ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ธาตุอาหารในป่าดิบแล้งแห่งนี้จะถูกเก็บสะสมไว้ในส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ในป่าและซากพืชที่ผิวดินประมาณครึ่งหนึ่ง และอีกครึ่งหนึ่งจะถูกเก็บสะสมเอาไว้ที่ผิวดิน โดยจะมีการหมุนเวียนกันอยู่ตลอดเวลา (ฐานที่ 7) ทำให้ประชาชนเข้ามาบุกรุกทำลายป่าไม้และใช้ประโยชน์ที่ดินทำการเกษตร เมื่อป่าถูกทำลาย โครงสร้างของเรือนยอด 4 ชั้นหมดไป แรงตกกระทบของเม็ดฝนทำให้ผิวดินถูกอัดแน่นและดูดซับน้ำฝนได้น้อยลง ผืนที่ตกตามมาภายหลังกลายเป็นน้ำไหลบ่าหน้าผิวดินแทนการซึมลงไปได้ผิวดิน ก่อให้เกิดการกัดเซาะพังทลายของดิน (ฐานที่ 13) ซึ่งผลลัพธ์ที่ตามมาก็คือ การเกิดน้ำป่าไหลหลากในช่วงฤดูฝน กับปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้ในช่วงฤดูแล้ง

การดำเนินการแก้ไขปัญหานี้ คือ การปลูกสร้างสวนป่าขึ้นมาทดแทนในพื้นที่วิกฤต และ/หรือ การปรับเปลี่ยนพืช
เกษตรเชิงเดี่ยวให้เป็นป่ากินได้ในพื้นที่ผ่อนปรน แต่การฟื้นตัวดังกล่าวจะต้องใช้ระยะเวลาที่นานมาก ซึ่งเครื่องมือตัวหนึ่งที่ช่วย
เร่งการฟื้นตัวของระบบนิเวศป่าต้นน้ำก็คือ การสร้างฝายชะลอน้ำที่ได้มาตรฐาน และถูกต้องตามหลักวิชาการ (ฐานพิเศษ) นั่นเอง

ดดดดดดดดดดดดดดดดดด

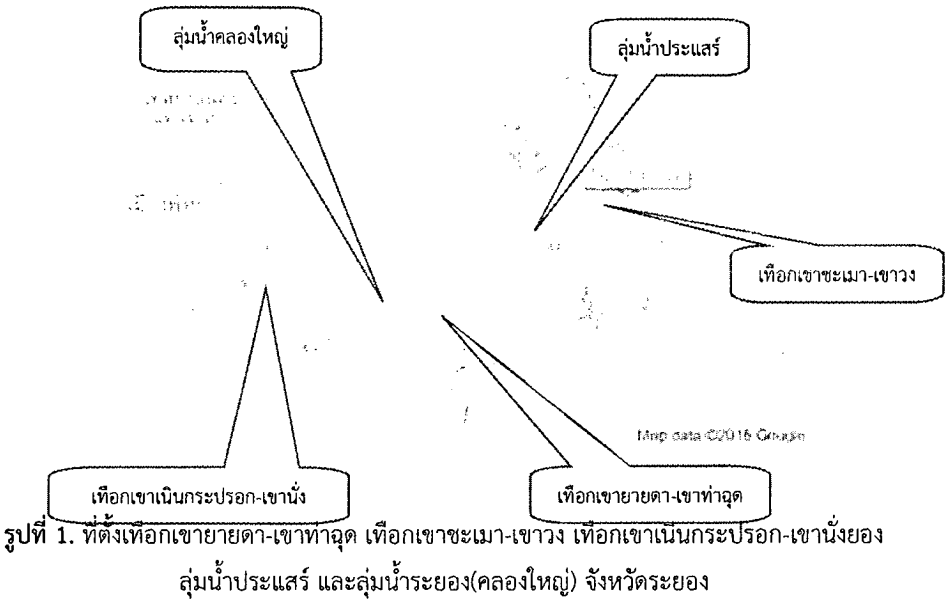
เขายายดามีความสำคัญแค่ไหน
ฝ่ายชะลอน้ำมีบทบาทต่อเขายายดาอย่างไร

กำเนิดเขายายดา

เขายายดาและเขาท่าจุ๊ด เป็นภูเขาที่อยู่ในเทือกเขาเดียวกัน โดยปกติมักจะเรียกรวมเป็นเขายายดา ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 12 องศา 38 ลิปดาเหนือ ถึง 12 องศา 47 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 101 องศา 24 ลิปดาตะวันออก ถึง 101 องศา 27 ลิปดาตะวันออก ภายในท้องที่ อำเภอเมือง และอำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

เขายายดาเกิดขึ้นได้อย่างไรนั้น นักธรณีวิทยาได้ทำการวิเคราะห์ย้อนหลังไปถึงสมัยดึกดำบรรพ์ และพบว่าในอดีต จังหวัดระยองเคยเป็นพื้นที่ราบที่น้ำทะเลท่วมถึงมาก่อน ต่อมาน้ำทะเลลดระดับลง และหินหลอมละลายที่อยู่ใต้เปลือกได้แทรกตัวขึ้นสู่ผิวโลก ผ่านชั้นทรายทะเลของจังหวัดระยองขึ้นมาเป็นเทือกเขา จำนวน 3 เทือก ได้แก่ เทือกเขายายดา-ท่าจุ๊ด เทือกเขาเนินกระปรอก-เขานั่งยอง และเทือกเขาชะเมา-เขาวง

ในขณะเดียวกันพื้นที่ราบโดยรอบที่เทือกเขาทั้งสามที่แทรกตัวขึ้นมานั้น จะโก่งตัวขึ้น และแปรสภาพไปเป็นลูกเนินเหลือไว้แต่พื้นที่ที่เป็นที่ราบที่การแทรกตัวของภูเขาทั้งสามเทือกมีอิทธิพลไปไม่ถึง จะแปรสภาพไปเป็นพื้นที่ราบน้ำท่วมขังสองฝั่งแม่น้ำระยอง หรือคลองใหญ่ ซึ่งอยู่ระหว่างเทือกเขาเนินกระปรอก-เขานั่งยอง กับเทือกเขายายดา-เขาท่าจุ๊ด และที่ราบสองฝั่งแม่น้ำประแสร์ ซึ่งอยู่ระหว่างเทือกเขายายดา-เขาท่าจุ๊ด กับเทือกเขาชะเมา-เขาวง ดังแสดงในรูปที่ 1.

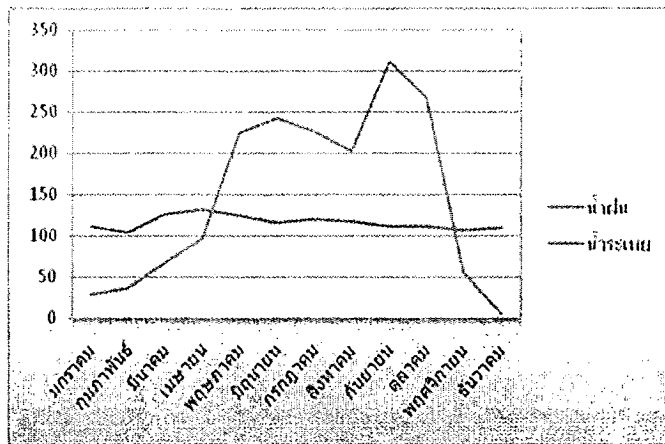
สภาพแวดล้อมเขายายดา

ลักษณะพื้นที่

บริเวณยอดเขายายดา พื้นที่มีความลาดชันเฉลี่ย 87 เปอร์เซ็นต์ พื้นที่ตอนกลางซึ่งมีลักษณะเป็นไหล่เขามีความลาดชันเฉลี่ย 65 เปอร์เซ็นต์ และพื้นที่ตอนล่างซึ่งเป็นพื้นที่ลาดเชิงเขาจะมีความลาดชันเฉลี่ย 54 เปอร์เซ็นต์

สภาพอากาศ

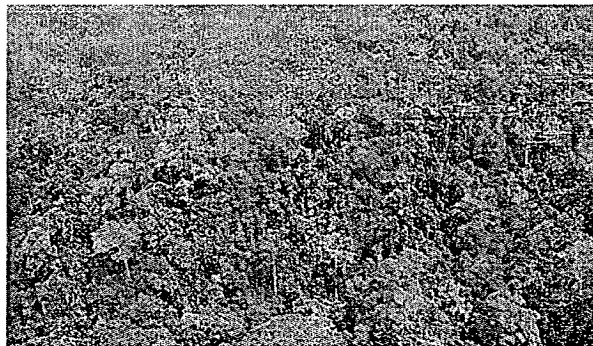
เขายายดา มีฝนตกกระจายเกือบตลอดปีประมาณ 1,765.4 มิลลิเมตร (ข้อมูลเฉลี่ยปี พ.ศ.2523-2556) แต่อากาศที่ร้อนเกือบตลอดทั้งปี (อุณหภูมิเฉลี่ย 28.5 องศาเซลเซียส) ทำให้การระเหยน้ำจากพื้นดิน พื้นน้ำ และการใช้น้ำของต้นไม้มีค่าสูงถึง 1,391.0 มิลลิเมตร/ปี หรือ ร้อยละ 78.79 ของฝนที่ตกลงมาทั้งหมด อย่างไรก็ตามที่เขายายดาจะมีช่วงระยะเวลาของการเติมน้ำให้กับดิน (ช่วงที่ปริมาณน้ำฝนมากกว่าปริมาณน้ำระเหย) ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ดังแสดงในรูปที่ 2.

รูปที่ 2. ลักษณะภูมิประเทศ และสภาพอากาศที่เขายายดา

ชนิดของป่าไม้และสัตว์ป่าบนเขายายดา

อากาศที่ร้อนและชื้น กับฝนที่ตกในปริมาณที่ค่อนข้างสูง บนพื้นที่ที่มีดินเป็นทราย ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่ของเขายายดา ถูกปกคลุมไปด้วยป่าดิบแล้ง (dry evergreen forest) ไม้ต้น ที่พบทั่วไปในป่าดิบแล้ง ได้แก่ ตะเคียนหิน *Hopea ferrea*, ตะเคียนทอง *H. odorata*, เคี่ยมคะนอง *Shorea henryana*, พะยอม *S. roxburghii*, ยางแดง *Dipterocarpus turbinatus*, ยางนา *D. alatus*, กระบาก *Anisoptera costata*, และกะบก *Irvingia malayana* (Irvingiaceae) เป็นต้น ดังแสดงในรูปที่ 3.

รูปที่ 3. ป่าไม้และสัตว์ป่าที่เขายายดา

ส่วนสัตว์ป่านั้น ส่วนใหญ่จะหากินบนเรือนยอดต้นไม้ เนื่องจากลักษณะของเรือนยอดจะมีการเชื่อมต่อกัน ที่ปรากฏให้เห็น ได้แก่ ลิงชนิดต่าง ๆ กระรอก กระแต ค้างคาว และนกชนิดต่าง ๆ ส่วนสัตว์ที่หากินที่พื้นดินได้แก่ ควายป่า กวางป่า หมูป่า เสือปลา พังพอน หมูขอ หม่าจิ้งจอก และหมิวควาย เป็นต้น

ประโยชน์ที่เขายายดาให้กับประชาชน

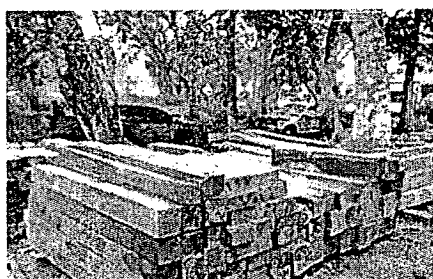
เขายายดาเอื้ออำนวยประโยชน์ให้กับประชาชนที่อยู่โดยรอบเขา และพื้นที่ข้างเคียงทั้งทางตรงและทางอ้อม ประโยชน์ทางตรงที่เห็นได้ชัดคือเนื้อไม้ที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นสินค้าในลักษณะของไม้แผ่น และไม้ท่อนสำหรับใช้ในการก่อสร้าง จากการศึกษาของกรมป่าไม้พบว่า ป่าดงดิบทั่วประเทศมีเนื้อไม้ที่สามารถนำมาแปรรูปได้โดยเฉลี่ย 381.25 ลูกบาศก์เมตร/ไร่ โดยที่แต่ละปีจะมีอัตราการเพิ่มพูนถึง 9.531 ลูกบาศก์เมตร/ไร่/ปี ดังนั้นถ้ามีการวางแผนที่ดี จะสามารถตัดต้นไม้ที่มีอายุมากหรือ

ต้นไม้แก่ออกมาใช้ประโยชน์แล้วปล่อยให้ป่าไม้มีการฟื้นตัวประมาณ 30 ปี เพื่อให้ต้นไม้ที่มีขนาดตรงเจริญเติบโตขึ้นมาแทนที่ต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ซึ่งมีอายุมาก และไม้หนุ่มเจริญเติบโตขึ้นมาแทนที่ไม้ร่อน ในทำนองเดียวกันลูกไม้จะเจริญเติบโตขึ้นมาแทนที่ไม้หนุ่ม และกล้าไม้จะเจริญเติบโตขึ้นมาแทนที่ลูกไม้ เป็นลำดับไป จะทำให้การตัดฟันไม้ออกในแต่ละรอบหมุนเวียนคือ 30 ปี จะได้เนื้อไม้จำนวนทั้งสิ้น $9.531 \times 30 = 285.93$ ลูกบาศก์เมตร/ไร่

ส่วนประโยชน์ทางอ้อม ที่พอจะเห็นได้ว่าเป็นรูปธรรมก็คือ การคงรักษาความสมบูรณ์ของพื้นที่ (ในด้านของธาตุอาหารหรือปุ๋ย) การควบคุมการกัดเซาะพังทลายของดิน การควบคุมการไหลของน้ำท่าในลำธาร และบรรเทาความรุนแรงของสภาพอากาศทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก ในด้านของธาตุอาหาร จากการศึกษพบว่าภายในพื้นที่ 1 ไร่ จะมีธาตุอาหารหลักคือ N-P-K เฉลี่ยประมาณ 820 กิโลกรัม โดยกระจายอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ คือ ลำต้น กิ่ง ใบ ดอก ผล และรากร้อยละ 42.31 อีกร้อยละ 2.13 อยู่ในซากพืชที่ร่วงหล่นที่ผิวดิน ที่เหลืออีกร้อยละ 55.56 อยู่ใต้ดินผิวดิน ทั้งนี้ในแต่ละปีจะมีการหมุนเวียนของธาตุอาหารหลักเหล่านี้อยู่ภายในระหว่างดินชั้นสู่ต้นไม้ และจากต้นไม้ลงสู่ดินแบบระบบปิด การรั่วไหลของธาตุอาหารหลักเหล่านี้ออกมาจากพื้นที่ป่าไม้ เช่น ถูกน้ำฝนชะล้างออกมาจึงมีน้อยมาก ส่งผลให้น้ำท่าที่ไหลในลำธารจากพื้นที่ป่าดังกล่าวส่วนใหญ่จึงใสสะอาดและปราศจากสิ่งเจือปน

ในทำนองเดียวกันจากการศึกษาสมดุลของน้ำ พบว่าฝนที่ตกเหนือป่าดิบแล้งโดยทั่วไปทั้งประเทศมีค่าเฉลี่ยประมาณ 1,600 มิลลิเมตร/ปี น้ำฝนดังกล่าวจะถูกเรือนยอดของต้นไม้ในป่า ซึ่งมีทั้งหมด 4-5 ชั้นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการตก จากการตกที่รุนแรงและรวดเร็วเหนือเรือนยอดป่า ไปเป็นการทยอยหยดลงสู่พื้นดินอย่างค่อยเป็นค่อยไป ทำให้น้ำฝนเกือบทั้งหมดซึมลงไปในดิน บางส่วนของน้ำฝนที่ซึมผ่านผิวดินลงมา จะถูกต้นไม้ดึงกลับขึ้นไปใช้ในการเจริญเติบโตและคายน้ำ (เทียบได้กับเหงื่อที่ออกจากตัวคน) ร้อยละ 64 ที่เหลืออีกร้อยละ 36 จะระบายให้กับพื้นที่ท้ายน้ำ โดยแบ่งออกเป็นน้ำท่าที่ไหลในลำธารร้อยละ 11-20 ที่เหลืออีกร้อยละ 16-25 อยู่ในรูปของน้ำใต้ดิน

นอกจากนี้ จากการศึกษายังได้พบอีกว่า ป่าดิบแล้งยังช่วยลดความรุนแรงของสภาวะอากาศ โดยแบ่งออกเป็นสองระดับ คือ (1)ระดับอุตุนิยมวิทยาใกล้ผิวดิน หรือจากพื้นดินถึงเรือนยอดของต้นไม้ในป่า พบว่า ป่าดิบแล้งช่วยลดอุณหภูมิของอากาศได้โดยเฉลี่ยตลอดทั้งปี 1.6 องศาเซลเซียส (2)ระดับโลก พบว่าป่าดิบแล้งสามารถดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งเป็นก๊าซเรือนกระจกชนิดหนึ่งได้เป็นจำนวน 10.49 ตัน/ไร่/ปี ดังแสดงในรูปที่ 4.

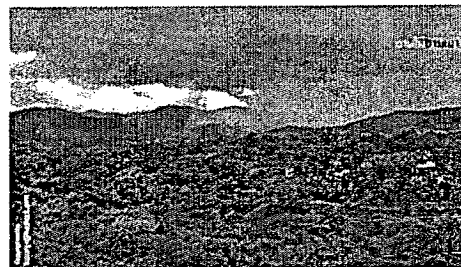
ให้เนื้อไม้มาใช้ในการก่อสร้าง

ให้น้ำท่าที่ใสสะอาดไหลในลำธาร

ลดความร้อนจากดวงอาทิตย์

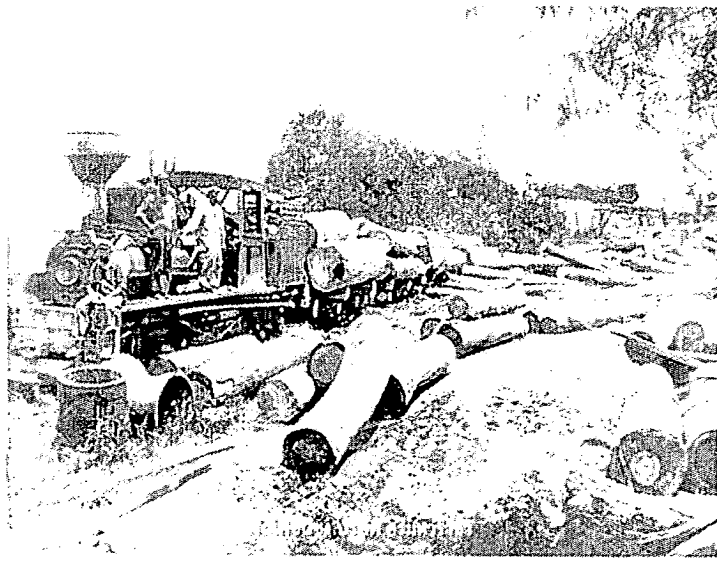

ลดความแปรปรวนของอากาศ

รูปที่ 4. ประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากป่าดิบแล้งทั้งทางตรงและทางอ้อม

การเปลี่ยนแปลงของเขายายดา

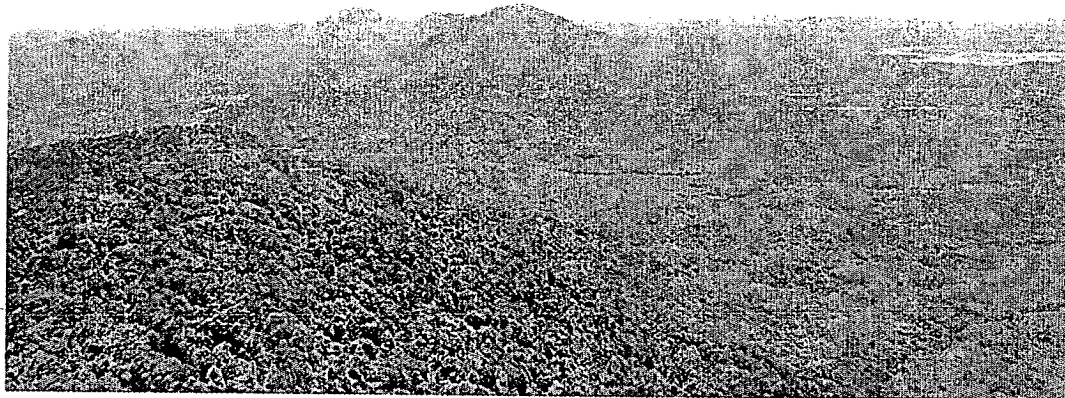
บริษัท ศรีมหาราชา จำกัด เป็นบริษัทแรกที่ได้รับสัมปทานทำไม้ในภาคตะวันออก โดยมติดคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ.2492 เรื่อง ขออนุมัติให้บริษัท ศรีมหาราชา จำกัด เป็นผู้รับสัมปทานทำไม้กระยาเลย ในป่าสัมปทานเดิมของบริษัท ศรีมหาราชา จำกัด ดังตัวอย่างที่แสดงในรูปที่ 5.

รูปที่ 5. รถไฟที่ลำเลียงไม้ซุงที่ถูกตัดออกมาจากป่าแล้วนำมารวมหมอน (รวมกองไว้ที่พื้นราบ) เข้าสู่โรงเลื่อย

บริษัท ศรีมหาราชา จำกัด ร่วมกับกระทรวงเกษตรธิการได้เชิญผู้แทนจังหวัดชลบุรี จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดระยองไปร่วมวางแผนจัดแบ่งพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดทั้งสามออกเป็น 30 แปลง ในแต่ละปีจะทำการเลือกตัดไม้ที่มีอายุมาก และ/หรือ ไม้ขนาดใหญ่ ตลอดจนไม้ที่มีตำหนิออกมาแปรรูปเป็นสินค้า แล้วปล่อยให้พื้นที่ป่าไม้ที่ถูกตัดโค่นมีการฟื้นตัวเองตามธรรมชาติ ส่วนการทำไม้ของปีต่อมาจะดำเนินการในแปลงที่อยู่ถัดไป จนกระทั่งทำการตัดไม้ครบทั้ง 30 แปลง จึงย้อนกลับมาทำไม้ในแปลงเดิมหรือแปลงที่ 1 อีกครั้งในปีที่ 31 หมุนเวียนกันเช่นนี้ตลอดไป วิธีการดังกล่าวนี้จะทำให้สามารถใช้ประโยชน์ไม้จากป่าได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดได้

แต่...เส้นทางที่ใช้น้ำซุงหรือน้ำท่อนออกมาจากป่า กลายเป็นเส้นทางที่นำประชาชนเข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อทำการตัดไม้และนำมาแปรรูปอย่างผิดกฎหมาย และ/หรือ แผ้วถางพื้นที่ป่าไม้เพื่อทำการเกษตร โดยเริ่มตั้งแต่พื้นที่ลาดเชิงเขาขึ้นไปยังไหล่เขาและยอดเขา ไฟป่าถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ และมันสำปะหลังจะเป็นพืชชนิดแรกที่เข้ามาแทนที่พื้นที่ป่าไม้ เพราะสามารถหลบหลีกเจ้าหน้าที่ได้ง่าย ต่อมาเมื่อมันสำปะหลังราคาตกต่ำ สวนยางพาราจึงเข้ามาแทนที่ ปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้ที่เทือกเขายายดา-เขาท่าซุด ยังคงปรากฏอยู่เฉพาะในบริเวณที่เป็นยอดเขาและไหล่เขาเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขายายดา ส่วนเขาท่าซุดโดยเฉพาะฝั่งตะวันออกสวนยางพาราได้รุกขึ้นไปถึงไหล่เขาและยอดเขาบางส่วนแล้ว นอกจากนี้พื้นที่ป่าไม้ที่เหลืออยู่ส่วนใหญ่มีสภาพที่เสื่อมโทรม มีจำนวนชั้นเรือนยอดลดลงเหลือเพียง 3 ชั้น และมีเถาวัลย์ขึ้นปกคลุมเป็นจำนวนมาก ดังแสดงในรูปที่ 6.

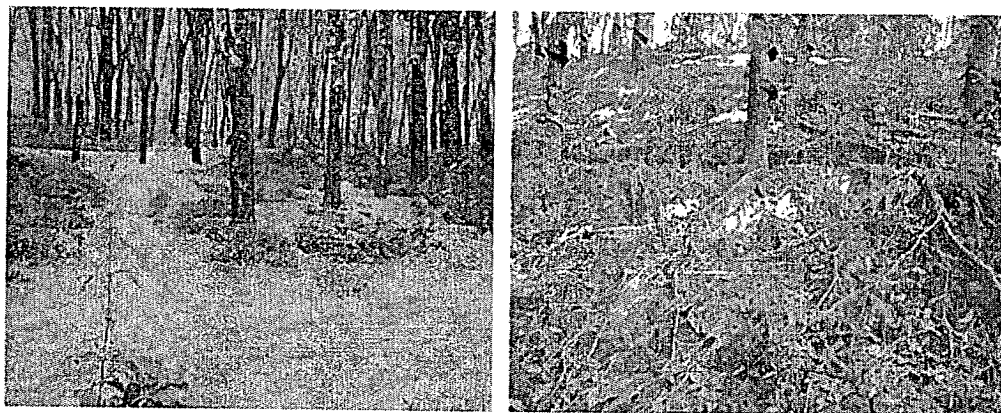

รูปที่ 6. พื้นที่ป่าไม้บริเวณเขายายดา-เขาท่าอุดในปัจจุบัน (มุมมองจากเขายายดาไปยังเขาท่าอุด)

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนรอบเขายายดา-เขาท่าอุด

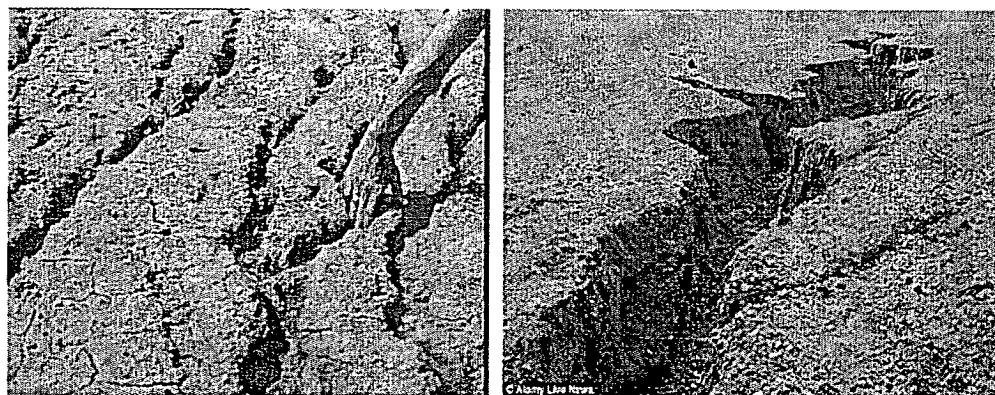
จากการศึกษาของสถานีวิจัยต้นน้ำชายฝั่งทะเลตะวันออก สังกัดส่วนวิจัยต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พบว่า เรือนยอดเพียงชั้นเดียวของสวนยางพารากลับทำให้หยดน้ำฝนตกกระทบผิวดินรุนแรงมากกว่าป่าธรรมชาติหลายเท่า ทั้งนี้เป็นเพราะหยดน้ำฝนที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของเม็ดฝนบนใบยางพาราจะมีขนาดใหญ่ มีน้ำหนักมากกว่าเม็ดฝนที่ตกกลางแจ้ง เมื่อตกลงสู่ผิวดินโดยตรง ไม่ผ่านเรือนยอดชั้นที่สอง และชั้นที่สามเช่นเดียวกับป่าธรรมชาติ จะทำให้มีแรงตกกระทบที่ผิวดินมีค่าสูง ผิวดินจึงถูกอัดแน่นและดูดซับน้ำฝนได้น้อยลง เหลือเพียงร้อยละ 48.36 ของป่าธรรมชาติ ดังนั้นฝนที่ตกตามมาภายหลังจึงแปรสภาพไปเป็นน้ำที่ไหลบ่าหน้าผิวดินเป็นส่วนใหญ่ แทนการซึมผ่านผิวดินลงไปในชั้นดิน (ดังแสดงในรูปที่ 7.)

ในขณะที่น้ำไหลบ่าหน้าผิวดินกำลังไหลลงสู่พื้นที่ต่ำตอนล่าง และ/หรือ ลำธาร จะมีพลังงานและอำนาจในการกัดเซาะดินผิวและนำพาเอาดินผิวที่ถูกกัดเซาะติดตามน้ำที่ไหลบ่านั้นลงไปด้วย โดยจะมีปริมาณมากหรือน้อยเพียงใดนั้นจะขึ้นอยู่กับ (1)ปริมาณน้ำที่ไหลบ่าหน้าผิวดิน (2)ความคงทนของดินต่อการถูกกัดเซาะ และ (3)ความลาดชันของพื้นที่ เมื่อดินผิวถูกกัดเซาะและนำพาออกไปจากพื้นที่ ชั้นดินจะบางลงและผิวดินจะกลายเป็นดินชั้นล่างที่มีความแน่นทึบมากกว่าดินชั้นบนเดิม (ดังแสดงในรูปที่ 7.) ความสามารถในการดูดซับน้ำฝนจะลดน้อยลงไปอีก โอกาสที่จะเกิดน้ำไหลบ่าหน้าผิวดินของฝนที่จะตกในครั้งต่อไปจึงมีมากขึ้นตามไปด้วย

รูปที่ 7. น้ำไหลบ่าหน้าผิวดินในสวนยางพาราและร่องรอยหลังการกัดเซาะผิวดิน

นอกจากนี้ พื้นที่แต่ละแห่งจะมีคุณสมบัติของดินที่แตกต่างกัน พื้นที่บางแห่งมีส่วนประกอบของทรายอยู่ในเนื้อดินมาก ทำให้ยากต่อการกัดเซาะและพัดพา แต่พื้นที่บางแห่งมีส่วนประกอบของดินเหนียวอยู่ภายในเนื้อดินมาก จึงยากต่อการถูกกัดเซาะและพัดพาเอาดินออกไป ดังนั้นถ้าพื้นที่ไหลบ่าหน้าผิวดินไหลผ่านพื้นที่ที่มีเนื้อดินเป็นทรายการกัดเซาะจะเกิดขึ้นอย่างรุนแรง และมีการขยายตัวจากการกัดเซาะในลักษณะที่เป็นร่องรีว ไปเป็นการกัดเซาะในลักษณะที่เป็นร่องลึก ดังแสดงในรูปที่ 8.

รูปที่ 8. การขยายตัวของร่องน้ำกัดเซาะจากร่องรีว (ภาพด้านซ้าย) ไปเป็นร่องลึก (ภาพด้านขวา)

น้ำที่ไหลบ่าหน้าผิวดินที่เกิดขึ้นจากสวนยางพาราหลาย ๆ พื้นที่ เมื่อไหลมารวมกันในพื้นที่ต่ำจะมีปริมาณมาก และมีการไหลที่รุนแรงเกินความสามารถในการรองรับ และระบายน้ำของร่องน้ำ และ/หรือ ลำธาร ผลลัพธ์ที่ตามมาคือการเอ่อล้นฝั่งและแปรสภาพไปเป็นน้ำป่าไหลหลากในช่วงฤดูฝน

จากการศึกษาของสถานีวิจัยต้นน้ำชายฝั่งทะเลตะวันออก พบว่า เมื่อพื้นที่ป่าไม้ถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นสวนยางพารา สัดส่วนขององค์ประกอบของน้ำท่าที่ไหลในลำธาร ซึ่งประกอบไปด้วย น้ำไหลบ่าหน้าผิวดิน : น้ำไหลใต้ผิวดิน : น้ำใต้ดิน จะมีการเปลี่ยนแปลงจาก 0 : 40.81 : 59.19 ของป่าดิบแล้งธรรมชาติ ไปเป็น 54.07 : 20.41 : 25.52 ของสวนยางพารา

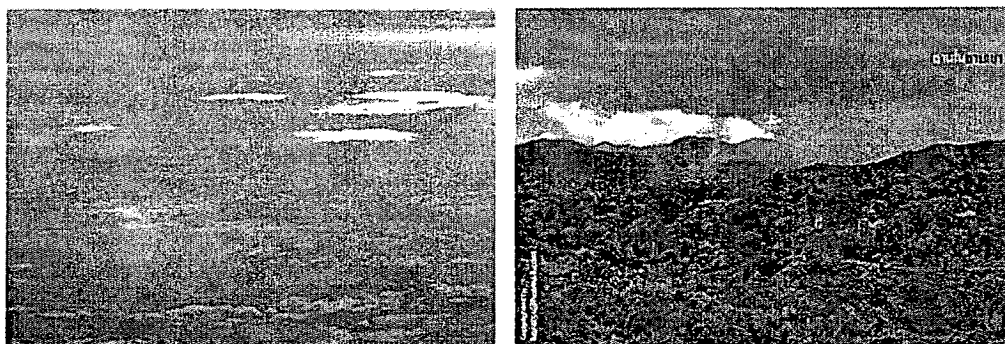
ในการทำงานเดียวกันเมื่อพิจารณาจากตัวเลขข้างต้นจะพบว่า สัดส่วนที่เป็นตัวแทนของน้ำใต้ดินที่เกิดขึ้นจากการเติมน้ำฝนลงไปในส่วนลึกของชั้นดิน แล้วน้ำฝนดังกล่าวจะค่อย ๆ เคลื่อนตัวลงสู่ลำธารอย่างค่อยเป็นค่อยไป จะลดลงจากร้อยละ 59.19 เหลือเพียงร้อยละ 25.52 การเปลี่ยนแปลงนี้เองที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้ในช่วงฤดูแล้งขึ้น

ผลกระทบที่สะสมตัวจากอดีตที่ผ่านมา ก่อให้เกิดเป็นปัญหาน้ำป่าไหลหลากในฤดูฝน กับปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้ในฤดูแล้งที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง และทวีความรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับกับชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบเขายายดาในปัจจุบัน ดังตัวอย่างที่แสดงในรูปที่ 9.

รูปที่ 9. น้ำป่าไหลหลากในฤดูฝนกับการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งเป็นปัญหาสำคัญกับชุมชนรอบเขายายดา

ยิ่งไปกว่านั้น เขายายดายังได้รับผลกระทบที่มาจากสภาวะโลก หรือ climate change อีกด้วย จากการศึกษาของ สถานีวิจัยต้นน้ำชายฝั่งทะเลตะวันออกพบว่า อุณหภูมิอากาศที่สูงขึ้น (ทั้งอุณหภูมิเฉลี่ยและอุณหภูมิจุดน้ำค้าง) ในช่วงระยะเวลา ที่ผ่านมามีผลทำให้ระดับของฐานเมฆที่เขายายดาลดต่ำลง อุณหภูมิที่ฐานเมฆจะเพิ่มมากขึ้นตามระดับความสูงที่ลดต่ำลง อากาศจะขยายตัวและรองรับไอน้ำได้มากขึ้น ฝนก็จะตกยากขึ้นตามไปด้วย ส่งผลต่อเนื่องทำให้ฝนตกที่เขายายดาน้อยครั้ง แต่ ถ้าฝนตกลงมาเมื่อไร ก็จะมีตกหนักและใช้ระยะเวลาในการตกไม่มากนัก ดังตัวอย่างที่แสดงในรูปที่ 10.

รูปที่ 10. ผลกระทบของสภาวะโลกร้อน พื้นที่ราบฝนตกบนท้องฟ้าแต่ไม่ถึงพื้นดิน (ภาพด้านซ้าย) และฝนตกหนักบนภูเขาสูง (ภาพด้านขวา)

รวมความได้ว่า เขายายดา หรือ เขายายดา-เขาท่าอุตุ ที่ตั้งอยู่ ณ ท้องที่อำเภอเมืองและอำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง เกิดขึ้นจากการดันตัวขึ้นมาจากใต้ผิวโลกของหินหลอมละลาย ผ่านชั้นทรายที่เคยเป็นพื้นที่ราบที่เป็นท้องทะเลเก่ามาก่อน ส่งผล ทำให้พื้นที่ราบโดยรอบเขายายดาถูกดันตัวโก่งโค้งงอกลายเป็นพื้นที่ที่เป็นลูกเนิน

ฝนที่ตกชุกบนพื้นที่ที่เป็นดินทราย ก่อให้เกิดการพัฒนาตัวอย่างต่อเนื่องนับพันปี จากพื้นที่ที่เป็นลานหินและพื้นทราย ไปเป็นป่าดิบแล้งธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณและสัตว์ป่า ที่เอื้ออำนวยประโยชน์ทั้งทางตรง (เนื้อไม้และของป่า) และทางอ้อม (สภาพแวดล้อม) ให้กับประชาชนที่อยู่โดยรอบและพื้นที่ข้างเคียงอย่างยั่งยืนได้ ถ้ามีการจัดการที่ดี

แต่ด้วยความเข้าใจผิดของประชาชนส่วนใหญ่ คิดไปว่าต้นไม้ที่ขึ้นอย่างหนาแน่นในป่าเป็นผลมาจากความสมบูรณ์ของ ดิน จึงเข้าไปบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อใช้ประโยชน์ที่ดินทำการเกษตร โดยอาศัยเส้นทางที่ใช้ลำเลียงไม้ซุงออกมาจากพื้นที่ป่า สัมปทาน เป็นเส้นทางที่เข้าไปประโยชน์พื้นที่ป่า

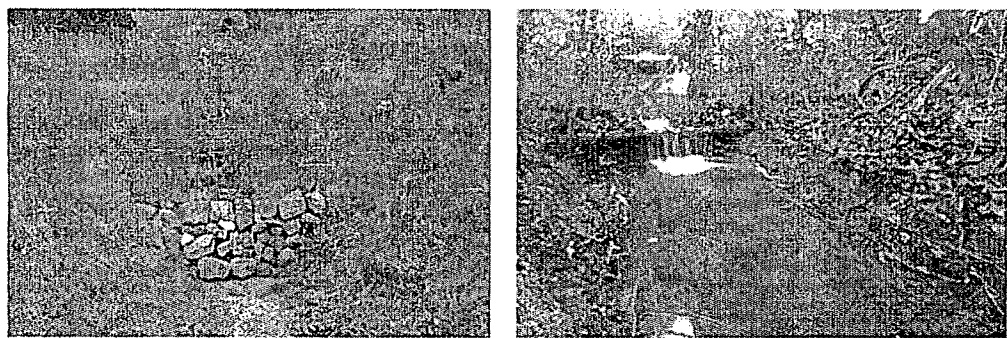
การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ไปเป็นพื้นที่ทำการเกษตร เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของการปกคลุมพื้นดิน ทำให้ผิวดินแน่นทึบและดูดซับน้ำฝนได้น้อยลง น้ำฝนจะแปรสภาพไปเป็นน้ำไหลบ่าหน้าผิวดิน และไหลลงสู่ลำธารหรือพื้นที่ต่ำ ผลลัพธ์

ที่ตามมาคือน้ำป่าไหลหลากและการกัดเซาะพังทลายของดินในฤดูฝน ในทำนองเดียวกันเมื่อไม่มีน้ำฝนซึมลงไปในดิน จะไม่มีน้ำในดินเอื้ออำนวยให้กับลำธาร ก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งติดตามมา

ฝายชะลอน้ำที่เขายายดา

เป้าหมายของการสร้างฝาย

ฝายชะลอน้ำ (check dam) เป็นเขื่อนชั่วคราวขนาดเล็ก ที่สร้างขวางร่องน้ำโดยมีจุดประสงค์หลักคือ ลดการกัดเซาะพังทลายของดินในร่องน้ำ ด้วยการลดความเร็วของน้ำที่ไหลบ่าหน้าผิวดิน การสร้างฝายชะลอน้ำในประเทศไทย ได้ปรับเปลี่ยนจุดประสงค์จากเดิม ซึ่งเป็นเพียง (1)การเก็บกักตะกอนที่ถูกรน้ำไหลบ่าหน้าผิวดินกัดเซาะและพัดพาลงมา และ (2)การหยุดยั้งการขยายตัวของร่องน้ำกัดเซาะ (gully erosion) โดยเพิ่มเติมในส่วนของ (1)การชะลอการไหลของน้ำท่า (2)การเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับดินสองฟากฝั่งลำธาร และ (3)ส่งเสริมการพัฒนาตัวของสังคมพืชสองฟากฝั่งลำธาร ไปสู่สถานะที่สมบูรณ์มากขึ้น ดังแสดงในรูปที่ 11.

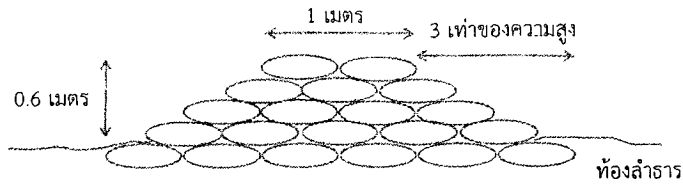
รูปที่ 11. การพัฒนาจุดประสงค์ของการสร้างฝายชะลอน้ำจากการหยุดการขยายตัวของร่องน้ำกัดเซาะ (ภาพด้านซ้าย) เป็นการชะลอการไหลของน้ำในลำธาร (ภาพด้านขวา)

หลักของการสร้างฝาย

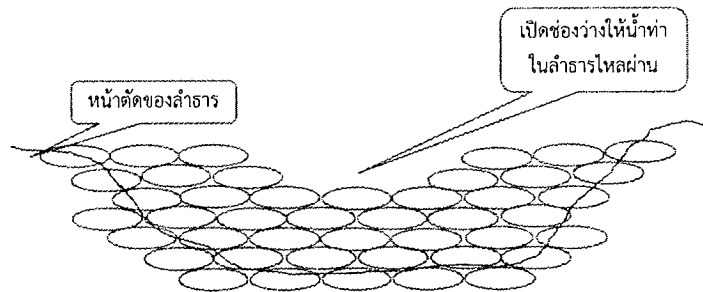
เทคนิคของการสร้างฝายชะลอน้ำโดยทั่วไป ถ้าพื้นที่รับน้ำมีเนื้อที่ไม่เกิน 2 เอเคอร์ หรือ 5 ไร่ ควรสร้างให้ฝายชะลอน้ำแต่ละตัวให้มีความสูงไม่เกิน 2 ฟุต หรือ ประมาณ 60 เซนติเมตรจากท้องลำธาร และให้ความหนาของฐานฝายแต่ละด้านมีค่าเป็น 3 เท่าของความสูง (ดังแสดงในรูปที่ 12.)

นอกจากนี้ความสูงระหว่างสันฝาย (บริเวณกลางฝาย) กับพื้นตลิ่งควรมีค่าไม่เกิน 9 นิ้ว หรือ 23 เซนติเมตร เพื่อให้ น้ำท่าที่ไหลลงมาในปริมาณที่มากระบายข้ามฝายชะลอน้ำลงไปได้ (ดังแสดงในรูปที่ 13.) ส่วนระยะห่างของฝายชะลอน้ำแต่ละตัว โดยปกติจะกำหนดให้สันของฝายชะลอน้ำตัวล่างอยู่ในระดับเดียวกับฐานของฝายชะลอน้ำตัวที่อยู่ถัดขึ้นไปทางต้นน้ำ (ดังแสดงในรูปที่ 14.)

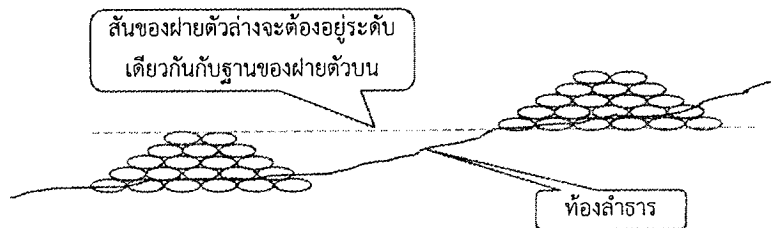
สำหรับวัสดุที่ใช้ในการสร้างฝายชะลอน้ำนั้น จะแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ ทำให้ต้นทุนในการก่อสร้างแตกต่างกันไปตามวัสดุที่ใช้ก่อสร้าง แต่โดยทั่วไปมักจะใช้หินเรียง (loose rock dam) เช่น ที่เขายายดา แต่บางพื้นที่ไม่มีหิน แต่มีไม้ไผ่เป็นจำนวนมาก ก็จะไม่ไผ่มาทำเป็นรั้วขวางลำธารสองแถว แล้วนำกระสอบใส่ทราย และ/หรือ นำก้อนหินมาวางเรียงกันในระหว่างแถวของไม้ไผ่ที่ปักเอาไว้ แต่ถ้าพื้นที่ใดมีความต้องการใช้น้ำสูง จะสร้างเป็นฝายคอนกรีตแทน ดังตัวอย่างที่แสดงในรูปที่ 15.

รูปที่ 12. หลักในการสร้างฝายชะลอน้ำ (มุมมองด้านความหนา)

รูปที่ 13. หลักในการสร้างฝายชะลอน้ำ (มุมมองด้านความกว้าง)

รูปที่ 14. หลักในการสร้างฝายชะลอน้ำ (การเชื่อมโยงกันของฝายแต่ละตัว)

รูปที่ 15. ฝายชะลอน้ำที่สร้างด้วยไม้ไผ่เป็นรั้วหิน ฝายชะลอน้ำที่ใช้หินเรียง และฝายชะลอน้ำที่ใช้คอนกรีต

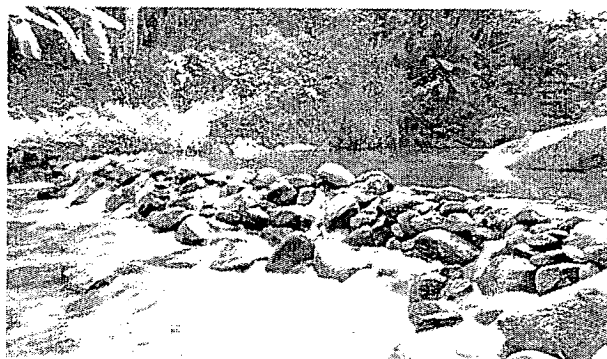
ฝายชะลอน้ำช่วยเขายายดาอย่างไร

บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด ได้สนับสนุนประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบเขายายดาสร้างฝายชะลอน้ำบนเขายายดาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้ในฤดูแล้ง จวบจนปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2559) เขายายดามีฝายชะลอน้ำทั้งสิ้น 5,400 ตัว อย่างไรก็ตามจากการศึกษาของทีมงานกิจการเพื่อสังคม บริษัท เอสซีจี เคมิคอลส์ จำกัด พบว่าเขายายดายังคงมีความต้องการฝายชะลอน้ำทั้งสิ้น 18,464 ตัว จึงจะทำให้ระบบนิเวศต้นน้ำที่เขายายดามีการพัฒนาตัวไปสู่สถานะที่สมบูรณ์อย่างรวดเร็วได้

รูปที่ 16. การสร้างฝายชะลอน้ำของนักเรียนจากโรงเรียนที่อยู่โดยรอบเขายายดา

ถึงแม้ว่าเขายายดาจะมีฝายชะลอน้ำเพียงร้อยละ 29.25 จากฝายชะลอน้ำทั้งหมดที่ควรจะมี แต่ฝายชะลอน้ำที่ถูกสร้างขึ้นมานี้ก็สามารถทำงานตามหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ โดยเป็นผลมาจากการใช้แบบจำลองคณิตศาสตร์ (simulation model) ประเมินค่าความเร็วของน้ำทำในลำธารก่อนการสร้างฝายชะลอน้ำ ต่อจากนั้นจึงนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับข้อมูลหลังการสร้างฝายชะลอน้ำ ซึ่งใช้วิธีการเก็บวัดข้อมูลจริงในพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่าการสร้างฝายชะลอน้ำสามารถชะลอความเร็วในการไหลของน้ำทำในลำธารได้เฉลี่ยร้อยละ 46.40

รูปที่ 17. ฝายชะลอน้ำช่วยลดความเร็วกระแสน้ำ น้ำท่ามีโอกาสซึมเข้าไปในดินสองข้างลำธาร

การชะลอความเร็วกระแสน้ำทำให้น้ำท่าที่ไหลในลำธารมีโอกาสพักตัว และซึมเข้าไปในดินบริเวณสองฝั่งลำธาร เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ดินสองฝั่งลำธารมีปริมาณน้ำหรือความชื้นมากขึ้น และส่งผลทำให้ต้นไม้มีการเจริญเติบโตได้รวดเร็วมากขึ้น ผลจากการแปลข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียมในช่วงเวลาก่อนและหลังการสร้างฝายชะลอน้ำที่เขายายดาพบว่า พื้นที่ป่าไม้บริเวณสองฝั่งลำธารที่มีการสร้างฝายชะลอน้ำจะมีความสมบูรณ์มากขึ้นร้อยละ 10.47

ในทำนองเดียวกันน้ำในดินที่เหลือจากการนำไปใช้ของต้นไม้จะค่อย ๆ ระบายให้กับลำธารและเพิ่มปริมาณน้ำท่าในช่วงฤดูแล้งร้อยละ 7.48 การเพิ่มขึ้นดังกล่าวถึงแม้ว่าจะไม่ก่อให้เกิดเป็นน้ำท่าไหลในลำธารตลอดฤดูแล้ง แต่ก็ทำให้น้ำในบ่อน้ำต้นอยู่บริเวณเชิงเขายายดามีมากขึ้นและมีน้ำในบ่อตลอดทั้งปี ดังตัวอย่างที่ปรากฏเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในบ่อน้ำของสวนยายดาและบ่อน้ำที่อยู่ข้างเคียง

